

ÖN SÖZ

Sonsuza kadar bitmeyeceği zannedilen bu çalışma, sonunda ışığa kavuştu. Başlangıçta Türkiye ve Türkler konusunda merakım vardı ve bunun uzantısı, doktora tezim oldu. Maceramın daha süreceği umuduyla, tezim için harcanan emek ve zamanım, artık geride kaldı.

Tezimin konusu, “Değişim Kültürü ve Aile: Türk ve Japon Aile Yapıları üzerinde Bir Karşılaştırma” oldu. Bu tez çalışmasında bilgi toplumunda ön planda olan birey göz önünde tutularak, toplum ile aile arasında her zaman ortada kalan kadınlar üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmayı yürütürken kafamda annem vardı. O, sıradan bir kadındı. Halkın çoğunun, tarımla uğraşarak geçindiği küçük bir yerleşim yerinde doğdu. Japon ekonomisinin tarım toplumundan sıyrılıp geliştiği ve bu gelişmenin Japonya'nın dört ucuna yayıldığı zaman diliminde yaşadı. Tezimi, Türkiye ve Japonya'da kendi yaşamlarıyla mücadele eden bütün kadınlara sunarım.

Öncelikle bu çalışmada tez konusunun seçilmesinde ve araştırmanın yürütülmesinde öncülük eden ve bana her türlü yardım ile önerilerini esirgemeyen çok değerli tez danışmanı Prof.Dr. İsmail DOĞAN'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca hem geniş bakış açısıyla hem de gösterdikleri ayrıntılarla yolumu çizmemde yardımcı olan, tez izleme komitesindeki değerli hocalarım Prof.Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ ve Prof.Dr. Kurtuluş KAYALI'a tek tek teşekkür etmek isterim. Araştırmanın yapılmasında esin kaynağı olan dersler veren diğer değerli öğretim üyelerine ve bana moral veren araştırma görevlilerine teşekkür ederim. Anketlerin uygulanma veya analiz aşamasında hem Türkiye hem de Japonya'da hiç esirgmeden bana destek veren ve ilgilenen arkadaşlarıma, yetkililere ve katılımcı olan kadınlara minnetlerimi sunarım. Raporlaştırma aşamasında yazım ve imla konusunda her zaman katkıda bulunan bütün Türk arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak Türkiye'de bu araştırmayı yapmam konusunda bana her türlü maddi ve manevi desteği sağlayan rahmetli eşime içtenlikle teşekkür ederim. Onunla evlenmeseydim bu tür bir girişim asla gerçekleşmeyecekti.

Ankara, Kasım 2009

İkuko MURAKAMI

ÖZET

Değişim Kültürü ve Aile:

Türk ve Japon Aile Yapıları Üzerinde Bir Karşılaştırma

Murakami İkuko

Doktora, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Doğan

Kasım 2009, 338 sayfa

Her insan, belli bir ailede doğar ve bir aile ortamında yetişir. Aile yapısı, bir toplumun tarihsel veya sosyo-ekonomik koşullarından kaçınılmaz olarak etkilenmektedir. Bu nedenle de aile yapısının sürekli değişime uğradığı görülmektedir. Aile, özel bir alan olmakla birlikte çeşitli işlevleri yerine getiren en küçük toplumsal kurum olarak değerlendirilir. Bu yaklaşım doğrultusunda ele alındığında, günümüzde çok yaygın olan çekirdek aile yapısının da ileride dönüşüme uğrayacağı söylenebilir.

Bu araştırmada, aile içinde önemli rol üstlenmelerine karşın genellikle toplumda arka planda kalan kadın varlığı ve kuşaklar arasındaki farklılıklar üzerinde odaklanılmıştır.

Türkiye ve Japonya tarihsel olarak hemen hemen aynı dönemlerde modernleşmeye başlamış olmalarına karşın farklı yollar izlemişlerdir ve doğal olarak da aile yapıları konusunda da farklı sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu araştırmada söz konusu sorunlara karşı özellikle kadınların bakış açıları, tutum ve davranışları, değişen aile yapısına yönelik tavır alışları ve yeni aile modeline ne kadar hazır oldukları karşılaştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen temel bulgular şunlardır:

1. Sanayideki değişikliğin yol açtığı sosyo-ekonomik değişme, toplumun aile yapısını doğrudan etkilemektedir.

2. Modernleşme sürecinde Türkiye’de ve Japonya’da kadının rolü ve modernleşmenin simgesi olarak görülme durumu farklılaşmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye’de kadın, modernleşmenin simgesi olarak görülmüştür. Japonya’da ise kadınlar, hem toplumda hem de aile içinde ikinci planda bırakılmıştır.

3. Türk kadınlarıyla karşılaştırıldıklarında Japon kadınların daha geç evlendikleri veya hiç evlenmedikleri, daha ileri yaşlarda doğum yaptıkları görülmektedir.

4. Hane yapıları karşılaştırıldığında, Türkiye’de ortalama hanehalkı büyüklüğünün Japonya’ya göre daha fazla olduğu, her iki ülkede de tek kişilik yaşama biçiminin arttığı, kadın başına düşen çocuk sayısının azaldığı görülmektedir. Bu eğilimler, Japonya’da Türkiye’ye göre daha belirgindir.

5. Evlilikle ilgili sosyo-ekonomik veya kültürel özellikler açısından bölgeler arasında görülen farklılık, Türkiye’de Japonya’ya göre daha fazladır.

6. Aile içi ilişkiler açısından karşılaştırıldıklarında, alan araştırmasında elde edilen sonuçlara göre, evli kadınların Türkiye’de daha çok kendi ailelerine, Japonya’da ise daha çok eşlerinin ailelerine bağlandıkları görülmektedir.

7. Tek kişilik yaşam veya çocuksuz aile konusunda Türk kadınların Japon kadınlarına göre daha olumsuz değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Bu konuda Japon kadınlar Türk kadınlarına göre daha fazla kendi kararlarını kendileri almaktadırlar.

ABSTRACT

The Culture for Change and Family: A Comparison Between Turkish and Japanese Family Structure

Each person was born and grew up in a family. However the family structure inevitably has been influenced by the historical and socio-economic conditions of a society, thus it has always been changing since the past. In addition the family is a private space besides it is the smallest unit of society in which some social functions are carried out. The current type of the family is the nuclear family but it can get a new form resulting from social change. This study focuses on women, who experience gender discrimination albeit their important responsibilities in the family, and the differences between generations.

Although the modernization of Turkey and Japan have started in the same period, they have developed in different ways and differ in issues of the family. In this study the literature was examined and it was surveyed and compared that the points of view of Turkish and Japanese women about change, what their attitudes and behaviours are and how evaluate the changes in family structure or whether they get ready for a new form of family.

Findings are listed below;

1. The socio-economic situation led to by the change of industrial structure directly influences the change in family structure.
2. During the modernization process existence of women have been seen in a different ways in Turkey and Japan. In Turkey, women were ranked as a symbol of modernization. In Japan, women were ranked as the second position in both family and society.
3. The rate of old age marriage, sometimes not married and old age pregnancy is higher among the Japanese women compared with Turkish women.
4. The average number of household members in Turkey are more crowd than in Japan. Living alone and child rate per woman decrease in both countries. These trends are seen obviously in Japan.

5. That the influences of socio-economic conditions or cultural norms in marriage change by geographical regions are observed more generally in Turkey than in Japan.

6. When we compare the relationships with parents in marriage, the results of the field work point out that Japanese women have close relationship with their husbands' parents, whereas Turkish women have close relationship with their own parents,

7. Turkish women look more living alone or family without child negatively than Japanese women. Japanese women make decisions on their own in this matter.

İÇİNDEKİLER

| | Sayfa NO |
|---|-----------|
| JÜRİ ÜYELERİNİNİMZA SAYFASI | i |
| ÖN SÖZ | ii |
| ÖZET | iii |
| ABSTRACT | v |
| İÇİNDEKİLER | vii |
| TABLolar LİSTESİ | x |
| KISALTMALAR LİSTESİ | xvi |
| | |
| BÖLÜM | |
| 1. GİRİŞ | 1 |
| Problem | 1 |
| Amaç | 19 |
| Önem | 19 |
| Varsayımlar | 24 |
| Sınırlıklar | 25 |
| Tanımlar | 26 |
| | |
| 2. YÖNTEM | 31 |
| Araştırmanın Modeli | 31 |
| Evren ve Örneklem | 31 |
| Verilerin Toplanması | 32 |
| Verilerin Analizi | 40 |
| | |
| 3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR | 42 |
| 3.1. Türk Ailesi ile İlgili Araştırma ve Çalışmalar | 42 |
| 3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem | 42 |
| 3.1.2. Feminist Bakış Açısı | 45 |
| 3.1.3. Demografik Yöntem | 54 |
| 3.1.4. Diğer Araştırmalar | 56 |

| | |
|--|-----|
| 3.2. Japon Ailesi ile İlgili Araştırma ve Çalışmalar | 60 |
| 3.2.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi | 60 |
| 3.2.2. Feminist Bakış Açısı | 62 |
| 3.2.3. Demografik Yöntem | 65 |
| 3.2.4. Diğer Araştırmalar | 67 |
| | |
| 4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE | 72 |
| 4.1. Türkiye’de Aile | 72 |
| 4.1.1. Tarihte Türk Ailesi | 72 |
| 4.1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem | 72 |
| 4.1.1.2. Cumhuriyet Dönemi | 77 |
| 4.1.2. Çağdaş Türkiye’de Aile: Değişim ile Toplumsal Değerler Arasında | 79 |
| 4.2. Japonya’da Aile | 113 |
| 4.2.1. Tarihte Japon Ailesi | 113 |
| 4.2.1.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi | 113 |
| 4.2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası | 117 |
| 4.2.2. Çağdaş Japonya’da Aile: Hızlı Değişim ve Yeni Aile Modelinin Arayışı | 121 |
| 4.3. Japon Kültürü | 148 |
| 4.3.1. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikler ile Toplumsal Değerler | 148 |
| 4.3.1.1. “Krizantem ve Kılıç”: Bir Yabancı Araştırmacının Keşfettiği Japon Özellikleri | 153 |
| 4.3.1.2. Japon Toplumundan Bir Özellik: Dikey Toplum | 155 |
| 4.3.1.3. Japonca’ya Özgü Sözcükler Üzerine Araştırma: “Amæ” Anatomisi | 157 |
| 4.3.1.4. Eleştirel Bakış Yöntemiyle Yapılan Japon Mantığının Denemesi: “Krizantem ve Kılıç” ile Eytışim | 159 |
| 4.3.1.5. Eski Tip Japon ile Yeni Tip Japon’un Kıyaslanması | 163 |
| 4.3.1.6. Batılı Araştırmacıların Bakış Açısına Göre “Japon İmajının Değişimi” | 166 |
| 4.3.2. Eğitim | 172 |
| 4.3.3. Kadınlar | 181 |

| | |
|--|-----|
| 4.4. Karşılaştırma Denemeleri | 188 |
| 4.4.1. Karşılaştırma Denemeleri Yapılmasının Gerekçeleri | 188 |
| 4.4.2. Edebiyat Eserleri Üzerine: Türkiye ve Japonya'da Yazılan Köy Romanlarının Karşılaştırılması | 189 |
| 4.4.3. Medya Yıldızları Üzeine: Türk ve Japon Popüler Kadın Yıldızları Üzerine Bir Karşılaştırma | 202 |
| 5. BULGU ve YORUMLAR | 214 |
| 5.1. Kişisel Bilgiler | 214 |
| 5.2. Sosyo-Ekonomik Durum | 236 |
| 5.3. Çalışma Durumu | 240 |
| 5.4. Evlilik Durumları | 252 |
| 5.5. Tek Kişilik Yaşam | 280 |
| 6. SONUÇ ve ÖNERİLER | 288 |
| 6.1. Sonuç | 288 |
| 6.1.1. Literatür Taramasından Elde Edilen Sonuçlar | 288 |
| 6.1.2. Anket Uyguranlasınddan Elde Edilen Sonuçlar | 290 |
| 6.2. Öneriler: 21'inci Yüzyıl'a Doğru Ailelerin Geleceği | 294 |
| 6.2.1. Türkiye için | 294 |
| 6.2.2. Japonya için | 297 |
| KAYNAKÇA | 300 |
| EKLER | |
| Görüşme Forumu | 312 |
| Uygulama için Alınan İzinler | 330 |
| Türkiye'de Nüfus Piramidi | 332 |

TABLOLAR LİSTESİ

| Tablo Numarası | Sayfa |
|--|--------------|
| 1. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Evlenme Oranı ve Ortalama İlk Evlenme Yaşı | 81 |
| 2. Türkiye’de Yetişkin Nüfusun Cinsiyete Göre Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı | 84 |
| 3. Türkiye’de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı | 85 |
| 4. Türkiye’de Kadınların İşgücü Durumu | 85 |
| 5. Türkiye’de Yaş Grubu ve Bölgelere Göre Başlık Parası Uygulanma Oranı | 88 |
| 6. Türkiye’de Bölgelere Göre Akraba Evliliği Yapanların Oranı | 89 |
| 7. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Akraba Evliliğini Onaylayanların Oranı | 90 |
| 8. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması ve Yaş Grubuna Göre Bebek veya Çocukların Ölüm Oranı | 92 |
| 9. Türkiye’de Bebek ve Çocuk Ölümlülüğünün Değişimi | 93 |
| 10. Türkiye’de ve GAP Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı | 93 |
| 11. Türkiye’de Cinsiyet Oranının Değişimi | 94 |
| 12. Dünyada Toplam Nüfus İçinde Kadın Nüfus Oranının Erkeklerinkinden Düşük Olduğu Ülkeler | 95 |
| 13. Türkiye’de Doğurganlık Hızının Değişimi | 96 |
| 14. Türkiye ve GAP Bölgesinde Doğurganlık Hızı | 96 |
| 15. Türkiye’de Boşanma Oranı ile Sebeplerden Geçimsizliğin Oranı | 97 |
| 16. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Boşanma, Sebeplerden Geçimsizlik ve Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranı | 98 |
| 17. Türkiye’de Toplam Nüfus İçindeki Çocuk ve Yaşlıların Oranının Değişimi | 100 |
| 18. Türkiye’de Medeni Duruma Göre Nüfus Oranı | 100 |
| 19. Türkiye’de Yaş Bağımlılık Oranı | 101 |
| 20. Türkiye’de Bireyin Yaşlılığıyla İlgili Yaşam Tercihi | 102 |
| 21. Türkiye’de Hane Yapısı (2006 yılında) | 103 |
| 22. Türkiye’de Aile Biçimi (1968 yılında) | 103 |

| | |
|---|-----|
| 23. Türkiye’de Bölgeler ve Yerleşim Yerine Göre Ortalama Evhalkı Büyükülüğü (1968 yılında) | 106 |
| 24. Türkiye’de Toplam Nüfus ile Hanehalkı Nüfusu, Hanehalkı Sayısı ve Ortalama Hanehalkı Büyükülüğü | 107 |
| 25. Türkiye’de Ev İşlerin Genellikle Kimin Tarafından Yapıldığı | 109 |
| 26. Türkiye’de Ekonomik Yapı ve Şehir ile Köy Nüfusunun Değişimi | 110 |
| 27. Japonya’da Evlenme ile Hayatta Hiç Evlenmeyenlerin Oranı, İlk Evlenme Yaşı ve İlk Evlenme Yaşının 19 Yaşı veya Daha Küçük Olanlarının Oranının Değişimi | 122 |
| 28. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Evlenme ile Hiç Evlenmeyenlerin Oranı ve Ortalama İlk Evlenme Yaşının Değişimi | 124 |
| 29. Japonya’da Boşanma Oranının Değişimi | 129 |
| 30. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Boşanma Oranının Değişimi | 131 |
| 31. Japonya’da Toplam Nüfus İçindeki Çocuk ve Yaşlıların Oranı | 132 |
| 32. Japonya’da Kadın Başına Düşen Çocuk Sayısının Değişimi | 132 |
| 33. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması ve Yaş Grubuna Göre Kadın Başına Düşen Çocuk Sayısı | 133 |
| 34. Japonya’da Nüfus Artış Oranının Değişimi | 134 |
| 35. Japonya’da Bebek ve Çocuk Ölümleri | 134 |
| 36. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Bebeklerin Ölüm Hızının Değişimi | 135 |
| 37. Japonya’da Hane Yapısı Oranının Değişimi ve Ortalama Hane Halkı Sayısının Değişimi | 141 |
| 38. Japonya’da Hane Halkı Sayısına Göre Oranının Değişimi | 142 |
| 39. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Hane Yapısının Oranı | 143 |
| 40. Japonya’da Sosyo-Ekonomik Yapıya Göre Çalışanların Oranı ve Şehir Nüfusu Oranının Değişimi | 148 |
| 41. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre ve Sanayi Yapısına Göre Çalışanların Oranının Değişimi | 149 |
| 42. Japonya’da Cinsiyet Oranının Değişimi | 181 |
| 43. Jponya’da Ortalama Ömrü | 182 |
| 44. Japonya’da Kadınların Yaş Grubuna Göre İşgücü Oranının Değişimi | 186 |

| | |
|---|-----|
| 45. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Doğum Yerine Göre Karşılaştırılması | 214 |
| 46. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Anne ve Babalarının Doğum yerine Göre Karşılaştırılması | 215 |
| 47. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Aile Yapıları | 216 |
| 48. Türkiye ve Japonya'daki Araştırmaya Katılan Kadınların Çocukluk Dönemindeki Aile Yapılarına İlişkin Karşılaştırma | 217 |
| 49. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Hane Halkı Sayısı | 218 |
| 50. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Aile Bireyleri Bakımından Dağılımları | 219 |
| 51. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması | 220 |
| 52. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Aile Yapıları (Frekans ve Yüzde) | 221 |
| 53. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayısı (Frekans ve Yüzde) | 222 |
| 54. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Kadınların İlk Çocuk Doğurma Yaşları (Frekans ve Yüzde) | 223 |
| 55. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Çocuk Sayısı | 224 |
| 56. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Kardeş Sayısı | 225 |
| 57. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Annelerinin Kardeş Sayısı (Frekans ve Yüzde) | 226 |
| 58. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Babalarının Kardeş Sayısı (Frekans ve Yüzde) | 228 |
| 59. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde) | 229 |
| 60. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Daha Yüksek Düzeyde Okuma İsteği (Frekans ve Yüzde) | 230 |
| 61. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Öğrenime Devam Edememe Nedenleri (Frekans ve Yüzde) | 231 |
| 62. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Öğrenim Durumları ile Onların Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması | 233 |

| | |
|--|-----|
| 63. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Annelerinin Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde) | 234 |
| 64. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Babalarının Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde) | 235 |
| 65. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Cep Telefonuna Sahip Olma Durumuna İlişkin Yapılan Karşılaştırma | 236 |
| 66. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Sahip Oldukları Cep Telefonu Sayısına İlişkin Yapılan Karşılaştırma | 237 |
| 67. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Arabaya Sahip Olma Durumuyla Karşılaştırılması | 237 |
| 68. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Bilgisayara Sahip Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması | 238 |
| 69. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Ev Ekonomilerinin Kimin Tarafından İdare Edildiğinin Karşılaştırılması | 239 |
| 70. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Karşılaştırılması | 240 |
| 71. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Yaptıkları İşe Göre Karşılaştırılması | 241 |
| 72. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Evlerinde Yaptıkları İşlerin Karşılaştırılması | 242 |
| 73. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Çalışma İsteklerinin Karşılaştırılması | 243 |
| 74. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Çalışmasına veya Çalışacak Olmasına İlişkin Ailelerinin Tutumlarının Karşılaştırılması | 244 |
| 75. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Kazandıkları Paranın Kim Tarafından İdare Edildiğine İlişkin Cevapların Karşılaştırılması | 245 |
| 76. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çalışmasının En Önemli Sebeplerinin Karşılaştırılması | 246 |
| 77. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışmasına İlişkin Olarak Annelerinin Tutumunun Karşılaştırılması | 247 |
| 78. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışmasına İlişkin Olarak Babalarının Tutumunun Karşılaştırılması | 248 |
| 79. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Kız Çocuklarının Ücretli Bir İşte Çalışma İsteklerinin Karşılaştırılması | 249 |

80. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çocuklarına, Kadınların da Ücretli Bir İşte Çalışmalı Düşüncesini Aktarmasına İlişkin Yapılan Karşılaştırma 249
81. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çocuklarına, Kadınların Çalışabilmesi İçin Erkeklerin Ev İşlerine Yardımcı Olması Düşüncesini Aktarması Konusunda Verilen Cevapların Karşılaştırılması 250
82. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Evli Kadınların da Çalışarak Kendi Paralarını Kazanmaları Konusundaki Düşüncelerine İlişkin Olarak Yapılan Karşılaştırma 251
83. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Evlilik Durumlarının Dağılımı 252
84. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre İlk Evlenme Yaşı (Frekans ve Yüzde) 253
85. Türkiye ve Japonya'da Evli Olup Geniş Aile Yapısına Sahip Olanların Sayısı ve Yaşam Tarzıyla İlgili Açıklama 254
86. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Hiç Evlenmeyenler Hariç Ailedeki Birey Dağılımları 256
87. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Evlilik Sonrası Çocuğa Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde) 257
88. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Öz Anne veya Babaya Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde) 258
89. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Eşinin Anne veya Babasına Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde) 260
90. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Evlenme Kararında En Önemli Faktör (Frekans ve Yüzde) 262
91. Türkiye ve Japonya'daki Bireyler Evlenme Kararında En Önemli Faktöre İlişkin Yapılan Karşılaştırma 263
92. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Kadınların "Tıbbi Yöntemlerle Çocuğu Olmayanlar Ne Yapmalı" Sorusuna Verilen Cevaplar (Frekans ve Yüzde) 264
93. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların "Tıbbi Yöntemlerle Çocuğu Olmayanlar Ne yapmalı" Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Yapılan Karşılaştırma 266
94. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Aileyi Bağlayan En Önemli Faktör (Frekans ve Yüzde) 267

| | |
|---|-----|
| 95. Türkiye ve Japonya'daki Bireylere Göre Aileyi Bağlayan En Önemli Faktörün Karşılaştırılması | 268 |
| 96. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Kadınların Kendi Çocuklarından Beklentileri (Frekans ve Yüzde) | 269 |
| 97. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çocuklarından Beklentilerinin Karşılaştırılması | 271 |
| 98. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Anne veya Babanın Beklentileri (Frekans ve Yüzde) | 272 |
| 99. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Anne ve Babalarının Beklentilerinin Karşılaştırılması | 273 |
| 100. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Yaşlanınca Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteği (Frekans ve Yüzde) | 274 |
| 101. Türkiye ve Japonya'da Yaşlanınca Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteğinin Karşılaştırılması | 275 |
| 102. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların "Gelişmiş Ülkelerde Yaşlıların Bakımı Daha Çok Kamusal Sistemlerle Desteklenmektedir" Konusuna Nasıl Baktıklarına İlişkin Yapılan Karşılaştırılma | 276 |
| 103. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Tek Kişilik Yaşamın Gittikçe Artmasına Nasıl Baktıklarına İlişkin Yapılan Karşılaştırma | 277 |
| 104. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Tek Kişilik Yaşam Denilince Aklına Gelenlere İlişkin Yapılan Karşılaştırma | 279 |
| 105. Türkiye İçin Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışma Durumu ile Tek Kişilik Yaşam Karşılaştırılması | 280 |
| 106. Japonya İçin Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışma Durumu ile Tek Kişilik Yaşam Karşılaştırılması | 281 |
| 107. Türkiye İçin Meslek ile Tek Kişilik Yaşama Bakış Durumunun Karşılaştırılması | 283 |
| 108. Japonya İçin Meslek ile Tek Kişilik Yaşam Karşılaştırılması | 283 |
| 109. Türkiye İçin Kendi Kazandığı Para İdarecisi Konusu ile Tek Kişilik Yaşam | 284 |
| 110. Japonya İçin Kendi Kazandığı Para İdarecisi Konusu ile Tek Kişilik Yaşam | 285 |
| 111. Türklerin Yaşlandığında Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma isteği | 286 |
| 112. Japonların Yaşlandığında Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteği | 286 |

KISALTMALAR LİSTESİ

| | |
|----------|--|
| GAP | Güneydoğu Anadolu Projesi |
| TÜİK | T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu |
| JRC | Japan Research Center |
| JUSGNSAE | Japonya Ulusal Sosyal Güvenlik ve Nüfus Sorunları Araştırma Enstitüsü |
| NHK | Nippon Housou Kyoukai (Japonya Yayım Kurumu) |
| a.g.e. | adı geçen eser |
| s. | sayfa |
| Çev. | Çeviren |

BÖLÜM

1. GİRİŞ

Problem

Aile, toplumun en küçük ünitesi olmakla birlikte, sanki insan hayatında toplumun küçültülmüş bir hali gibidir. Tarım toplumunda üretim verimliliğini sağlamak için geniş aile yaygındır. Buna karşın sanayi toplumunda kentlerde sadece kendi işgücüne dayalı maaş kazanıldığı için, bu yaşam biçimine uygun olarak çekirdek aile yaygınlaşmıştır. Söz konusu ana üretim sisteminin ihtiyacına göre aile biçimi de değişmekte ve küçülmektedir. Ancak model ve yapıları, toplumdan topluma farklı olduğu gibi aynı toplum içinde de değişik sınıf ve yöreler arasında da farklılaşmaktadır.¹ Aile yapısının değişiminde, zamanın önemli rolü oynadığı kadar mekan da çok önemli bir etkidir. Buna ilaveten aile yapısı düşünülürken ailenin ne olup olmadığı, çok basit ve temel bir soru göz önünde tutulması gerekir² ve bunun cevabı, “aile ne değildir?” sorusuyla bulunabilir.³

Sanayi toplumunda insanlar, iyi bir iş bulabilmek, daha iyi koşullarda çalışabilmek veya ileri düzeyde eğitim alabilmek için doğdukları yerden ayrılmış ve daha çok kırsal kesimlerden büyük kentlere göç etmeye başlamışlardır. Örneğin, Türkiye’de 1950’li yıllarda gerçekleştirilen ekonomi politikası, toprağa sahip olmayan çiftçilerin işini kaybetmelerine yol açmıştır. Çiftçilerin çoğu, tarım makinesinin yayılmasıyla tarlalardan ayrılmak zorunda kalmış, büyük kentlere göç etmiştir. Japonya’da ise 1960’lı yıllarda “Ekonominin yüksek gelişim dönemi” olarak adlandırılan bir zaman dilimine girilmiş, o dönemde hükümet, “artık savaştan sonraki durum bitmiştir” demiş, ekonomi planı olarak “maaşı iki kat artırma”yı hedef almıştır.⁴ Bu amaçla işgücüne çok ihtiyaç duyulmuş, topraklarına sahip çıkamayan ikinci veya

¹ İsmail Doğan, **Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar**, Pegem Akademi, Ankara, 2008., s.178.

² Masako Fukae, **Kazoku-tte nandarou? (Aile Nedir?)**, Akashi-shoten, Tokyo, 1991., s.261.

³ İsmail Doğan, **a.g.e.**, 2008., s.177.

⁴ Japonya’da 1956 yılında Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan **Keizai-Hakusho (Ekonomi Bildirisi)** içinde geçen sözdür. Ekonomi planı ise o dönemde başbakan olan Hayato İkeda tarafından 1956 yılında arzedilmiştir.

üçüncü erkek çocuklar, fabrikalarda çalışmak üzere tarladan ayrılıp kitle halinde büyük kentlere göç etmişlerdir. Göç hareketinin sonucu çağdaş insanların çoğu, kendi ata topraklarından kopup, akraba, arkadaş ve komşulardan uzaklaşıp, yabancı bir yerde farklı bir toplumda farklı kültür ve değerlerle yaşamak zorunda kalmıştır.

Kentsel yaşamda yaygın olan çekirdek aile, çocuk yetiştirerek işgücünün yeniden üretilme ve aile üyelerinin psikolojik doyumunu sağlama rollerini yerine getirir.⁵ Ancak çekirdek ailede üye sayısı az olup çevre ilişkisi zayıf olduğundan aile üyelerini içe yönelten ve çevre ilişkisini dışlayan merkezci bir güç oluşturulur. Bu nedenle modern aile sistemi içinde, bu sorun da kapsanır.⁶ Bu soruna cevaben, sağlıklı bir aile olmak için, her bireyin aile dışındaki diğer ilişkilerin göreceli olarak hangisine ne ölçüde önem verebileceğini düşünmesi gerekir.⁷ Bunu takiben her bireyin, aile reisi veya eşin aracılığı olmaksızın, dolaysız bir şekilde toplumla ilişki kurması gerekir.⁸ Bu yolda yürüdükçe, çağdaş toplumda bireyin ön planda olması, en azından eskiye oranla daha çok bireye odaklanan değerlere ihtiyaç duyulabilir.

Eskiden bireyin daha çok ikinci planda kaldığı, özellikle de çocuk veya kadınların güçsüz ve değersiz görüldüğü söylenebilir. Aslında eskiden beri toplumun ihtiyacına göre gerekli olan toplumsallaşmış insanı yetiştirme rolü eğitime yüklenmiş olduğuna göre, bir insan, toplumsal değerleri kazandıkça bireyin ikinci planda kalması kaçınılmaz olabilirdi. Bu doğrultuda özellikle modern bir toplumda, ülkenin milli politikasını gerçekleştirip sanayileşmeye katkıda bulunan insanı hızlı bir şekilde yetiştirme amacıyla, bu rol özellikle devlet eğitimine yüklenmiştir. Öğrenciler sınıfta kitle halinde bilgiyi almaya çalışırlar, sanki bilgi alıcı gibi eğitilirler, bu durumda birey olarak ikinci planda

⁵ Talcott Parsons ve Robert F. Bales, **Aile: Çekirdek aile ile Çocukların Toplumsallaşması**, Reimei-shobou, Tokyo, 1981. Eserin orijinali ise 1956 yılında yayımlanmıştır.

⁶ Yasuko Minoura, **Bunka no naka no kodomo (Kültür İçindeki Çocuk)**, Tokyo Üniversitesi shuppan-kai, Tokyo, 1990., s.177-181. Japonya'da çocuk yetiştirmesinde çevre ilişkisinin değişmesinden bahsedilmektedir.

⁷ Chizuko Ueno, **Oiru junbi: Kaigo suru koto sareru koto (Yaşlanmaya Hazırlık: Yaşlılara Bakma ve Bakılma)**. Gakuyuu-shobou, Tokyo, 2005., s.132-133. İnsanların kendi istekleriyle kurdukları ilişki, "seçilmiş ilişki" olarak adlandırılmaktadır.

⁸ **Aynı**, s.30-38.

kalmaya alışmışlardır. Ancak post modern toplumda birey üzerine farklı değerler ortaya çıkabilir.

Bilgi toplumu, bir üretim biçimi olmakla beraber aynı zamanda post modern toplumda hüküm sürececek değerleri de kapsayan bir kavramı oluşturur. Bilgi toplumunda her insanın, bilgisayar başında hem bilgi alıcı hem de bilgi verici olma olanağı vardır. Ayrıca bilgiyi üreten sektörün ön planda olması sebebiyle, ikibin yılı aşkın bir bilgi birikimini, alternatif bir şekilde kullanarak sürekli yeni bilgiler üretilir ve bilgilerin değerleri de zamanla değişebilir. Bu yüzden yeni bilgileri takip ederek onları değerlendirmek için hayat boyu eğitim kavramı ortaya çıkmıştır.⁹ Artık bilgisayarlara karşı tepki göstermektense veya kullanma şekline sınır koymaktansa gerçek anlamda insanların bilgisayara sahip çıkmaları gerekebilir, eğitim sisteminin de ona göre şekillendirilmesi gerekebilir.

Eğer insan, bilgi verici yani bilgiyi üreten ve yaratan olmaya çalışırsa, kendisinin diğer insanlardan farklı bir varlık olduğunu algılayıp kendi yeteneğinin ne olduğunu anlamaya çalışması gerekir. İşte bu açıdan birey kavramının ortaya konulması önemli bir konu olarak kabul edilir. Toplumsal faydaya aykırı olmadığı takdirde, hatta bir toplumu oluşturan bireylerin değerleri ile gereksinimi arttıkça “birey”, yavaş da olsa toplum içinde eskiye oranla daha çok önem kazanıp ön planda olabilir.

Bireyin kendini önemli kılması, toplumsal değerleri ihmal edici gibi görünebilir. Halbuki modern çağın başlangıcında, insanların bireyselleştikçe daha çok topluma bağlı olmak isteyeceklerine işaret edilmektedir.¹⁰ Bireyselleşmenin, toplumdan kopmak demek olmadığı vurgulanması gerekir. Çünkü insan yalnız yaşayamaz, insan aslında toplumsal bir varlıktır, diğer insanlarla iletişim kurarak veya dayanışma yaparak yaşayan bir varlıktır. Dolayısıyla bilgi toplumunda insanların, topluma ayak uydurarak kendi bireysel değerlerini aramaları istenebilir. Birey kelimesinin taşıdığı anlam, batılı toplumun modernleşme aşamasında mutlak bir varlık olarak tanımlanan Tanrı'ya karşı insanın nasıl bir varlık olduğunun tartışılmasıyla oluşmuştur.

⁹ 9 Ekim,1998'de Paris'te yapılmış “UNESCO Yüksek Öğretime İlişkin Uluslararası Konferansı”nda sunulmuş “21'inci Yüzyılın Dünya Yüksek Öğretimi Bildirisi”, 7'nci maddede görülebilir.

¹⁰ Emile Durkheim, **Ahlak Eğitimi 1902-1903**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2004. Eserin orijinali, 1893 yılında yayımlanmış, Türkiye'de ise ilk defa 1938 yılında yayımlanmıştır.

Buna dikkat edildiğinde birey kavramının, batılı tarihte edebiyat, felsefe, sanat, psikoloji vb. çeşitli alanlarda yüzyıllarca düşünülüp yoğrulmuş bir kavram olduğu anlaşılabilir.

Türk ve Japon toplumlarına bakılacak olursa her iki ülke de batılı olmayan ülkedir. Bu iki ülke, coğrafi olarak çok uzak olup tarihi açıdan da çok farklı konumlar ve kültürel özelliklere sahiptir. Ama her iki ülkede yaklaşık aynı dönemde batılı ülkelerin bilim ve teknoloji açısından kendilerinden çok ileride olduğunu farketmiş, batılı ülkelerdeki yenilikleri örnek alarak modernleşmeye, batılılaşmaya çalışmış ve sonuçta Asya ülkeleri olmalarına karşın gelişmeyi ve sanayileşmeyi oldukça başarmıştır. Ama her iki ülkede de, batılı birey kavramına, kendi gelenekleri ve kültürlerinde önem verilmediği için bu konunun henüz benimsenemediği söylenebilir. Yine de her iki ülke de artık bilgi topluma doğru ilerlemekte olduğuna göre, birey kavramını yakalamaya ve benimsemeye gayret göstermesi beklenir.

Her iki ülkede de aile, vazgeçilmez bir konudur. Eskiden daha çok baba otoritesi ile erkek egemenliği kabul edilmiş ve aile üyeleri, babaya ve ailedeki en yaşlı erkeğe (ailenin reisine) karşı çıkmamışlardır. Aile üyeleri, aile reisi tarafından yönetilmiş, aile içinde birey, ikinci planda kalmıştır. Yine de bu iki ülke, batılı ülkelere farklı olarak kendi gelenek, kültür ve değerlerine sahip çıkmakta, onlara saygı duymaktadır. O halde şimdilik her iki ülke için birey kavramı, batılı ülkelerde kabul edilen anlamı karşılamayabilir, bunun yapılması da gerekli görülmeyebilir. Ancak çağdaş dünyada evrensel bir değer olarak kabul edilen “demokrasi” veya “insan hakları” gibi, aslında batılı toplumlarda yaratılmış ve kurulmuş kavramlar da gittikçe dünya çapında yaygınlaşıp farklı toplumlarda da kendi gelenek ve kültürleriyle kaynaştırılarak benimsenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda benzer bir şekilde “birey” kavramı da toplumların kendi gelenek ve göreneklerine uyarlanmış hali ile daha çok önem kazanabilir ve değerli olabilir. Söz konusu post-modern bir toplumda da yeni toplumsal değerleri kabul edip kendi usulüyle geliştirebilme ihtimali olabilir.

Tarihe bakıldığında insanlar, sosyo-ekonomik yapının değişimiyle ortaya çıkan duruma kendilerini uydurmaya çalışırlar, sonuçta toplumsal değerler de ona göre değişir veya değiştirilir. Söz konusu toplumsal değerlerin değişimi, toplumdaki sosyo-ekonomik durumun dinamik bir değişimiyle etkileşerek ortaya çıkar ve yayılır. Aile üzerinde kurulan ve

sergilenen değerler de onu takip edip değişir veya değiştirilebilir. Aslında bilgi toplumunda eskisine göre daha çok bireyin yeteneğine ihtiyaç duyulduğuna göre, bireyin ön planda olması beklenebilir.

Şu an yaygın olan piyasa ekonomi sisteminde, küçük aile veya bireyler hedef alındığında daha verimli olduğu söylenebilir.¹¹ Bu bakış açısı doğrultusunda yeni toplumsal değerlerde bireyin ön planda olma ihtimalinin yüksek olduğunun göz önünde tutulabilir. Buna ilaveten sanayileşmiş bir toplumda insanların, piyasa ekonomisinin hazırladığı çok seçenekli yaşam tarzıyla karşı karşıya kalmaları nedeniyle, bireyin ekonomik gücü çok önem kazanabilir.

Ekonomik güce sahip olunması, bir insan olarak kendi ayakları üzerinde durabilmek için çok önemli bir faktördür ve kadınlar için de geçerlidir. Çağdaş toplum, insan tarihinde eskiden hiç görülmediği kadar halk sınıfındaki insanların zenginleşmelerini, toplumdaki refahın halk sınıfındakilerle de paylaşılmasını sağlamış olduğu söylenebilir. Bu yüzden çağdaş toplumda kadınların da ekono mi gücüne sahip olabilir, neticesinde erkeklerin koruması altında kalmaksızın kendi ayakları üzerinde durabilme imkanlarının, eskisine göre daha fazla sağlanmış olduğu söylenebilir. Bütün bunlar hesaba katılırsa, kadınlar da dahil, bireyin ön planda olmasının kaçınılmaz olduğu düşünülebilir.

Çağdaş toplum, modern toplumdaki post-modern topluma, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmektedir veya geçmiştir. Toplumsal değerler eskisine göre daha karışıktır. Çeşitli değerler, henüz örtülü olsa da en azından medya aracılığıyla malumat olarak yayılabilir. Eğer toplumdaki sorunların ortaya çıkmasını engelleyen bir nevi toplumsal baskı oluşursa, sorunların algılanması zorlaşır ve bu durumda çözüm de bulunamayabilir. Toplumsal değerler değişime uğradığı zaman, öncelikle insanların toplumsal sorunların ne olduğunu öğrenmesi gerekir. Bu doğrultuda insanlar esnek ve anlayışlı davranarak yeni değerlere uyum sağlayabilirler.

Aile yapısı, sosyo-ekonomik yapıya göre biçimlenir. Bir toplumda gözlemlenen aile sorununda sosyo-ekonomik yapının çok önemli bir rol

¹¹ Basit bir şekilde örnek olarak, aile küçüldükçe yeni konutlara ihtiyaç duyulur ve inşaat sektöründe üretim artar veya aile biçimi ne kadar çeşitli olursa tüketime duyulan ihtiyaç o kadar çeşitli olur ve hizmet sektörüne duyulan ihtiyaç da artar (I.M.).

oynadığına dikkat çekilmelidir. Sosyo-ekonomik yapının farklı olduğu toplumlar arasında toplumsal sorunlarda da farklılıklar görülebilir. Örneğin nüfuslara bakıldığında ekonomik açıdan gelişmiş toplumlarda ortak sorunlarla karşılaşılır, doğum ve ölüm oranı azalır ve buna paralel olarak yaşlı nüfus artar. Gelişmekte olan toplumlarda ortak sorun olarak doğum oranı fazla, ölüm oranı azdır, bunun neticesinde nüfus patlaması meydana gelir. Genç nüfusun fazlalığı, sanayi gelişim sürecinde geçici bir olgudur. Bu doğrultuda bir ülke içinde bile mekana göre hem farklı sosyo-ekonomik yapı hem de nitelikçe farklı aile yapısı ve sorunları, paralel olarak var olabilir. Tüketimin fazla olduğu kentselleşmiş bir mekan ile, tarımla uğraşan ve sadece geleneksel yaşam tarzı gözlemlenen bir mekan, farklı sorunlar yaşayabilir. Aileyle ilgili sorunlar da farklıdır. Bu yüzden farklı çözüm politikasına ihtiyaç duyulabilir.

Sanayileşmiş modern toplumlarda uzun ömürlü yaşam söz konusudur. Modern toplumlarda çocuk doğurma ve yetiştirme, kadınların hayat akışının bir parçası gibi olabilir. Kadınlar, her zaman toplumsal alandan daha çok özel alan olan aileyle uğraşmaları ve önemli rolleri üstlenmeleri beklene gelmektedir. Ancak modern bir toplumda kadınların güncel bir konu olan boş zamanlarını değerlendirmek için, hayatlarını değerlendirmek için, kendi gündelik yaşamlarını yaşamak, hatta yetişmiş çocuklarını sağlıklı bir şekilde bağımsız yaşatmak için, istese de istemese de, özel alan olan aileyle ilgilenmek dışında, şekli ne olursa olsun toplumsal alanla da ilgilenmeleri gerekebilir. Aslında kadınların toplumdaki konumu veya önemi ile, kadınların ekonomik güce sahip olup olmamaları veya toplumsal alanda işgücü olarak ihtiyaç duyulmaları arasında sıkı bir bağlantı olabilir. Kadınların iş gücü, topluma katkıda bulunabilecek esnek bir potansiyel olarak değerlendirildiğine göre zaman akışı içinde göreceli olarak değişmiştir ve bundan sonra da değişebilir.

Bir toplumdaki değişmeyi tetikleyici olan sadece sosyo-ekonomik koşullar olmaksızın psikoloji veya zihniyet durumu da önemlidir. Söz konusu teşvik edici veya yürütücünün ne olduğunun da göz önünde tutulması gerekebilir. Değerlerin duygusal yönüne de dikkat edilmelidir. Bu konuda örneğin Japonya'da çekirdek ailenin yayılmasında, özellikle orta tabakadaki ailede sadece ev işleriyle uğraşan ev kadınının yaygınlaşmasında, Avrupa'daki burjuva aile imajından kaynaklandığı varsayılan bir hayal etkisi

olabilir.¹² Değişim kültürü üzerinde çalışılırken toplumsal kurumlar, zümreler ve insanların, değişime ne kadar hazırlıklı olduğu sorgulandığında insanların, değişime karşı ne kadar hayal, özlem, tereddüt, tepki ve direnç içinde oldukları da, yani insanların duygusal yönleri de önemli bir etken olabilir.

Ailenin, bireyin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynadığı kanısıyla yola çıkacak olursak, bir toplumdaki değişime karşı insanların, ne kadar açık ve esnek olup hazır buldukları, aile içinde de gözlemlenebilir. Aynı zamanda ailede önemli rolü üstlenen kadınların zihniyetleri de, bu durumun bir göstergesi olarak görülebilir. Bu doğrultuda kadınların, kendi hayat akışları içinde meydana gelen olaylara (okumak, çalışmak, evlenmek, çocuk sahibi olmak ve yaşlanmak vb.) karşı şimdilik neler düşündükleri, ne kadar hazır, bilinçli veya düşünceli oldukları vb. toplumsal değişimi karşılamak için önemli faktörler olabilir. Bunu araştırmak, bilgi toplumuna yönelik kendi ayakları üzerinde durmaya doğru ilerleyen insanların hazırlıkları üzerine bir ışık tutulabilir.

Bir aile, toplumun sosyo-ekonomik veya kültürel yapısından etkilenip, onu yansıtmaktadır. Bu nedenle bir toplumu anlamak için aile yapısını araştırmak çok önemli bir başlangıç noktası olabilir. Toplumdaki insanların, aile konusuna ilişkin ne düşündükleri, nasıl değerlendirip açıkladıkları veya hareket ettiklerini incelemek de çok önemli bir giriş olabilir. Bu doğrultuda aşağıda her iki toplumun sosyo-ekonomik özellikler ile aile sorunları ele alınmaya çalışılacaktır.

(1) Türk Toplumunun Sosyo-Kültürel Özellikleri

Türkiyenin, ataerkil bir toplum olduğu kabul edilmektedir. Bir aile içinde baba (veya aile reisi) egemenliği vardır. Aile üyeleri ile baba arasında sıcak, sıkı bir bağ kurulmaktadır. Aile üyelerinin babaya karşı çıkmayıp ona karşı saygılı, itaatlı olmaları ve babanın yönetimi altında kalmaları beklenmektedir. Aynı zamanda babanın, ailenin koruyucusu olduğu düşünülmektedir. Ancak bu durum, çocukların büyümeleri ile beraber

¹² Masahiro Yamada, **Kindai-kazoku no yukue (Modern Ailenin Geleceği)**, Shinyou-sha, Tokyo, 1994., s.160-168. Yamada'ya göre Japonya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "Hane" kavramının çöküşüyle "sevgiyle bağlanan modern aile", ideal bir model olarak ele alınmıştır.

ana-babadan bağımsız olmaları konusunda bir nevi çelişki meydana getirir. Çünkü bu sistem, kendi aile ilişkisinde pekişme sağlanmasına karşın kendini ailesinden ayırma konusunda güçlük yaratabilir. Kısa ömürlü bir toplumdaysa baba vefat edince onun yerine bir erkek çocuk gelir, sorun çıkmadan kuşaktan kuşağa değişim tamamlanır. Fakat artık Türkiye de uzun ömürlü bir topluma hazırlanmaktadır. Baba hayatta olduğu sürece çocuklar onun himayesi altında kalıp kendi sorumluluğunu yüklenemeyecek, bir anlamda bağımsız olamayacaktır. Edebiyatta sıkça rastlanan bir konu olan, babanın gücü karşısında ezilen ve onun gücünü aşmaya çalışan, bir erkek çocuk vardır.

Kızlar için sorun daha ciddi olabilir. Türkiye’de kızlar, evlenmeden önce babaların himayesi altında ve evlendikten sonra yine eşlerinin koruması altında olacak, böylelikle kadınlar hayatın sonuna kadar sürekli ikinci planda kalacaklardır. Böylelikle kadınların ömürleri boyunca erkeklerin gölgesinde kalması, kendi sorumluluğunun ön planda olmaması anlamına gelmektedir. Bu durum, olduğu gibi davranmaktan daha çok beklenen davranışın sergilenmesine yol açabilir. Bu konu, Türk toplumunda kadınların bir erkeğin vesayeti altında yaşaması yasal ve toplumsal bir norm olduğuna işaret ederek medyada ele alınmıştır ve kadın imajlarıyla ilgili sorunlar eleştirilmektedir.¹³

Erkek egemenliğinden kaynaklandığı varsayılan diğer bir sorun olarak erkeklik vardır. Türkiye’de erkeklik sözcüğünün, kadınlık veya kızlık sözcüğünden daha çok kullanılıyor olmasına bakılarak erkeklik kavramına özel bir anlam yüklenmiş olduğu, geçmişten bugüne uzanan Türk toplumu tarafından kabul edilmiş bir toplumsal değer olduğu söylenebilir. Örneğin bir araştırmaya göre erkekçe davranışın bir simgesi olarak “kararlı davranmak”, Türkiye’de Japonlara göre daha çok görülmektedir.¹⁴ Bir çok ülkede yapılmış olan bir araştırmada da aynı sonuca varılmaktadır.¹⁵ Ancak erkeklik değeri

¹³ Ayşe Saktanber, **Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne**, Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990., s.197.

¹⁴ İkuko Murakami, **Çocuk Kültüründe Boş Zaman Oluşunu Belirleyen Toplumsal Değerler: Türk Kültürü ve Japon Kültürü Arasında Bir Karşılaştırma**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003., s.84.

¹⁵ Dentsuu-souken & Japan Research Center [JRC], **Sekai 60-kakoku kachi-kan data-book**

erkeklerin güçlü olduklarını göstermek için bazen aile içi şiddete yol açabilir.¹⁶ Yine de erkekler için erkeklik, bir stereo-tip olarak kendine özgü kişilik veya insanlığını dışlayıp bir kalıba sığdırma anlamına gelip gelmediği konusu üzerinde araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁷

Sosyo-ekonomik açıdan bakılacak olursa Türkiye, coğrafi yapısı ve jeopolitik konum açısından Avrupa'ya çok yakın bir ülkedir. Dolayısıyla Osmalı döneminden beri sürekli batılı ülkelerle karşı karşıya kalarak çeşitli sorunlar yaşamıştır.¹⁸ Ayrıca zengin ve çeşitli doğal kaynaklara sahip bir ülkedir. Ama her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de insanlar sosyo-ekonomik durumuyla ilgili sorunlar yaşamakta ve buna ilişkin çözümler aramaktadır. Bir çok insan, iş bulabilmek için Avrupa'ya göç etmiştir ve burada yaşayan göçmenlerin kimlik arayışında din çok önemli bir yer tutmaktadır ve bu kimlik arayışıyla birlikte Müslümanlığın yeniden canlanmış olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁹

Piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal sorun olarak fakir ile zengin arasındaki toplumsal tabakalaşma belirginleşmiştir. Bu durum, sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte kötüleşmiş, gittikçe daha ciddi bir sorun haline gelmiştir.²⁰ Buna ilave olarak kent ile kırsal kesim veya taşrada, batı ile doğu bölgeleri arasında, hem sosyo-ekonomik hem de kültürel olarak farklılıklar görülmektedir. Örneğin büyük şehirlerde orta tabaka ailelerindeki çocukların, daha iyi eğitim alabilmek için okul dışında dersaneye gitmelerine veya boş zamanı değerlendirmek için çeşitli kurslara katılmalarına karşın istatistiklere göre yoksul bölgelerde son zamanlarda dahi eğitilmiş kızların oranı erkeklere göre düşüktür.

(Dünyada 60 Ülkelerde Topumsal Değerler Veri Kitabı, Doyou-kan, Tokyo, 2004. 60 ülkelerde politika, ekonomi, çalışma, eğitim, din ve çevre ortamı vb. konusu üzerine değerler, ortak işbirliğiyle araştırılmıştır)

¹⁶ Mehmet Faraç, **Töre Kışkancında Kadın**, Günizi Yayıncılık İstanbul, 2004., s.22.

¹⁷ Chizuko Ueno, **Onna to iu kairaku (Kadın Olmanın Sevinci)**, Keisou-shobou, Tokyo, 1986., s.2-16.

¹⁸ Niyazi Berkes, **Türk Düşününde Batı Sorunu**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.

¹⁹ Masanori Naitou, **Allah no Europe: İmin to İslam-fukkou (Allah'ın Avrupası: Göçmenler ve İslam'ın Yeniden Canlanması)**, Tokyo Üniversitesi shuppan-kai, Tokyo, 1996., s.15-20.

²⁰ Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, **Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003., s.19-22.

Eğitilmiş kadınların, akademisyenler olarak çalışabilmeleri veya şirketlerde yüksek konuma çıkabilmelerine karşın okuma-yazma bilmeyen kadınlar hala mevcuttur. Bunu çözmek için kız çocuklarının okula gitmelerini teşvik eden bir kampanya yapılmaktadır.²¹ Dünya çapında bakılacak olursa daha çok ekonomi sahasında küreselleşme sürecine girilmekte olduğu söylenen bu zaman diliminde, gelişmiş ülkeler ile geride kalmış ülkeler arasında ekonomik güç farklılığı görülmektedir. Büyük şehirlerde yaşayan orta tabaka insanların yaşam tarzları birbirlerine yakınlaşmış, insanlar sanayileşmenin sonucu olarak elektrikli eşyalar ile teknolojiye yararlanmışlardır. Buna karşın geride kalan kırsal kesimler ve taşralarda geleneksel yaşam tarzı hala süregelmektedir. Artık zamana göre değil, mekana göre gelişim farklılığı gösterilmektedir. Türkiye’de ise bu sorun, benzer bir şekilde bir ülke içinde gözlemlenebilir. Mekanlara göre modern ve geleneksel, açık fikirli veya tutucu olan insanlar, yaşam tarzı, düşünceleri ve inançları ile paralel olarak var olmaktadır.

Türkiye, kültürel açıdan, çeşitli dil ve farklı költürlere sahip olmakla birlikte merkezi sisteme sahip, laikliği temel alan ve Cumhuriyet rejimi ile yönetilen bir ülkedir. Ancak, ulus devlet yapısına sahip olmasına karşın, bu siyasi yapının Türkiye’nin modernleşme açısından son durak olmayabileceği ifade edilmektedir.²² Türklerin Müslüman olması, kimlik oluşumu açısından çok önemli bir faktördür. Türkler, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup laikliğe sadık olmakla beraber kimlik açısından daha çok Müslümanlık etkisi altındadır.²³ Bu yüzden din konusunun, bu ülkede çok hasas bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Günümüz Türkiye’sinde son zamanlarda din ile ilgili tartışmalar, başörtülü kadınların kamu alanına kabul edilip edilmemesi konusuna yoğunlaşmış, daha belirgin bir şekilde gündem haline gelmiştir denebilir. Din konusunun önemsenmesi, eğitim alanında özellikle imam-hatip okullarının artması ve öğretim programının değiştirilmesi vb. şekilde görülmektedir.

²¹ “Kız Çocuklarının Okullaşmasına Destek Kampanyası” Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti-UNICEF 2001-2005 Ana Uygulama Planı kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF arasında imzalanmıştır.

²² Masami Arai, **Toruko kingendai-shi: İslam-kokka kara kokumin-kokka e (Türkiye’nin Modern ve Çağdaş Tarihi: İslami Bir Ülkeden Milli Bir Ülkeye)**. Misuzu-shobou, Tokyo, 2001., s.206-209.

²³ Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983., s.155-164.

(2) Türk Ailesinde Gözlemlenen Sorunlar

Türkiye’de ailenin çok önemli bir kurum olduğu söylenir ve aile konusu kimi zaman dokunulmaz bir konu olarak algılanır. Türkiye’de aile konusundan bahsedilirken batılı ülkelerdeki aile ilişkileriyle karşılaştırılıp, Türk ailesinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmakta ve Türk aile ilişkisinin sağlamlığına dikkat çekilmektedir.²⁴ Aslında bu tutumlarında, Türk aile konusuna dair sorunların var olduğuna işaret edilebilir. Çünkü bir konudan bahsedilirken olumlu bakış açısının yanı sıra olumsuz düşünceler veya eleştirel sözlerle de karşılaşmak mümkün olabilir.

Türklerin, aile ilişkisini batılı ülkelerle karşılaştırarak olumlu yönünün vurgulanma eğiliminin sebebi, Türkiye’de batılı ülkeler gibi modernleşmiş bir toplumun yaşadığı sorunların, yani aile yapısının değişimiyle aile işlevlerinin zayıflanması gibi sorunların henüz meydana gelmediği düşünülebilir. Yoksa bilinç altında var olsa da su yüzeyine çıkmadığı veya Türklerin, inancı ve direnişinin sonucu olarak, modern ailenin sorunlarıyla karşılaşmaktan kaçınmayı başarmış oldukları düşünülebilir. Ancak batılı ülkelerde meydana gelen aile sorunları, batılı insanların yeni toplumsal yapıya veya yeni sosyo-ekonomik duruma kendilerini uydurma veya alıştırmaya sürecinde oldukları için karşılaşılan doğum sancısı gibi kavranması da gerekebilir.

Piyasa ekonomisi çerçevesinde ekonomik güce sahip olmak hedef alındığında, sosyo-ekonomik yapının değişimiyle birlikte aile yapısı da değişir. Söz konusu sanayileşmenin aşamasına göre toplumdaki aile sorunu, farklı nitelikleri taşıyabilir. Türkiye, şimdilik genç nüfusa sahiptir, ancak yavaş da olsa yaşlı nüfus artmaktadır ve sonraki aşamada batılı ülkelerde görüldüğü gibi, çocuk sayısı da azalacak, uzun ömürlü bir toplum olacaktır. Bu durum, aile yapısını etkiler ve diğer aile sorunlarıyla karşı karşıya kalınabilir.

Türkiye’de aile sorunları, şimdilik mekana göre farklı nitelikler göstermektedir. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirler ile diğer şehirler arasında, aynı şehrin kırsal ve kentsel alanları arasında, köyler

²⁴ Tahsin Banguoğlu, **Türklerde Aile**. Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991., s.363. Asıl makale ise 1985 yılında yayımlanmıştır. Makalesinde. “... o perişan batı ailesine çevirmeyi istememiştir.” sözleri görülmektedir. Bu makale, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı’nda 1984 yılında düzenlenmiş olduğu konferansın metnidir.

arasında, bölgesel olarak ise doğu ve batı bölgeleri arasında gözlemlenen aile sorunları çok farklıdır. Türkiye'deki farklılıklar, Japonya'daki durum ile karşılaştırıldığında daha fazladır. Japonya, eskiden sosyo- ekonomik açıdan sosyalizmi temel alan bir ülkeye benzetildiğine göre, Türkiye'de mekana veya sosyal tabakaya göre görülen farklılıklar Japonya'daki duruma kıyasla daha belirgin ve keskin olduğu anlaşılabilir. Aile sorunlarında mekana göre gözlemlenen farklılıklar, kısaca şöyle özetlenebilir:

1. Büyük şehirlerde yaşayan ailelerde, genel olarak çekirdek aile yapısı yaygındır ve hanehalkı sayısı fazla değildir. Çocuk sayısı az olup bir veya iki çocuğa çok önem verilir, varlıklı olunca çocuklar mümkün olduğu kadar okutulmaya çalışılır. Karı-koca arasında görev paylaşımı söz konusudur, yine de kadınların dışarıda çalıştıkları takdirde ev işlerinde yardımlaşma durumu görülebilir. Kadınlar, genelde gençken evlenir ve doğum yaparlar, yine de bu konuda gittikçe yaş ilerleme eğilimine işaret edilebilir. Hamile kalmaya çalışıp tedavi gören kadınlar da görülebilir. Boşanma oranı da artma eğilimindedir. Bazen geç evlenme bazen de evlenmemeyi tercih edenler görülebilir.

2. Bazı bölgelerde veya köylerde yaşayan ailelerde erkek egemenliği hala oldukça yaygındır ve geleneksel aile yapısı, büyük şehirlere göre daha fazla görülebilir.²⁵ Çocuk sayısı da fazladır, bu yüzden bazen aile planlaması eğitime ihtiyaç duyulur. Çok çocuklu ailelerde özellikle kız çocuklar, yüksek düzeyde okuma fırsatını pek bulamamakla birlikte, genellikle ilk evlenme veya ilk çocuk doğurmanın ortalama yaşı oldukça gençtir. İmam nikahıyla evlilik ve kuma sistemi de hala mevcuttur. Bazı aileler, çocuklardan işgücü olarak faydalanmayı beklemektedirler.

(3) Japon Toplumunun Sosyo-Kültürel Özellikleri

Japonya'da özel bir anlam taşıyan "Hane" kavramını temel alan erkek egemenliği ve baba otoritesi vardır. Japonya'daki Hane sisteminin kavramına göre eskiden Japon kadının, evlendikten sonra kendi ailesinden daha çok eşinin ailesine bağlı olması ve ailesinin işleri ile ilgilenmesi

²⁵ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik**, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2002., s.71.

beklenmiştir. Hane sistemi ve onun ortaya koyduğu baba otoritesinin, Meiji döneminde en uç noktada görülmekte ve temeli merkezi sisteme dayanan, hızlı sanayileşmeye katkıda bulunan bir sistem olduğu açıklanmaktaydı.²⁶ Ancak Japonya’da toplumsal değer olarak kadınlardan hem güzel bir eş hem de akıllı bir anne olmaları, hem evin dışında hem içinde erkeklerin gölgesi altında kalmaları isteniyordu ve bu değer yargısı halen mevcuttur. Genelde kadınlardan kendi eşine karşı “efendi” diye seslenmesi beklenir. Ayrıca kadınların çoğu, yüksek seviyede eğitilmiş olanlar bile, toplumda veya iş yerlerinde yeteneklerinin yeterince kabul edilmemesi ve eş ile anne rollerini fazlaca yüklenmesi nedeniyle evlendikten sonra işten ayrılıp ev kadını olmayı tercih etmektedir. Söz konusu Japon kadınları, hem aile içinde hem de toplumda birey olarak ikinci planda kalmışlardır.

Sosyo-ekonomik açıdan bakılacak olursa Japonya, dünyada gelişmiş bir ülke olarak kabul edilmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tarım sektörüne önem verilmeksizin hızlı bir şekilde sanayileşmeyi başarmış, insanlar istihdama kavuşmak için taşradan kente göç etmiş, neticesinde iş yerindeki ilişkiye önem verilmeye başlamasıyla beraber akraba veya komşulara verilen önem göreceli olarak azalmıştır.²⁷ Ayrıca bir zaman diliminde Japonya’da vatandaşların çoğu (halkının %90’ı), ekonomik durum veya eğitim seviyesi açısından kendisini orta tabaka insanı olarak görüp modernleşmiş olduğuna inanmıştır. Halkın çoğunluğunun eğitim seviyesi oldukça yüksek olup sosyo-ekonomi seviyesinin birbirine yakın veya benzer durumda olduğu savunulmuştur. Bunun sebepleri, toplumsal değerler göz önüne alınarak şöyle açıklanabilir:

1. Bireysel kabiliyetlerin eşitliği düşüncesiyle insanlar, yeteneklerine göre fırsat eşitliğinin olduğuna inanmaktadırlar. Örneğin sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte eğitilmiş insanların kendi çabalarıyla yükselip iyi bir

²⁶ Bu konu, Çuzuko Ueno ve Emiko Ochiai tarafından tartışılmıştır. Ueno, “Hane” kavramının Japonya’da modern dönemde ortaya çıktığını, Ochiai ise daha önceden var olduğunu savunmuştur.

²⁷ NHK housou bunka kenkyuu-sho (NHK Yayın Kültürü Araştırma Merkezi), **Gendai Nihonjin no ishiki kouzou (Çağdaş Japonların Bilinçaltı Yapısı)**, NHK, Tokyo. 2000., s.175-182. Araştırmacılara göre Japonlar, yirmili yıllar sırasında her ilişki, “tamamen ilgilenir” veya “şartsız ilgilenir”den “kısmen ilgilenir” veya “şartlı şekilde ilgilenir”e dönüşmüştür.

konuma çıkabileceğine inanılmıştır.²⁸ Bunların toplumsal değer olarak kabul edilmesinin, yüksek seviyede okuyan insanların oranının yükseltmesine, Japonları çalışkan olmaya sevketmeye, sonucunda ülkenin gelişmesine katkıda bulunduğu düşünülebilir.

2. Eskiden beri Japon toplumunda halk arasında var olan güvenin, ekonomik gelişmeye katkıda bulunduğu açıklanmaktadır.²⁹ Japonya'da insanlar, güvenli gruplar içinde gruba itaatli olup uyumlu bir şekilde yaşamaya çalışmış, bu yüzden Japon toplumu da güvenli görülmüştür.

3. Kültürel açıdan bir özellik olarak Japonya, halklar arasında tek bir dil konuşulan, homojen milletten oluşan ve tek kültüre sahip bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu durum, Japonya'nın temeli merkezi sisteme dayanan modernleşmeyi başarmış olduğunun bir göstergesi olarak görülebilir. Yine de bu inancın bedeli olarak Japonya'da insanlar, fazla konuşmadan anlaşılacak ister ve uyum adına bireysel farklılıklar törpülenir.³⁰

4. Japonların zaman konusunda çok titiz ve düzenli olduğu söylenebilir. Demiryolu tarifesi bu konuda örnek gösterilebilir ve tren tarifelerinin batılı ülkelerle karşılaştırılması, zaman konusunda Japonların titizliğini ortaya çıkarmaktadır.³¹ Bu davranış biçimi piyasa ekonomisinin rekabeti açısından yararlı olmuş olabilir. Yine de bu durumun Japonya'da

²⁸ You Takeuchi, **Risshin-shusse shugui: Kindai-Nihon no roman to yokubou (Kendi Çabasıyla Yükselişi: Modern Çağ Japonların Romanı ve Hırsı)**, NHK, Tokyo, 1997.,s.117-138. Takeuchi, Meiji döneminde Natsume Soseki tarafından yazılan romanlara değinerek o dönemde memleketlerinden ayrılarak büyük şehirde tek başına başarıyı hayal eden kahramanları, bir örnek olarak göstermektedir.

²⁹ Toshio Yamagishi, **Anshin-shakai kara shinrai-shakai e (Güvenli bir Toplumdan Güvenilir bir Topluma)**, İwanami-shoten,Tokyo, 1999.,s. 22-23. Yamagishi, post modern toplumda artık kişisel açıdan güvenilir bir ilişkinin kurulmasına ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

³⁰ Shuuji İmamoto, **Kiku to katana no benshou-hou: Hihan-riron no houhou ni yoru Nihonjin-ron no kokoromi (Krizantem ve Kılıç ile Eytışim: Eleştirel Bakış Yöntemiyle Yapılan Japon Mantığı Üzerinde Bir Deneme)**, Hokki-shuppan, Tokyo, 1998. İmamoto'ya göre bireysel kabiliyetlerin eşitliği düşüncesi, hem çalışkan olmalarını sağlıyor hem de olumsuz etkiliyor.

³¹ Yuuko Mito, **Teikoku-hassha: Nihon no tetsudou wa naze sekai de mottomo seikaku nanoka? (Tam Zamanında Kalkış: Japon Demiryolu, Neden Dünyada En İyisi?)**, Shinchou-sha, Tokyo, 2005., s.14-16. Mito, Fransa TGV'de ve İtalya'da normal trende 15 dakika, İngiltere Inter-City'de 10 dakika "gecikme" olarak sayılırken Japonya'da Super Express 0.3 dakika, normal tren 1 dakika geciktiğinde "gecikme" olarak sayıldığına işaret etmektedir.

yaşayan insanları baskı altına almak gibi bir olumsuz yanı olabilir.

5. Din konusundan bahsedilecek olursa, Japonlar arasında dinsiz sayısının diğer ülkelere oranla oldukça fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.³² Bu durumun eskiden beri Japonya'da çok tanrılı inancın kabul edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Japonlar, kendilerini dinsiz düşüncelerine karşın takvime göre Shinto ve Budizm vb. ile ilgili veya diğer kutsal yerlerdeki tapınakları ziyaret eder, evlerindeki kutsal alanı süsleyip ibadet ederler, toplumda din ile ilgili çeşitli geleneksel inanışlar ve alışkanlıklar da gözlemlenmektedir.

Son zamanlarda ekonomi alanındaki küreselleşmeyle beraber büyük sermayeye sahip olan şirketlere yarar sağlayan ekonomi politikası sürdürülmüştür. Bunun bir sonucu olarak Japon toplumunda sosyal tabakalaşma ortaya çıkmıştır. Bu tabakalaşma toplumun zenginler ve yoksullar olarak ikiye ayrılmasına yol açmış ve özellikle gençlerin yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkiler doğurmuştur.³³ Buna ilaveten uzun ömürlü bir toplumu olan Japonya'da, sağlık sigortası gibi yaşlılarla ilgili harcamalar, artık toplumsal bir yük olmaya başlamakta, gittikçe güçsüz olanların hakları sıkıştırılmış, toplumsal tabakalaşma belirgin hale gelmiştir.

(4) Japon Ailesinde Gözlemlenen Sorunlar

Japon ailesi, son zamanlarda tarihte hiç görülmediği kadar ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle son on yıl içinde nitelikçe en büyük değişime uğramış olduğu belirtilmektedir. Gençlerde; hiç evlenmeme başta olmak üzere geç evlenme, evlenirse de boşanma, çocuk doğurma yaşının ilerlemesi ve çocuksuz aile vb. durumlar oldukça yüksek oranlarda görülmektedir. Bu eğilimin sonucu olarak çocuk sayısında ciddi bir azalma

³² Dentsuu-souken & JRC, a.g.e.,2004., s.192-211.

³³ Atsushi Miura, **Karyuu-shakai: Aratana kaisou-shuudan no shutsugen (Alt Tabaka Toplumu: Yeni Tabakalaşmış Grubun Ortaya Çıkması)**, Koubun-sha, Tokyo, 2005. "Altı tabaka toplumu" sözü, Miura'nın kitabıyla Japonya'nın dört bir yanına tanınmıştır. Miura, reklam analisti olarak gençlerin değer yargısı, yaşam ve tüketim tarzlarını araştırmış, 'alt tabaka' deyişinin yalnız gelirin düşük olmasını değil iletişim veya yaşama yeteneği, çalışma, okuma ve tüketim arzuları gibi hayata dair arzuların düşük olmasını da kapsadığına işaret etmiştir.

görülmektedir. Bunu takiben Japonya'da, ortalama insan ömrü dünyada çok az yerde rastlanacak kadar uzundur. Japon nüfusundaki yaşlı insan oranının artmasıyla çocuk oranının azalmasının sonucu nüfus dengesi hızlı bir şekilde bozulmaktadır.

İş gücünün karşılanmasında yaşanan bir güçlük de söz konusudur. Genç nüfusun azalması ile bir toplumun zihniyetinin ve toplumsal psikolojinin güçsüz, cansız ve hareketsiz olacağı endişesi vardır. Güncel bir konu olarak medyada sürekli yer bulmakta, kitapçılarda bu konuda yazılmış kitaplar çok satılmakta ve bilim adamları, kamusal ve de özel sektör tarafından sürekli araştırmalar yürütülmektedir. Japonya'da çocuk sayısının azalması, ciddi bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bütün bunların yanında tek başına yaşayan yaşlıların sayısı da artmaktadır. Japonya'da tek kişilik yaşamı tercih edenlerin sayısı gittikçe artmaktadır.

Diğer güncel aile sorunları ise, annelerin küçük çocuklara karşı zorbalıkları, çocuk tarafından anne veya babaya karşı uygulanan aile içi şiddet veya 20 yıldan fazla evli kalan yaşlı çiftlerin boşanması³⁴ vb. şeklinde sıralanabilir. Bütün bunlar, Japon toplumunun çok hızlı bir şekilde değişime uğradığı, alışlagelenin dışına çıktığı için de Japonların değişmeye veya meydana gelen çelişkilere karşı direnmeye çalıştıkları durumlar olarak da görülebilir. Çünkü Japon toplumunda alt yapı, şehrin görünüşü, doğal manzaralar ve insanların yaşam tarzı vb. çok hızlı değişmiş ve sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle insan ilişkileri de değişmiştir. Dolayısıyla insanlar zamana göre meydana gelen belirgin farklılıklara ve yeniliklere ayak uydurmak için çok fazla çaba harcamaktadırlar. Buradan yola çıkarak da toplumsal değerlerin çok farklılaşmış olduğu anlaşılabilir. Her ne kadar büyük şehirler ile kırsal kesimler aynı oranda değişime uğramamış olsa da, Japon toplumu, genel olarak eskisine göre hem maddi hem de manevi açıdan çok farklılaşmıştır ve bu değişim günümüzde de hala devam etmektedir. Bu doğrultuda çağdaş Japonya'da son zamanlarda toplumsal değişimle kaynaşan yeni aile modeli arayışlarını sürdürmekte olduğu söylenebilir.

³⁴ 2004 yılında emekli maaşı ile ilgili kanunun yeniden düzenlenmesiyle, evlilik sürecinde sadece ev hanımlığı yapmış bazı kadınların, boşansa da eşlerinin emekli maaşından faydalanabilmesinin sağlanmasıyla orta yaş veya yaşlıların boşanma oranında artış görülmüştür.

Sıradan bir Japon ailesi ele alınacak olursa, ailede karı-koca aynı soyadı kullanır, genelde kadın evlenince kendi ailesinden kopar ve kocasının soyadını alarak, kurmuş olduğu yeni yuvasının aile nüfusuna kaydedilir. Yani kadınlardan, kendi aileleriyle olan bağlılığını korumasından ziyade kocasının ailesine daha da yakınlaşması istenir. Örneğin Japonlar kendi aralarında daha çok soyadını kullanırlar ve özellikle kadınlar, bazen soyadı bile kullanılmadan “kimin eşi, annesi veya anne(baba)annesi” olarak tanıtılır.³⁵ Bu durum, şu anki Japonya’da eskisine göre farklılaşmış olsa da kırsal kesimde hala aynı bir durum devam eder. Japon aile tarihine bakılacak olursa bu durumun, eski Hane sisteminden kaynaklanmış olduğu söylenebilir.

Hane sistemi, Meiji döneminde ulusal devletin kurulduğu sırada kabul edilen, kanunlarla aile reisinin gücünü pekiştirmeyi amaçlayan bir sistemdir. Hane sisteminin kabulünden önce halk arasında kadınların kendi kendi ailelerine olan bağlılığını koruması mümkündü.³⁶ Sanayileşmeden önce halkın çoğu tarımla uğraştığı için kadınların işgücü, hem kendi hem de kocasının ailesi tarafından önemsenirdi. Dolayısıyla şu an azalmış olsa da hala devam eden, kadınların kendi ailelerinden ziyade kocasının ailesine bağlı olmaları durumunun, eskiden beri kesintisiz bir şekilde süregelen geleneksel bir alışkanlık olduğu söylenemeyebilir. Ayrıca eskiden karı-kocalar, modern bir toplumda görülen görev paylaşımı yapmaksızın tarla ve ev işlerini beraber yürütmüşlerdir.

Günümüzde de tarımla uğraşan veya esnafılık yapanlar görev paylaşımı yapmaksızın işleri eşleriyle birlikte yürütürler. Yani görev paylaşımı düşüncesi, sanayileşmeyle beraber ev dışında çalışan erkeklerin çalışma hayatını daha verimli kılmak amacıyla, sanayi politikası olarak yürütülmüş olduğu da düşünülebilir. Ayrıca görev paylaşımı düşüncesinin yayılması, kadınların tercihlerinin bir sonucu olabilir. Çünkü kadınların ev kadını olmaları, aslında burjuvaların yaşam tarzı olduğuna göre, modernleşmeyle ortaya

³⁵ Adı yerine soyadıyla seslenir, kadınların adı ikinci planda olduğunu gösteriyor olabilir. Türkiye’de de buna benzer bir durumu açıklayan **Kadının Adı Yok** adlı bir kitap yayımlanmıştır (Duygu Asena, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic.A.Ş.,1987).

³⁶ Kiyoko Segawa, **Kekkon oboe-gaki (Evliliğin Muhtırası)**, Koudan-sha, Tokyo, 1957., s.80-84. Segawa, halkbilimi bakış açısıyla Japonya’yı kuzeyden güneye kadar dolaşmış, halk sınıfındaki kadınların geçinmek için nasıl bir şekilde çalışarak evlilik hayatını sürdürmekte olduklarını araştırmıştır.

çıkan yeni orta tabaka mensupluğunun bir göstergesi olmuştur. Haneyi güzel bir şekilde idare edebilmenin, kadınların kadınlık kimliğiyle bağlantılı olup, erkeklerin eş seçiminde önemli bir etkendir.³⁷ Bu doğrultuda evlenip ev kadını olmak, toplumsal bir değer olmakla birlikte kadınlar tarafından da kabul edilmiştir. Japon ekonomisinin gelişimi döneminde genç kızlar, sevdikleriyle evlenip ev kadını olmanın hayalini kurmuşlardır. Ev kadınları, hem ev ekonomisinin idarecisi hem de beyaz eşyaların vb. tüketicisi olarak Japon ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır.³⁸ Görüldüğü gibi, Japon kadınlarının ev kadını olmaları durumunun, modernleşme öncesinden beri süregelen geleneksel bir değer olup olmadığı konusu, hala tartışılmaktadır.

Japonya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bireylerin geleneksel geniş ailelerde yaşamış oldukları söylenmektedir. Genelde Japonlar bile bunun eskiden beri süregelen, Japonya'nın ataerkil bir toplum olmasıyla açıklanan bir durum olduğunu ve savaştan sonra demokratikleşmeyle beraber geleneksel aile yapısından sıyrılıp modern aile modeli olarak çekirdek aileye geçildiğini düşünmektedirler. Son zamanlarda boşanma oranında büyük bir artış söz konusudur. Ancak çekirdek ailenin oranı, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bile çiftçiler de dahil olmak üzere Japon ailesinin yüzde ellisinden fazlaydı. Boşanma oranı ise Meiji döneminde günümüze göre daha yüksek görülmüştür. Çünkü halk arasında, medeni kanun çıkmadan önce evlenmek veya boşanmak, rahatça ve özgürce yapılabilmiş olduğuna ve Meiji döneminde medeni kanunun çıkması (1890 yılı) ile beraber yürürlüğe giren nüfus kaydı sistemi, boşanma oranını azaltmıştır.³⁹ Böylelikle eskiden beri süregeldiğine veya modernleşmeyle meydana gelmiş olduğuna inanılan bazı durum, inanç veya sağduyuların, anlaşıldığından farklı olabileceği, bilimsel yeni açıklamalarla ispat edilmektedir.

Japonya, toplumsal bir sorun haline alan çocuk sayısının azalmasıyla karşı karşıya olduğundan dolayı, aile denen kurumu tüm ayrıntıları ve gerçek yüzüyle incelemeye çalışmaktadır. Bunun sonucunda aileye ilişkin olmazsa

³⁷ Masahiro Yamada, *a.g.e.*, 1994., s.168.

³⁸ Minako Saitou, **Modern girl –ron (Modern Kız Teorisi)**, Bungeishunjuu-sha, Tokyo, 2003., s.246-250.

³⁹ Yasuhiko Yuzawa, **Meiji no kekkon Meiji no rikon (Meiji Döneminde Evlenmek ve Boşanmak)**, Kadokawa-shoten, Tokyo, 2006., s.140-142.

olmaz diye düşünölen bazı durumların bazen bir inanç olduğu belirlenmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda yeni bulguların, Japon aile yapısı ile ilgili diğer araştırmalara da ışık tutacak ve yeni aile modeli arayışlarında katkıda bulunacaktır.

Amaç

Bu araştırmada, değişim kültürü çerçevesinde Türk ve Japon aile yapılarının karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Özellikle bu araştırma, sanayileşmenin aile yapılarının değişimini nasıl etkilemiş olduğu bakış açısıyla, demografik verilerden faydalanarak yürütölmektedir. Ayrıca bilgi toplumda kadınların birey olarak ayakta durabilmeleri ihtimalinin göz önünde bulundurulması amacıyla Türkiye ve Japonya'daki kadınların görüşlerine dayalı olarak tartışılmaktadır.

Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranması amaçlanmaktadır:

Alt amaçlar

1. Aile veya kadınlar ile ilgili toplumsal değerler, nasıl algılanıp açıklanmaktadır?
2. Toplumda veya aile ortamında, kadınlardan ne bekleniyor ve beklentileri zamana göre nasıl değişmiştir
3. Toplumda veya aile ortamında kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmeyi destekleyen veya engelleyen faktörler nelerdir?
4. Toplumda veya aile ortamında, aile yapılarının değişimine ihtiyaç duyuluyor mu?
5. Toplumda veya aile ortamında aile yapılarının değişimine dair değerleri yerleştirmeyi, pekiştirmeyi ve değiştirmeyi etkileyen faktörler nelerdir?

Önem

Aile, toplumların en küçük ünitesi olan çok önemli bir kurumdur ve tüm toplumlarda var olan evrensel bir sistemdir. Bu, antropologların ortaya çıkardığı ve doğruluğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Aile, hava gibi su gibi

algılanan, insan tarihi ne kadar değişse de hiç yok olmadan devam edecek bir kurum olarak algılanabilmektedir. Aynı zamanda aile, toplumu oluşturan temel birim olduğundan aile özelliklerinin ortaya çıkarılması; bir toplumun yapısının, toplumun gelecekte hangi yolda ilerleyeceğinin tahmin edilmesinde ve açıklanmasında faydalı olabilir. Bir toplumun sosyo-kültürel özelliklerini araştırırken aile kültürünü anlamak, çok önemli bir ipucu olabilir. Söz konusu bir toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlerini yansıtan aile vasıtasıyla; hem Türkiye hem de Japonya'nın toplumsal özelliklerinin kavranıp açıklanması, hatta toplumsal yapılarıyla gelişimlerinin oranlanması da mümkün olabilir.

Aile, insanın hayat akışı açısından bakılacak olursa her insan, aile içinde doğar, büyür ve belli bir yaşa gelince bu aileden ayrılır, evlenir ve kendine ait aileyi kurar. Ancak bu bakış açısı doğrultusunda kavranmaya çalışılırsa çağdaş dünyada ailenin, büyük sarsıntılar içinde olduğu düşünülebilir. Çağdaş dünyada toplumsal değişim, eskisine göre daha hızlıdır ve ailelere de yansımakta olan bir etki söz konusudur. Ailelerin bazen çok büyük değişimlere uğradığı bazen de çok karışık bir sürece girdiği söylenebilir. Aile konusu, aile çağı denilebilecek günümüz dünyasında sürekli bahsi geçen ve tartışılan bir husustur. Özellikle geleneksel aile yapısı bakımından birbirine benzetilen hem Türkiye'de hem de Japonya'da bu konu ile ilgili tartışmalar dikkat çekmektedir. Her iki ülkede de son zamanlarda geç evlenme, evlenmeme, boşanma oranlarının artması, aile içi şiddet vb. öne çıkan sorunlardandır. Özellikle Japon toplumunda son on sene içerisinde yaşanan hızlı değişim, çocuk sayısının azalması ile beraber yaşlı nüfusun artması, ciddi bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Bu duruma gerekçe olarak, Japon toplumunun geleneksel aileden modern aileye, hatta modern aileden post modern aileye geçmekte olması ve bu geçişin çok kısa bir zaman diliminde gerçekleşiyor olması gösterilmektedir. Bunu takiben Türkiye, Japonya'yla karşılaştırıldığında, özellikle kentsel yaşamında benzer sorunlara sahip olduğu söylenebilir. Bu toplumsal soruna çözüm yolları araştırılmakta ve çok konuşulan, tartışılan bir konu olarak güncelliğini korumaktadır.

Ailenin, toplumsal özelliklere paralel bir bağlantısı bulunduğundan, toplum ne kadar değişirse aile de o kadar değişir; toplumsal değerler ne kadar karışırsa aile üzerindeki etkileri de o kadar artar. İçerisinde bulunulan toplumdaki değişimlerin etkisine ilaveten, modernleşme konusunda ileri

aşamada olan ve modernleşme modeli olarak alınan batılı toplumların durumlarının, medya aracılığıyla yapılan sürekli takibin geleneksel yapıya olan etkisi küçümsenmeyecek kadar fazladır. Bu doğrultuda çağdaş toplumlardaki insanlar, kendi toplumunda etkili olan değişimin takibinde zorlanmakta, içerisinde bulunulan halin doğruluğundan şüpheye düşmekte ve korkmaktadır. Ancak günümüz toplumları yavaş da olsa ileriye doğru yol almak zorundadır. Özellikle aile sosyolojisi yaklaşımı ile yapılan araştırmalara daha fazla ihtiyaç duyulmakta ve bu çalışmaların önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Farklı toplumlarda sosyo-ekonomik durumlara veya kültürel özelliklere göre aile yapısı ayrı zaman dilimlerinde ve çeşitli aşamalarda değişim gösterir. Ancak aynı toplum içerisinde de değişim, kentlerde ve kırsal kesimlerde farklılık gösterir. Bu nedenle her toplumda aynı zaman dilimi içerisinde, mekanlara göre farklı sorunların yaşandığı söylenebilir. Başka bir deyişle toplumsal sorunlar, aile ile ilgili sorunlar dahilinde aynı ülke içinde olsa da mekanlara göre farklı boyutlardadır ve farklı nitelikler taşır. Dolayısıyla Türkiye ve Japonya, çok uzak mekanlarda iki farklı toplum olsa da aile sorunlarında ortak veya benzer durumlar görülebilir ve çözüm arayışında fikir alışverişi yapılabilir. Bu doğrultuda hem Türkiye’de hem de Japonya’da, toplumsal özelliklerde ve aile ile ilgili sorunlarda gözlemlenen benzerlik veya farklılıklar belirlenecek olursa, aile ve toplumsal gidişat konusunda yapılacak öngörülerde birbirlerinden faydalanılabilir.

Türkiye ile Japonya’nın, bir ortak özelliği de gerçekleştirdikleri reformlarda modernleşme ve sanayileşme modeli olarak batıyı örnek almış olmalarıdır. Ancak her iki ülke toplumu da kendine özgü geleneksel değerlerine sahip çıkmakta ve geçmişine saygı duymaktadır. Örneğin Japonya’da reformların başlangıç döneminde yani modernleşme sürecinde, sanayileşme bilgilerini ve tekniklerini batılı ülkelerden öğrenirken “Wa-kon Yo-sai” denilen bir deyim göz önünde tutularak batılılaşmaya çalışılmıştır. Bu deyim, manevi açıdan Japonya’ya özgü değerleri kaybetmeksizin batılı ülkelerin geliştirdiği bilgileri ve teknikleri önemseyerek öğrenmek anlamına gelmektedir. Türkiye’de ise buna benzer bir durum, Tanzimat döneminde yapılan reformlarda modernleşmeyi yürüten aydınlardan Münif Paşa’nın

sözlerinde de görülebilir.⁴⁰ Bu sayede her iki ülke, ne kadar batılılaşmaya çalışsa da, eskiden beri süregelen kendine özgü toplumsal ve kültürel değerleri kaybetmemiş, batılı ülkelerin oluşturduğu yeni değerleri kendi öz değerleriyle birleştirerek benimsemeyi ve bu değerlerle ayakta durabilmeyi başarmış olduğu söylenebilir. Ancak her iki ülke de, artık dünya çapında hedeflenen bilgi toplumuna doğru yürüyen ve küreselleşme hazırlıklarını tamamlamış olan ülkelerdendir. Bundan sonra bu iki toplumun nasıl bir yolda ilerleyip, ne şekilde gelişip gerçek anlamda olgunlaşacağı, merak uyandıran bir konudur.

Her iki ülkede de ailenin önemi vurgulanmaktadır ve aileden bahsedilirken sık sık “aile, iyi bir kurumdur” şeklinde ifadeler yer verilir. Bunu eleştirmek veya inkar etmek, tabu gibidir. Aslında aile kavramı, daha çok modernleşme sonrası vurgulanmaya başlanmış ve bu kutsal kurumun araştırılmasına odaklanmaya başlanılmıştır. Bu doğrultuda modern toplumun ‘aile’ye ihtiyaç duyulmakta olduğu ifade edilebilir. Buna ilave olarak modernleşmeden önce ilişkilerde seçenek özgürlüğü olmadığını, modern çağla birlikte seçenek özgürlüğünün var olmaya başladığını da vurgulamakta fayda vardır. Modern toplumlarda, tüm ilişkiler sözleşmeyle oluşturulmaktadır. Ancak aile söz konusu olduğunda, bir ailenin mensubu olmak da, aile üyeliğinden ayrılmak da çoğu zaman özgür iradeyle belirlenememektedir.⁴¹ Bu doğrultuda aşık olup evlenmenin, boşanmanın veya çekirdek aileye geçmenin, hepsi modern toplumlarda özgürlük için yapılan mücadele olarak yorumlanabilir.

Ailenin, modern bir sosyal bilim konusu olarak araştırılmasının zor olduğuna işaret edilmektedir. Aile, özel bir alan olup değiştirilemez bir ilişki bütünüdür ve araştırmacının kendi aile durumundan etkilenebildiği veya kendi sorunlarından çıkarımlar yapabileceği bir konudur. Bu yüzden araştırmacının öznel bakış açısının çalışmalarda etkili olabilir.⁴² Dolayısıyla beşeri bilim dallarından ziyade edebiyata uygun bir konu olarak düşünülmüştür ve roman, drama, sinema veya röportaj vb. gibi araçlarla ailenin gerçek yüzü, aile denilen kurumun esaslı sorunlarını ortaya çıkarabilir. Yine de bu özellik

⁴⁰ İsmail Doğan, *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991., s.158.

⁴¹ Masahiro Yamada ve diğerleri, *Kazoku-bon 40 (Aile Kitabı 40)*, Heibon-sha, Tokyo, 2001.,s.13-14.

⁴² *Aynı*, s.8-9.

yüzünden daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulan bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda modernleşmiş ülkelerde aile denen kuruma “aile, o kadar da iyi bir şey midir?” yargısıyla yaklaşılmaya başlanması; aile ile ilgili araştırmanın bir dönüş noktası olabilir ve kuşkulu bakış açısıyla, aileye nesnel ve göreceli bir kurum olarak bakılmasını mümkün kılar.

Modernleşmiş olsa da bu durumu henüz tamamen benimsememiş gibi görülen her iki toplumda da, ailenin önemi vurgulanır ve çocukların sevilmesi gereken varlıklar olduğu düşünülür. Ancak eskiden çocuk, “küçük yetişkin” olarak algılanmış, aile çerçevesi içine sokulmadan toplum içinde bir varlık olarak kabul edilmiştir ve “çocuk”, modern çağda ilk defa korunması gereken bir varlık olduğu keşfedilmiştir.⁴³ Eğer çocuğa duyulan sevgi, modern çağda yaratılan ve vurgulanan bir duygu ise toplum içindeki çocuğun konumu, yine değişebilir. Aslında eskiden çocuk, halk arasında iş gücü olarak görülüyordu. Bir aile bazen geçinebilmek için kendi çocuğunu satıyordu, bazen öldürenler bile vardı. Geçmişte çocuklarla ilgili insanlara anormal gelmeyen bu davranışların şu an kabul edilemez olması, çocuk ile ilgili bugünkü değerlerin de ileride farklılaşabileceğinin bir göstergesidir. Söz konusu toplumsal değerlerin değişebileceği gibi, aileye bakış açısı da ileride değişebilir. Japonya’da eskiden “hazine gibi çocuk” deyiminin sık sık kullanılmasına karşın günümüz toplumunda çocuğa bakış açısının değişmiş veya sanki mesafe konmuş gibi olması, çocuğun önemi azalmasa da en azından toplum içindeki konumunun değişimini gösteren bir örnek olarak sunulabilir. Şu an Japonya’daki durumla karşılaştırıldığında Türkiye’de çocuğun önemi daha fazla vurgulanmakta olmasına karşın bu durum bile ileride değişebilir. Bu doğrultuda aile araştırmalarının tarihsel gelişiminin, bir toplumdaki insanların aileye bakış açısının değişimiyle sınırlanmaktadır.⁴⁴

Bu araştırma, Türkiye ile Japonya’da, her iki toplumda da gözlemlenen aile değişimi göz önünde tutularak, aile yapıları üzerinde yapılacak karşılaştırmalı bir çalışmadır. Bunu takiben her iki toplumun gidişatı konusu da göz önüne alınarak toplumun değişiminin hangi aşamada olduğu

⁴³ Philippe Aries, *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien regime*, Misuzu-shobo, Tokyo, 1980. Eserin orijinali ise 1960 yılında yayımlanmıştır.

⁴⁴ Masahiro Yamada, *a.g.e.*, 2001., s.10.

yorumlanmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda her iki toplumda değişime karşı ne kadar esnek olduğu, yani toplumda değişim potansiyelinin olup olmadığı irdelenecek; değişim potansiyeli yok ise bunu engelleyen faktörlerin neler olduğu da açıklanmaya çalışılacaktır. Bu sorun doğrultusunda bir yol gösterici olarak, “ailede, üyelerin bireysel egosu yumuşak bir şekilde bastırılabilirse, ancak bu şekilde aile üyeleri aynı ortamda var olabilir”⁴⁵ sözü arzedilebilir. Bu sözün, bilimsel anlamda doğru olup olmaması irdelenmemiş, ancak bir edebiyatçının keskin bakış açısıyla veya içgüdüleriyle ortaya çıkan bir söz olarak değerlendirilecek olursa modern ailenin geleceği ya da varış noktası olarak düşünülebilir. Söz konusu edebiyatçı şunu ima etmiştir; post modern toplumlarda gittikçe bireyselleşmeye yönelen aile üyeleri, birbirlerinin kişisel özellik ve düşüncelerini kabul edip anlaşmaya çabaladıkları zaman, bir arada kalabilirler.

Bu araştırmada ilk aşamada aileye ilişkin her iki toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, literatür kaynakçaları ile istatistik verileri üzerinde araştırılacaktır. Daha sonra alan çalışmasıyla elde edilen bulgular irdelenerek her iki toplumdaki ailelerin, şu an nasıl bir durumda olduğu yorumlanmaya ve ileride nereye gideceği sorusuna yanıt bulunmaya çalışılacaktır.

Varsayımlar

1. Aile, toplumun en küçük ünitesidir ve bireyin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynar.
2. Toplum ile aile veya birey arasındaki ilişki, toplumsal değişime paralel bir seyir izler, toplumsal değerler de ona göre değişir.
3. Sosyo-ekonomik yapı ile insanların yaşam tarzı, ilişkileri vb. arasında sıkı bir bağlantı görülür. Özellikle bir toplumda yaygın olan aile biçimi, o toplumun sosyo-ekonomik yapısına göre şekillenir. Bilgi toplumunda farklı bir aile biçimi ortaya çıkarmaktadır.
4. Türk toplumunda kişilerin kararlı davranmaları istenir. Bu davranış

⁴⁵ Haruki Murakami, **Murakami Asahi-Dou “Hi hoo !”**, Shinchou-sha, Tokyo, 1992., s.116-117.

kalıbı, erkek egemenliğinden kaynaklandığı varsayılan erkeklik kültürü ile ilgilidir.

5. Japon toplumunda uyum sağlamak için, kişinin kendi istediği cevabı, davranışı ve düşünceleri belirtmeden veya kesin bir şekilde ifade etmekten kaçınarak kararsız, belirsiz davranması istenir. Bu gibi durumlar, toplumsal değerlerden kaynaklanır.

6. Türk ile Japon toplumunda aile veya çevre ilişkisine önem verilir. Türkiye’de akraba veya komşu ilişkilerine önem verilirken, Japonya’da ise sanayileşmenin gelişmesiyle iş yeri ilişkilerine daha çok önem verilmeye başlanmıştır, ancak her iki toplumda da birey ikinci plandadır. Bu durumun en önemli nedeni, her iki toplumun da, doğu toplumu olmasıdır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Türk ve Japon aile yapılarıyla sınırlandırılmıştır. Araştırma, Türkiye’de büyük bir şehir olan başkent Ankara’da, Japonya’da ise metropol bir şehir olan Osaka’ya yakın sayılan Okayama’da gerçekleştirilmiştir. Her iki alan da modernleşme düzeyinin geliştiği ve kentsel yaşamın hakim olduğu yerleşim yerlerindedir. Daha çok geleneksel yaşam biçimi etkisi altında kaldığı sanılan kırsal kesimde yaşayanlar, kapsam dışı bırakılmıştır.

2. Anket çalışması için belirlenen iki yerin -Ankara ve Okayama- birbirine uzaklığı, anketin eş zamanlı olarak uygulanmasını güçleştirmiştir. Yine de, anket çalışması mümkün olduğu kadar aynı zaman dilimi içinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

3. Bu çalışmanın alan araştırmasında katılımcılar, her iki ülkede yaşayan yetişkin kadınlardır. Araştırmanın odak noktasını her iki toplumda da ikinci planda kalmakla birlikte aile içinde önemli rolü üstlenen kadınlar oluşturduğu için, anket uygulanmasında erkekler kapsam dışı bırakılmıştır. Buna ilaveten her iki ülkede de araştırılanlar, boş zamanları değerlendirmeye çalışan kadınlar ve onun çevresindeki kadınlar ile sınırlı tutulmuştur.

4. Araştırmanın veri toplama teknikleri; konuya ilişkin literatür taraması, resmi kurumlardan demografik verilerin toplanması, araştırmacının gözlem, görüşme ve anket uygulanması şeklinde ortaya konabilir.

Tanımlar

Değişim Kültürü: Sürekli açık iletişim ve geribildirim olduğu performansa dayalı bir kültürün oluşturulmasıdır. Bilim ve kültürde belirli bir gelenek üzerinde yürüyen toplumlar, yeni açılımlara adapte edilebilir ve bu durum, değişime karşı açık, duyarlı ve hazırlıklı olmak ve sürekli değişimi izlemekle gerçekleştirilebilir.

Birey ve Bireyselleşme: Toplumu oluşturan birim insandır. Ulus, cemaat, dernek, aile, mahalle sakinleri, aynı okulda okuyanlar, aynı şirkette çalışanlar vb. insan gruplarını oluşturan bireylerdir. Birey, varlığını toplumda sürdürse de kendi ait olduğu topluma bağımlı olmadan, kendi başına hayatını sürdürebilir veya kişisel bir kimliğe sahip olabilir. Bireyin konumu, toplumlara göre farklıdır. Bireyin ön planda olup olmaması, içinde bulunulan topluma göre farklılık gösterir. Bireyin ön planda olup olmamasının, modern veya post modern topluma geçişin bir göstergesi olabilir. Bireyselleşme ise her bireyin kişisel ve toplumsal yeteneklerini geliştirmesi, bu yeteneklerini kullanabilme becerisi ve özelliğini kazanmasıyla ortaya çıkan bir durumdur.

Toplumsallaşma: Bireye ait olduğu toplumda, toplum tarafından kabul edilen davranış ve alışkanlıkların benimsetilerek, toplumun bir üyesi olarak istenilen kişilik haline getirilmesidir. Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye uyum sağlama sürecidir.

Toplumsal Değerler: Bir toplumda geçerli olan veya topluma yarar sağlayan, katkıda bulunan ortak düşüncelerdir. Toplumun çoğunluğu tarafından olumlu kabul edilen veya beklenen davranış, tutum ve düşünüş biçimlerinin tümüdür. Yaşam biçimi, yaşamı idare şekli, geleneksel etmenler (din, inanç, örf ve alışkanlıklar vb.) veya toplumsal sorunlar (siyasi, ekonomik sorunlar vb.) gibi bütün etkinliklerde dolaylı veya dolaysız etkilenir, Toplumsal değerler, küresel değerlerin altındadır.

Evrensel Değerler: Kimse tarafından inkar edilemeyen veya toplumsal değerler gibi toplumlara göre farklı olan değerler olmayıp, her toplumda kabul edilmesi gereken, uygulanması beklenen değerlerdir. Ancak uygulanması,

her toplumun toplumsal değerlerine göre yapılan seçim ile sınırlı kalabilir.

Türk Kültürü: Türk milletinin ve Türk topluluklarının kültürüdür. Bu kültür, Orta Asya'dan başlayarak Anadolu ve Rumeli'ye uzanan geniş bir coğrafyada varlığını sürdürmektedir. Türklerin tarihe, topluma ve dünyaya bakışlarını belirleyen bu kavram, somut olarak beslenme, tüketim, düşünce, inanç, duygu vb. gibi konularda bu kültürün farklılığını, diğer milletler arasındaki özgün konumunu belirler. Bu araştırmada Türk kültürü kavramı ile söz edilen farklılığın tarih ve geleneklerle beslenen boyutlarından hareketle kullanılmıştır. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde geçerli olan kültür kastedilmektedir.

Japon Kültürü: Japon milletinin tarihsel ve güncel yaşam biçimi ve içeriklerini kapsamaktadır. Bu yaşam biçimi; beslenme, giyinme ve konut konusu başta olmak üzere bilim, sanat, ahlak, din, inanç, alışkanlık, edebiyat, sanat vb. yönleriyle Japonları diğer milletlerden ayırır. Japonya, eskiden Çin, Kore ve Uzak Doğu Ülkeleri'nin kültürel etkisi altındaydı. Meiji Reformu'ndan sonra modernleşme ve batılılaşmaya başlanmış, daha çok Batı kültürü benimsenmeye çalışılmış ve çağdaş Japon kültürü, hızlı bir değişim ile geçmişten gelen değerlerin oluşturduğu yeni bir sentez olarak ortaya çıkmıştır.

Aile: İki yetişkin insanın evlenmesiyle kurulan, anne-baba, çocuklardan ya da kardeş gibi kanla veya yasalarla bağlanmış kişilerin oluşturduğu kurumdur. Aile üyelerinin, birbirine karşı hak ve yükümlülükleri vardır. Sosyal yaşamda çeşitli işlevleri yerine getiren, toplumsal kurumların en temel ve özel birimidir .

Çekirdek Aile: Temel olarak anne, baba ve/veya evlenmemiş çocuklardan oluşan aile biçimidir. Bazen ebeveyn ile çocuklardan oluşması, bazen de çocuksuz olunması çekirdek aileye çeşitlilik katar.

Geniş Aile: Anne, baba ve/veya çocuklar ile büyükanne, dede, torun veya amca gibi akrabalarından oluşan kalabalık aile biçimidir. Geniş ailenin oluşması için en az iki neslin sürekli olarak bir arada oturması gerekir.

Modern Aile: Sosyo-ekonomik yapının modernleşmesiyle, yani tarım

toplumundan sanayi topluma geçiş ile ortaya çıkan bir aile yapısıdır. Özellikle kentsel yaşamda çok yaygındır. Genelde ekirdek ailedir ve ailedeki çocuklara çok fazla önem verilir. Aile yeleri arasında güçlü bir duygusal bağ vardır ve aile ilişkisi sürekli güçlendirilmeye çalışılır. Buna karşın modern ailede, aile veya akrabalık dışı ilişkilere fazla önem verilmez ve bu ilişkiler çok zayıftır. Ayrıca sanayileşmeyle birlikte iş yerinin yaşanılan yerden uzaklaşmasıyla, aile ile kamu alanı arasına kesin sınırlar koyulmuştur. Erkeklerin kamu alanında, kadınların ise özel alan, yani aile içi alanda çalışması beklenir, yani modern ailede görev paylaşımı dşncesi görülür.

Modern Türk Ailesi: Genelde kentsel yaşamı tercih eden çekirdek aileler söz konusudur. Japonya'yla karşılaştırıldığında Türkiye'de daha sıkı aile ilişkileri görülür ve özellikle kadınlar, evlense de kendi aileleriyle güçlü ilişkiler sürdürebilmektedirler. Türkler, Japonlara göre kendi akrabalarıyla daha fazla ilgilenmektedirler. ocuklarına gösterdikleri sevgi ve müdahale de daha fazladır. Türkiye'de kadın-erkek görev paylaşımı konusu, modernleşme sürecinde ortaya çıkan bir durum olmakla birlikte, kadının dünyasının ev olması gibi geleneksel bir değer ve alışkanlığın etkisi de görülebilir.

Modern Japon Ailesi: Japonya modernleşmenin başlangıcında tarım toplumu olarak kabul edilmiş, ancak sanayileşmenin başlamasıyla beraber çekirdek aile yapısının arttığı görülmüş ve Japonya'da modern aile kavramı yayılmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modernleşme sürecinin hız kazanmasıyla toprak sisteminde reformlar yapılmış ve sanayileşmenin gelişmesiyle Japonya'nın her kesiminde modern aile kavramı benimsenmiştir. Türklerle karşılaştırıldığında Japonların akraba ilişkileri daha zayıftır. Özellikle kadınların kendi akrabalarıyla ilgilenmeleri, Türklere göre daha azdır. Bunun sebebi, sanayileşmeyle birlikte ailelerin çoğunluğunun memleketlerinden kopmuş olması veya kardeş sayısı azaldıkça yakın akraba sayısının azalması olabilir. Ayrıca eskiden daha çok Japonya'ya özgü, hane ile ilgili bir sistemin etkisiyle kadınların kendi ailelerinden uzaklaştırılmış oldukları düşünülebilir.

Geleneksel Aile: Sanayileşmeye başlamadan önce veya geleneksel sosyo-ekonomik yapıya sahip olan toplumlarda, yani genelde toprağa bağımlı

olan tarım toplumunda görülen aile yapısıdır. Günümüzde modern aileye oranla daha çok kırsal kesimde yaygındır. Üretim verimliliğini sağlamak veya aile mirasını korumak amacıyla erkek egemenliği ile baba otoritesi kabul edilir, aile reisi aile üyelerine sahip çıkar ve tecrübeli olduğundan dolayı büyüklere saygı gösterilir. Aile biçimi olarak genelde geniş ailedir. Aile bağında duygusal bağlantıdan daha çok iş gücü ön plandadır. Çocuklar ise sevilmeyle beraber iş gücü olarak önem taşırlar.

Geleneksel Türk Ailesi: Türkiye’de modernleşme, bölgelere ve toplumsal kesime göre oldukça farklılık gösterir. Bazı bölgelerde, taşra veya kırsal alanda geleneksel değerlere sahip çıkan, geleneklerinden vazgeçmeden yaşayan aileler görülür. Bu durum, bazı bölgelerde sosyo-ekonomik yapının henüz modernleşmemesi veya eğitimde fırsat eşitliğinin tamamen sağlanmaması nedeniyle ortaya çıkmış olabilir. Aynı zamanda geleneksel Türk ailesi, Türklerin geçmişte toplumsal değerler ve alışkanlıklara karşı saygılı olmaları sayesinde ayakta kalmış olabilir. Dolayısıyla Türk ailesi, çekirdek aile de olsa geniş aile de olsa, geleneksel Türk ailesinin özelliğini taşır. Şu anki Japonya’yla karşılaştırıldığında Türkiye’de aile reisi, Japonlara göre daha çok idare gücüne sahiptir ve aile üyelerini yönetebilmektedir. Türkiye’de geleneksel aile yapısına daha çok değer verildiği gözlemlenebilir.

Geleneksel Japon Ailesi: Geleneksel Japon ailesinin, geçmişte mevcut olan Hane sistemiyle teşekkül edilmiş veya pekiştirilmiş olduğu söylenir. Eskiden Japon halkı arasında aile, kan bağına fazla önemsemeyen, daha çok üretim grubu olarak algılanıyordu. Ama bu sistem, Japon halkına asker sınıfındaki düzeni kazandırmasında katkıda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın bitişine kadar Japonya’da bu sistemle kan bağına dayanan, aile reisine daha fazla önem veren ve aile üyelerinin ise aile reisinin katı yönetimi altında kaldıkları geleneksel aile yapısı oluşmuştur. Günümüzde Japonya’da aile reisinin üyelerini idare gücünün artık kaybolmuş olduğu gözlemlenebilir. Buna rağmen Japon ailesi, yaşam tarzında maddi manevi açıdan modernleşmeyi benimsemiş gibi görünse de veya çocuklar ailedeki iş gücü olarak algılanmasa da, çocuklardan birisinin yanında veya yakında oturması istenir. Bunun sebebi, yaşlıların bakım ihtiyacının yanı sıra, ata mezarının (kültünün) korunması ve soyun kuşaktan kuşağa devam isteğidir. Bu konu,

Japonlar için vazgeçilmezdir ve Japon toplumundaki geleneksel bir değerle, yani atalarına karşı duydukları özel saygı duygusuyla ilgili olabilir.

Hane: Ev veya konut anlamına gelmekle beraber, bir evde veya konutta beraber oturan ve diğer hanelerden ayrı, bağımsız bir şekilde, aynı kazançla geçinen ve masraflarını ayırmayanlardan oluşan küçük topluluk anlamına da gelir. Bir veya birden fazla kişiden oluşur. Aslında hane sözü birden fazla anlam taşımaktadır. Onlardan biri olarak aileler birer vergi matrahı teşkil eden birim anlamına da gelmektedir.⁴⁶ Bu araştırmanın Japonya kısmında “Hane sistemi” denildiğinde eve ve soya önem verilen, genelde aynı evde oturup aile reisinin idaresiyle yönetilen aile topluluğu anlamına gelir.

Hane Halkı: Aynı evde oturup yaşamını paylaşan, yani aynı kazançla geçinen ve masraflarını ayırmayan kişilere verilen addır. Buna ilaveten hane halkı, hizmet ve yönetime birey olarak katılırlar. Aralarında aile veya akrabalık bağı bulunsa da bulunmasa da aynı hanenin üyeleri olunabilir.

Ev: Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut veya hane anlamına gelir. Aynı zamanda somut olarak “aile” anlamı da vardır. Bunun bir uzantısı olarak soy anlamını da kapsar.

Tek Kişilik Yaşam: Bir hanede yalnızca tek kişinin sürdüğü bir yaşam tarzıdır. Bu kişi, eşinin vefat etmesiyle yalnız kalmış yaşlı bir birey, bekarlığı tercih eden bir birey veya okuma-çalışma vb. nedenleriyle zorunlu olarak kendi ailesinden uzak bir yerde tek başına oturan birey de olabilir.

Görev Paylaşımı Düşüncesi: Modern ailede daha çok görülen ve beklenen çalışma tarzıdır. Erkeklerin ev dışında, yani kamu alanında çalışması, kadınların ise ev içinde, yani ev işleriyle uğraşmaları beklenir. Bunun neticesinde ev hanımlığı, kadınların zorunlu mesleği haline gelmiştir.

⁴⁶ Nejat Göyünç, “Hane” Deyimi Hakkında, Aile Yazıları 1, Ankara, 1991., s.121-132. Asıl makale 1970 yılında yayımlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Literatür ile desteklenen tarama modelidir. Araştırmanın giriş kısmında hem Türkiye hem de Japonya'da aile yapıları ile ilgili literatür taraması yapılmış, ayrıca demografik veriler temel alınarak aile yapılarının, geçmişten şimdiye kadar nasıl dönüşmüş olduğunu inceleyerek problemin çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Aile ve aile içindeki kadın konumunun algılanma biçimlerinin, gündemde nasıl bir durumda olduğu, Türkiye ile Japonya'da ayrı ayrı yapılmış alan çalışması (gözlem ve görüşme) teknikleriyle tespit edilmiştir. Bununla birlikte her iki ülkede ayrı ayrı uygulanmış anketin analiz sonucuna bakılarak karşılaştırmalı-metot kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırma, hem Türkiye'de hem de Japonya'da yaşamını sürdüren aile bireylerinden, özellikle kadınlara odaklanarak yapılmıştır.

Alan araştırmasının evreni, Türkiye'de araştırmacının oturduğu yer olan Ankara'da, Japonya'da ise araştırmacının geçmişte yaşadığı bir yer olan Okayama'da bulunan yetişkin kadınlar olarak belirlenmiştir.

Araştırmacının ekonomik, zaman ve kontrol güçlükleri nedenleriyle alan araştırmasının örnekleme, çalışma grubu niteliğini taşımaktadır. Bu doğrultuda katılımcılar, yukarıda belirtilen Ankara veya Okayama ili merkez ilçelerinde oturan yetişkin kadınları temsil eden kadınlardan oluşturulmuştur. Ankara'da araştırmacının oturduğu mahalle olan Keçiören'de bulunan bir spor merkezine boş zamanları değerlendirmeye gelen üye kadınlar başta olmak üzere, onların çevresi, yani aile, akraba, arkadaş veya komşu vb. kadınları olarak belirlenmiştir. Japonya'da ise araştırmacının yaşadığı Okayama'nın kuzeyindeki Tsuyama Şehrinde bulunan bir spor merkezine gelen üye kadınlar ve onların çevresindeki kadınlar olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanması ve tahlil edilmesi, şu şekilde yrtlmştir:

(1) Literatür Verilerinin Toplanması

1. Araştırmada aile yapıları konusuna uygun veri toplama araçlarının geliştirilebilmesi için konusuyla ilgili literatür incelenerek veya çalışma yapmış uzmanlardan faydalanarak araştırmanın erevesi netleştirilmiştir. Bu doğrultuda hem Türkiye hem de Japonya'da öncelikle konusuyla ilgili literatür taraması yapılmış, her iki ülkenin aile yapılarıyla ilgili yayımlanmış kitaplar, dergiler, süreli yayınlar, makaleler, akademik tez çalışmaları, raporlar ve internet sayfaları vb. incelenmiştir.

2. Aile yapılarında, zamanla meydana gelen dönüşümü dinamik bir şekilde kavramak amacıyla, her iki ülkenin demografik durumunu doğrudan yansıtan demografik veriler toplanmaya çalışılmıştır.

3. Her iki toplumun özelliklerini, sosyolojik bakış açısıyla yakalamak amacıyla toplum ile toplumdaki insanları yansıttığı dşnlen edebiyat eserleri ve medya yıldızları da zaman, mekan ve toplumsal cinsiyete dikkat edilerek, incelemeye dahil edilmiştir.

(2) Alan Araştırmasında Verilerin Toplanması

1. Araştırmada kullanılan bilgi toplama aracı olarak problemin yerinde araştırılması ve güvenilir verilerin toplanılması amacıyla alan araştırması yapılmıştır. Bu aşamada veriler, gözlem-inceleme ve yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Ayrıca bir çalışma grubu üzerinde anket uygulanmıştır.

2. Anket taslağının hazırlanmasında konuyla ilgili kavramsal literatür taramasının yanı sıra, yapılmış olan araştırmalar da incelenip şekillendirilmiş, uzmanların görüşleri alındıktan sonra örneklemeyi oluşturan bir pilot grubuna n uygulama yapılmış ve sonucuna göre son şekil belirtilmiştir. Japonca'ya çevirme aşamasında herhangi bir yanlış anlaşılmaya yol amamak için anket taslağı Türk Japonca uzmanına kontrol ettirilerek hazırlanmıştır.

3. Anket uygulanması, Türkiye'de 7 Aralık 2007 - 6 şubat 2008 arası dönemde, Japonya'da ise 17 Aralık 2007 - 11 Ocak 2008 arası dönemde

gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler, hemen bilgisayarda Excel programına kaydedilmiştir.

(3) Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Anketin uygulanması aşamasında her iki ülkede karşılaşılan ve ortaya çıkan sorunlar, zorluklar ve dikkat çekici durumlar aşağıda belirtilmektedir. Hazırlanan bilgi forumundaki kusurlar; soru sözcüklerinin Türkçe'den Japonca'ya çevrilmesinde yapılmış anlam kaymasıyla birlikte ortaya çıkan sorunlar, sırasıyla açıklanmaktadır:

1. “**Kişisel Bilgiler**” ile ilgili sorularda:

“Öğrenim durumu” sorulduğunda, iki ülke arasındaki farklılıkların göz önünde tutulması gerekirdi. Japonya'daki bilgi forumunda “üniversite” şikkını takiben, ayrıca “iki senelik üniversite” ve “meslek okulu” şıklarının dahil edilmesi gerekirdi. Japonya'da kızların bir kısmı liseyi bitirdikten sonra “iki senelik üniversite”de okumakta veya “uzmanlık meslek okulu”na devam etmektedirler. Her iki okula da girmenin amacı, “uzmanlık mesleklerinde”, örneğin hemşirelik, kuaförlük, kreş öğretmenliği gibi mesleklerde çalışmak için uzmanlaşmaktır. Japonya'da iki senelik üniversite sistemi, başlangıçta sadece kız öğrenciler için kurulmuştur. Bu eğitim sisteminde, liseyi bitiren genç kızları eğitime devam ettirerek, daha terbiyeli ve görgülü hanımlar olarak yetiştirmek amaçlanmıştır. Ayrıca kızların üniversitede dört sene okuması, evlenme yaşları düşünüldüğünde uzun bir süre olarak algılanmıştır. İki senelik üniversiteler, zamanla sistem değişikliğine uğrayarak dört senelik üniversitelere dönüşmüş ve kızların erkeklerle birlikte eğitim aldığı karma eğitim sistemine geçilmiştir. Fakat ankete cevap veren orta yaşlı Japon kadınlar arasında, iki senelik üniversiteden mezun olup çalışanlar da görülmektedir. Ayrıca “uzmanlık meslek okulu”ndan mezun olmuş kadınlar, sadece lise mezunu sayılmaktaydı. Dolayısıyla araştırmaya katılan kadınlardan uzmanlık meslek okulundan mezun olanlar, öğrenim durumu sorulduğunda “lise / lise dengi” şikkını işaretlemiş olabilir. Ancak liseyi bitirdikten sonra iki veya üç sene fazla eğitim alınmasından dolayı, “üniversite / üniversite dengi” şikkı konulması veya diğer bir şık eklenmesi daha kesin sonuçların elde edilmesini sağlardı. “

Daha yüksek düzeyde okumak isteyip istemedikleri sorulduğunda “Evet” cevabı verenler için hazırlanan sebep şıklarında “Evlilik” şikkının da

olması gerekirdi. Özellikle Türkiye’de “Diğer” şikkını seçen kadınların çoğu, evlilik veya çocuğa bakmak için okumaktan vazgeçmiş olduğunu ekte yazmaktadır. Bunların dışında “Büyük şehirde yaşama korkusu” şikkı, pilot çalışma uygulanırken, küçük yerleşim yerinde büyümüş ve toplumsal olaydan⁴⁷ korkmuş olduğunu açıklayan kişiden esinlenilerek hazırlanmıştır.

Beraber oturan hane halkı sorulduğunda, geniş aile yapısı göz önünde bulundurularak, “Anneanne (babaanne)”, “Dede”; “Gelin” veya “Torun” şıklarının konulması gerekirdi. Eğer hazırlanan bilgi formuna daha ayrıntılı şıklar konulsaydı, özellikle araştırmaya katılan Japonların geniş aile yapılarının belirlenmesinde yararlı olacaktı. Çünkü ankete katılan Japonların çoğunluğu, kırsal kesimde oturdukları için geniş aile yapılarının, Türklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Buna ilaveten Japonya’da geniş aile yapısı denilince, genelde gençler için babaanne veya dede ile beraber oturmak, yaşlılar için ise kendi oğlu, gelini ve torunuyla beraber oturmak demektir. Ancak son zamanlarda bu durum yavaş yavaş değişmekte, evlense de kendi aileleriyle oturmaya devam eden kadınlar artmaktadır. “Diğer” şikkını seçenlerden bir katılımcının açıklamasında görülen: “bahçeli büyük bir evde oturabildiği için sadece eşinin ana-babasıyla değil, kendi ana-babasıyla da beraber oturması” yanıtı, yaşlılara bakma konusunda ilginç bir örnek arz etmektedir. Ancak “Diğer” şikkını seçse de kiminle beraber oturduğunu yazmamış kadınlar da görülmektedir. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, ankette Japon aile yapısının özellikleri veya değişimini belirlemek için yetersiz kalmış olduğu düşünülebilir.

2. “Anne ve Babaların Durumları” ile ilgili sorularda:

Japonya’da bu bilgi formu uygulandığında birkaç evli Japon tarafından “Anne ve baba ile hangisini kastediyorsun? Kendi anne-babam mı; yoksa kayınvalidem ile kayınpederim mi?” diye sorulmuştur. Türkçe’de kelimenin sonuna konulan eklerle hangisinden bahsedildiği kolayca anlaşılır, ancak Japonca’da benzer bir özellik olmadığından, yani “annem” de “annesi” de aynı şekilde telaffuz edildiği için önceden belirtilmesi gerekirdi. Buna ek olarak Japonya’da nüfus kayıt sisteminin etkisiyle evlenince öz anne ve babasından daha çok eşinin anne ve babasına önem verilmesi

⁴⁷ Türkiye’de 12 Eylül 1980 günü meydana gelen askeri müdahale ve onunla ilgili kargaşalar, Japonya’da ise 1970 yıllarında ortaya çıkan üniversite öğrencilerinin çatışması vb.

beklenmekteydi. Japonya’da araştırma kırsal kesimde yapıldığı için bu geleneksel alışkanlığın hala sürdürülmekte olduğu, geniş aile halinde yaşayan orta yaşlı veya daha büyük yaşlardaki kadınların hala bu düşüncenin etkisi altında kaldıkları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan kadınların anne ve babalarının öğrenim durumu sorulduğunda “okumamış” şıkkı konulması gerekirdi. Bu şık olmadığı için cevap verenlerin, okumamış olduklarını kendi yazılarıyla belirttikleri görülmektedir. Ayrıca bu soruya hiç cevap vermeden boş bırakanların çoğu veya bir kısmının, okumamış olduğu halde öğrenim durumlarını belirtememiş olduğu tahmin edilebilir. Bu durum, daha çok Türkiye’de uygulanan bilgi formlarında gözlemlenmektedir. Bu durumun, analizde büyük bir veri kaybı oluşturduğu düşünülebilir.

Araştırmaya katılan kadınların annelerinin dışarıda ücretli bir işte çalışmasa da evlerinde ücretli işlerde çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda “evet” cevabının yanında kendi yazılarıyla “çiftçi” veya “esnaf” yanıtlarını ekledikleri gözlemlenmektedir. Ankete cevap verirken zorlandıkları ve kendi işlerinin bu kategoriye uygun olup olmadığını düşündükleri tahmin edilebilir. Dolayısıyla ne iş yaptıklarına dair sorularla daha zengin veriler toplanabilirdi. Ne iş yaptıkları belirlenerek, kategorilere ayrılabilirdi. Örneğin çiftçiler ve esnaf, aileleriyle beraber aynı işle uğraşır, yani ailenin üretim gücünün bir parçası olanlar (babalar veya eşlerle aynı iş ile uğraşanlar) ile olmayanlar (aileden farklı bir gelir kaynağına sahip olanlar) arasında bir farklılık olduğu hesaba katılsaydı farklı bir analiz de mümkün olabilirdi.

3. “Sosyo-Ekonomik Durum” ile ilgili sorularda:

Bilgi formunda bu başlık altında evinde cep telefonu, araba ve bilgisayarın olup olmadığı sorulmaktadır. Çünkü Türkiye ile Japonya arasında ürün, gıda vb. fiyatlarının veya asgari ücretin farklı olması nedeniyle ev gelirleri sorulduğunda karşılaştırmakta zorluk çekileceği düşünülmüş, ayrıca bir Japon sosyologu tarafından Amerika’da yazılmış bir makaleye ⁴⁸

⁴⁸ Masaaki Takane, *Souzou no houhou-gaku (Yaratıcılık Yöntemi)*, Koudan-sha, Tokyo,1979., s.50-52. Takane, bir makalede, bir toplumda ekonomik durumun gelişmesiyle birlikte topluma karşı solcu ideoloji etkisinin zayıflayacağını kanıtlamaya çalışmıştır, Japon ekonomisinin gelişme durumunu açıklamak amacıyla bir ölçüt olarak arabanın halk arasındaki yaygınlaşma durumunu incelemiştir.

dayanarak, ekonomik gücün bir ölçütü olarak cep telefonu, araba ve bilgisayara sahip olunup olunmadığının sorulmasına karar verilmiştir.

“Boş zamanları değerlendirme”de ücretli kurslara katılınip katılmadığı sorulmaktadır. Bu soruyla hem ekonomik güce sahip olunup olunmadığının, hem de boş zamanları değerlendirme konusunda bilinçli olunup olunmadığının öğrenilmesi amaçlanmıştır. Ancak yapılan anketin sonucuna göre tahmin edilenden daha fazla olumsuz cevap alınmıştır. Özellikle Japonlarda daha fazla olumsuz cevap görülmektedir. Kadınlar, ne kadar ekonomik güce sahip olsalar da, ne kadar boş zamanları değerlendirmenin önemini bilseler de, boş zamanları olmazsa kurslara katılamazlar. Bu durum, araştırmaya katılan kadınlardan hem çalışan hem de bakıma muhtaç yaşta çocuklara sahip olan kadınların cevaplarında daha çok gözlemlenmektedir.

Ev ekonomisinde kimin idareci olduğu sorulduğunda “Hep beraber” şıkkı da konulabilirdi, çünkü ortak idare edilen aileler de olabilir. Bu soruların amacı ise bir ailenin ev ekonomisi idaresinde kimin en etkili ve sorumlu olduğunun saptanmasıydı. “Çalışma durumu” ile ilgili sorularda benzer bir soru olarak kendi kazandığı paranın kimin tarafından idare edildiği sorulduğunda da “Beraber” şıkkı eklenebilirdi. Özellikle kendi kazandığı paranın kendisi tarafından idare edilebilmesinin, aile ekonomisinden bağımsız olabilmesine imkan sağlayacak bir faktör olduğu düşünülmüştür.

4. “Çalışma Durumu” ile ilgili sorularda:

Araştırmaya katılan kadınların ne işle uğraştıkları, ayrıntılı bir şekilde sorulmamıştır, Çünkü bu araştırmada, kadınların çalışma konusu üzerinde fazla durmak amaçlanmamaktadır. İster dışarıda çalışsınlar ister evlerinde çalışsınlar, kendi gelirleri olup olmadığı konusunda daha somut bir şekilde sorular hazırlanması gerekirdi. Araştırmaya katılan kadınların annelerinin çalışma durumuyla ilgili soru kısmında açıklandığı gibi, dışarıda çalışılıp çalışılmadığının sorulmasının önemli bir sebebi, kadınların kendi ailesinin ekonomi gücüne bağımlı olup olmadığının belirlenmesidir. Bu araştırmada kadınların ekonomi gücüne sahip olup olmadıkları önemli bir husustur. Bu bakımdan bir ailede ekonomik biriminin birey olup olmaması göz önüne alınarak hangi işle uğraştıkları sorulması gerekirdi. Buna göre kadınların işlerinin sosyal güvencesine dair sorular (örneğin sosyal güvencenin olup

olmaması vb.) da konmalıydı. Bu şekilde sorulsaydı kadınların ekonomik güce sahip olup olmamalarının, yeni aile modeline (örneğin çocuksuz aile veya tek kişilik yaşam vb.) bakış açısıyla bağlantısı daha belirgin bir şekilde açıklanabilecekti.

Eline fırsat geçse dışarıda çalışıp para kazanmak isteyip istemeyeceği sorulduğunda şimdi veya eskiden dışarıda çalışıp para kazananlar da cevap vermişlerdir. Aslında bu soru, dışarıda hiç çalışmamış olanlara sorulmalıydı ve bu bölümün ikinci sorusuyla birleştirilip sorulsaydı daha anlamlı bir soru olacaktı.

“Çalışmayı bırakmalarının sebebi” sorusu, eskiden dışarıda çalışıp para kazanmış olmasına rağmen çeşitli sebeplerle işten ayrılanlar için hazırlanmış, onların bırakma sebepleri belirlenmek istenmiştir. Japonya’da yapılan bir araştırmaya göre dışarıda çalışan Japon kadınların, daha doğrusu bir mesleğe sahip olan kadınların, evlenmek veya çocuk bakmak için işten ayrılmak zorunda kalmaları eskiden sık sık görülürdü. Yapılacak bu araştırmada bu eğilimin doğru olup olmadığı izlenecekti. Ayrıca hem Türkiye’deki durumlarla karşılaştırılacaktı hem de kuşaklar arasındaki farklılıklar gözlemlenecekti. Ancak toplanan verinin çokluğuna rağmen, her iki ülkede de uygulanan ankete cevap verenlerden eskiden çalışıp işten ayrılanlar fazla görülmemiştir. Bunun sebebi, aslında her iki ülkede de güvenceli bir işte çalışanların, örneğin öğretmenlik yapan veya memur olarak çalışan kadınların, evlenseler de evlenmeseler de işlerini bırakmamalarıdır. Buna ilaveten Japonya’da anketin kırsal kesimlerde yapılmasından dolayı geniş aile fazla görülmekte, geniş ailede hayatını sürdüren kadınlardan, kalabalık evlerinde oturmaktansa, dışarıda çalışıp ev ekonomisine katkıda bulunmaları beklenmekte ve kendileri de bunu tercih etmektedirler. Dolayısıyla işten ayrılanların sayısı az olduğu için sayısal açıdan yetersiz kalındığından, sebebin incelenmesinde de pek yarar olmadığı düşünülebilir

“Çalışmanın en önemli sebebi” sorulduğunda ankete cevap veren bir Japon kadını, “Ev ekonomisine katkıda bulunmak” şıkkı yerine başka bir deyiş olarak “ev ekonomisini sağlamak” şıkkının daha uygun olduğuna işaret etmiştir.

5. “Çalışma ile İlgili Tutum ve Fikir” ile ilgili sorularda:

“Kadınların çalışabilmesi için erkekler de ev işlerine yardım etmeli”

fikrine katılıp katılmadığı sorulduğunda, araştırmaya katılan bir Japon tarafından “yardım etmeli” yerine “katkıda bulunmalı” veya “(beraber) yapmalı” ifadesinin daha uygun olduğuna işaret edilmiştir.

“Evli kadınların da çalışarak kendi ücretini kazanmaları konusunda genel olarak ne düşünüyorsunuz?” sorusu, evli kadınların çalışmalarının, hane geliriyle bağlantılı olup olmadığının saptanması amacıyla oluşturulmuştur. Ancak Japonya’daki araştırmada cevap verenlerden üç evli kadın tarafından, “Kendi isteğine göre”, “Kendi düşüncesine göre” ve “Kendi sorunu” şeklinde cevaplanmıştır. Bu ifadeler göz önünde bulundurulacak olursa, soruya karşı cevabın pek uygun olmayıp, sorunun ana hedefinden sapmış olduğu, yine de bu kişilere göre bireyin ön planda olduğu gözlemlenebilir.

6. “**Evlilik Durumu**” ile ilgili sorularda:

Çocukların gündüz en çok kimin tarafından bakıldıkları sorusu, aslında sadece çocuğa sahip olanlara sorulacaktır, olmayanlar için “Çocuğum yok” şıkkı eklenmiştir. Ama çocuksuz kadınlar da bu şıkkı seçmeden başka şıkları işaretlemişlerdir. Bunlar, gerçek bir durum olmasa da, çocuğa sahip olmayan kadınların istekleri veya olanakları olarak düşünülüp anket analizinde hesaba katılacaktır. Ayrıca bunların yanında “Kreş” şıkkının da konulması gerekirdi.

7. “**Evlilik ve Aile ile İlgili Tutum ve Fikir**” ile ilgili sorularda:

Bu bölümde istenilen cevap verme şeklinde şıkları sırayla numaralandırmak, cevaplayanlara zor gelmiş olabilir. Çünkü şıklardan birkaç tanesi cevap verenlerin aklına hiç gelmemiş veya hiç uygun görülmemiş olabilirdi. Sıra numarasını koymak yerine en iyisi veya en uygun olan şıkkının işaretlenmesi daha mantıklı olurdu.

Bu bölümdeki sorularda, aileye bağlı olunup olunmadığı, hatta manevi veya maddi açıdan aileden beklentinin olup olmadığı sorulacaktı. Dolayısıyla şıkların sıralarının, daha düzenli bir şekilde hazırlanması, analiz aşamasında kolaylık sağlayacaktı. Örneğin manevi açıdan anahtar sözcük olabilecek “sevgi” veya “saygı” ile ilgili şıkların, her soruda birinci sıraya konması gibi.

“Evlilik kararı” ile ilgili soru, daha önce Türkiye’de Aile Araştırma

Kurumu tarafından yapılmış bir araştırma raporuna dayanarak hazırlanmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre, her iki cinsiyetten de araştırmaya katılanların %90'ından fazlası “kendi aşık olmasının” çok önemli olduğunu kabul etmiştir. Ancak bu araştırmada bu soru için Türkiye’de “Ortak noktaların bulunması”, Japonya’da ise “Aşık olması” en çok işaretlenen şık olmuştur. Bunun bir sebebi olarak Türkçe’den Japonca’ya çevirirken “Aşk” kelimesi yerine Türkçe’nin “Sevgi” kelimesine daha yakın bir kelime kullanılmış olması olabilir. Japonca formunda Türkçe’nin “Sevgi” kelimesine yakın bir kelimenin kullanılmasının sebebi ise Japonca’da “Aşk” kelimesinin tam karşılığı olarak kullanılan kelimenin, Türkçe’deki “Aşk” kelimesi kadar sık sık kullanılmamasıydı. Türkçe form hazırlanırken “Aşk” kelimesi yerine “Sevgi” kelimesi kullanılsaydı farklı bir sonuç çıkıp çıkmayacağı, merak uyandıran bir konudur.

“Çocuksuz aile” ile ilgili soru “Tıbbi yöntemle çocuğu olmayan bir çift ne yapmalı” cümlesiyle sorulmuştur. Bu soru, aslında Aile Araştırma Kurumu tarafından sunulan bir istatistik çalışmadan alınmış, ama “yapmalı” yerine “yapabilir” sözü kullanılsaydı, cevaplayanlar daha rahatça cevap verebilirdi. “Yapmalı” sözü, bir ailede çocuğun mutlaka varolması gerekli bir varlık olduğuyula ilgili ön yargıya da yol açabilirdi. Ayrıca evli kadının çalışmasıyla ev geliri arasında bağlantının olup olmadığı sorulduğunda da görülmüş olduğu gibi; bu soruda da yine birkaç Japon, “Diğer” şikkında “çiftler kendi kendilerine karar verir” cevabını yazmıştır. Bu cevaplardan Japonya’da bu konuda bireylerin (veya çiftlerin) düşüncelerinin ön planda olduğu gözlemlenebilir.

“Yaşlıların bakımı” konusundaki sorularda kendinin veya eşinin anne-babası ile en çok kimin ilgilendiği veya ilgileneceği sorulmalıydı. Bakımı üstlenenlerden en sorumlu olan kişinin kim olduğu sorulmalıydı. Sonuçta Japonya’da “Ben” şikkını seçenlerin oranı, Türklere göre daha düşük çıkmıştır. Japonya’da “yaşlıların bakımını üstlenmek” demek aynı evde oturmak veya ayrı evde olsa da çok yakın bir yerde oturup devamlı ve düzenli bir şekilde yaşlılara bakmak demektir. Sonuçları değerlendirirken bu ön şartın da hesaba katılması gerekebilir. Buna ilaveten Japonya’da evlendikten sonra geniş ailelerde yaşayanların çoğunun, eşinin anne ve babasıyla beraber oturduğu için kendi anne ve babasıyla fazla ilgilenememe durumu da söz konusudur. O zaman kendi kardeşi, en sorumlu kişi olabilir, bu yüzden

Japonya’da kendi veya eşinin kardeşlerinin oranı, Türkiye’ye göre daha yüksek çıkmıştır.

Gelişmiş batılı ülkelerde yaşlıların bakımı daha çok kamusal sistemle desteklenmekte olup bu duruma nasıl bakıldığı sorulduğunda, “kamusal sistem” sözünün nasıl bir izlenim bıraktığı ve bu izlenimin nereden kaynaklandığı, merak konusudur. Çünkü pilot çalışması veya bu bilgi formu uygulanırken, bu sözden hemen “huzur evi” gibi aileden uzak bir yerde ömrünün son zamanlarını yaşamak veya ailenin ihmali ile yüzyüze kalmak gibi olumsuz ön yargı, bazı Türklerin aklına gelmiştir. Ayrıca “Tek kişilik yaşam” sözünden aklına gelenler sorulduğunda üçüncü şık olarak “Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak” ifadesi konulmuş, ama Japonca formunda Türkçe’de “kendi kendine sorumlu olmak” anlamına gelen bir deyim kullanılmıştır. Bu durumdan bilgi formuna verilen cevaplar az da olsa etkilenmiş olabilir.

Verilerin Analizi

(1) Literatürlerin Analizi

Her iki ülkede aile ile ilgili olarak toplanan literatür verileri yardımıyla, zamanla değişmekte olan aile yapılarının, her iki toplumda da eskiden ve şimdi nasıl bir durumda olduğu ve ileride nasıl bir durumda bulunacağı analiz edilmeye çalışılmıştır:

1. Birinci olarak her iki toplumda da, özellikle modernleşme sürecinin başlamasından sonraki dönemlere odaklanılmıştır. Bu dönem somut olarak Türkiye’de Tanzimat döneminden sonra, Japonya’da ise Meiji Reformu’ndan sonraki dönemdir. Sonrasında modernleşmenin önemli bir dönüş noktası olarak, Türkiye’de İstiklal Savaşı ve Japonya’da ise İkinci Dünya Savaşı göz önünde tutulmuştur. Bu doğrultuda Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi, Japonya’da ise İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası şeklinde bir dönemselleştirme yapılmıştır.

2. İkinci aşamada ise, her iki toplumda da günümüz aile yapılarının nasıl bir durumda ve nasıl bir şekilde değişmekte olduğu ve de nereye gideceği konusunda cevaplar aranmıştır. Bu aşamada daha çok demografik veriler aracılığıyla, kuşaklar arasında gözlemlenen farklılıklar açıklanmaya çalışılmıştır. Aile yapılarının dönüşüm durumları, Türkiye’de “değişim ve

toplumsal değerler arasında” başlığı, Japonya’da ise “hızlı değişim ve yeni aile modelinin arayışı” başlığıyla tahlil edilmiştir.

3. Japonya’nın sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, toplumsal değerleri, Japonya’da eğitim ve kadınlar vb. konular “Japon Kültürü” adlı başlık altında açıklanmaktadır. Bu kısımda Türklerin Japonya hakkında bilgi edinmesine katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Sergilenen analiz ve değerlendirmeler, hem Japon hem de yabancı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalardan alınmıştır.

4. “Karşılaştırma Denemeleri” başlığı altında, edebiyat eserleri ve medya dünyasındaki kadın yıldızlar aracılığıyla, aile yapılarının değişimi, her iki toplumun özellikleri ve toplumsal değerlerine yakınlaşmaya çalışılmıştır. Önce benzerlik ile farklılıklara dikkat edilerek, her iki toplumdan birer edebiyat eseri ve birer kadın yıldız seçilmiştir. Daha sonra mekan, zaman ve toplumsal cinsiyete odaklanılarak hipotezler ortaya konmuş ve bu hipotezler doğrultusunda somut örnekler (edebiyat eserleri ve kadın yıldızlar) ayrı ayrı incelenip analiz edilmiştir.

(2) Anketin Analizi

1. Çalışmaya katılan kadınlar hakkında tanımlayıcı bir bilgi elde etmek ve çalışma kapsamındaki iki ülke arasında betimsel karşılaştırmaları yapabilmek için soruların içeriğine ilişkin çapraz tablolar oluşturularak önemli görülen frekans değerleri ve yüzdeler yorumlanmıştır. Ayrıca iki ülkedeki kuşaklar arasındaki farklılaşmanın tespit edilebilmesi amacıyla yaş gruplarını ve diğer soruların içeriğini kapsayan çapraz tablo incelemelerine de yer verilmiştir.

2. Çalışmadaki veriler kategorik olduğundan analiz aşamasında çapraz tablolar ve ki-kare değerleri hesaplanmıştır. Ki-kare analizi iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test eder. Ki-kare analizinin yapıldığı her bir çapraz tablonun altında ki-kare test istatistiğinin değeri ve P değerleri verilmiştir.

3. Çalışmada analizler için elde edilen P değerleri 0.05 ve 0.01 hata düzeyleri ile karşılaştırılmıştır. Dolayısıyla çalışmadaki analiz sonuçları %95 ve %99 doğruluk seviyesinde yorumlanmıştır. Çalışmada yer alan analizler SPSS 16.0 paket programı kullanılarak elde edilmiştir.

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

3.1. Türk Ailesi ile İlgili Araştırma ve Çalışmalar

3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet döneminden önce Türkiye’de aile konusu üzerinde çalışan önemli sosyologlardan biri olarak Ziya Gökalp vardır. Gökalp, Emile Durkheim’in topluma bakış açısından etkilenmiş, toplumsal modeli, Durkheim’in teorik temellerini kurduğu “dayanışmacılık” temelinde şekillenmiş, bu doğrultuda yeni ulusal kimlik arayışına başlamıştır. O, cemiyet mensuplarının ortak duygu, istek veya düşünce tarzları, yani müşterek vicdanın (maşeri vicdanın) cemiyet topluluğunun aslı olduğuna işaret etmiştir. Bunu takiben millet oluşumunun bağı olarak ortak terbiye ile hars, yani ortak duyguların paylaşılması olduğuna dikkat çekerek, milletin ortak dil, din, ahlak ve etik vb. bunlara sahip olan bireylerden oluştuğu ve en temel etkenin, eğitim aracılığıyla aktarılan “ortak kültür” olduğuna da işaret etmiştir.

Onun düşüncesinin temelinde, Türk toplumunun kendine özgü ahlaki ve kültürel değerleriyle, batılı ülkelerden aldığı bazı değerleri kaynaştırarak bir senteze ulaşma çabası yatmış, Uluslararası kültürün yapıcı ögesinin ulusal kültürler olduğu vurgulanmıştır ve "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak" diye özetlediği bu yaklaşımın kültürel ögesinin Türkçülük, ahlaki ögesinin ise İslamcılık olarak açıklanmıştır. Ona göre Türklerin eskiden diğer medeniyetlerin etkisi altında kendilerine has özelliklerini (kavmin hususal şahsiyetini) kaybetmiş, yine de modern çağda bağımsız dil, din vb. özelliklerine yeniden kavuşmuş bir toplumu oluşturmak suretiyle milli kültürü temel alan modern bir ulusal devletin kurulmasının mümkün olabildiği düşünülmüştür. O, somut bir şekilde dört mefkureyi milliyetçilik, halkçılık, garp medeniyetçilik ve cumhuriyetçilik olarak arzetmiştir. Onun için Türk Cumhuriyeti'nin temel amacının, modern bir ulusal devlete intikal edilmesi olduğu düşünülebilir. Onun topluma ve aileye bakış açısı milliyetçilikle bağlanmıştır.

Gökalp'in milliyetçilik düşüncesini konu alan bir araştırmaya göre;⁴⁹

⁴⁹ Toshihide Yokoi, **A Note on the Universalist Ideas in the Thought of Ziya Gökalp**. The Journal of Sophia Asian Studies NO.13., Tokyo, 1985., s.133-140.

onun arzettiği milliyetçiliğin, evrensel ve liberal değerlere dayandığı, modern bir toplumun düzeni arayışı içinde bulunabilmektedir. Onun kastettiği birey kavramının Durkheim'inki gibi, "ferdiyet" olmaktan daha ziyade "şahsiyet" olup, bencillikten uzak bir kavram kapsanmıştır. Ancak onun ahlak değerine bakış açısı Durkheim'inkinden farklıdır. Gökalp, önemli ahlak türlerini önem sırasına koymuştur. Ona göre bu sıra; vatani ahlak, mesleki ahlak, ailevi ahlak ve medeni ahlaktır. Dolayısıyla evrensel kuram olarak birey üzerine saygı kavramının sınırlı kalmıştır. Yine de o dönemde Türkiye'nin karşılaştığı uluslararası siyasi ortam içerisinde sınır çizmenin kaçınılmaz bir seçenek olduğu düşünülebilir.

Türk ailesi, diğer ulusların aile modeline uymak gerekmediğini savunulmuş, Avrupa ailesinin benzeri olmadığı açıklanmıştır.⁵⁰ Gökalp'ın aile sosyolojisini eski Türklerin aile yapısı ve ahlakına dayandırmış olduğuna, sosyal bir birim olarak ailenin üzerine düşen terbiyevi görevlere ait ilk bulguları eski Türk ailesinin özelliklerinde bulduğuna; bunların ise demokratik aile anlayışı ile feminizm olduğuna işaret edilmektedir.⁵¹ Bunu takiben aile siyasi zümrelerin birer hücre, mesleki zümrelerin de organları gibi olduğu yazılmaktadır. Onun önerdiği "milli aile"nin, çekirdek aile olup, Meşrutiyet yıllarında gündeme gelen aile buhranına bir çözüm olduğuna, "milli aile"nin yerel ve kendi kültürünün bir parçası olduğuna işaret edilmektedir.⁵² Buna ilave olarak, milletlerin gelişmesi ve ilerlemesi de her şeyden önce ailenin sağlam temellere oturtulmasına bağlanmıştır. Ailenin temelinde kadın ile kadın eğitimi bulunduğu için, kadınların eğitilmesinin milletin yükselmesiyle ilgili olduğu, bunun için kadın eğitiminin devletin önde gelen görevleri arasında olduğu düşüncesi, bir şiir⁵³ ile ifade edilmiştir.⁵⁴

⁵⁰ Hikmet Yıldırım Celkan, **Türk Ailesinin Yeni Dönemlerde Ele Alınışı -Gökalp ve Baltacıoğlu Örneği-**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.261. Kaynakçe ise "**Aile Ahlakı: Asrı Aile ve Milli Aile**", **Yeni Mecmua, I.C., 22.11.1917, sayı:20.**

⁵¹ **Aynı**, 1992., s.255.

⁵² Zafer Toprak, **II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.236-237.

⁵³ "Aile" adlı bir şiirdir (**Ziya Gökalp Külliyyatı-I**, Ankara 1952).

⁵⁴ Hikmet Yıldırım Celkan, **a.g.e.**, 1992., s.255.

Tanzimat döneminde Namık Kemal, 1872 tarihi “Aile” başlıklı incelemesinde ilk defa Türkiye’de aile yapısının genel niteliği ile toplum arasındaki bilimsel ilişkiden bahsetmektedir.⁵⁵ Onun eserinde Osmanlı ailesinin mevcut durumu üzerinde spekülâtif bilgiler verilmektedir ve bu aile, batılı aileyle karşılaştırılmaktadır. Bunu takiben Namık Kemal, ailenin görevlerini yerine getirmemesinin toplumsal hatta ulusal sorunlar yaratacağına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede ailedeki çözümlerin toplumun esenliğine etkileri üzerinde durulmuş olduğuna ve konu üzerine olan incelemelerinde bir başka özgün boyut olarak, “çocuk hakları” kavramına değinilmiş olduğuna işaret edilmektedir.⁵⁶

Namık Kemal, bir memleketin evlerini bir evin odalarına benzetmiştir. Onun aileye bakış açısının, o dönemde yaşayan Fransız sosyolog Le Play’in (1806-1882) çalışmalarından etkilenmiş olabilir. Çünkü Le Play’in arzettığı araştırma yöntemi, monografinin “özel bir birimini gözlemek” demektir. O, toplumsal olaylar alanında fiziğin atomuna ve biyolojinin hücreğine tekabül eden bir birimin, aile olduğuna işaret etmiştir.⁵⁷

18. yüzyılda dünyaca ünlü bir düşünür olan Jean J. Rousseau’nun bir eseri, “Emile”nin Türkiye’de ilk çeviri girişimi, Tanzimat aydınlarından biri olan Ziya Paşa (1825-1880) tarafından yapılmıştır. Tanzimat aydınları, her durumda eğitimci amacını korumuş, bu yüzden çocuk eğitim konusuyla doğrudan ilgilenecek aile konusuna da değinmiş oldukları düşünülebilir. Ziya Paşa, “Emile” adlı eser ile yazarı hakkında bir değerlendirme yapmıştır.⁵⁸ Ziya Paş’nın değerlendirmesinde; eserin yazıldığı zaman diliminde Rousseau’nun başkalarının nefretini üzerine çekmiş olduğu, ancak sonuç itibariyle değişen zaman içinde kalıcı olan, ayakta kalan, düşünür ve bilgilerin yaptıkları çalışma olduğu belirtilmiştir. Ayrıca onun, bir tercüman olarak, eserin olduğu gibi ortaya koymak istediğini ve emeğini insan kardeşlerine hizmet için sarf ettiğini yazmış olması, onun çevirisinin, o dönemde kamuoyunda nasıl karşılandığı tahmin edilebilir. Çünkü o dönemde

⁵⁵ Namık Kemal, “Aile”, İbretz Gazetesi, Sayısı: 56., Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3, Ankara, 1992., s.1017-1019. Asıl makale, 20 Kasım 1872 tarihinde yayımlanmıştır.

⁵⁶ İsmail Doğan, **İletişim ve Yabancılaşma: Yazılı Kültürümüzde İlikler**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998., s.225.

⁵⁷ İsmail Doğan, **a.g.e.**, 2008., s.179.

⁵⁸ İsmail Doğan, **a.g.e.**, 1998., s.231-233.

Avrupa'da en ileride demokrasileşmeyi yürüten Fransa'da, aile konusunun ne kadar kargaşa içinde olduğunu hesaba katıldığında, Osmanlı aydınları da tereddüt edip çekinmeden tepki göstermiş olabilir, yine de böyle duruma karşın, onun bir aydın olarak cesaretli ve kararlı bir şekilde bu eserin çeviri girişiminde bulunduğu değerlendirilebilir.

Osmanlı döneminde Rıza Tevfik tarafından yazılan ve nüfus sorununun siyasal ve toplumsal yönleriyle incelendiği “Nüfus Meselesi ve Ehemmiyet-i Siyasiye ve İctimaiyesi” adlı bir makalede,⁵⁹ nüfus sorunu, sosyo-ekonomik veya kültürel durumu yansıtan toplumsal bir olgu olarak görülmektedir. Nüfus hareketliliğinin rastgele olmadığı ve nüfus artışı veya azalışının belirli şartlar altında ve belirli etkenler⁶⁰ ışığında gerçekleştiği, bunların makalenin temel tezini oluşturmuştur. Bu makalede demografik bakış açısıyla aile konusu üzerinde henüz durmamakta, yine de siyasal veya toplumsal kontrol altında, nüfus sorununun düzenlenebileceğine işaret edilmiş olduğu görülebilir.

3.1.2. Feminist Bakış Açısı

Aile, toplumsal bir kurum olmakla birlikte insan hayatında özel bir alandır. Ancak Türk toplumunun geleneksel dini alışkanlığı olarak kamusal alanda erkek ile kadınların bir araya gelmemeye çalışmaları nedeniyle, erkekler daha çok dışarıya, kadınlar ise daha çok ev içine yönlendirilirler. Bunun “kadınların dünyası, evdir” gibi ifadelerle yol açtığı gözlemlenebilir. Bu doğrultuda Türk aile konusu üzerinde çalışılırken ev ile ayrılmaz bir varlık olan, evde önemli bir rol oynayan kadın üzerinde durulması, kaçınılmaz olabilir. Kadınların konumu, görevi veya karşı karşıya kaldıkları durumlar vb. gözden geçirilirken kadın sorunlarıyla uğraşan ve mücadele eden feminist düşüncelerin de ihmal edilmemesi gerekebilir.

Türkiye’de bu konu, aslında Osmanlı döneminde gündeme gelmiştir. 1908 yılındaki genç Türk Devrimi’nin benimsediği ilkelerden “hürriyet” sözcüğünün, Meşrutiyet’in simgesi olup kadının toplumsallaşması veya

⁵⁹ Aynı, s.171. Rıza Tevfik’in bu makalesi, **Ulum-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmurası**’nda (İstanbul:15 Kanun-ı Evvel 1324, Cilt:1, Sayı:1) yayımlanmıştır.

⁶⁰ Aynı, s.188-190.

kadın-erkek eşitliği doğrultusunda anahtar kelimesi olmuştur.⁶¹ 20'inci yüzyılın başında kurulmuş kadın dernekleriyle ilgili bir araştırmaya göre; kadınların hak alma mücadelesinin yürütülmesiyle birlikte, kadın derneklerinin öncelikle yardım amacıyla kurulmuş, özellikle Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı'nın kadınlar üzerine yarattığı olumsuzluk ve sıkıntıları çözmek veya ordu için para ve eşya toplamak amacıyla bir araya gelmiştir.⁶² Ancak Fransız Devrimi ve benzer köklü toplumsal dönüşümlerinin olduğu ortamlarda ailenin, "özel alan" olmaktan çıkıp "kamu alanı"nda yer almış, başka bir deyişle ailenin devletin uğraş alanlarından biri olmuştur.⁶³ Örnek olarak, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi'nin aslında kadınlara istihdam alanı açmaya amaç edinmiş, yine de aynı zamanda devletin ilk kez gündeme aldığı özendirici nüfus politikasının yürütülmesini üstlenmiş, aile hayatının çöküşünü önlemek amacıyla bünyesinde çalışan memur ve işçiler için zorunlu evlilik ilkesi getirmiştir.⁶⁴ Kadının toplumsallaşmasının, aile kurumunu da bir ölçüde etkilediği, kentlerde kadın-erkek ilişkilerinde geleneksel yapı çözülmeye yüz tutmakla birlikte, aile sorununun nüfus politikası bağlamında ele alınabildiği, evliliklerin özendirilmesinin sürekli savaşların neden olduğu insan kaybının giderilmeye çalışılmıştır.⁶⁵

Türkiye'de 1970 yılların başından 1980 yıllarına kadar bu konuyla uğraşan kadınların çoğu, sosyoloji, psikoloji veya siyasal bilimler okumuş; batılı ülkelerde, örneğin Amerika veya İngiltere'de vb. eğitim görüp doktora ünvanı kazanmışlardır. Türk toplumunun, o dönemde askeri darbeye sarsıldıktan sonra sıkı yönetim altında kalması nedeniyle, feminist düşüncelerin Türkiye'de kabul edilmesi veya anlaşılmasının kolay olmadığı hatırlatabilir.

Kadın hareketlerinin yakın tarihine bakılacak olursa, önemli bir adım olarak 1978 yılında İstanbul'da Türk Bilimler Derneği tarafından düzenlenmiş ve Türk kadın araştırmacıların katılımıyla yapılmış "Türk Toplumunda Kadın"

⁶¹ Zafer Toprak, **a.g.e.**, 1992., s.230.

⁶² Serpil Çakır, **Meşrutiyet Devri Kadınların Aile Arayışı**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.988.

⁶³ Zafer Toprak, **a.g.e.**, 1992., s.228.

⁶⁴ **Aynı**, s.232-233. Bu derneğin aldığı karar gereğince erkeklerden en geç 25, kadınlardan ise 20 yaşında evlenmeleri beklenmiş veya gelin adaylarının çeyizlerinin hazırlamasına yardımcı olunmuştur.

⁶⁵ **Aynı**, a.234.

konulu kapsamlı bir seminerin, önemli bir adım olduğu söylenebilir. Bu toplantı, Uluslararası alanda platformda “Kadınların On Yılı” faaliyetlerine eşlik etmiş, kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel konumlarıyla ilgili bilgi ve verileri ortaya çıkarmakta katkıda bulunmuştur. Bunu takiben Ankara’da 1980 yılında bu dernek tarafından, Türkiye’de kadın sorunlarını çözmeyi amaçlayan politikaları, önlemleri ve öncelikleri belirten ve geleceğe yönelik somut öneriler içeren bildirilere ağırlık verilen “Türk Toplumunda Kadın Sorunlarına Yaklaşım ve Öneriler Semineri” yapılmıştır. Buna ilaveten bu dernek tarafından, Türk Medeni Kanunu’nda, özellikle aileye ilişkin yasal düzenlemelerde öngörülen değişikliklere ışık tutmak vb. üzere geniş kapsamlı bir çalışma da yapılmıştır. 1990 yılında Türkiye’nin tek “Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi” kurulmuştur. Burada kadınlar tarafından ve/veya kadınlar üzerine yazılmış eserleri bir merkezde toplama, yazılı ve görsel belgelerle bir arşiv oluşturma çalışmalarının yanı sıra, konuyla ilgili çeşitli konferans, panel ve sempozyumlar da düzenlenmektedir. Türkiye’de 1980 yıllarında ortaya çıkan kadın hareketlerinin üniversiteyle ilişkilmesi ise 1980 yıllarının sonuna doğru gerçekleşmiştir. “Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi”nin ilki 1989’da İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur.

Yayımlara bakılacak olursa “Yapıt” veya “Toplum ve Bilim” adlı dergileri kadın sorunlarıyla ilgili konulara yer ayırmıştır. Bu dönemde genelde kadın araştırmacılar tarafından kadın bakış açısıyla Türk toplumundaki kadınların konumu veya durumuna dair sorunların çözülmesinde önemli adımlar atılmış olduğu, bunda feminist düşüncelerin katkıda bulunmuş olduğu söylenebilir. 1993 yılında İstanbul Üniversitesi’nde ilk “Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı” açılmış ve yüksek lisans programı vermeye başlamıştır. Bugün Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı açarak Yüksek Lisans Programı veren üniversite sayısı dörde ulaşmıştır ve toplumsal cinsiyet veya rolleri ile ilgili çalışmalar sürdürmektedirler.

Uluslararası ilişkilere bakılacak olursa 1981 yılında yürürlüğe girmiş ve 163 ülke tarafından onaylanmış olan “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”, Türkiye’de Bakanlar Kurulunca 25 Temmuz 1985 tarihinde imzalamış, Sözleşmede var olan bazı maddeler iç hukukla çeliştiği için çekince konmuş, 14 Ekim 1985 tarihinde onaylanarak sözleşmeye taraf olunmuş ve 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Kadınlara

ilişkin uluslararası insan hakları kabul edilmiştir.

Bu alanda Deniz Kandiyoti, uluslararası düzeyde bir araştırma sürdürmektedir. Onun çalışmaları, hem Türk kadınların hem de İslam dünyasında yaşayan kadınların sorunlarıyla ilgili araştırmalara bir yol gösterebilir ve araştırma çerçevesinin arzedilmesinde önemli bir rol oynamış olduğu söylenebilir. Onun makaleleri üzerinde durulacak olursa şu noktalarda toplanıp değerlendirmeye çalışılabilir:⁶⁶

1. İslamiyet, devlet ve kadın arasındaki ilişkilere dikkat çekilmektedir. Cumhuriyetin kurulmasından hemen sonra kanun açısından kadın haklarının kabul edilmiş olması, Türkiye'nin diğer İslami ülkelerden farklı özellikler gösterebildiği, bu doğrultuda devletin önemli bir rol oynadığı değerlendirilmektedir.⁶⁷ Yine de eski rejimi parçalamada kilit bir öge olarak görüldüğüne göre kadınlara verilen çeşitli hakların, Osmanlı hükümeti'ne karşı stratejik bir rol üstlenmiş olduğu, ayrıca batılı ülkelere karşı Türkiye'nin demokrasileşmesinde bir kanıt göstergesini sağlamış olduğu düşünülebilir. Ayrıca patriarka (ataerkil) sistemi kavramının karışık bir şekilde kullanıldığına dikkat çekerek kadınların var olan ataerkil sisteme karşı nasıl davranarak bununla uzlaştıkları ve kadınların uyum ile direnme stratejilerini göstermeye çalışmaktadır. Buna ilave olarak gerçek anlamda kadınların henüz özgürlüğe kavuşmadıklarına, kadınların konumundaki her hangi bir değişikliğe ancak ulusal çıkarlara uygun olduğu sürece göz yumulabileceğine işaret edilmektedir.⁶⁸

Aslında demokrasinin adımları, azınlıkların çoğunluğa karşı verdikleri mücadelenin süreci olduğu düşünüldüğünde, sadece kadın konumunun değişimi konusu olmaksızın devletin uyguladığı her hangi bir değişikliğin, ulusal çıkarlara uygun olup olmamasına göre gerçekleştirildiğine işaret edilebilir. Nüfusun yarısı olan kadınların haklarını kendi toplumunda kabul ettirmesi, özürlüler, yaşlılar veya göçmenler vb. gibi daha zayıf konumdaki diğer azınlıkların haklarını kazanma mücadelesinden nitelikçe farklı olsa da,

⁶⁶ Deniz Kandiyoti, **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**, Metis Yayınları, İstanbul, 1997.

⁶⁷ Deniz Kandiyoti, **Kurulmuş ama Özgürleşmiş mi? Türkiye Örneği Üzerine Bazı Düşünceler**, a.g.e., 1997., s.69 ve 82.

⁶⁸ Deniz Kandiyoti, **Kimlik Kavramı ve Yetersizlikleri: Kadınlar ve Ulus**, a.g.e., 1997., s.165.

kadınların dayanışma çabasının daha basit ve kolay olabildiği düşünülebilir. Bu doğrultuda kadınların kadınlardan dayanışmaları beklenebilirdi. Kadınların bu konuda niçin başarıya ulaşamadıklarının incelenmesine ihtiyaç vardır. Özellikle Türkiye’de kadınların kimlikleri, başörtülü olup olmamasıyla belirlenme eğilimi olduğu için kadınların ortak sorunların paylaşımının kolay olmadığı gözlemlenebilir. Bu durum göz önünde tutularak, ışık tutacak bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Kitabın yayımlandığı dönemde, oluşturulmuş feminist düşüncelerde bir sınır çizilse de, onun işaret ettiği kadınların konumunu değiştirme konusunda kadınların özne olamamalarından veya kadınların sahip çıkabilecek değişme (değiştirme) gücünden bahsedilmesi beklenebilirdi.

2. Toplumdaki kadın konumunun değişimi, sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle, yani tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile ortaya çıktığından bahsedilmektedir. Üretimde kadın katılımının azalması veya kadınların üretim alanında önemli bir rolü üstlenmemeye başlamaları, toplumda kadınların erkeklere karşı eskisine göre nispeten pasif bir konuma düşmüş olmalarının bir sebebi olduğuna ve erkek otorite ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır.⁶⁹ Kadınlar geleneksel uğraşlarından kurtulup boş zaman sahibi olmaya başladıklarında, üretken üyeler olarak topluma girmektense, gösterişçi tüketim yoluyla erkekler için bir prestij simgesine dönüşmüştür. Söz konusu modernleşmeden önce kadınlar ekonomik güce doğrudan sahip olmasalar da erkekler ile birlikte tarlalarda çalışarak kendi emekleriyle daha güçlü bir konuma sahip oldukları düşünülebilir. Böyle düşünüldüğünde erkek egemenliği ve otoritesinin, eskiden beri süregelen gelenek veya alışkanlık olmaktan ziyade modernleşme sürecinde meydana gelmiş veya yeniden devam etmeye razı edilmiş bir sistem olduğu düşünülebilir. Bu doğrultuda modernleşmiş toplumlarda kadınların ikinci planda olmaları sorununda, kadınların bilinçli olsa da olmasa da kendi tercihleri ile bu rolü oynamış olabildiğine zımnen işaret edildiği değerlendirilebilir.

3. Modern bir toplumda kadın ve erkeklerin zihniyetinde yeni (yeniden) oluşan kimliklerin araştırmasının önemine işaret edilmektedir.

⁶⁹ Deniz Kandiyoti, **Cinsiyet Roller ve Toplumsal Değişim: Türkiyeli Kadınlara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme**, a.g.e., 1997., s.45.

Türkiye'deki modernleşme konusu üzerine çalışanların, genellikle hukuksal, siyasal ve kurumsal alanlara öncelik tanımış olduklarına dikkat çekilmektedir. Bunu takiben modernlik ile kadın / erkek kimliklerini sorgularken geniş aileyi geleneğe, çekirdek aileyi ve karı-koca evliliğini modernliğe bağlayarak modernleşme kuramının kalıplarını aynen yansıtmış olduklarına işaret edilmektedir. Toplumsal cinsiyete bağlı öznelliklerin ve değişen kadın ve erkek kimliklerinin toplumsal değişimle ilgili değerlendirmelerde söz bile edilmediği dile getirilmektedir.⁷⁰ Onun makalelerinin, bu kimlik yüzünden yaşanan kadın ve erkeklerin sorunlarını toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yeniden kavrayıp analiz etmekte, söz konusu feminizm bakış açısıyla değerlendirmesinde katkıda bulunmuş olduğu söylenebilir.

Çalışmalarının somut bir şekilde yapılan araştırmalardan daha çok kuramsal çerçevede dolaştığı fark edilebilir. Ancak Türkiye'de modern kavramının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine işaret edilmesi, bu doğrultuda toplumsal eşitsizlik ve farklılıkları araştırırken yalnız toplumsal sınıf, statü veya ideoloji açısından değil toplumsal cinsiyet ifadeleriyle yapılan araştırmalara da ihtiyaç duyulduğunun vurgulanmış olması, Türkiye'de kadın hareketlerine bir katkıda bulunmuş olabilir.

Kadın sorunuyla doğrudan ilgilenen diğer önemli bir araştırmacı olan Şirin Tekeli, siyaset bilimi okumuş, bu yüzden siyaset ile kadın arasındaki ilişkiler üzerinde çalışmaktadır. 1980 yıllarında canlanmış kadın hareketlerin çerçevesinde, var olan kadın sorunlarını yeryüzüne çıkaran makalelerden oluşan bir kitap vardır.⁷¹ Bu kitap başlığında feminist bakış açısıyla derlendiği belirlenmektedir. İçinde yer alan makalesinde görülen önemli noktalar şöyledir:

1. İstatistik verileri kullanarak toplumu yapısal açıdan kavramaya çalışılmış, Türk toplumunda 1950 yıllarından itibaren meydana gelen dinamik, hızlı değişimden, aile yapısı ve kadınların konumundan bahsedilmektedir.

2. Türkiye'de kadın hareketlerinin, kadın ve aileyi konu alan

⁷⁰ Deniz Kandiyoti, **Modernin Cinsiyet: Türk Modernleşmesi Üzerine Çalışmalarda Gözden Kaçırılan Yönleri**, a.g.e., 1997., s.221.

⁷¹ Şirin Tekeli ve diğerleri, **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

dergilerdede bulunduğu gibi⁷², 19'uncu yüzyılın sonuna kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahip olduğunu⁷³ hatırlatıp siyasal sorunlara değinerek gelişim süreçleri açıklanmaktadır.⁷⁴

Türkiye'de 1950 yıllarında başlamış toplumsal dönüşümün etkisinde oluşturulan kadınların tabakalaşma durumu gözden geçirilmeden kadın sorunlarının çözülemeyeceği düşünülebilir. Bir araştırmada köydeki veya kasabadaki kadınlar, metropollerde gecekondü bölgelerindeki kadınlar ve eğitilmiş orta veya üst-orta tabaka kadınları olarak sınıflandırılmaktadır.⁷⁵ Tekeli ise birinci olarak tarımla yaşayan kırsal kültür grubu, ikinci olarak sanayileşmiş, çağdaş batılı değerleri benimsemiş kentsel kültür grubu ve üçüncü ise bu iki grubun kesiştiği yerde duran "yeni kentli" kültür grubu olduğunu belirtmektedir. Bütün kadınların, Türkiye'de, ulusal bir devletin yönetimi altında yaşamasına karşın gruplara göre farklı sosyo-ekonomik durum, kültürel özelliklere veya toplumsal değerlere vb. sahip olup ayrı ayrı kadın sorunlarına maruz kaldığına işaret edilebilir. Örneğin köylerde okuma-yazma bilmeyen kadınlar ile kentlerde dışarıda çalışarak ev işlerinin paylaşımı konusunda uğraşan kadınlar, nitelikte farklı sorunlar yaşamaktadırlar. Son zamanlarda kentlerde kamu alanında eskisine göre daha fazla yer alan dindar kadınlar da hesaba katılırsa daha karmaşık durumların meydana gelmiş olduğu söylenebilir. Feminizm düşüncelerine sahip olan kadınların hangi sorunlarla uğraştıklarıyla birlikte farklı değerlere sahip olan kadınlara ne kadar saygılı olduklarının da göz önünde tutulması gerekebilir.

1980 yıllarında üniversitelerde başörtülü İslamcı kadınların okuma hakkı için yaptıkları mücadele eylemleri görülmüş, Tekeli'nin derlediği kitaptaki yazılar başta İslamcı hareket dahilinde olmak üzere kentsel yaşam, eğitim, medya veya aile içi ve dışı yaşam, siyasete katılım, dayağa karşı dayanışma vb. gibi kadın sorunlarına ilişkin çeşitli konuları kapsamaktadır.

⁷² Emel Aşa, **1869-1923 yılları Arasında Yayınlanan Türk Kadın ve Aile Dergileri**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3, Ankara, 1992., s.967.

⁷³ Bu konuda 20'inci yüzyılın başında kurulmuş kadın ve aile dernekleri ve onun nizamnamelerine dair bir araştırma, Serpil Çakır tarafından yapılmıştır.

⁷⁴ Şirin Tekeli, **1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar**, a.g.e., 1990., s.19-24.

⁷⁵ Deniz Kandiyoti, a.g.e., 1997., s.25-44.

Aslında feminist düşüncelerde, özellikle medyanın kadın bedeniyle cinsiyetlerine ticari amaçla yaklaşımına eleştirel bir şekilde bakılmaktadır.⁷⁶ Bu konuda İslamiyet düşüncelerine sadık olan kadınlarla ortak bir bakış açısına sahip olduğu değerlendirilebilir.

Bu kitapta dikkat çeken diğer noktalardan bahsedilecek olursa, yazarların özgeçmiş yazılarında bilimsel adım veya kendi çalışmalarıyla birlikte kendi aile üyeleri gibi özel hayattan bahsedilmesidir.⁷⁷ Ayrıca Türkiye’de aile kurumunun batı toplumlarına göre çok daha güçlü olduğu bir toplum olarak açıklanmaktadır. Kamu alanında yer alan bir bilim kitabında özel hayattan bahsedilmesi, araştırmacıların da kendi ailelerine önem verdikleri ve kendilerin de ailelerinin bir parçası olduklarını gösteriyor veya ailenin önemini tekrarlayarak bu toplumsal değerlerin korunmasında katkıda bulunmaya çalışıyor olabilir. Ancak bu davranış, özgürleşme konusunun bir tarafı, yani yalnızlık yanını görmezlikten gelmek demek olabilir.

Feminist düşüncede kadınların özgürleşme konusunun ön planda olduğu görülebilir. Eğer özgürleşmek, erkek egemenliği veya otoritesinden kurtulmak demek ise baba veya kocalardan bağımsız olmak, aynı zamanda onların himaye veya korumalarını kaybetmek demek oluşunun tekrar gözden geçirilmesi gerekebilir. Kadınların özgürleşmelerinin sadece baba veya kocalardan bağımsız olmak demek olmadığı, kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmeleriyle gerçekleştirebileceğine işaret edilebilir. Kadın ve erkek arasındaki gerçek eşitliğinin ancak bu doğrultuda gerçekleştirilebileceği, bu yüzden kadınların özgürlüğünü sağlamak için kadınların maddi veya manevi açıdan aileden bağımsız olmalarına ihtiyaç olduğuna işaret edilebilir. Böyle düşünüldüğünde kadınların ekonomik güce sahip olmaları ve aile reisi, yani baba veya kocalar vasıtasıyla olmaksızın dolaysız olarak kamu alanıyla bağ kurabilme, çok önemli bir etken olabilir. Bireyin ön planda olup kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmelerinde, aynı zamanda bireyselleşme arayışıyla ayrılmaz bir yanı taşıdığı unutulmaması gerekebilir. Bu doğrultuda feminist kadın araştırmacılar tarafından arzedilen kitapta bu bakış açısı, yani bireyin ön planda olması ile bireyselleşme düşüncesinden bahsedilmesi beklenebilirdi. Yine de o dönemdeki feminist düşüncelerde

⁷⁶ Ayşe Saktanber, **a.g.e.**, 1990.. s.207-210.

⁷⁷ Şirin Tekeli ve diğerleri, **a.g.e.**, 1990., s.357-359.

çekilmiş bir sınır olarak da algılanabilir.

Türk aile bağlarının batılı ülkelerinkine göre daha güçlü olması, geçmişten geleceğe doğru hakikaten değişmez, mutlak bir değer olup olmaması konusunun tekrar gözden geçirilmesi gerekebilir. Aslında aile içinde çocuk varlığı ve çocuğun öneminin, modern çağda keşfedilen bir toplumsal değer olduğu⁷⁸ hesaba katıldığında, Türk toplumunda da kan bağına dayanan, akrabaları da kapsayan, çoğunluğun çekirdek aile biçiminin, şu an güçlü olsa da ileride zayıflama ihtimali olabilir. Başka bir deyişle şu an vurgulanan ailenin güçlü ilişkilerinin Türk toplum tarihinin bir zaman diliminde, örneğin modernleşmeye dair ulusal devletin kurulma sürecinde veya post-modern çağı öncesine kadar sürmüş olabilecek, geçici bir toplumsal değer olabilir. Böyle bir değişim ihtimali göz önünde tutularak yapılan araştırmalara ihtiyaç olabilir.

Türkiye’de feminist düşüncenin benimsenmesi, tanıtılması, yayılması veya yürütülmesinde eğitilmiş “açık” kadın araştırmacılarının önemli rol oynadıklarına işaret edilebilir. Ancak Türkiye’de “açık” kadınlar ile “kapalı” kadınlar farklı bakış açısına sahip olmaya devam etmektedirler. Ayrıca feminizm araştırmalarının başlamasından sonra epey zaman geçmiş olmasına karşın ve kadın araştırmacılarının çabalarına karşın bu düşünceler, henüz modernleşmemiş kesimdekilere, örneğin Türkiye’de fazla görülen köydeki okur-yazar olmayan kadınlara nasıl yararlı olabileceği ve nasıl bir yol gösterebileceği konusunun devamlı tartışılması beklenebilir.⁷⁹ Günümüz Türkiye’sinde gündeme gelen başörtülü sosyete kadınlarının davranışları da dikkat çekmekte, onların Türk toplumunun menfaatına nasıl bir katkıda bulunacakları veya feminist düşüncelerle uzlaşabilecek ortak bir yol veya kesişme noktasının olup olmadığının da dikkate alınması gerekebilir. Bu doğrultuda “Kadın ve Aile” dergisini değerlendiren bir araştırmacı, İslamcı kadınlara söz hakkı tanınması konusuna dair “...İslamcı süreçte elde ettikleri becerileri özgürleştirici amaçlar için kullanmalarına yardımcı olabilir.” sözleriyle değerlendirip “...ancak laik bir devletin garantisi altında”

⁷⁸ Philippe Aries, a.g.e., 1960.

⁷⁹ Noriko Nakayama, *İslam no sei to zoku: Toruko nouson josei no minzoku-shi (İslam’da Cinsiyet ve Dünya: Çiftçi Kadınlarının Etnolojisi)*, Akademia shuppan-kai, Tokyo, 1999. s.236-241.

gerçekleşecek olduğuna işaret etmektedir.⁸⁰ Bu sözler bütün tartışmalara bir ışık tutacaktır.

Bir toplumda görülen olgu veya durum, aslında kabul edilme veya devam ettirme sürecinde, ya üretim verimliliği veya toplum uyumluluğu sağlanmak, ya toplumsal işlevleri kolaylıkla çalıştırmak vb. gibi toplumdaki insanların ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleşmiş olabilir. Başka bir deyişle bir olgu veya durum, bir zaman diliminde o toplumdaki sosyo-ekonomik sistem altında insanların ihtiyacına göre, yani insanların ortak bir anlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkmış olabilir. Şu an mantıksız veya çelişkili görülen olgu veya durum bile, bir dönem iyi işlemiş ve insanların o durumdan, neticesinde verimliliğinden faydalanmasını sağlamış olabilir. Böyle tarihsel bir bakış açısı, kadın ile erkek arasındaki sorunun çözülmesinde gerçek anlamda ortak bir anlaşılmaya varmaları için bir çıkış noktası olabilir.

3.1.3. Demografik Yöntem

Nüfus sayımı çalışmaları, insan ve toprakları yönetmek amacıyla istatistiki bilgilere ihtiyaç duyulduğundan beri nüfus sayımı yapılmaktadır. Bu konuda Türkiye, Osmanlı yönetiminde yapılan kayıt sistemine kadar uzanan tarihsel bir sürece sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk günden itibaren en önemli konulardan birisi olarak askerlik çağındaki nüfusun tespit ve takibi yapılmış, ayrıca çeşitli ulusların miktarıyla onların oturdukları bölgelerle vergi yönünden nüfusun tarım ve toprakla olan ilişkileri hakkında bilgi toplanmıştır.⁸¹ Osmanlı yönetiminin modern istatistiki bilgi ve yöntemlerden yararlanma çabaları 19'uncu yüzyılda reform süreci ile başlamış, 19'uncu yüzyılın ilk yıllarından itibaren, merkezi sisteme dayalı olarak, merkez ve taşrada istatistik büroları açılmış, bu tip araştırma ilk defa 1830 tarihli nüfus sayımıyla gerçekleştirilmiştir. Osmanlı ailesi üzerine yapılmış araştırmalarda, evlenme, nikah, boşanma vb. gibi konulara yer verildiği görülebilir. Bunlara ilave olarak Osmanlı ailesini meydana getiren fertlerin sayısı hakkında daha

⁸⁰ Yeşim Arat, **Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri**, Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990., s.99.

⁸¹ Sebahattin Alpat, **Türkiye'de Genel Nüfus Sayımlarından Elde Olunan Demografik Veriler**, Aile Yazıları 6, Ankara, 1991., s.113. Asıl makale 1968 yılında yayımlanmıştır. Bu amaçla ilk olarak Genel Nüfus ve Toprak Tahmini, 1566-1570 yıllarında yapılmıştır.

derinlemesine ve geniş bir alanı ihtiva edecek çalışmalara ihtiyaç vardır.⁸²

Türkiye İstatistik Kurumu, Cumhuriyet sonrasında nüfus sayımının temele alındığı araştırmalara demografik verileri arz etmekle beraber eğitim durumları, yaşlılık veya yaşam memnuniyeti vb. konuları üzerinde halkın düşünce veya beklentisi vb. çeşitli araştırma hizmetlerinde bulunmaktadır.

Türkiye’de sanayileşmeyle insanların yurtiçi veya yurt dışına göç etmeye başladıkları zaman diliminde, yani 1950 veya 60 yıllarında demografik yöntem kullanarak nüfus veya aile yapısının kavramaya çalışılmasının önemi vurgulanmıştır. Başta İzmir’de düzenlenen bilimsel bir toplantı⁸³ olmak üzere, sosyoloji açısından nüfus yapısının sosyo-ekonomik durumun temelini oluşturduğu ve nüfus siyasetinin gerektiğini açıklayan bir makale⁸⁴ veya beş yılda bir yapılan Türkiye genel nüfus sayımlarında yaşanan sorunlardan bahseden bir makale⁸⁵ vb. görülebilir.

Demografi alanında eğitim veren kurum, Hacettepe Üniversite Nüfus Etütleri Enstitüsü’dür. Bu enstitü, nüfusa ilişkin konuların demografik, sosyal, ekonomik, kültürel ve sağlık boyutlarını inceleyen araştırmalar gerçekleştirmek amacıyla 1967 yılında kurulmuş, Türkiye’de demografi alanında lisansüstü eğitim veren tek akademik kuruluştur.⁸⁶ Enstitü, 1968’den bu yana Türkiye Nüfus ve Sağlık araştırması adına ülke çapında her beş yılda bir nüfus araştırmaları yapmakta, aile yapısına ilişkin doğurganlık veya aile planlaması vb. konularda önemli bilgiler arz etmektedir. Bunu takiben 1970 yılında Türk Sosyal Bilimler Derneği’yle birlikte Ankara’da Türkiye’de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi konulu bir seminer düzenlemiştir. Seminerde sosyoloji, sosyal psikoloji, siyasal bilimler ve sosyal ve kültürel antropoloji dallarında Türkiye’de yapılmış araştırmalar ve araştırmalarda kullanılan yöntem ve teknikler değerlendirilerek Türkiye’deki sosyal araştırmalara ilişkin sorunlar ve bunların çözüm yolları tartışılmıştır. Ayrıca

⁸² Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, ve Muhiddin Tuş, **Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.99.

⁸³ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nce İzmir’de 21-24 Şubat 1968 tarihinde düzenlenmiştir.

⁸⁴ Tahir Çağatay, **Nüfus Sosyolojisi Meseleleri**, Aile Yazıları 6, Ankara, 1991., s.35. Asıl makale, 1962 yılında yayımlanmıştır.

⁸⁵ Sebahattin Alpat, **a.g.e.**, 1991., s.130-133.

⁸⁶ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün ana sayfasında görülen kurumun tanıtımından.

1960 yıllarının ikinci yarısından 1970 yılların ilk yarısına kadar ülke çapında aile yapısına ilişkin bir araştırma uygulanmış, eğitim düzeyi veya sosyo-ekonomik durum vb. ile ilgili demografik veriler analiz edilmektedir.⁸⁷

Enstitünün diğer bir özelliği olarak ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde hem ülke çapında hem de daha küçük ölçekli araştırmalar gerçekleştirmekte, toplanan veriler, elde edilen bilgiler ve araştırmanın sonuçları, veri olarak ulusal ve uluslararası araştırmalara katkıda bulunmaktadır. Bunun bir örneği, Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı’nın beş yıllık kalkınma planlarında Enstitünün yaptığı araştırmaların sonuçlarının kullanılmasıdır. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 1985 yılında kadın konusu ilk kez bir sektör olarak yer almış ve bu konuda politikalar belirlenmiştir. 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nda Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu kurulmuştur.

3.1.4. Diğer Araştırmalar

Aile Araştırma Kurumu, aile ile ilgili sorunlar araştırmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından sunulan demografik verilere dayanarak yapılan çalışmalar da görülmektedir. Bu kurum, aileyi sosyal politikaların merkezine oturtup 1989 yılında resmi bir araştırma kurumu olarak kurulmuştur. Bu kurum, ailenin sosyal sorunları çözme kabiliyetine sahip olduğu bakış açısıyla, Türkiye’de o dönemde gündeme gelen ekonomik veya sosyal sorunların çözümünde aileyi önemli bir rol üstlenen bir kurum olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle yoksulluk ile mücadele, toplumsal sorunların tespit edilmesi veya çözülmesine vb. dair, aile merkezli politikalarda önemli önerileri de arzedebilen bir kurumdur. Kurumun amacı;⁸⁸ “Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılmasına yönelik ulusal ve uluslararası bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve aileye yönelik millî bir politikanın oluşmasına yardımcı olmak” şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bu kurum tarafından arzedilen aile modelinden bahsedilecek olursa, ne ben-merkezci olan ne de bağımlı kitle insanı olan, ben ve biz kavramlarını uzlaştırebilen kişiler yetiştiren bir model

⁸⁷ Serim Timur, **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.

⁸⁸ Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün ana sayfasında yazılan kurumun amacıdır.

alınması beklenmekte ve böyle bir aile modelinin, fert ve toplum arasındaki sağlam bir köprüyü ifade ettiği açıklanmaktadır.⁸⁹

Bu açıklamaya göre bu kurumun arzettiği aile modeli, aile ferdini toplumsallaştırma görevini yerine getiren ve toplum menfaatına katkıda bulunan bir kurum olarak algılandığı görülebilir. Bunu takiben aileyi fert ve toplum arasındaki sağlam bir köprüye benzettiğine göre bireyin, aile vasıtasıyla topluma bağlanan bir varlık olarak nitelendiği düşünülebilir. Buna ilave olarak, bu aile modeline göre, bir ailede çocuk olmasının ön şart gibi olup onu yetiştirme ve toplumsallaştırma görevi, ailedeki anne ile baba veya büyüklere düşer. Söz konusu kişilerin çocuk üzerinde önemli rolleri üstlenmeleri beklenir. Ailede çocuk olduğu takdirde çocuklar için ailenin köprü rolünü üstlenmesinin önemli bir işlev olduğu anlaşılabilir. Ancak çocuk sayısı gittikçe azaldığına göre, bir ailede çocuğun olmadığı durumlarda bu aile modelinin hedef alınmasının güç olabileceğine işaret edilebilir. Kurum tarafından sunulan ve kastedilen aile modelinin, tamamlanmış bir aile modeli olarak düşünüldüğünde buna uymayan veya böyle olmayan ailelerin, eksik, veya tamamlanmamış aile olarak algılanmasına yol açabilir. Ayrıca bu açıklamada bireyin, kitle insanı olmamakla birlikte ön planda olmasından kaçınması beklenmektedir.

Bu kurum, çeşitli hukuki sorunların ardından 2004 yılında yeniden Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü adıyla yapılandırılmış, aile odaklı çözüm politikalarını oluşturmak ve acil çözüm yöntemlerini geliştirmek için sürdürülen çalışmalarda topluma sürekli katkıda bulunmakta olduğu takdir edilebilir. Kurumun araştırmaları ve yayınlarında, aileye dair bir çok makale, derlenen dergiler, proje raporları veya aileyle ilgili rehber kitapları vb. görülmektedir. Örneğin Türk toplumunu tanıtmaya kitabında Türklerin örf ve adetleri de açıklanmaktadır.⁹⁰ Aile olgusu çerçevesinde yayımlanan maddelerden oluşturulan "Aile Yazıları" dizisi, 1991 yılında yayımlanmış, o döneme kadar yapılmış mevcut birikimi mümkün olduğu kadar derlemeye çalışmış ve farklı sosyal bilim dallarına veya farklı yaklaşımlara da yer verilmesini sağlamıştır. Ayrıca tarihte Türk ailesi ve

⁸⁹ T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, **-Kuruluş -Program -Hizmet**, Ankara,1991., s.42.

⁹⁰ **12. Yüzyılın Eşliğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)** adlı kitap,1997 yılında T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır.

kadınların yaşadıkları sorunlar ve sahip olduğu özellikler veya Cumhuriyet öncesinde aydınların aileye bakış açısı gibi konular üzerine yoğunlaşan makalelerin derlendiği kitaplar da yayımlanmıştır.⁹¹ Son zamanlarda bu kurumda, aile politikalarıyla ilgili bir araştırma projesi yürütülmüştür. Bir kaç batılı ülke ile Japonya'ya araştırma ekibi gönderilip yetkili makamlarla görüşülmüş ve sosyal hizmet kurumları gezilmiştir. Bu ziyaretlerinde gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarıyla birlikte yaşlılar konusu dahilinde toplumda görülen aile sorunları incelenmiştir.⁹²

Toplumsal sorunlarda aileyle ilgili olmakla beraber, özellikle daha çok kadınlara odaklanarak onlarla ilgili sorunlar üzerinde yoğunlaşp çözüm arayışında katkıda bulunan bir kurum olarak Kadın Satüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü vardır. Bu kurum, 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş, daha sonra Başbakanlığa bağlanmıştır ve geniş anlamda toplumdaki insanları aydınlatmaya çalışmaktadır. Çalışmalar demografik verilere dayanarak yapılmakta, örneğin töre ve namus cinayetleri veya kadın ve çocuklara yönelik şiddetin sebepleri araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla rapor kitabı⁹³ vb. arzedilmektedir.

Değişim kültürü yaklaşımıyla aile konusu kavranmaya çalışılmaktadır.⁹⁴ Bir toplumun değişim karşısındaki performansı; başarı ya da insiyatif kayıpları son dönem göstergeleriyle birlikte yakın geçmişin mukayesesi ile belirginleşeceğine işaret edilmektedir. Bunu takiben evrensel bir varlık olan çocuğun bile, toplumların farklı sosyo-ekonomik yapı veya sistemler çerçevesinde farklı tutum veya tavırlarla değerlendirildiğine de işaret edilmektedir. Örneğin çocuk varlığının, eskiden küçük yetişkin vb. olarak algılanmış, bu deyim ile toplumsal dönüşüm doğrultusunda çocukluk olgusunun, toplumsal gereksinim tarafından nasıl algılandığı açıklanmakta ve bilgi toplumda çocuk varlığının nasıl bir konuma yerleştirileceği konusuna

⁹¹ Bu dizi, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi** adıyla Ankara'da 1992 yılında yayımlanmıştır ve üç ciltten oluşur.

⁹² Bu proje, 2008 yılında tamamlanmış, **Ülke Raporları: Yerinde Bilgi Edinme Projesi** adlı kitap olarak, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmıştır.

⁹³ **TTBMM Araştırma Komisyonu Raporu** adlı kitap, 2006 yılında T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmıştır.

⁹⁴ İsmail Doğan, **Değişen Türkiye'de Bilim ve Kültür**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1997., s.iii.

dikkat çekilmektedir.⁹⁵ Böyle bir bakış açısı, uzun vadede gerçekleşen toplumsal dönüşüme karşı insanların nasıl davranmak veya düşünmek vb. gerektiği konusunda yol gösterici olabilir.

Türk ailesinin kimlik ve özellikleri, eski Osmanlı ailesi araştırması aracılığıyla aranmaktadır. Örneğin Osmanlı aile hukuku üzerinde durup, 19 yüzyılında yapılan reformlarla hukuki ve kültürel yapının değişimine dikkat çekilmektedir. Evlilik kurumu ile ilgili sorunları ele alarak Osmanlı ailesinde gözlemlenen aile değişimlerine ve Osmanlı döneminde süregelen gelenek veya adetler ile yeni ortaya çıkarılan Medeni kanun arasındaki çelişkilere işaret edilmektedir.⁹⁶ Osmanlı dönemiyle ilgili diğer araştırmalarda, Osmanlı aydınlarıyla sosyolojik düşüncelerin ülkeye getirilmesinin bağlantısına odaklanarak, Osmanlı aydınlarının katkılarını tanıtmaya çalışılmaktadır. Tanzimat döneminde Osmanlı aydınları, yayın etkinliklerini izlemekle birlikte batılı dostlar edinmişlerdir. O zaman diliminde batılı toplumda meydana gelen moderleşme durumundan, Türkiye'nin dolaysız bir şekilde haberdar olabildiği ve batılı ülkelere ne kadar yakın bir yerde modernleşmeyi izleyebildiğine işaret edilmektedir.⁹⁷ Ayrıca Cevdet Paşa'nın resmi görevde bulunduğu sırada bölgesel izlenimlerini aktardığı eseri olan "Tezakir"i sosyolojik bir malzeme olarak değerlendirilmektedir.

Anne, baba ve çocukların ilişkileri, anne ile babanın tutumlarının çocuk kişiliğine etkisi veya parçalanmış ailede çocukların davranışları vb. gibi aile içi sorunlar ile çocukların tavırları arasındaki ilişkiler, daha çok psikoloji alanının araştırma konuları arasındadır.⁹⁸ Psikoloji alanında da kültürel ortamın dikkate alınması gerektiği kanısından yola çıkılarak, insan gelişimi, benlik, aile konuları, kültürel bağlamda ve kültürlerarası karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmaktadır.⁹⁹

⁹⁵ İsmail Doğan, **Akıllı Küçük**, Sistem Yayıncılık. İstanbul, 2000., s.106-118.

⁹⁶ İlber Ortaylı, **Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şariat ve Örf**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2, Ankara, 1992., s.462.

⁹⁷ İsmail Doğan, **a.g.e.**, 2008., s.54-55 ve, s.679-688.

⁹⁸ Aile Araştırma Kurumu tarafından derlenmiş Aile Yazıları 3'de bu konuya dair bir çok makale görülebilir.

⁹⁹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2000.

3.2. Japon Ailesi ile İlgili Araştırma ve Çalışmalar

3.2.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi

Japonya'da "aile" sözü, İngilizce "family"nin çevirisi olup Meiji döneminden sonra yayılmıştır. Daha önce grup kavramını denk gelen "aile" sözü yerine uygun bir sözcük bulunmamıştı. Aileyle ilgili araştırmalar, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce henüz bir bilim dalı olarak düzenlenmemişti.¹⁰⁰ O dönemde daha çok halk bilimi yaklaşımıyla köy araştırmaları yapılıyordu ve monografi yöntemi yaygın idi. Ayrıca Hane sistemi üzerine odaklanılmıştı ve sistem daha çok hukuki açıdan araştırılıyordu. Bunu takiben ulusal çapta yapılmış birinci nüfus araştırması ile elde edilen istatistik verileri kullanılarak analizler yapılmıştır.¹⁰¹

Halk Bilimi yaklaşımına bakılacak olursa Yanagida, Japonya'da çok önemli bir araştırmacıdır. Japonya'da bir çok köy dolaşarak veri toplamaya çalışmış, araştırmasında monografi yöntemi de kullanılmıştır. Özellikle sıradan Japon halkının parçası olan aile üzerine odaklanmıştır. Hane sistemi ile ailenin tarihini, Japonya'nın dört bir yanında görülen farklı durumları ve özelliklerini kendine has bir bakış açısıyla detaylı bir şekilde incelemeye çalışmıştır. Yanagida, Japon ailesine özgü nitelikler olarak, ailenin bir işgücü kurumu olması ve ataerkil ortak inanç tarzına sahip olunması şeklinde yorumlamıştır.

Yanagida, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yürürlüğe giren yeni medeni kanuna karşı yeniden başlatılan Hane sistemiyle ilgili tartışmaları geri adım olarak görmüştür ve bu tartışmayı durdurmak amacıyla çok sayıda kitap yazmıştır. Onun bakış açısına göre Japon ailesinin, yalnız aynı kanı taşıyan soy grubu olmaktan ziyade aynı kanı taşımasa da aynı işgücü, üretim grubu olup, aile yapısının daha esnek olduğu vurgulanmıştır. Aile ile kan bağı olmayanlar bile, yanlarında buldukları aileye yardım veya hizmet ettikleri takdirde beraber kalabilmekteydiler.¹⁰² Ancak tarım toplumundan sanayi

¹⁰⁰ Yoshitaka Ikeoka, **Sengo kazoku shakai-gaku no seiritsu to kazoku-chousa (Savaş Sonrası Aile Sosyolojisi'nin Oluşumu ile Aile Araştırması)**, Yıllık Sosyal Bilgiler Temel Araştırmaları Sayı: 2., Harvest-sha, Tokyo, 2003., s.61-77. Onun kitabı, sosyal bilimlerin temel kuramı sempozyumunda sunulan araştırmanın özetinden alınmıştır (2002 yılı).

¹⁰¹ Ulusal Nüfus Araştırması, Japonya'da ilk defa 1920 yılında yapılmıştır.

¹⁰² Kunio Yanagida, **Meiji Taishou-shi: Sesou-hen (Meiji-Taishou Tarihi: Yaşam Tarzı Bölümü)**, Koudan-sha, Tokyo, 2006. Asıl ise 1931 yılında yayımlanmıştır.

toplumuna yapılan geçişle bu alışkanlık yitirilmiş; kan bağına dayalı modern aileler ortaya çıkmıştır. Söz konusu savaştan sonra toprak konusunda uygulanan demokratikleşme ile, yani toprak reformuyla birlikte toprakların parçalanması, aile reisinin idare gücünü azaltmıştır. Aile ilişkisinin, kan bağı bulunmayanları ve hatta akrabaları bile dışlayarak artık anne-baba-çocuk ilişkisine dönüşeceği ve aile içi sevginin derinleşmesinin, aileyi diğer ilişkilerden koparma noktasına götüreceğine işaret edilmektedir.¹⁰³

Savaştan önceki Japonya'da aile sosyolojisi üzerine yeni bir ufuk, Toda tarafından açılmıştır. O dönemde aile, daha çok hukuki sistem olarak araştırılmıştır. Fakat Toda, aileyi hukuk sistemi olmaktan ziyade sosyoloji bakış açısıyla grup olarak araştırmayı hedeflemekte ve kavramaya çalışmaktadır.¹⁰⁴ Onun araştırmalarında Japonya'da ilk defa istatistik veriler kullanılarak demografik yöntemi temel alan analiz ve tespitler yapılmıştır. Onun bakış açısına göre aile, karı-koca, anne-baba ve çocuklar veya akrabalık ile bağlanan insan ilişkisi olup, duygusal bağın temel alındığı himaye-itaat veya ortak üretim ilişkisidir. Ona göre çocuğu yetiştirmek veya ata mezarlarının korunması gibi eylemler, sevgi veya özlem duygularından kaynaklanan somut hareketlerdendir.

Konuyu hukuki açıdan ele almış olan Kawashima, aslında medeni kanun üzerine okumuş bir hukuk sosyoloğudur ve ailenin modernleşmesi ile demokratikleşmesinin nasıl gerçekleşeceği konusunda araştırma yapmıştır. Aile ile ilgili çalışmasının çıkış noktası, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hazırlanan yeni medeni kanunudur. Hane sistemini Japonya'nın geleneksel bir sistemi olarak değerlendirip savunanları eleştirmiş, Hane sisteminin feodal yanına dikkat çekmiştir. Onun vurguladığı noktalar, eski "Hane" ideolojisinin modernleşmeden önceki dönemde askeri sınıfta uygulanan bir disiplin olduğu ve sıradan halkın, kendilerine özgü, başka bir düzen veya alışkanlığa sahip olduğudur. Ayrıca Kawashima, Japon toplumunun, genel olarak temelinde aile düzenine bağlı bir toplum olduğuna işaret etmiş ve bu aile düzeninin, demokratikleşmeye engel olabileceği kanısıyla bunu eleştirmiştir. Söz konusu

¹⁰³ Aynı, s.298-304.

¹⁰⁴ Teizo Toda'nın **Kazoku kousei (Aile Yapısı)** adlı kitabı, onun araştırmasının bir toparlaması olarak sayılmaktadır (Asıl ise 1937 yılı). Onun diğer kitaplarından, **Kazoku no kenkyuu (Aile Araştırması)** 1926 yılında, **Kazoku to kekkon (Aile ile Evlenme)** ise 1934 yılında yayımlanmıştır.

samimiyetin, aile içinde barındırılan otoriteyi sarsabilir.¹⁰⁵

Genel olarak savaştan önceki dönemde yapılan aileyle ilgili araştırmalarda, daha çok geleneksel ailenin özellikleri yakalanmaya çalışılmış, ancak ailenin dinamik hareketlerine pek fazla ilgi gösterilmemiştir. Savaş sonrasında, sosyolojinin tarih ile ilgilenen bir araştırma dalı olmadığı ve gerçek bir bilim dalı olmak için, var olan gerçek ailelerin dinamik hareketlerinin araştırılmasıyla sağlanacağı vurgulanmaktadır.¹⁰⁶

3.2.2. Feminist Bakış Açısı

Bu çalışmalar, her iki ülkede de oldukça zengindir. Özellikle modern ailenin oluşum ve değişim süreciyle ilgili çalışmalar, kadınların bağımsızlığı ve kadın-erkek eşitliği konusuyla sıkı bir bağlantı olduğundan feminizm ile ilgili çalışmalar, kesinlikle ihmal edilmemelidir. Bu alanda yapılmış araştırmalarda başta Amerika olmak üzere batılı çalışmalardan faydalanılmış olduğu; özellikle araştırmacıların, 1980 yıllarında sergilenen feminist hareketlerden elde ettikleri bakış açısında dünya çapında aynı anda ortak düşünceleri paylaştıkları görülmektedir. Ancak hem Türkiye hem de Japonya, kültürel veya sosyoekonomik özellikler nedeniyle bu durumu batılı ülkelere farklı bir şekilde karşılamıştır. Tepki gösterilmiş olsa da benimsemeye veya kendi toplumuna özgü sorunlar bu bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmıştır .

Marksizm feminizmi ile uğraşmış Ueno, aile araştırmasında “kadınlar için kar veya zarar” gibi görel bir bakışa olanak veren yeni bir yol açmıştır.¹⁰⁷ Kadınların ev dışında kapitalistler tarafından kendi karları için çalıştırıldıkları, aile içinde ise babaları veya eşleri tarafından çalıştırıldıkları, üstelik de baskı altında kaldıkları düşüncesi vurgulanmaktadır. Bahsi geçen bu kitaba göre kadınların ev işlerinde (örneğin çocuk yapmak, yani işgücünün yeniden yaratılma işlevi) sömürülmekte olduğu tezi ortaya atılmaktadır. Ayrıca ev işleri (çocuk yapmak), kapitalizm ile baba otoritesi arasında ortak noktanın var

¹⁰⁵ Takeyoshi Kawashima, *Nihon-shakai no kazoku-teki kousei (Japon Toplumunun Ailesel Yapıları)*, İwanami-shoten, Tokyo, 2000. Asıl ise 1950 yılında yayımlanmıştır.

¹⁰⁶ Takashi Koyama, *Gendai-kazoku no kenkyuu: Jittai to chousei (Çağdaş Aile Araştırması: Gerçek ve Kontrol)*, Koubun-do, Tokyo, 1960.

¹⁰⁷ Chizuko Ueno, *Kafuchou-sei to shihon-sei (Aile Reisi Otoriterliği ile Kapitalizm)*, İwanami-shoten, Tokyo, 1990.

olduğuna dikkat çekilmektedir. Ueno'ya göre ev işleriyle kadınlar arasındaki bağlantıda, üç aşama vardır. Birincisi; kapitalizmin oluşum döneminde erkeklerin piyasa ekonomisinin gözetimi altında çalıştıkları, kadınlarınsa ev işleriyle uğraştıkları dönemdir. İkincisi; ev kadınının yaygınlaştığı dönemdir (batılı ülkelerde 20'nci yüzyılın başında, Japonya'da ise 1960'lı yıllarda başlayan ekonominin gelişme dönemi). Üçüncüsü ise; toplumsal refahın gelişmesi sonucu ev içindeki harcamaların artması ile birlikte erkeklerin ev dışında çalışmaları, kadınlarınsa hem ev dışında hem de ev içinde çalışmaları gereken dönemdir. Üçüncü aşama kadınların, fazla çalışmaları gerektiği anlamına gelmektedir ki, bu durum ucuz işgücünün oluşum mekanizmasını açıklığa kavuşturur. Japonya'da eskiden Hane sistemi vardı; fakat bir çok kişiye göre bu sistem savaşın bitmesiyle sona ermiştir. Buna karşın savaş sonrasında da eski rejim zihniyeti devamlılığı korunmuştur.¹⁰⁸

Aile üzerine düşünülürken piyasa ekonomisinin etkisinin de göz önünde tutulması gerekebilir. Japonya'da ulusal devleti oluşturmak ve sanayileşmeyi hızlandırmak amacıyla, merkezi gücün uç rolünün aileye verildiğine ve kadınların bu rejim altında sömürüldüğüne işaret edilmektedir. Japonya'da geleneksel baba otoritesi ile erkek egemenliğinin, Japonya'nın modernleşme sürecinde ortaya çıkan geçici bir sistem olduğuna ve modern çekirdek ailede kocanın egemenliğini sağlamak amacıyla vurgulandığına işaret edilmektedir.¹⁰⁹

Meguro, aile sosyolojisiyle ilgili çalışma yapan, erken bir dönemde feminist bakış açısını benimseyen bir araştırmacıdır. Amerika'da okurken, orada kadın haklarını korumak için yapılan eylemleri, evli kadınların topluma katkıda bulunmasını veya boşanma oranının artması ile yeniden evlenmeleri gibi durumları; yani kadın ile aile yapısının hızlı bir şekilde değiştiğini gözlemlemiştir. Çağdaş toplumdaki aile değişiminin, Amerika'da gelişen kadın-erkek görev paylaşımı konusunun sarsılmasından esinlenerek feminist bakış açısıyla açıklanabileceğine işaret etmiştir. Ona göre, çağdaş ailenin değişiminin, "birey" in grup içindeki bir varlıktan sıyrılıp toplumsal yaşam içinde bir birim olarak yer edinme süreci olduğunu ifade etmiştir. Bunu takiben bireyselleşme, ailelerde ilişkilerin (hem karı-koca hem de anne-baba ile çocuk

¹⁰⁸ Chizuko Ueno, *Kindai kazoku no seiritsu to shuuen (Modern Ailenin Oluşumu ve Sona Erişi)*, Iwanami-shoten, Tokyo, 1994., s.82-83.

¹⁰⁹ Aynı, s.,88.

ilişkinin) eskisi gibi ebedi olamamasına yol açmıştır. Ancak Meguro, ailenin grup olmasının normal bir durum olduğunu vazgeçilemez bir gerçek olarak kabul etmeyip, ailenin toplanma anlamına gelmediğini belirtmekte, bireylerin gereksinimlerini karşılayan faktörlere sahip olan ailenin yaratılmasını hedef almaktadır.¹¹⁰ Meguro'ya göre aile, bireyin yaşam tarzını gözeten bir sistem değildir. O, ailenin bireyselleşmesini, bireyin yaşam tarzını destekleyen bir sisteme dönüşmesi olarak algılamıştır. Ona göre aile, bireyin karışık yaşam tarzlarından birisini seçilebildiği bir sistemdir. Bunlara ilaveten Meguro, ailenin bireyselleşmesinin, bireycilik veya ailenin ayrılmasından farklı olduğuna da dikkat çekmiştir. Meguro, evlenmemenin artması, aile sofrasının zayıflaması veya aile işlevlerinin azalması gibi olguları, ailenin bireyselleşmesiyle ifade etmemektedir. Bundan ziyade bağımsız, toplumsal birim olan modern aileyi ayakta tutan temellerini kaybetmekte olduğunu kastetmektedir. Bu bakış açısına göre günümüz Japonyasında tartışılan geç evlenme veya çocuk sayısının azalması gibi modern ailenin özellikleri, aileye duyulan ihtiyacın değişmesine karşın, bireyin yaşam tarzını destekleyen aile yaşamını gerçekleştiren toplumsal sistemin henüz düzeltilmemesinden kaynaklandığı açıklanmaktadır.¹¹¹

Ochiai, bir kadın olarak araştırmasının konusuyla kendi hayatına benzeyen noktalardan yola çıktığını öne sürmektedir. Bunu takiben kendi kadınlığıyla karşı karşıya kalarak “bizim kadınlık cinsiyetimizle” bütünleştirilmiş olan ev hanımlığı, annelik ve kadınlık gibi cinsiyet rolleri, modern aile ile ortaya çıkmış olduğunu açıklamaktadır.¹¹² Ochiai, modern aile kuramında yer alan modern aile kavramını Japonya’da ilk defa tanıtmıştır. “İnançlarımıza göre hakiki ‘aile’yi, tarihi bir tip olarak ‘modern aile’ diye adlandıralım” şeklindeki ifadeleri oldukça etkileyici ve meşhurdur. O, modern ailenin, devlet yönetiminden kaçabilen bir sığınma yeri olmadığına, devletin oluşturulmasıyla paralel olarak tamamlanmış bir kurum olduğuna dikkat çekmekte,¹¹³ aynı zamanda modern ailenin tanımı konusunda, aile ile devlet

¹¹⁰ Yoriko Meguro, **Kojin-ka suru kazoku (Bireyselleşen Aile)**, Keisou-shobou, Tokyo, 1987., s.154-155.

¹¹¹ Masahiro Yamada ve Diğerleri, **a.g.e.**, 2001., s.134-135.

¹¹² Emiko Ochiai, **Kindai kazoku to Feminism (Modern Aile ve Feminizm)**, Keisou-shobou, Tokyo, 1989., s.10-17.

¹¹³ **Aynı**, s.17.

arasındaki ilişkinin dikkatli açıklanması gerektiğine de işaret etmektedir.¹¹⁴ Modern aile kuramında tarihsel demografik bakış açısı temel alınmıştır ve **cohort**¹¹⁵ kavramının tanıtılmasıyla, aile sosyolojisinde demografik bakış açısıyla aile yapısının dönüşümünü takip etmenin mümkün olduğu saptanmaktadır.¹¹⁶

3.2.3. Demografik Yöntem

Japonya nüfusunda 2005 yılından bu yana gerçekleşmekte olan azalma eğilimi göz önüne alındığında bu durum, 100 yıl sonra bu oranın yarıya kadar ineceği yolundaki tahminleri de beraberinde getirmektedir. Bu tür endişeler, yalnız Japonya’da değil, kuzey veya batı Avrupa’da da kendini hissettiren ve artık dünya nüfusunun yarısını tehdit eden ciddi bir sorundur. Bu bilim dalı, Japonya’da savaş sırasında nüfusu arttırma politikasında yapılan çalışmalarla eleştirilerin hedefi olmuş ve son zamanlara kadar önem verilmemiştir. Ancak Japon nüfusunda çocuk sayısının azalması ile yaşlıların oranının artması, ciddi bir toplumsal sorun halini alınca, nüfusun artma ve azalma mekanizmasını algılamak için yeniden bu bilim dalına önem verilmeye başlanmıştır. Aile ile ilgili araştırmada demografik yöntemin uygulanmasıyla “Aile demografisi”¹¹⁷ denen bir bilim dalı geliştirilmiştir. Bu bilim dalında, on yılda bir defa yapılan Ulusal Nüfus Araştırması’nda elde edilen demografik verileri vb. kullanarak aile veya hanenin ölçümü yapılmakta,

¹¹⁴ Emiko Ochiai, **Kindai kazoku no magari-kado (1) (Modern Ailenin Dönüş Noktası(1))**, **Kokusai Nihon-bunka kenkyuu center kiyou (Uluslararası Japon Kültürü Araştırma Merkezi Bülteni)**, Cilt:12., 1995, Haziran., s.89-100.

¹¹⁵ İnsan hayatında görülen eylemleri (doğum, okuldan mezun olmak ve evlenmek vb.) aynı zaman diliminde yapan insan grubunu kaseder. Örneğin doğum cohort, aynı zaman diliminde dünyaya gelen bir insan grubudur. Onlar, ortak tarihsel olaylara tanık olurlar ve farklı zaman diliminde dünyaya gelen diğer gruplar ile life-course, yaşam tarzı, düşünce veya davranış şekli vb. konularda karşılaştırılabilirler. Bu terim, demografik araştırmalarda sık sık kullanılır.

¹¹⁶ Emiko Ochiai, **21-seiki kazoku e: Kazoku no sengo-taisei no mi-kata koe-kata (21’inci Yüzyıl Ailesi’ne: Ailenin Savaştan Sonraki Sistemine Bakış Açısı ve Geçiş Yolu)**, Yuuhikaku, Tokyo,1994., s.254-255.

¹¹⁷ 1982 yılında Uluslararası Nüfus Kongresi’nde “Family demography” adıyla bir bilim dalı olarak kabul edilmiş, Japonya’da da uygulanmıştır. Çocuk doğurma oranı da hesaba katılırsa “Ailenin demografik araştırması” olarak adlandırılır.

aile ve hane durumunun dönüşümünün (geleneksel geniş aileden çekirdek aileye, geç evlenme veya evlenmemeye vb.) sebepleri araştırılmaktadır.

Japonya'da nüfus araştırmasıyla ilgilenen resmi kurum olarak Japonya Ulusal Sosyal Güvenlik ve Nüfus Sorunları Araştırma Enstitüsü [JUSGNSAE] bulunmaktadır. Bu kurum, Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak 1939 yılında kurulan Nüfus Sorunları Araştırma Enstitüsü ile 1965 yılında kurulan Sosyal Güvenlik Araştırma Enstitüsü'nün 1996 yılında birleştirilmesiyle kurulmuştur. Japonya'da çocuk sayısının azalmasıyla birlikte yaşlıların nüfus oranının artması, ayrıca ekonomide gelişim hızının yavaşlamasının sonucu olarak, nüfus ile sosyal güvenlik sistemi arasındaki bağlantı, eskisine göre daha önemli bir sorun haline gelmiştir ve iki konunun, genel olarak araştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. 2001 yılında Sağlık Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı birleştirilmiş, bu doğrultuda istihdam konusuna da dikkat edilerek, nüfus, ekonomi ve sosyal güvenlik konuları arasındaki ilişkiler araştırılmaktadır. Japonya'nın sosyal güvenlik sistemi, aslında genç nüfusa sahip ve sürekli gelişmekte olan ekonomiye sahip bir toplum olarak tasarlanmıştır, ancak bu sistemin, günümüzde temelden düzeltilmesine ihtiyaç vardır. Bu kurum, diğer gelişmiş ve gelişmekte olan toplumların sosyal güvenlik sistemlerini göz önünde tutarak, hem ilerideki nüfus sayısını tahmin etmeye hem de emekli maaşı, tıbbi sistem, yaşlılara veya çocuklara bakım konusu vb. gibi sosyal güvenlik sistemiyle ilgili her alanda bilimsel araştırmalar yapmaktadır. Bu kurum, halkın güvenli yaşamasına katkıda bulunmak amacıyla, yaptığı araştırmalarla yaşanan sorunlar ile hükümet politikaları arasında köprü rolünü üstlenmektedir.

Bu kurumda eskiden çalışmış Kono, 1960 yıllarında Hindistan'daydı. O dönemde Hindistan, gelişmekte olan bir ülkeydi, halk yoksulluk içinde yaşıyordu ve bilimadamları Hindistan nüfusunun ileride azalacağını tahmin edememişti. Kono, bu deneyimden yola çıkarak, bir toplumda görülen nüfus durumunun zamanla değişime uğramasının tesadüf olmadığını, ancak insanın sadece içinde bulunulan duruma göre ön yargısıyla ileriye bakması, yanlış bir şekilde hareket etmesine sebep olabildiğini farketmiştir. Bu deneyim sayesinde nüfus sorununun çözümlenmesinde, bir toplumun tarihsel ve kültürel bakış açısıyla kavramasına gereksinim duyulduğunu ve bunun

önemini vurgulamaktadır.¹¹⁸ Örneğin çocuk sayısının azalması konusunda, ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler arasında da farklı durumlar görülmektedir. Çocuk doğurma oranının, Almanya hariç Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine göre, İtalya, İspanya gibi Güney Avrupa veya Doğu Avrupa ülkelerinde daha düşük olduğuna; bunu takiben başta Japonya olmak üzere Kore ve Tayvan gibi Uzak Doğu ülkelerinde de düşük oranlar görülmektedir. Kuzey veya Batı Avrupa ülkelerinde özgürlüğe ve bireyselliğe önem verilmektedir. Buna karşın düşük oranın görüldüğü ülkelerin ortak noktasının, toplumunun otoriter ve geleneksel aile yapısına yönelik toplumsal değerlere sahip olması olarak arzedilmektedir.¹¹⁹

3.2.4. Diğer Araştırmalar

Japon toplumunda yavaş da olsa tek kişilik yaşam veya az kişiden oluşan hane sayısının artmakta olmasının, ailenin bireyselleşmesi konusuyla bağlantılı olduğu düşünülebilir. Bireyselleşme terimi ile ilgili çalışmalar, daha çok kavram üzerinde yapılmaktadır. Buna ilaveten batı kültürüyle ilgili edebiyat, felsefe, sanat ve eğitim alanında çalışmalar bulunmakta, eğitim alanında ise sınıf işletmesi ile ilgili araştırmalarda bu konuya değinilmektedir. Ayrıca bankacılık, sigortacılık, pazarlama, yatırım, tüketim veya işletme vb. gibi daha çok ekonomik çerçevede ele alınmaktadır. Ekonomik alanda bireyselleştirme, piyasayı genişletme, piyasanın gelişimi anlamına gelir. Bu sebeple bireyselleş(tir)me terimi ekonomik alanda çok önemli bir yer tutar ve bireyselliğin teşvik edildiği gözlemlenebilir.

Japonya'da bireyselleşme konusu, Suzuki'nin ailenin değişimi hakkındaki çalışmasında görülebilir. Suzuki, sosyal psikoloji alanında; aile içinde görülen kadın-erkek rolleri üzerinde durmuş, karşılaştırmalı metodla da Japon kadınları ile birkaç ülkedeki kadınları kıyaslamıştır. Suzuki, bir yandan Japon kadınların özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışırken; diğer yandan

¹¹⁸ Shigemi Kouno, **Jinkou-gaku eno shoutai (Demografi'ye Davet)**, Chuoukouron-sha, Tokyo, 2007., s.265-267. Kouno, demografinin bir bilim dalı olarak algılanmaya başlandığı sırada, yani 1950 yıllarında, Amerika'da okumuştur ve 1961 yılından sonra bir yıl Hindistan'daki Birleşik Milletlere ait nüfus araştırma merkezinde ders vermiştir. O dönemde kadın başına ortalama olarak 5.8 çocuk vardı, ancak şimdilerde bu ortalama 2.8'dir.

¹¹⁹ Kouno, sıralanmış ülkelerde kadınların evlenmeme veya çocuğu doğurmama durumunun, geleneksel aile yapısına karşı kadınların tepki, ayaklanma veya intikamı olabildiğine işaret etmektedir.

Japon kadınları, bireyselleşme konusunda daha gelişmiş olarak değerlendirilen Amerikalı kadınlar ile karşılaştırmıştır. Japon kadınların, zamanla ve özellikle de yüksek eğitim seviyesine sahip oldukça Amerikalı kadınlara yaklaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁰

İnsan hayatında, okumak (okul dönemi), sonra evlenip yuva kurmak, çocuk sahibi olmak, çocuğunu yetiştirerek eğitimlerini sağlamak ve onları evlendirmek vb. gibi eylemler, hayat akışının temelini oluşturur. Aslında insanların doğumdan ölüme kadar süren hayat süreci içinde meydana gelen aşama veya olaylar dizisi, life-cycle (hayat döngüsü) terimi ile açıklanır. İnsan hayatında yaşlarına göre yapabildikleri ortak eylemler vardır, çünkü bazı olaylar sadece belirli yaşlarda gerçekleştirilebilir. Özellikle kadınların çocuk doğurabilecek yaşları, fiziksel açıdan önemli ve sınırlıdır. Bu yüzden yaşlarına göre yapılan eylemler için life-cycle terimi uygundur. Fakat ortalama insan ömrünün uzaması ile eskiden sadece belli yaşlarda gerçekleştirilen eylemler, artık daha uzun zaman diliminde gerçekleştirilebilmekte ve şu an her evre daha uzun yaşanabilmektedir. Bu doğrultuda sadece life-cycle kavramı ile günümüz insanının yaşayış tarzını kavramak zordur ve bu noktada life-cycle terimi yerine life-course (hayat akışı)¹²¹ terimini kullanarak araştırmak, daha çok işe yarayacaktır. Günümüz Japonya'sında insan hayatı araştırılırken aile denen kurumdan daha çok bireyler üzerine odaklanmaya başlanmış, araştırmalarda life-course kavramı ön planda kullanılmaya başlanmıştır.

Bir insan, yaşam süresince meydana gelen toplumsal olaylardan etkilenmekte, değer yargılarına maruz kalmakta veya sosyo-ekonomik ve kültürel koşullara kendisini uydurmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda kendi varlığını veya düşüncelerini topluma yansıtıp toplumla etkileşerek hayatını sürdürmektedir. Günümüzde ilgili toplumsal baskının azalmasıyla birlikte bireylerin ön planda olabilme eğilimi yüzünden, eskiden tabu olan bazı eylemler, artık özgürce gerçekleştirilebilir. İnsan hayatındaki evreler, bireye odaklanarak da açıklanabilir. Bu açıdan life-course terimi, insanı kitle halinden daha çok bireye odaklayıp yakalamaya çalışırken uygun olan, söz

¹²⁰ Atsuko Suzuki, **Sei-yakuwari: Hikaku-bunka no shiten kara (Cinsiyete Göre Görev Paylaşımı: Karşılaştırmalı Bakış Açısından)**, Kakiuchi-shuppan, Tokyo, 1997., s.165-168.

¹²¹ Bir bireyin, kendi hayatı sürecinde yürüdüğü veya yürüyeceği, ona özgü bir toplumsal yoldur.

konusu bireyin ön planda olduğu bir araştırma kavramı olduğuna işaret edilebilir.

Şu an Japonya'da bu bakış açısına dayanarak yapılan araştırmalara sıkça rastlanmaktadır. Özellikle kadınların evlenme, çocuk yetiştirme ve çalışma konusu vb. üzerinde durarak kategorileştirilen hayat tiplerine odaklanıp, kuşaklar arasındaki farklılıkları yakalamaya çalışan araştırmalar görülmektedir.¹²² Örneğin kız evlatların görev paylaşımına olan bakış açısıyla, aileye, evlenmeye hatta hayata bakış açıları arasında nasıl bir bağlantı olduğu araştırılmaktadır.¹²³ Ayrıca bireyin seçtiği kendi hayat akışı doğrultusunda, vatandaşlığının sağlanması ile bireyin görevi konusuna ilişkin, ailenin üstleneceği esnek rol ve destekler, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla açıklanmaktadır.¹²⁴ Kadınların işgücü veya tüketici rolüne odaklandığında, kadınların hayat akışının, piyasa ekonomisine nasıl etkileyeceği veya katkıda bulunacağı bakış açısıyla, finans veya sigorta vb. özel şirketler tarafından araştırılmaktadır.¹²⁵

Kültürü kendine has anlamlı bir sistem olarak algılayıp bu bakış açısından yola çıkmış Minoura, insan oluşumunu değerlendirmeye çalışmıştır. Özellikle çocuğun kültürel ortamda yetişip gelişen bir varlık olduğunu, çocukların gelişim sürecini ise kültür yapısının kavranma süreci olarak nitelendirmiştir. Araştırmacı, ipucu olarak çocukları göz önüne alarak, farklı kültürlerde yetişen çocukların hayat akışlarını devamlı olarak ayrı ayrı yıllarca izlemeye çalışıp, geleneksel kültürü henüz benimsememiş çocukların davranış ve tavırlarını karşılaştırmaktadır. Bunu takiben çocukların toplumsallaşma sürecinde kendi zihniyetini nasıl oluşturduklarını, gelişim psikolojisi ile antropoloji çalışmalarının birikimlerini birleştirerek kuramsal

¹²² JUSGNSAE tarafından yapılan "Evlenme ve Çocuk Doğurma ile İlgili Ulusal Bir Araştırma" vb. görülmektedir.

¹²³ Ayano Terada, **20-dai zenhan mikon josei no life-course to kekkon-kan ni kansuru chousa (20' yaşlarda Bekar Kızların Hayat Akışı ile Evliliğe Bakış Açısı)**, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Mie Üniversitesi İnsan Gelişimi Bilimleri, 2003.

¹²⁴ Mami İwakami, **Kazoku: Life-course to gender de yomu (Aile: Hayat Akışı ve Toplumsal Cinsiyet ile Kavranmak)**, Yuuhikaku, Tokyo, 2003.. s.157-176.

¹²⁵ Mitsubishi UFJ Araştırma ve Danışmanlığı, 2006. Bir örnek olarak internet sayfasından alınmıştır:

www8.cao.go.jp/shoushi/kaigi/ouen/.../s3-1-2.html

çerçeveyi oturtmaya çalışmaktadır.¹²⁶ Minoura, diğer yandan bir alan araştırma yöntemi olarak “Mikro Etnografi” arzetmektedir.¹²⁷ Bu yöntem, psikoloji, eğitim bilimleri veya sosyoloji gibi, insan üzerinde araştırmaların yapıldığı bilim dallarında önem kazanmaktadır. Bu yöntemde bir insanın günlük yaşamı ayrıntılı bir şekilde gözlemlenerek onun iç dünyasının tamamı betimlenir ve onların anlamını kavranmaya çalışılır. Bu yöntemle yapılan araştırmalarda hipotezin kanıtlanmasından ziyade yeni hipotezin oluşturulması amaçlanmaktadır. Hayat akışıyla ilgili araştırmalarda da yararlı bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Yamada, Amerika’daki modern aile çalışmalarından esinlenerek¹²⁸ modern ailenin temel kavramlarını, eleştirel bir dille açıklamaktadır ve bahsi geçen kitapta sergilenen düşüncelere, ailenin güzel bir şey olduğu inancının inkar edilmesinden yola çıkılarak varılmıştır.¹²⁹ Yamada’ya göre aileler için genel geçer değerler değil, her ailenin yarattığı kendine has değerler söz konusudur. Modern ailenin temel işlevlerinde, ekonomik yön (yaşam düzeyinin sağlanması ve işgücünün yeniden yaratılması) ve manevi açıdan duyguların tatmin edilmesi gibi toplumsal işlevler vardır ve modern toplumlarda bu işlevlerin tamamlanmasının kolay olmamasından ve ailenin tatmin edici olmayışından bahsedilmektedir. Ancak modern ailede böyle durumların görülmesine karşın aile varlığını kabul eden faktörün “sevgi” olduğuna işaret edilmektedir.¹³⁰

Modern ailedeki sevgi faktöründen bahsedilirken annelik ve aşk konularına değinilmekte ve bu duygular, modern aileyi oluşturan temel faktör olarak nitelenmektedir, ancak sadece bu duygular vurgulanarak aile bağının temeli oluşturulduğundan dolayı aileye karşı tatminsizlik duygularının da ortaya çıkmış olduğuna dikkat çekilmektedir. Ev kadınları için ev işleri ve

¹²⁶ Yasuko Minoura, a.g.e., 1990., s.25-55.

¹²⁷ Yasuko Minoura, **Field work no gihou to jissai: Micro ethnography nyuumon (Alan Araştırmasında Teknik ile Pratik: Mikro Etnografiye Giriş)**. Minerva-shobou, Tokyo, 1999.

¹²⁸ Talcott Parsons, Robert F. Bales, **Aile: Çekirdek aile ile Çocukların Toplumsallaşması**, Reimei-shobo, Tokyo, 1981. Eserin orijinali 1956’da yayımlanmıştır.

¹²⁹ Masahiro Yamada, a.g.e., 1994., s.12-32.

¹³⁰ **Aynı**, s.90-103. Yamada, aile üyeleri arasındaki olayların “sevgi” sözüyle açıklanmaya başlamasının modern toplumlara özgü bir olgu olduğuna işaret etmektedir.

çocuğu yetiştirme, kadınların görevi olarak düşünöldüğü için, onlardan sürekli yüksek düzeyde performans beklenmekte olduğu vurgulanmaktadır. Yamada, bu durumun “sevgi gösterisindeki enflasyon eğilimi” olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca işlevsel aile kuramının inkar edilmesi ve modern ailenin duygu (sevgi) vasıtasıyla gözetilip geleneksel ailenin olmazsa olmaz niteliklerini yitirmiş olduğu savındaki tartışmalara yer verilmektedir. Buna ilaveten savaştan sonra meydana gelen ailedeki değişim, “sevgi gösterisinin enflasyon eğilimi” ile bağlanarak analiz yapılmaktadır. Sonuç olarak modern ailenin sarsıldığı, aile politikasıyla başa çıkılmasının zor olduğu düşüncesi yer bulur. Yamada, modern aileyi çeşitli dallarda yapılan sosyoloji çalışmaları (duygu sosyolojisi, toplumsal cinsiyet sosyolojisi ve feminizm sosyolojisi) ile birleştirerek veya onlarla bağlantı kurarak modern aile tartışması üzerine yeni bir yol açmaktadır.

Günümüz Japonyası’nda çocuk sayısının azalmasıyla karşı karşıya kaldığına göre, çocuklara bakış açısının değişimi ve çocuk bakım konusu, önemli sorunlardan bazılardır. Çocuk, bir toplumun penceresi olarak algılanıp, çocuk yetiştirme tarzında bir toplumun kültürel nitelikleri aranmaktadır.¹³¹ Bu araştırmada Amerika, Fransa ve Çin’de yayımlanan çocuk yetiştirmeyle ilgili kitaplar incelenip, karşılaştırmalı metod ile çocuklara bakış açısının veya çocukların yetiştikleri toplumun değişimi vb. kavranmaya çalışılmaktadır.

Aileyle ilgili karşılaştırmalı araştırmalar, başta kamu kurumu olan NHK housou bunka kenkyuu-sho (NHK Yayım Kültürü Araştırma Merkezi) olmak üzere, Nomura sougou kenkyuu-sho (Nomura Birleşik Enstitüsü), Dentsuu-Souken & JRC vb. gibi özel şirketler tarafından da yapılmaktadır. Bu araştırmalar, bazen Japonların zamana göre değişen bilinçaltındaki düşüncelerine odaklanarak, bazen de diğer toplumların toplumsal değerleriyle karşılaştırılarak yapılmıştır. Bu tür araştırmalar aracılığıyla günümüz Japon toplumunda, özellikle Japon ailesinde gözlemlenen toplumsal değerlerinin dinamik dönüşümü ve onun gidiş yolu aranmaktadır.

¹³¹ Ryouko Tsuneyoshi ve Sarane Spence Boocock, **İkuji no kokusai-hikaku: Kodomo to shakai to oya-tachi (Çocuk Yetiştirmenin Uluslararası Karşılaştırma: Çocuk, Toplum ve Anne-Babalar)**. NHK, Tokyo, 1997., s.11-26.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Türkiye’de Aile

4.1.1. Tarihte Türk Ailesi

4.1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Günümüz Türk ailesinden bahsedilirken Kurtuluş Savaşı bitişiyile oluşturulan Cumhuriyet Türkiye’si, çok önemli bir dönüş noktasıdır. Bu yüzden öncesi ve sonrası dönemler ayrı ayrı incelenmeye çalışılacaktır:

Türk ailesinin Osmanlı ve önceki Türk toplumlarından Cumhuriyet dönemine intikal eden boyutları tarihi gelişim içindeki kalıcı ve süregelen karakterleridir.¹³⁶ Türk toplumunda aile konusu tarihsel bakış açısıyla incelenirken, genelde İslamiyet öncesi, İslamiyet etkisindeki ve Cumhuriyet dönemi olarak üç dönem kategorisiyle açıklanmaktadır. Üç dönemin üretim tarzına odaklanıldığında, eski göçebe toplumu, İslamiyet etkisi altındaki yerleşik, tarım toplumu ve sanayileşmekte olan modern toplum olarak nitelenebilir. Bu doğrultuda üretim tarzının değişimiyle ortaya çıkan sosyo-ekonomik durumlara göre Türk ailesinin, nasıl dönüşüme uğradığı ve kendine has özellikleri, ayrıca toplum içinde veya aile içinde kadınların konumunun nasıl değişmiş olduğu izlenebilir.¹³⁷

Eski İslamiyet öncesi Türkler, göçebe topluluklar olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Gökalp’a göre eski Türk ailesinde beş aşama vardır; bunları, Boy, Sop, Soy, Pederi aile ve İzdivaci aile olarak sınıflandırmıştır. Ona göre bunlardan Pederi ailede babanın eşi ve çocukları üzerinde “koca velayeti” denilen demokratik bir velayet var olmuş, kadınlar da büyük haklara sahip olup kocalarla eşit olmuştur.¹³⁸

Eski Türkler hakkında onlarla ilgili sözlü kültür ürünlerine (destan, masal, öykü vb.) göre, Manas Destanı’nda kız çocuklardan daha çok erkek çocuk istendiği ve kızların küçük yaşlarda evlendirildiği ve evleninceye kadar baba evinin koruma altında olduğu, evlendikten sonra ise koca evine intikal

¹³⁶ İsmail Doğan, a.g.e., 2008., s.183.

¹³⁷ İsmail Doğan, a.g.e., 2001., s.136. **Osmanlı Döneminde Kadın Hareketleri Kronolojisi**’ne göre 1882 yılında nüfus sayımlarında İstanbul’da kadınlar da sayılmaya başlanmıştır ve Ahmet Mithat Efendi’nin “Dürdane Hanım” adlı romanı yayınlanmıştır.

¹³⁸ Hikmet Yıldırım Celkan, a.g.e., 1992., s.254.

ettirilmiştir.¹³⁹ Bunu takiben Oğuz Kağan'da da erkek lehine gelişen tek boyutlu bir otoriteyi öne çıkarmıştır.

Aslında destan gibi edebiyat eserleri, okuyucuya göre farklı anlaşılabilir. Ayrıca sözlü kültürde destanlar, halktan halka iletilir, bu yüzden ileticilerin yaşadıkları ortam, zaman dilimi vb. veya ileticinin değer yargılarına göre farklılaşabilir. Bu anlamda destanlar, sanki yaşıyor gibi her zaman yenilenip iletilir. Bunlar göz önünde tutulduğunda sözlü kültür ürünleri, yazılı kültür ürünlerine dönüştürüldüğünde, o zaman dilimindeki toplumsal değerleri veya onu betimleyen yazarın değer yargılarını yansıtmış olabilir. Yine de daha çok doğa koşullarından etkilenecek sürdürülen göçebe yaşam tarzında, biyolojik açıdan kızlar daha güçsüz olduğu için veya mali açıdan faydalanmak için toplumda daha çok erkek çocuk istendiği anlaşılabilir.

Kuruluş Dönemi Osmanlı Tarihçesi'nde aile kurmayı, hayatın en önemli gayelerinden birisi olarak addetmiştir. Bunu takiben çocuklar geleceğe uzanan maddi bir bağ olarak görülerek ailenin en temel görevinin, çocuk yetiştirmek olduğu düşünülmüştür.¹⁴⁰ Aile, cemiyetin en küçük ünitesi olarak kabul edilmiş, baba da ailenin reisi olarak aile efradından sorumlu tutulmuştur. Kadınların ise, ailede arka planda görülmelerine karşın cemiyet içindeki yeri ve fonksiyonunun erkeklerden geri olmamış, ancak dışarıda az görüldükleri nedeniyle kadın unsurunda içe dönük özelliklerle karşılaşılmıştır.

Günümüz Türk ailesinden bahsedilirken modernleşme, çok önemli bir dönüş noktasıdır. Bu yüzden Kurtuluş Savaşı bitişiyile oluşturulan Cumhuriyet Türkiye'si'ne daha çok odaklanılarak, öncesi ve sonrası dönemler ayrı ayrı incelenmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda Türk ailesinde gözlemlenen özellikler şöyle sıralanabilir:

Bu dönemdeki Türk ailesi için yapılmış araştırmaların, daha çok Osmanlı ailesi üzerine yoğunlaştığı görülebilir. Aslında bu dönemde, uzun zaman ve geniş toprak içerisinde bölgelere göre çok büyük çeşitlik ile farklılıkların görülebildiği ve bu yüzden genel olarak kavramanın, kolay ve kesin olmadığı itiraf edilmelidir. Buna ilave olarak yerleşik yaşamın başlamasından sonra

¹³⁹ İsmail Doğan, a.g.e., 2000., s.11.

¹⁴⁰ Refik Turan, **Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.91.

zaman ilerledikçe kent yaşamını sürdüren, kentsel kültüre sahip çıkan ailenin yapısıyla kasaba veya köylerdeki aile yapısının farklı niteliklere sahip olduğunun hesaba katılması gerekebilir.

Osmanlı ailesi, Osmanlı döneminin gelişim veya çöküş sürecine göre bir takım ana etkenler tarafından belirlenmiştir. Bunlar; Fetvalar, Fermanlar, İlanameler vs. İle başlatılan yasal ve hukuki düzenlemeler, Tanzimat'ın yol açtığı sosyo-kültürel değişme eğilimleri ve Toprak sistemindeki değişiklikler olduğuna işaret edilmektedir.¹⁴¹ Somut olarak kadın eğitimdeki gelişmeler, arazi kanunnamesi ve evliliği düzenleyen fermanlar vb. görülmüştür.

Tereke defterlerine¹⁴² dayanan, demografik açıdan yapılmış bir araştırmanın sonucuna göre:¹⁴³

1. Osmanlı aile yapısında daha çok çekirdek aile görülmüş, kardeş ve diğer akrabaların farklı mekanlara sahip olmaları nedeniyle bir arada bulunmadıkları için geniş aile olmadığı ispat edilmektedir.

2. Muhtelif şehirlere ait kaynaklar içerisinde ailenin ortalama %9.59'unun birden fazla eşle aynı anda evli olduğu görülmüş, yani birden fazla eşle evliliğin revaçta olmadığı, toplumun her kesiminde görülen bu evliliklerin daha çok evlat ve erkek evlat sahibi olma isteğinden dolayı yapıldığı sonucu çıkarılmaktadır. Bunu takiben dört evliliğin istisna olduğu belirlenmektedir.

3. Çocukların aile başına oranı, %2.33 olarak tespit edilmektedir. Köylerde bu oranın daha yüksek olduğu, öte yandan müslim ailelerde gayri müslimlere oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. %11 oranındaki ailelerin çocuğunun bulunmamasına karşın bir ile on iki arasında değişen sayıda çocuk sahibi olan aile de görülmüştür. Kızların erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmüştür.

19. yüzyılda evlenme, boşanma, vasi tayini ve miras işlemlerinin kayıtlarının arttığına işaret edilmektedir. Devlet bu konularda hukuki açıdan standart uygulanmayı amaçlamıştır. Örneğin başlık parası ele alınarak, devletin bu adetten rahatsız olduğu, gittikçe mirasa ilişkin konularda standart

¹⁴¹ İsmail Doğan, **Osmanlı Ailesi:Sosyolojik Bir Yaklaşım**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001., s.76.

¹⁴² Osmanlı döneminde ailesinin nüfus yapısı öğlenmesinde güvenilir e gönemli kaynaktır.

¹⁴³ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz ve Muhiddin Tuş, **Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.97-161.

bir hukuki mevzuat yaratma eğiliminin göze çarptığı belirtilmektedir.¹⁴⁴ Bu dönemde örf ve şariat arasındaki ikiliğin, Medeni kanun ile gelenek arasında sürüp gittiğine işaret edilmektedir.¹⁴⁵

Osmanlı ailesinin çekirdek aile olup olmaması, tartışma konusudur. Bu konu, henüz kanıtlanmamakla birlikte, yine de çekirdek ailenin Osmanlı idaresi için vergi mükellefi, yani mali idari birim olması nedeniyle günlük yaşam ve üretimde çekirdek ailenin yaşam kalıplarından daha çok “büyük aile”nin yaşam ve üretim kalıplarına uymaya meyillidir.¹⁴⁶

Tanzimat hareketlerinin başladığı yeni dönemde siyaset, hukuk, sanat ve ahlak vb. alanında olduğu gibi aile kurumunda da değişimler olmuştur. Aile kurumlarında görülen değişimler, yapısal olmaktan daha çok aile bireylerinin rol ve işlevlerinde, en çok çocuk ve kadınlarla ilgili olarak işlemiştir ve şu şekilde özetlenmektedir.¹⁴⁷

1. Bu dönemde eğitimin gelişiminin, özellikle kız çocukları da eğitim hakkından yararlanması¹⁴⁸ ve çocuk hakları deyiminin literatüre girmesi,¹⁴⁹ ailede eğitim yoluyla değişmelere yol açmış, kadınların toplumsal hayata girmelerinde katkısı olmuştur.

2. Tanzimat ailesinde önceki dönemlerin demografik yapısı muhafaza edilmiş, örneğin babalar hane reisi sıfatıyla evin geçim sorumlusu, anneler ise ev kadını olarak hane içi düzenin yetkilisi ve sorumlusu olarak nitelenmiştir.

3. Yeni yaşama biçimlerini, ahlaki planda değerlendiren anlayış içinde kadın, aileyi ve onun şahsında toplumu bozulma ve çözülmeye kurtaracak “evrensel” bir varlık olarak nitelenmiştir.

Bu dönemde kadınların konumuna ilişkin yeni görüş, diğer

¹⁴⁴ İlber Ortaylı, **Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şariat ve Örf**, Sosyo-Kültürel Sürecinde Türk Ailesi 2, Ankara, 1992.s.466.

¹⁴⁵ **Aynı**, s.467.

¹⁴⁶ İlber Ortaylı, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000.,s.4.

¹⁴⁷ İsmail Doğan, **Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.197-198.

¹⁴⁸ İsmail Doğan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2003. Ahmet Cevat'ın **Bizde Kadın** adı eseri (1913) üzerine bir değerlendirme kitabı yayımlanmıştır

¹⁴⁹ Namık Kemal, **a.g.e.**, 1992., s.1017.

araştırmada da işaret edilmekte, II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı aydınlarının devletin kurtulması çabalarında kadın konusunun bu tartışmanın merkezine yerleştirilmiştir. Kadınlar ise, bu oluşumda tarihsel bir rol almış olsalar da sadece her konuda görüş belirtmekle kalmayıp bu görüşleri bir kitleye yayabilmek için dergileri kullanmış, hayata da geçirmişlerdir.¹⁵⁰

Ailenin önemli işlevlerinden biri olan eğitim konusunda geleneksel olarak güçlü aile eğitimi görülmüş ve ailenin her bireyine uygun bir eğitim görevi düşmüştür. Aile eğitimi düzenleyen asıl unsur İslamiyet olmuştur. Bu dönemde halkın sağduyusu, dinin hoşgörüsü ve törelerin dengesi, ailenin eğitimi olumlu yönde geliştirebilmiş, bu yüzden müslüman Türk kimliğinin uzun zaman boyunca korunmuştur.¹⁵¹ Ancak bir toplumda geleneksel değerler ne kadar sağlam olursa yeni meçhul değerlere geçmek o kadar zor olabilir. Her sınıf vatandaşın çocuğunu bir araya getiren okulda yetişmesi fikri, büyüklerin çocuklardan daha aşağı seviyede kalacakları düşüncesiyle reddedilmiştir.¹⁵² Sınıf düzeninin bozulma korkusu da olabilirdi. Bunlar, Tanzimat'ın getirdiği "okul" kavramı, modern bir topluma geçmek için büyük bir eğitim sancısı olabilirdi.

Kendi ailesi yanında gerekli bakım ve eğitimi göremeyen çocuğa evlatlık bağlı olmaksızın, geçici bir süre için bakıp, eğiten aile sistemi görülmüştür.¹⁵³ Devlet, bakıma muhtaç çocukların da refah ve saadet içinde yaşamalarını sağlamayı görev edinmiş ve sosyal güvenlik hizmetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda hayırseverlerin de gönüllü olarak hizmet verdiklerine işaret edilmektedir.¹⁵⁴ Bu koruyucu aile sistemi, günümüz Türkiye'sinde de görülen koruyucu aile sistemi, hatta evlet edinme sistemi gibi, halkın sosyal güvenlik sistemine bakış açısını da etkilemiş olduğu düşünülebilir. Söz konusu koruyucu aile sistemi, kendi toplumuna özgü bir

¹⁵⁰ Serpil Çakır, **Meşrutiyet Devri Kadınların Aile Arayışı**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.238.

¹⁵¹ Necdet Sakaoğlu, **Medeniyet Değişmeleri Çerçevesinde Türklere Ailede Eğitim**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara, 1992., s.368.

¹⁵² **Aynı**, 1992., s.371.

¹⁵³ Abdurahman Kurt, **Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri**, Sosyo-Kültürel Sürecinde Türk Ailesi, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992., s.548.
Koruyucu aile ile ilgili bu makale, Tanzimat dönemi (1839-1876) Bursa Şer'iyye sicillerine dayanmıştır.

¹⁵⁴ **Aynı**, s.559.

gelenek olmakla birlikte, modern toplumlarda ihtiyaç duyulan sosyal güvenlik sisteminde devletin görevlerini tamamen yerine getirmesi yerine, sorunların çözümlenmesinin bir bölümünün hayırseverlere emanet edilmesi durumu ortaya çıkabilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde ve Tanzimat döneminden sonra modernleşme sürecinde aydınların, yeni toplumsal düzenin aranması ve yaratılması doğrultusunda aileye nasıl bir rol yüklediği düşünülmeye gereken bir konudur. Gökalp'ın sözlerine göre aile siyasi zümrelerin birer hücrelidir. Le Play'in sözlerinde ise, fiziğin atomuna veya biolojinin hücresine benzetilmiştir. Ailenin artık bir toplumu oluşturan en küçük bir parçası olduğu ve bunun ulusal devletin kurulmasında önemli rolleri üstlenecek bir birim olarak kabul edildiği düşünülebilir.

4.1.1.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, kadınların kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlanmıştır; eğitim laikleştirilerek tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kız ve erkekler eşit haklarla eğitim görmeye başlamıştır. 1934 yılında Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.¹⁵⁵ Medeni kanun konusunda Avrupa'daki aile kanunlarının en mükemmeli sayılan İsviçre Medeni kanunu kabul edilerek, 1926 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, erkek-kadın arasında müsaviliği gütmekte, çok eşliliği yasak etmektedir ve Türkiye'de hukuk bakımından din farkını kaldırıp bütün vatandaşları aynı kanuna tabi tutmaktadır.¹⁵⁶ Türk Medeni kanunu ile aile yaşamı demokratikleşmeye başlamış, kadın ev dışında meslek edinme hakkına kavuşarak çalışma hayatına girmiştir ve Türk aile yapısı daha modern bir hal almıştır.

Bu dönemde Türk ailesinin, nasıl bir kimliğe ve ne tür özelliklere sahip olduğu tartışılmıştır. Gökalp'a göre Türk ailesi, "asri aile", yani batılılaşma ceyranının temsilcilerinden farklı olarak "milli aile" doğrultusunda gelişecektir. "Milli aile", Avrupa'ya özgü "asri aile"den farklı olarak, tamamen

¹⁵⁵ İsmail Doğan, a.g.e., 2008., s.224. **Kadın Hareketleri Takvimi**'ne göre

¹⁵⁶ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, **Türkiye'de Aile İktimaiyatı**, Aile Yazıları 1, Ankara, 1991., s.18. Asıl Makale 1936 yılında yayımlanmıştır.

kültürel temeller üzerine kurulacak aile olacaktır. Yine de Türk ailesi batılılaşmanın empoze ettiği kültürel dönüşümleri yaşamaktadır ve bu doğrultuda yaşam tarzı değişime uğramaktadır. Bu durum, aile yapısının değişimini de kaçınılmaz bir durum olarak meydana getirmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk ekonomik ve toplumsal yapısının, tarım ekonomisine dayalı olduğu için Türk ailesi, ataerkil ve geleneksel geniş ailenin egemen olduğu bir yapıya sahipti ve Türkiye’de de modernleşmeye çalışan diğer ülkelerde görüldüğü gibi; yeni bir toplum olmak için nüfus artışı teşvik edilmiştir.¹⁵⁷ O zaman diliminde Türkiye’de, sanayileşmenin fazla hızlı olmadığı, kentleşmenin henüz yaygın olmadığı, bu yüzden aile yapısının çok fazla çeşitlilik göstermediği söylenebilir. Ancak piyasa ekonomisinin gittikçe gelişmesi, sanayileşmiş ve kentselleşmiş yerler ile kasaba ve köyler arasında veya bölgeler arasında, sosyo-ekonomik yapıyla birlikte, aile yapısı, yaşam biçimi ve toplumsal değerler gibi çeşitli farklılıklara yol açmıştır.

1950 yıllarında başlamış geçici veya kalıcı işçi göçünün yaygınlaşması, toplumsal dönüşüme sebep olmuş, Türk ailesini büyük değişimine uğratmıştır. Kırsal kesimdeki geniş ailelerin bölünmesine yol açmış, kentlere göç edenler gecekondu ailesini oluşturmuştur. Gecekondu ailesinin temel niteliği; bir takım köy özelliklerini sürdüren, buna karşılık uygun bulunduğu kent özelliklerinden bir bölümünü zamanla kabullenmiş, toplumsal değer ve alışkanlıkları bakımından bir ucu köyde, öbür ucu kentte iki aile tipi arasında bir geçiş durumu gösterir.¹⁵⁸ Bunu takiben Türkiye’nin belirli bir döneminin toplumsal yapı koşullarında ortaya çıkmış olduğu ve yine bir süre sonra ortadan kalkması beklenmektedir.¹⁵⁹ Halbuki sosyolojide çekirdek aile ve geniş aileden sonra üçüncü tip aile biçimi olarak ele alındığı ve hem çekirdek hem de geniş ailenin bir takım özelliklerini bir arada taşıdığı şeklinde açıklandığı da görülmektedir.¹⁶⁰ Bu doğrultuda Türk ailesinde, “kırsal aile”, kırdan kente göç eden “gecekondu ailesi” ve “kentli aile” şeklinde yapılmış

¹⁵⁷ Türk aile yapısı ile ilgili internet sayfasından alınmıştır: www.duyarlitoplum.org/saife.asp?l=tr...Nokta

¹⁵⁸ İbrahim Yasa, **Gecekondu Ailesi: Geçiş Halinde bir Aile Tipolojisi**, Aile Yazıları 4, Ankara, 1991., s.133. Asıl makale 1970 yılında yayımlanmıştır.

¹⁵⁹ **Aynı**, s.139.

¹⁶⁰ Bu bilgi, şu internet sayfasından alınmıştır: www.itusozluk.com/goster.php/gecekondu+ailesi

olan kategorileştirme de görülmektedir.¹⁶¹

Günümüz Türkiye'sinde hanehalkı sayısı, kırsal kesimde ve köylerde veya bazı bölgelerde fazla görülsede genel olarak azalmaktadır. Bu doğrultuda Türk ailesinde, modern aileye özgü sorunlar yaşamaya başlamış olmakla birlikte mekana göre farklı sorunlar yaşamaya devam ettiği de söylenebilir.

4.1.2. Çağdaş Türkiye'de Aile: Değişim ile Toplumsal Değerler Arasında

Türkiye'de aile konusundan bahsedilirken anneliğin fazlasıyla vurgulanma durumunun görüldüğüne işaret edilebilir. Bununla beraber çocukların çok önemsendiği gözlemlenebilir. Ancak bu durum, aslında modern ailede vurgulanan özellikler olduğu unutulmaması gerekir.¹⁶² Medyada reklamlar veya dizilerde tekrarlanarak anneliğin çok önemli veya çocukların sevimli, saf ve korunması gereken bir varlık oldukları vurgulanmaktadır. Bu durumlar, Türkiye'de kabul edilen ve geçerli olan toplumsal değerleri göstermekle birlikte bir değerın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

Sorun şudur ki, bir toplumsal değerın eskiden beri kabul edilen geleneksel bir değer olsa da olmasa da, böylelikle medya aracılığıyla yumuşak bir şekilde sık sık vurgulanması, insanlara sanki eskiden beri devam eden, mutlak bir değer gibi gelir ve zaman geçse de aynı değerleri devamlı ve sonsuza kadar taşımayı mümkün gibi hissettirebilir. Ancak eskiden çocuklara farklı bir gözle bakılmış olduğu gibi, toplumsal değerler de değişir. Diğer bir örnek olarak, anneliğin önemi ile çocuk değerlerinin vurgulanması, bir dönem Japonya'da da fazla gözlemlendiğini hatırlatarak, buna karşılık günümüz Japonyasının'da bunun değiştiğini itiraf etmek de faydalı olabilir. Bu doğrultuda annelik ve çocuk değerlerinin vurgulanmasının, Türklerin kendilerine has bir toplumsal değerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı, her toplumda toplumsal gelişim sürecinde meydana gelen evrensel, yine de geçici bir durum olup

¹⁶¹ www.genbilim.com/content/view/1709/38/ Gecekondu ailesinin özellikleri olarak, kente ayak uyduramama (kentleşememe), nesiller arası çatışma, kültürel yozlaşma, eğitimsizlik, sosyal dışlanma ve kent olanaklarından yararlanamama gibi sorunlarla karşı karşıya olduğuna işaret edilmektedir.

¹⁶² Masahiro Yamada, a.g.e., 1994., s.106-109. Yamada, modernleşmeyle birlikte anneliğin içgüdü olma inancı veya ideolojisiyle, annelikten kaynaklanan sevgi ve davranışları zorlayan bir düzenin ortaya çıktığına işaret etmektedir.

olmadığı konusunu, yeniden gözden geçirmeye ihtiyaç olabilir. Çocuklar üzerinde yapılan değerlendirmenin değişimini göz önünde tutarak, günümüz Türkiye'sinde gözlemlenen aile yapısıyla ilgili sorunlar, istatistik verilerine dayanarak incelenip sırayla açıklanmaya çalışılacaktır.

(1) Evlilik Konusu

Türkçe'de “dünya evine girmek” veya “yuva kurmak” gibi deyimler görülür. “Ocak” sözüyle insanlara ailenin çekiciliği ve sıcaklığı hatırlatılır. Evlilik, her toplumda bir insanın yetişkinliğe geçiş anlamını taşımaktadır. Vitrinleri süsleyen gelinlikler, hangi toplumda olursa olsun kızlar için evlilik yaşamının hayal kaynağıdır ve yeni yaşama teşvik eder. Türklerin de bu konuda oldukça kararlı bir değere sahip oldukları görülebilir. Bir istatistik çalışmanın sonucuna göre;¹⁶³ evlilik kararında Türk erkeklerin evlenecekleri kadında aradıkları özellikler, ilk üç faktör olarak; “kendisine aşık olması”, “aile yapılarının benzer olması” ve “ilk kez evlenecek olması”dır. Kadınlarda ise “bir işinin olması”, “kendisine aşık olması” ve “aile yapılarının benzer olması”nın önemli olduğu gösterilmektedir. Buna ilaveten erkeklerde “eşinin güzel olması”na önem verenlerin oranı, önemli olmadığını düşünenlerinkinden yüksektir. Kadınlarda ise erkeklerin tersine “yakışıklı olması”nın önemli olmadığını düşünenlerin oranı yüksek çıkmıştır. Ayrıca “eşinin kendinden daha yüksek gelir sahibi olması”nın kadınlarda önemli olduğu, erkeklerde ise önemli olmadığı düşünülmektedir. Erkekler, kendisiyle evlenecek kadından aşk, bekaret ve güzel olmalarını beklemekte, kadınlar ise erkekten görünüşünden daha çok ekonomik güce sahip olmasını bekledikleri anlaşılabilir. Bir de hem Türk erkekleri hem de kadınları, aile yapılarının benzer olmasına önem vermeleriyle birlikte; evlilik kararı, erkeklerde en çok kendi seçimleriyle, ancak kadınlarda ise en çok görücü usulüyle ailesinin kararıyla yapılmış olduğu öne sürülmektedir. Türkiye’de aile yapılarının ön planda olduğu ve özellikle kadınlarda, erkeklere göre aile kabulünün daha fazla ön planda, başka bir deyişle bireyin arka planda olması söz konusudur.

¹⁶³ T.C.Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, **Aile Yapısı Araştırması 2006**, Ankara, 2006., s.9.

**Tablo 1. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre
Evlenme Oranı ve Ortalama İlk Evlenme Yaşı**

| | Evlenme oranı (%) | | Ortalama ilk evlenme yaşı | | | | 16-19 yaş grubunda evlenenlerin oranı (%) | Damat yaşının 11 ve daha büyük olan evliliğin oranı (%) |
|--------------------------|-------------------------|-------|---------------------------|------|-------|------|--|---|
| | | | Erkek | | Kadın | | Kadın | |
| | 2001 | 2005 | 2001 | 2005 | 2001 | 2005 | 2005 | 2005 |
| Türkiye | 8.09 | 9.05 | 25.5 | 26.1 | 22.2 | 22.8 | 25.7 | 7.3 |
| İstanbul | 7.84 | 8.52 | 26.2 | 26.7 | 22.9 | 23.5 | 18.3 | 6.5 |
| Batı Marmara | 7.38 | 7.93 | 25.1 | 25.7 | 21.6 | 22.3 | 24.9 | 6.9 |
| Ege (İzmir) | 7.83 | 8.6 | 25.0 | 25.7 | 21.6 | 22.3 | 25.5 | 7.1 |
| Doğu Marmara | 8.02 | 8.77 | 25.3 | 25.9 | 22.0 | 22.6 | 22.9 | 6.3 |
| Batı Anadolu (Ankara) | 7.64 | 8.04 | 24.9 | 25.5 | 22.0 | 22.6 | 26.5 | 5.9 |
| Akdeniz | 7.53 | 7.88 | 25.6 | 26.1 | 22.4 | 23.1 | 23.2 | 6.2 |
| Akdeniz | 7.95 | 8.59 | 26.0 | 26.4 | 22.5 | 23.0 | 25.8 | 9.5 |
| Orta Anadolu | 10.05 | 10.98 | 24.4 | 24.9 | 21.0 | 21.5 | 36.9 | 6.7 |
| Batı Karadeniz | 9.5 | 9.85 | 24.1 | 24.8 | 21.1 | 21.8 | 31.8 | 5.7 |
| Doğu Karadeniz | 7.35 | 7.0 | 25.3 | 26.1 | 21.7 | 22.4 | 27.8 | 7.6 |
| Kuzeydoğu Anadolu | 8.02 | 11.14 | 26.7 | 27.2 | 22.8 | 23.3 | 26.4 | 9.4 |
| Ortadoğu Anadolu | 8.12 | 9.61 | 26.4 | 26.6 | 22.9 | 23.1 | 27.1 | 9.2 |
| Güneydoğu Anadolu | 7.91 | 10.9 | 26.6 | 26.5 | 23.4 | 23.5 | 24.6 | 7.7 |

Kaynak: T.C.Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] Evlenme İstatistikleri 2003-2005.

Evlilik konusuna ilişkin, 1927 yılından beri Türkiye’nin kaba evlenme sayısı araştırılmış, 1977 yılından beri uzun vade şeklinde artma ile azalmayı tekrarlamakta olduğu açıklanmaktadır. Bu doğrultuda şu an artma süresinde olduğu tahmin edilebilir. Böyle olmasının önemli bir sebebi olarak Birinci Dünya Savaşı’ndan Kurtuluş Savaşı’na uzanan zaman diliminde ölüm

sayısının fazla ve doğan çocuk sayısının az olmasının sonucu, savaş kuşağındaki nüfus sayısı, onların çocuklarının ve torunlarının kuşağındaki nüfus sayısını, söz konusu evlenme sayısını da etkilemiş olabilir.

Evlenme oranı, istatistiki bölge birimleri sınıflamasına göre yapılan Tablo 1.'de Türkiye'nin ortalama oran ve yaş rakamlarından yüksek olan, koyu harf ile, en yüksek olan alt çizgili, en düşük olan ise yatık ve alt çizgili harf ile gösterilmektedir. Tablo 1. incelenerek 2001 ile 2005 yıllarının rakamlarını karşılaştırdığında Doğu Karadeniz bölgesi hariç Türkiye'nin her bölgesinde evlenme oranında artış görülebilir. 2005 yılının en yüksek oranı, Kuzeydoğu Anadolu'da, en düşük oranı ise Doğu Karadeniz'de görülmektedir. Orta Anadolu ile Batı Karadeniz veya Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, Türkiye'nin ortalama evlenme oranına göre daha yüksek oran gösterilmektedir, yani evlenme sayısı fazladır.

Tablo 1.'ye göre, ortalama ilk evlenme yaşına dair rakamlara bakılınca geç evlenme konusunun, Türkiye'de hem erkek hem de kadınlarda henüz ciddi bir gündem sorunu haline gelmediği görülebilir. İstatistik verilerde 2001 ile 2005 yılları karşılaştırdığında, Türkiye'nin ortalama ilk evlenme yaşı, erkeklerde 25.5 yaşından 26.1 yaşına, kadınlarda ise 22.2 yaşından 22.8 yaşına ilerlemektedir. Ancak Güneydoğu Anadolu'daki erkeklerin oranı hariç her bölgede, ilk evlenme yaşının yavaş da olsa yükselmekte olduğu anlaşılabilir. Bu konuda 2005 yılının en yüksek yaşı, erkeklerde Kuzeydoğu Anadolu'da (27.2 yaş), kadınlarda ise İstanbul ve Güneydoğu Anadolu'da (23.5 yaş) görülmekte, en düşük yaş ise erkeklerde Batı Karadeniz'de (24.8 yaş), kadınlarda ise Orta Anadolu'da (21.5 yaş) görülmektedir. Batı Karadeniz ve Orta Anadolu, evlenme oranı yüksek olup erken evlenme eğilimi görülebilir. Buna karşın Doğu Anadolu'da evlenme oranı yüksek olup geç evlenme eğilimi görülebilir. Kuzey, Orta ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, hem 2001 hem de 2005 yıllarının ortalama ilk evlenme yaşının tümü, Türkiye'nin ortalama ilk evlenme yaşına göre daha büyük çıkmıştır. Bu bölgelerde hem erkek hem de kadınlarda evlenme oranının yüksek olmasına karşın ilk evlenme yaşının büyük olması, şaşırtıcı bir sonuç olarak görülebilir. Bu bölgelerde ilk evlenme göreceli olarak büyük yaşlarda yapılıyor veya hiç evlenmeyenler de çıkıyor olabilir.

16-19 yaş grubunda evlenen kadınların oranı dikkat çekicidir;

Türkiye’de evlilik yapan kadınların %25.7’sini oluşturmuştur. Bu orana göre Türkiye’de gençken evlenen kadınlar oldukça fazladır. 2006 yılının TÜİK’in araştırmasına göre Türkiye’de evlenen kadınlardan 18 yaş altında evlenenlerin oranı %31.7’dir. 1993 yılının araştırmasına göre ilk evlenme yaşı 18 yaşından küçük olanların oranının %75.72 olduğuna göre erken evlenenlerin son 10 yılda azaldıkları görülse de, kadınların %90.4’ü oranıyla 24 yaşından küçükken evleniyor olmaları, kadınlarda erken evlenme eğilimi söz konusudur. Tablo 1.’e tekrar bakıldığında İstanbul ile İzmir gibi büyük şehirlerde biraz düşük oran görülse de, Türkiye’nin bütün bölgelerinde oldukça yüksek oranla karşılaşılabılır. Bunu takiben evlilik yapan kadınlardan 16-19 yaş grubunda, yani erken evlenenlerin oranı, başta Orta Anadolu (%36.9) olmak üzere Güneydoğu Anadolu hariç, bütün Anadolu bölgeleri ve Karadeniz, az da olsa Akdeniz bölgesinde Türkiye’nin ortalama oranına göre yüksek olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu bölgesinde kadınlarda, geç evlenme eğiliminin görüldüğü halde erken yaşlarda evlenenler de oldukça fazladır.

Eşlerin yaş farklılığına odaklanıldığında,¹⁶⁴ damadın gelinden 11 yaş ve daha büyük olması oranı, Türkiye’de ortalama oranı, %7.3’dür. Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu bölgelerinde yine Türkiye’nin ortalama oranından yüksek olarak görülmektedir. Bu sonuçta, söz konusu bölgelerin, geleneksel değerlerin hala yaygın olduğu, muhafazakar bölgeler olarak nitelenmesine bağlı olarak, sosyo-ekonomik durumla beraber başlık parası uygulaması gibi toplumsal alışkanlıkların etkisi olabilir.

İlk evlenme yaşı konusuna dair bir araştırmanın sonucuna göre;¹⁶⁵ evlilik yapanlardan, erkeklerin %58.2’si, kadınların ise %58.7’si, 18-24 yaşlar arasında ilk evliliklerini yapmışlardır. Ancak ikinci olarak erkeklerde 25-29 yaş grubu (%28.2’i) olmasına karşın kadınlarda ise 18 yaşından küçük yaş grubu (%31,7’si) yer almaktadır. Dünyada her toplumda genelde kadınlar, erkeklerden daha genç yaşta evlenirler. Türkiye’de de öyledir ki; evlilik yapan kadınların %65.1’i 24 yaşından, %93.3’ü ise 29 yaşından küçük evlenmiş olduğu görülebilir. Evlilik yapan kadınların çoğu, genç yaşta evlenmektedirler.

¹⁶⁴ 2003 yılının istatistik verilerine göre 16-19 yaş grubunda evlenen kadınlarda damat yaşınının 35-39 ve üzeri yaş grubu, yani 20 yaşından daha büyük olan damadın oranı %1 görülmektedir.

¹⁶⁵ TÜİK, a.g.e., 2006., s.4.

18 yaşından küçük yaş grubunda evlilik yapan bireylerin oranı, kentsel kesimde kırsal kesimden daha düşüktür. Buna ilaveten medeni duruma göre yapılan ölüm istatistiklerine bakıldığında, oldukça küçük yaşta evli olup ölenlerin sayısı görülmektedir.¹⁶⁶ Türkiye’de geç evlenme konusundan daha ziyade erken veya bazen küçük yaşta bile evlenme (veya evlendirme) durumu, ciddi bir sorun olarak algılanabilir.

Evlilik konusuna dair İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerde ortalama ilk evlenme yaşının ilerleme eğilimi veya erken evlenenlerin oranının düşük çıkmasında, büyük şehirlerde toplumsal değerlerin karışık olması, bir gerekçe olarak arzedilebilir. Buna karşın özellikle Doğu Anadolu bölgelerinde gözlemlenen karşıt bir durum, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ve toplumsal alışkanlıklarla sık bağlantılı olmakla beraber bölgenin eğitim düzeyinin düşük olması, önemli bir faktör olarak göz önüne alınması gerekebilir.

Tablo 2. Türkiye’de Yetişkin Nüfusun Cinsiyete Göre Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı (%) (15 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

| | Toplam | Erkek | Kadın |
|-------------|---------------|--------------|--------------|
| 1935 | 81.3 | 69.2 | 92 |
| 1945 | 71.5 | 55.7 | 86.5 |
| 1950 | 68.1 | 52.3 | 83.3 |
| 1960 | 61.9 | 45.2 | 78.9 |
| 1970 | 46.4 | 29 | 63.8 |
| 1980 | 34.4 | 18.7 | 50.2 |
| 1990 | 20.8 | 10.2 | 31.5 |
| 2000 | 13.5 | 5.6 | 21.5 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Okur-yazarlık ile ilgili Tablo 2.’de kadınların oranı, koyu harf ile belirlenmektedir. Tabloya göre 1935 yılında erkeklerin yarısından daha fazlası, kadınların ise çoğunluğunun, okuma yazma bilmedikleri görülebilir. Sonra hem erkek hem de kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı, gittikçe azalmakta, yine de 2000 yılının istatistiğine göre okuma yazma

¹⁶⁶ TÜİK’in, **Ölüm İstatistikleri 2003**’e göre 12-14 yaş grubunda 5 kişi (erkek 3, kadın 2) ve 15-19 yaş grubunda 118 kişi (erkek 46, kadın 72) görülmektedir.

bilmeyen kadınların oranı %21.5'dir, yani beş kadından biri hala okuma yazma bilmemektedir.

Tablo 3. Türkiye'de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı (%)

| Öğretim yılı | İlköğretim | | | Ortaöğretim | | | Yükseköğretim | | |
|-----------------|------------|-------|--------------|-------------|-------|--------------|---------------|-------|-------------|
| | Toplam | E | K | Toplam | E | K | Toplam | E | K |
| 1997-'98 | 84.74 | 90.25 | 78.97 | 37.87 | 41.39 | 34.16 | 10.25 | 11.28 | 9.17 |
| 2004-'05 | 89.66 | 92.58 | 86.63 | 54.87 | 59.05 | 50.51 | 16.6 | 18.03 | 15.1 |

Kaynak: TÜİK Milli Eğitim İstatistikleri 2004 / '05.

Tablo 3. ise okullaşmayla ilgili, öğrenim durumuna göre yapılan bir tablodur. Yine kızların oranı, koyu harf ile belirtilmektedir. 1997-1998 öğretim yılında 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçiş yılıdır. Sonra da okullaşma oranları yükselmeye devam etmektedir. 2004-2005 öğretim yılında kadınların net okullaşma oranı, ilköğretimde %86.63, orta-öğretimde %50.51 ve yükseköğretimde ise %15.1 görülmektedir. Kadınların okullaşma oranı, erkeklerin oranlarına göre her öğrenim aşamasında, özellikle yükseköğretimde daha düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'de kadınların erkeklerden daha erken yaşta okumayı bırakıp okullardan ayrılmakta oldukları anlaşılabilir.

**Tablo 4. Türkiye'de Kadınların İşgücü Durumu
(15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusa Göre)**

| Yıl | Toplam kadın nüfus sayısı | Toplam kadın işgücü Sayısı | Kadınların işgücü oranı (%) |
|-------------|---------------------------|----------------------------|-----------------------------|
| 1955 | 7306560 | 5261709 | 72.01 |
| 1960 | 8104297 | 5295762 | 65.35 |
| 1970 | 10354309 | 5266470 | 50.86 |
| 1980 | 13590999 | 6273994 | 46.29 |
| 1990 | 18275200 | 7987780 | 43.73 |
| 2000 | 23690190 | 9904147 | 41.81 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Kadınların, okuldan ayrıldıktan sonraki yaşamları için olası seçenekler düşünüldüğünde, bunlar çalışmak veya evde oturmak olabilir.

Endüstrileşme ve kentleşmenin ortaya çıkışı, ticaretin artışıyla kadınların da statü kazandığının söylenebildiği, kadın ve erkeğin birlikte iş yaşamına katılması sonucu aile içi ilişkiler ve etkinliklerin ortaklaşa yürütülmeye başlanmış olduğu açıklanmaktadır.¹⁷⁰ Ancak bu açıklama doğrultusunda her toplumda durumun bu kadar basit bir şekilde yürütülmediğini hatırlatabilir. Türkiye’de bazı kadınlar, yüksek öğrenim durumuna sahip olup akademik veya iş dünyasında oldukça yüksek konumda çalışabilmelerine karşın, bazıları ise henüz yeterli eğitim alamamaktadırlar.

Tablo 4., 15 yaş ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusunun işgücüne dahil olup olmamasıyla ilgili bir tablodur. Tabloya göre toplamda kadınların, hem nüfus hem de işgücü sayısının artmasına karşın işgücü oranı, gittikçe azalmakta ve 2000 yılında %41.81’i göstermektedir. Bu oran, 15 yaş ve üzeri yaştaki kadınların yaklaşık yarısından daha azdır. Başka bir deyişle işgücüne dahil olmayan kadın nüfus oranı gittikçe artmaktadır. Bu kadınların, okumaya devam etmeyi veya evde oturmayı tercih etmiş oldukları düşünülebilir. Tablo 2 ve 3’e göre, okuma yazma bilmeyenlerin oranı gittikçe düşüş göstermiş olsa da, yükseköğretimde kadınların okullaşma oranı oldukça düşük çıkmaktadır. Kadınlar erkeklerden daha erken yaşta okuldan ayrıldıklarına göre, kadınların okumaya devam etmeden veya işgücüne dahil olmadan, yani dışarıda çalışmadan evde oturmaları, erken evlenmeye yol açabilir. Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi konusunda, özellikle eğitimsiz aile ortamında kızların aile baskısı içinde anneleriyle özdeşleşerek erken yaşlarda kadınlarla ilgili toplumsal rol beklentilerini kabullendiklerine işaret edilmektedir.¹⁷¹ Söz konusu kadınların, kadın rollerini kızlara aktarmasında önemli bir rol oynamakta oldukları, bunun neticesinde gelenek ve alışkanlıkların süregelmesine katkıda bulduklarına dikkat çekilmektedir.

Okur-yazarlık veya istihdam konusu, her toplumda erkek ile kadın arasında var olan eşitsizliğin bir göstergesi olarak algılandığında, Türkiye’de de görülen cinsiyet kökenli ayrımcılığın, kadınlara dair olumsuz değerlerin

¹⁷⁰ Sevinç Özen, **Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar**, Aile Yazıları 1, Ankara,1991., s.408. Asıl makale 1987 yılında yayımlanmıştır.

¹⁷¹ Çiğdem Kağıtçıbaşı ve Aykut Kansu, **Cinsiyet Rollerinin Sosyalleşmesi ve Aile Dinamiği: Kuşaklararası Bir Karşılaştırma**, Aile Yazıları 3, Ankara, 1991., s.92-93. Asıl makale 1977 yılında yayımlanmıştır.

yeniden üretimine hizmet etmekte olduğuna işaret edilmektedir.¹⁷² Erkek egemen toplum gözünde yazılmış ders kitapları, ortaöğretimde okul seçiminde kızları annelik, ev kadınlığı ve ablalık gibi toplumdaki geleneksel rollere yöneltmesi ve imam hatip okullarının artışıyla gerici politikalar için dini destek oluşturması vb. örnek olarak sıralanmaktadır. Böylelikle eğitim ile ilgili sorunlara aktif bir şekilde dikkat çekilmesine ve oldukça uzun zamandır çaba gösterilmesine karşın; Türkiye’de okur-yazarlık sorununun hala çözülmemiş olduğu anlaşılabilir. Buna ilaveten okur-yazarlık konusuyla evlilik konusu arasındaki ilişkinin, cinsiyet ile ilgili sorunlarla beraber bölgesel sosyo-ekonomik sorunların da birbirlerine bağlantılı olduğu, neticesinde karmaşık bir toplumsal sorun haline dönüşmüş olduğu söylenebilir.

Evlilik konusunda, dikkat çekici sorunlar olarak “başlık parasının uygulanması”, “akraba evliliği”, “erken yaş evlilikleri”, “cinsiyet tercihleri” veya “doğurganlık” vb. arzedilebilir.

Tablo 5., başlık parası konusuna dair kadınların yaş grubuna göre ve bölgelere göre verilme oranıdır ve her ikisinde de en yüksek oran, koyu harf ile belirlenmektedir. Tabloya göre Türkiye’de evlenirken başlık parası verilenlerin oranı, genelde %16.8’dir. Ancak kırsal yerlerde %23.5 oranı, kentsel yerlerde ise %13.0 oranındadır ve kırsal yerlerde daha sık görülmektedir. Bölgelere göre incelendiğinde Doğu Anadolu’da oldukça yüksek bir oran görülebilir (en yüksek oran, %43.9’dur). Yaş grubuna göre incelenirse verilenlerin oranı, yaş grubu ilerledikçe yükselmekte, yani eskiden daha yaygın olmasına karşın genç kuşaklarda gittikçe azalmakta olduğu düşünülebilir. Yine de genç kuşak olan 18-24 yaş grubunda bile evlenenlerin %10.2’sinin, başlık parası vermiş olduğu görülmektedir.

¹⁷² Fatma Gök, **Türkiye’de Eğitim ve Kadınlar**, 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990., s.169.

Tablo 5. Türkiye’de Yaş Grubu ve Bölgelere Göre Başlık Parası Uygulanma Oranı (%)
(2006 yılında, 18 ve daha yukarı yaş)

| | | | |
|--|------|-------------|-------------|
| Toplam verilme oranı | | 16.8 | |
| Kırsal yerlerde | | 23.5 | |
| Kentsel yerlerde | | 13.0 | |
| Kadınların yaş grubuna göre verilme oranı | | | |
| 18-24 | 10.2 | 45-54 | 17.1 |
| 25-34 | 7.9 | 55-64 | 26.7 |
| 35-44 | 12.4 | 65+ | 28.7 |
| Bölgelere göre verilme oranı | | | |
| Ege | | 6.2 | |
| İstanbul | | 10.2 | |
| Batı Marmara | | 10.6 | |
| Akdeniz | | 10.8 | |
| Batı Anadolu | | 11.2 | |
| Doğu Marmara | | 15.0 | |
| Doğu Karadeniz | | 20.7 | |
| Batı Karadeniz | | 23.9 | |
| Orta Anadolu | | 26.1 | |
| Güneydoğu Anadolu | | 42.2 | |
| Kuzeydoğu Anadolu | | 43.9 | |
| Ortadoğu Anadolu | | 43.9 | |

Kaynak: TÜİK İstatistik veriler (TÜİK internet sayfasından)

Bu konuyla ilgili bir araştırmada, hem başlık hem de dwahoma(dowry)da eşlerin bir mal parçası gibi pazarlık konusu olmasını yansıtan bir anlam olmadığı ve başlık ödemenin temelinde kesinlikle bir kaybı karşılama nedeni yattığına işaret edilmektedir.¹⁷³ Buna ilaveten diğer çeşitli toplumlardan örnek göstererek, ödeme biçimi her toplumun kendine özgü, değişen sosyo-ekonomik ve bölgesel koşullarına göre farklılaşmış veya terk edilmiştir. ¹⁷⁴ Bu sonuç, antropoloji dalında yapılan araştırmalara dayandırılmıştır ve başlık parasının aslında evrensel bir durum olduğu takdir

¹⁷³ Nermin Erdentuğ, **Yeryüzünde İnsan Topluluklarında “Başlık”**. Aile Yazıları 4, Ankara, 1991., s.307. Asıl makale 1974 yılında yayımlanmıştır.

¹⁷⁴ **Aynı**, s.307 ve 316.

edilmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de başlık parası konusuyula ilgili araştırmanın hala yapılması ve gündeme gelmesinin ne demek olduğunu düşünmek faydalı olabilir. Türkiye’deki bazı bölgeler dahilinde, özellikle geleneksel toplumlarda hala görülen bu alışkanlık, örneğin köylerde başlık parasının hala uygulanıyor olması, insan zihniyetinde kadınların satın alınabilen mal durumuna düşmesine yol açabilir. Bu durumun, manevi açıdan daha ciddi bir sorun olduğuna işaret edilebilir.

Tablo 6. Türkiye’de Bölgelere Göre Akraba Evliliği Yapanların Oranı (%)
(2006 yılında, 18 ve daha yukarı yaş)

| | | | |
|-------------------------|-------------|--------------------------|-------------|
| <i>Kırsal yerlerde</i> | 24.6 | Batı Anadolu | 21.1 |
| <i>Kentsel yerlerde</i> | 18.8 | Akdeniz | 23.2 |
| Batı Marmara | 4.8 | Orta Anadolu | 25.7 |
| Doğu Marmara | 14.3 | Doğu Karadeniz | 28.5 |
| (İstanbul) | 15.3 | Kuzeydoğu Anadolu | 30.3 |
| Ege | 17.4 | Ortadoğu Anadolu | 30.7 |
| Batı Karadeniz | 21.0 | Güneydoğu Anadolu | 40.4 |
| TOPLAM | 20.9 | | |

Kaynak: TÜİK İstatistik veriler (TÜİK internet sayfasından)

Akraba evliliğine dair Tablo 6.’da en yüksek oran koyu harf ile, en düşük oran ise yatık ve koyu harf ile belirlenmiştir. Akraba evliliği, Türkiye’de hala yaygın olup 18 ve üzeri yaşta evli olanlardan akraba evliliği yapanların oranı, 2006 yılında %20.9’dur. Özellikle oldukça yüksek oran (%40.4) ile en fazla Güneydoğu Anadolu’da, en az ise en düşük oran (%4.8) ile Batı Marmara’da yapılmış olduğu görölmektedir.

Geleneksel alışkanlık veya görenekler, bir zaman diliminde bir toplumun ihtiyacına göre ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda akraba evliliğinin, toplumun sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanmış bir gelenek olduğu söylenebilir. Ancak Tablo 7.’de görüldüğu gibi öğrenim düzeyinin yükselmesiyle birlikte onaylayanların oranı azalmaktadır. Bunu takiben her öğrenim düzeyinde erkeklerin kadınlara göre, bu alışkanlığa daha anlayışlı oldukları gözlemlenebilir. Kentsel yerlere göre kırsal yerlerde daha çok onaylanmaktadır. Bu konuda yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; aile baskısı ile evlilik yapanların gelir düzeylerinin düşük olduğu, son evliliklerinden dolayı rol çatışması yaşadıkları ve evliliklerinden tatmin

olmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.¹⁷⁵ Bu bulgular, toplumsal değerlerin değişime uğradığının, yani özgür eş seçimi biçiminin egemen olmasıyla beraber geleneklerin eskisi gibi işlemediğini gösteren bir örnek olarak değerlendirilebilir. Akraba evliliği, tarihte toplumsal ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıktığında bir evlilik sistemi olarak iyi işlemiş olabilir. Ancak bir toplumda yeni bir değer egemen olması, sistem eskiden ne kadar iyi işlemiş olsa da, değişen toplumda o kadar tepki gördüğü düşünülebilir.

Tablo 7. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Akraba Evliliğini Onaylayanların Oranı (%) (2006 yılında, 18 ve daha yukarı yaş)

| Eğitim durumuna göre | Toplam | Kadın | Erkek |
|--------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| Okur yazar değil | 25.8 | 25.3 | 28.7 |
| Okur-yazar/ hiç okula gitmeyen | 20.5 | 17.8 | 25.2 |
| İlkokul | 12.5 | 10.8 | 14.3 |
| İlkoğretim, ortaokul ve dengi | 9.4 | 7.0 | 10.7 |
| Lise, lise dengi | 7.3 | 4.4 | 9.2 |
| Üniversite ve lisansüstü | 5.1 | 3.3 | 6.2 |
| Toplam | 12.5 | 12.4 | 12.7 |
| Kırsal yerlerde | 14.2 | 14.8 | 13.5 |
| Kentsel yerlerde | 11.6 | 11.0 | 12.2 |

Kaynak: TÜİK İstatistik veriler (TÜİK internet sayfasından)

GAP bölgesinde yapılan bir araştırmaya göre;¹⁷⁶ kırsal yerlerde kadının konumunun büyük oranda geleneksel rol ve statüler tarafından belirlenmiş olduğu ve çok eşliliğin yaygın olarak görülmemesine karşın içe kapalılık nedeniyle akraba evliliğinin yaygın olduğu saptanmıştır. Akraba evliliğinin yaygın olduğu bölgelerde veya kırsal yerlerde doğurganlık sık görülmektedir ve çocuk ölüm oranı da oldukça yüksektir. Aslında doğurganlık, bölgelere göre farklılık gösterse de evliliğin yapısıyla, yani erken yaşta

¹⁷⁵ Mazhar Bağlı, ve Aysan Sever, **Tabulaştırılan / Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat**, Aile ve Toplum, Ocak-Mart 2005, Yıl:7, Cilt:2, Sayı:8., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara., s.9-21.

¹⁷⁶ Şevket Ökten, **GAP Bölgesi'nin Sosyo-Kültürel ve Yapısal Özelliklerinin Aile Yapısına Etkileri**, Aile ve Toplum, Ocak-Şubat-Mart 2006, Yıl:8, Cilt:3, Sayı 9., s.23-34.

evlenmek veya evlenmelerin tekrarıyla vb. bağlantılı olduğuna işaret edilmektedir.¹⁷⁷ Ayrıca çocuk cinsiyetinde tercih eğiliminin de doğurganlığa yol açtığına işaret edilmektedir.¹⁷⁸ GAP bölgesinde töre veya namus cinayetleri de sık sık gündeme gelmektedir. Bu tip toplumsal sorunları meydana getirmiş toplum yapısına bakılacak olursa, GAP bölgesinde tarım topraklarının işletme ve mülkiyetinde dengesiz bir dağılım olduğu, çok çocukluğun yaygın olduğu ve evliliğe ilişkin kuralların aşiret / akraba ve aile içi ilişkiler sistemine göre belirlendiğine işaret edilmektedir.¹⁷⁹

Erken yaş evliliği konusunda, Güneydoğu bölgesinin bir kentinde 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre;¹⁸⁰ erken yaşta evlilik yapmış kadınların sayısı, kadınların yaşı büyüdükçe artmaktadır. Yani şu an genç kuşağın genç yaşta evlenme eğiliminde olduğu anlaşılabilir. Araştırmanın sonucuna göre erken yaş evliliği yapmış kadınların, yapmamış kadınlara göre daha fazla okuma yazma yetisine sahip olmadıkları, kırsal alanda yaşadıkları ve erken yaş evliliğiyle akraba evliliği arasında önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna ilaveten erken yaş evliliği yapmış kadınlarda, ortalama çocuk ölüm sayısı, ortalama düşük sayısı ve ortalama gebelik sayıları daha büyük çıkmıştır.

¹⁷⁷ Samira Berksan, **Türkiye’de Evliliğin Yapısı ve Bu Yapının Doğurganlık Üzerindeki Etkileri**, Aile Yazıları 4, Ankara, 1991., s.208. Asıl araştırma, 1968 yılında yapılmıştır.

¹⁷⁸ Mehir Ulusoy, **Sahip Olunan Çocuğun Cinsiyetinin Doğurganlığa Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt: 8., Ankara, 1986., s.37-44.

Turgay Ünalın, **Türkiye’de Cinsiyet Tercihler**, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt:15., 1993., s.23-32.

¹⁷⁹ Şevket Ökten, **a.g.e.**, 2006., s.32-33.

¹⁸⁰ Hamit Acemoğlu, Ali Ceylan, Günay Saka, ve Melikşah Ertem, **Diyarbakır’da Erken Yaş Evlilikleri**, Aile ve Toplum, Ocak-Mart 2005, Yıl:7, Cilt:2, Sayı:8., s.115-120. Erken yaş evlilik, bu araştırma kapsamında 18 yaş ve altındaki yaşlarda yapılan evlilikler demektir.

**Tablo 8. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması ve Yaş Grubuna Göre
Bebek veya Çocukların Ölüm Oranı (%)**

| | 1 yaşından küçük | 14 yaşından küçük |
|-------------------|------------------|-------------------|
| Türkiye | 7 | 9.4 |
| İstanbul | 7.4 | 9.6 |
| Batı Marmara | 2.5 | 3.5 |
| Ege | 4.7 | 6.1 |
| (İzmir) | 5.3 | 7.0 |
| Doğu Marmara | 3.5 | 4.9 |
| Batı Anadolu | 6.4 | 9.4 |
| (Ankara) | 5.9 | 9.2 |
| Akdeniz | 7.4 | 10.8 |
| Orta Anadolu | 6.6 | 8.1 |
| Batı Karadeniz | 5.5 | 6.9 |
| Doğu Karadeniz | 5.1 | 6.6 |
| Kuzeydoğu Anadolu | 10.5 | 14.6 |
| Ortadoğu Anadolu | 12.6 | 15.9 |
| Güneydoğu Anadolu | 21.4 | 28.1 |

Kaynak: TÜİK Ölüm İstatistikleri, 2003.

Tablo 8.’de en yüksek oran, koyu harf ile, en düşük oran ise yatık ve koyu harf ile belirlenmektedir. Bu tabloya göre Kuzey, Orta ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bebek ile çocukların ölüm oranınının, diğer bölgelere göre oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Her iki grupta da en yüksek oran (%21.4 ile %28.1) Güneydoğu Anadolu bölgesinde ve en düşük oran (%2.5 ve %3.5) ise her iki grupta da Batı Marmara bölgesinde görülmektedir. Ancak akraba evliliğinin çocuk ölümleri üzerindeki etkisinin açıkça görülmesi mümkün olmamıştır.¹⁸¹ Aslında bölgedeki sosyo-ekonomik durum çok önemli bir faktördür ve erken yaş evliliklerinin, kadın ve çocuk sağlığını olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur.

Böylelikle bazı bölgelerde gözlemlenen evlilik konusuyla ilgili alışkanlıklar, çok çeşitli faktörlerden oluşturmuş olmakla beraber birbirlerine

¹⁸¹ Mehir Ulusoy ve Ergül Tunçbilek, **Türkiye’de Akraba Evlilikleri ve Çocuk Ölümlerine Etkisi**, Aile Yazıları 4, Ankara, 1991., s.529. Asıl ise 1987 yılında yayımlanmıştır.

zincirlenmiş şeklinde süregelmekte olduğu söylenebilir. Bu durumda o bölgedeki toplumsal alışkanlık, görenek veya kültürel özelliklerden bahsedilirken gözlemlenen hadise veya olguların, o bölgenin sosyo-ekonomik yapısıyla sıkı bir bağlantısının olduğu ve bölgedeki sosyo-ekonomik şartlardan kaynaklandığı, göz önünde tutularak çözümlenmeye çalışılması gerektiği düşünülebilir.

Tablo 9. Türkiye’de Bebek ve Çocuk Ölümlülüğünün Değişimi

| Yıl | Bebek Ölüm Hızı (binde) | Çocuk Ölüm Hızı (binde) |
|------|----------------------------|----------------------------|
| 1970 | 150 | 60 |
| 1975 | 158 | 65 |
| 1980 | 126 | 47 |
| 1985 | 109 | 37 |
| 1990 | 67 | 16 |
| 2000 | 43 | 7 |

Kaynak: TÜİK İstatistik veriler (TÜİK internet sayfasından)

Bu değerler sayım tarihinden üç yıl önceki durumu yansıtmıştır.

Tablo 10. Türkiye’de ve GAP Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı (2000 yılı)

| İller | Bebek Ölüm Hızı |
|---------|-----------------|
| GAP | 48.33 |
| Türkiye | 43.00 |

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 2000.

Tablo 9.’da gösterildiği gibi Türkiye’de bebek veya çocuk ölüm hızının,¹⁸³ zamanla yavaşlamaya devam etmekte olduğu söylenebilir. Aslında batılı ülkelerden örnek alınacak olursa, modern bir toplumda tıbbi yöntemin gelişmesi ve yaygınlaşması sonucu bebek dahilinde ölüm sayısı düşer, bu nedenle nüfus patlaması meydana gelir. Sonra aile planlaması alınır ve az doğurmaya başlar. Buna ilaveten eğitimin yayılmasıyla eğitim düzeyinin yükselmesi, ilk evlenme yaşının yükselmesine yol açar. O zaman kadın başına düşen çocuk sayısı düşer. Demografik kural doğrultusunda

¹⁸³ Bebek ölüm hızı, belli bir yıl içinde meydana gelen bir yaşından küçük bebek ölümlerinin o yıl içinde meydana gelen canlı doğumlara oranının binde olarak ifade edilmesidir.

çocuk sayısının azalması, genel ve mantıklı bir olgudur. Türkiye de bu kuralı izlemektedir ve çocuk sayısı gittikçe daha fazla azalabilir. Bu eğilim, daha önce bir Türk romancının işaret ettiği gibi,¹⁸⁴ modernleşmeyle birlikte eğitim durumu geliştikçe çocuk sayısı azalır. Bu durum, askere ihtiyaç duyan ulusal devletler için genel bir çelişki olabilir de, yine de bunun kaçınılmaz bir eğilim olduğu söylenebilir. Ancak Tablo 10.'da görüldüğü gibi, Türkiye'de, GAP Bölgesinde bebek ölüm hızının yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Buna ilave olarak aslında bu bölgede kadın başına düşen çocuk sayısı da fazladır (Tablo 14.).

Tablo 11. Türkiye'de Cinsiyet Oranının Değişimi (Kaba oranı)¹⁸⁷

| Yıl | 1935 | 1940 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2007 |
|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Cinsiyet Oranı | 97 | 100 | 101 | 104 | 102 | 103 | 103 | 103 | 100 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Türkiye'de cinsiyet tercihinin yapıma ihtimalinin var olduğu ihmal edilemeyebilir. Biyolojik açıdan genellikle daha fazla erkek çocuğunun doğmasına karşın fiziksel açıdan kız çocukları daha sağlam olmaları için, kız çocuk ölümü az olur ve sosyo-ekonomik faktörlerle hiç mücadele edilmediği halde çocukken aynı yaştaki kadınların nüfusu, erkeklerinkinden daha fazla olmaya başlar. Buna ilaveten kadınların erkeklerden daha uzun ömürlü olmaları nedeniyle, toplam nüfusta da kadınların oranı daha fazla olur, neticesinde cinsiyet oranı, genel olarak 100'den daha düşük çıkar. Bu doğrultuda tabloda görülen rakamlardan, cinsiyet tercihi veya diğer bir sebeple nüfus ayarlanmasının yapıldığı düşünülebilir.

Nüfus araştırmasının sonucuna göre yapılmış Tablo 11.'e göre Türkiye'de erkek nüfusunun kadınlarınkinden daha fazla olduğu gösterilmektedir. 1935 yılındaki erkek sayısının az olması, Cumhuriyet döneminin başlamış olduğu zaman diliminde Kurtuluş Savaşı'nın etkisinden kaynaklandığı hesaba katılabilir. Söz konusu çocukları doğurma veya yetiştirme sürecinde erkeklerin daha fazla istenip tercih edilmekte olmasının

¹⁸⁴ Fakir Baykurt, **Onuncu Köy**, Adam Yayıncılık ve Matbaacılık, İstanbul, 1961., s.169. Bu romanda "Herkes okur-yazar olursa, o zaman da asker durumu tehlikeye düşer." diye yazılmaktadır.

¹⁸⁷ Cinsiyet oranı, her 100 kadına karşı erkeklerin sayısıdır.

sonucu, erkek sayısının fazla görüldüğü düşünülebilir. Ancak bu sorun, Türkiye'nin genel nüfus sayımlarının yapılaş yöntemindeki sorunlardan kaynaklanmış olabilir, örneğin daha çok küçük yaş grubundaki nüfus sayımında eksik ve/veya hatalı bildirim olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁸⁸ Ayrıca medeni hal sorunu, yani Türkiye'de imam nikahı usulüyle yapılan evliliğin tamamen ortadan kalkmamasının doğru sayıma engel olduğuna işaret edilmektedir.¹⁸⁹ Bu yüzden çocuk sayımında da bazı sorunlar yaşanmış olabilir. Aslında cinsiyet oranıyla ilgili nüfus sorunu, diğer ülkelerin demografik verilerini kullanarak sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan bir toplumsal sorun olduğuna önceden işaret edilmektedir.¹⁹⁰

Tablo 12. Dünyada Toplam Nüfus İçinde Kadın Nüfus Oranının Erkeklerinkinden Düşük Olduğu Ülkeler¹⁹²

| Ülke | Oran (%) | Ülke | Oran (%) | Ülke | Oran (%) |
|---------------------------|----------|-----------------|----------|-----------------|----------|
| Afganistan | 48 | Umman | 47 | Bahren | 43 |
| Birleşik Arap Emirlikleri | 34 | Kuveyt | 42 | Papua-Yeni Gine | 48 |
| Irak | 49 | Suudi Arabistan | 47 | Bangladeş | 48 |
| İran | 49 | Samoa | 47 | Brunei | 47 |
| Hindistan | 48 | Suriye | 49 | Ürdün | 48 |

Kaynak: The Atlas of Women: An Economic, Social and Political Survey

Tablo 12., dünya ülkelerinden, kadın nüfus oranının erkeklerinkinden düşük olduğu ülkeler ve oranları tablolştırılmıştır. Tablodaki ülkelerin ortak noktalarından biri, ekonomik açıdan gelişmekte veya geride kalmış olmasıdır.

¹⁸⁸ Ali Erman Özsoy, İsmet Koç ve Aykut Toros, **Türkiye'de Cinsiyet Oranlarının Belirlenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt:15., Ankara, 1993., s.107.

¹⁸⁹ Sebahattin Alpat, **a.g.e.**, 1991., s.131.

¹⁹⁰ Tahir Çağatay, **a.g.e.**, 1991., s.35.

¹⁹² Joni Seager, **The Atlas of Women: An Economic, Social and Political Survey**, Akashi-shoten, Tokyo, 2005. Birleşmiş Milletler tarafından sunulan "Dünyada Kadınlar 2000"den yapılmıştır İstatistik veriler, genelde 2001 yılına aittir. Toplam nüfus içinde kadın nüfus oranı erkeklerinkinden düşük olan diğer ülkeler ise, Fildişi Kıyısı Cum., Kostarika, Sri Lanka, Solomon, Dominik Cum., Fiji, Çin, Nepal, Malezya ve Bhutan, %49 olarak görülmektedir.

Diğer bir nokta ise dini açıdan geleneksel inanç veya değerlere sahip çıkılması olarak gözlemlenebilir. Söz konusu sosyo-ekonomik faktörlerin bir kalıp olarak toplumdaki insanları şekillendirmiş olabildiğine işaret edilebilir.

Tablo 13. Türkiye’de Doğurganlık Hızının Değişimi

| Yıl | Toplam doğurganlık hızı | Ortalama canlı doğan çocuk sayısı (kişi) |
|------|-------------------------|--|
| 1970 | - | 5.20 |
| 1975 | - | 5.33 |
| 1980 | 3.41 | 5.71 |
| 1985 | 2.59 | 5.51 |
| 1990 | 2.65 | 4.88 |
| 2000 | 2.53 | 3.86 |

Kaynak: TÜİK İstatistik veriler (TÜİK internet sayfasından)

Tablo 14. Türkiye ve GAP Bölgesinde Doğurganlık Hızı (2000 yılı)

| | Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı) |
|---------|---------------------------------|
| GAP | 4.86 |
| Türkiye | 2.53 |

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 2000.

Tablo 13. Türkiye’deki doğurganlık hızının¹⁹⁴ değişimini izlemektedir. Bu konudan bahsedilirken tabloda görüldüğü gibi, Türkiye’de doğurganlık hızının, genel olarak gittikçe yavaşlamış olduğu, özellikle kentsel yaşamda çekirdek aile fazla görüldüğü için kadın başına düşen çocuk sayısının daha hızlı azalmış olduğu öngörülebilir. Aile ile ilgili araştırmalara bakıldığında Türkiye’de 1960 yıllarının nüfus yapısı veya durumuna ilişkin sosyolojik veya demografik açıdan önemli bilgiler sunulmaktadır ve özellikle 1960 yıllarının ikinci yarısından 1980 yıllarına kadar yoğunlaşan aile planlamasına dair araştırmalar ile birlikte aydınlatma ve bilinçlendirmenin yapılmış¹⁹⁵ olduğu gözlemlenebilir. Bunların neticesinde tablodaki sonuca ulaşılmış olduğu

¹⁹⁴ Doğurganlık hızı, kadınların doğurgan oldukları sürecinde (15-49 yaşlar arasında) kişi başına düşen çocuk sayısı demektir.

¹⁹⁵ T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yayımlanan **Aile Yazıları 6: Nüfus ve Aile Planlaması** adlı derleme kitabında bu konuya dair bir çok makale bulunmaktadır.

değerlendirilebilir. Ancak Tablo 14.'de görüldüğü gibi GAP bölgesinin Türkiye'nin ortalama hızından daha hızlı olmakla beraber yaklaşık iki kat daha büyük bir rakam gösterdiği görülebilir. Tablo 11.'e tekrar bakıldığında bu bölgede hem bebek ölüm hem de doğurganlık hızının, her ikisinin de ortalama hızlarından daha hızlı olması, sosyo-ekonomik durum ile bağlantılı olabilir.

(2) Boşanma Konusu

1930 yılından beri TÜİK tarafından Türkiye'nin kaba boşanma sayısı araştırılmıştır. Tablo 15.'de boşanma oranı, önceki araştırma sonucuna oraola artış görüldüğünde koyu harf ile belirtilmiştir. Tabloda gösterildiği gibi artış ile düşüşün yavaş bir şekilde tekrarlanmakta olduğu, ancak uzun vadede gözden geçirilirse artma eğilimi gösterdiği söylenebilir.

Tablo 15. Türkiye'de Boşanma Oranı ile Sebeplerden Geçimsizliğin Oranı

| Yıl | Boşanma Oranı | Geçimsizliğin Oranı | Yıl | Boşanma Oranı | Geçimsizliğin Oranı |
|------|---------------|---------------------|------|---------------|---------------------|
| 1930 | 0.15 | - | 1980 | 0.36 | 87.6 |
| 1940 | 0.23 | 62.2 | 1990 | 0.46 | 91.1 |
| 1950 | 0.38 | 63.1 | 2000 | 0.52 | 94.2 |
| 1960 | 0.4 | 71.3 | 2005 | 1.33 | 95.9 |
| 1970 | 0.27 | 79.8 | | | |

Kaynak: TÜİK Boşanma İstatistikleri 2003-2005.

Genel olarak beş yılda bir defa yapılan araştırmanın sonucuna göre incelendiğinde, eskiden beri boşanma sebebinde çok yüksek oranla geçimsizliğin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunu takiben zaman ilerledikçe sebep olarak geçimsizliğin oranının artmakta olduğuna işaret edilebilir. Buna ilave olarak zina gibi aileyi küçültücü nedenlerin ön planda olduğunu söyleyenler, köyden gelen veya taraflardan biri köylü olan ailelerde görülmektedir.¹⁹⁹ Boşanmanın kesin sebebi olabilecek durumlarla ilgili bir

¹⁹⁹ Hamide Topçuoğlu, **Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri**. Aile Yazıları 4, Ankara, 1991., s.344. Asıl makale 1977 yılından yayımlanmıştır.

araştırmanın sonucuna göre, hem kadın hem de erkekler, boşanma kararında önemli sebepler olarak aldatma, alkol alışkanlığı, kumar oynama ve kötü muamelenin ön planda olabileceğini düşünmektedirler. Bunu takiben hem kadın hem de erkekler, sıralanan olayların erkeklerden daha çok kadınlar tarafından yapıldığında boşanma sebebi olabileceğini düşünmektedirler.²⁰⁰

Tablo 16. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Boşanma, Sebeplerden Geçimsizlik ve Evlilik Süresine Göre Boşanma Durumları

| | Boşanma Oranı (%) | | Geçimsizliğin Oranı(%) | | 16 yıldan sonra boşananların oranı (%) |
|-------------------|-------------------|-------------|------------------------|-------------|--|
| | 2001 | 2005 | 2003 | 2005 | 2005 |
| Türkiye | 1.35 | 1.33 | 95.2 | 95.9 | 22.7 |
| İstanbul | 1.83 | 1.86 | 98.1 | 98.8 | 24.1 |
| Batı Marmara | 1.33 | 1.52 | 92.6 | 96 | 23.1 |
| Ege | 1.96 | 1.91 | 95.8 | 97.1 | 23 |
| (İzmir) | 2.41 | 2.37 | 96.7 | 97.7 | 25.6 |
| Doğu Marmara | 1.3 | 1.36 | 95.9 | 95.7 | 22.3 |
| Batı Anadolu | 1.74 | 1.63 | 96.7 | 98.6 | 23.2 |
| (Ankara) | 1.94 | 1.91 | 97.6 | 99 | 25.2 |
| Akdeniz | 1.42 | 1.32 | 95.5 | 87.7 | 22.8 |
| Orta Anadolu | 1.51 | 1.37 | 99.2 | 95.5 | 16.7 |
| Batı Karadeniz | 1.22 | 1.19 | 88.9 | 94.2 | 26.1 |
| Doğu Karadeniz | 0.74 | 0.65 | 91.1 | 93.9 | 24.8 |
| Kuzeydoğu Anadolu | 0.45 | 0.45 | 91.4 | 93.3 | 17.3 |
| Ortadoğu Anadolu | 0.41 | 0.42 | 93.3 | 95.6 | 19.2 |
| Güneydoğu Anadolu | 0.5 | 0.54 | 93.3 | 96.4 | 20.1 |

Kaynak: TÜİK Boşanma İstatistikleri 2003-2005.

Tablo 16., istatistiki bölge birimleri sınıflamasına göre yapılmış boşanmaya dair bir tablodur. Tabloda her konuda en yüksek oran, koyu harf ile ve en düşük oran ise koyu ve yatık harf ile, ayrıca dikkat çekici rakamlar, koyu ve büyük harf ile belirlenmektedir. Tabloya bakılacak olursa 2001 ile

²⁰⁰ TÜİK, a.g.e., 2006., s.10.

2005 yılının boşanma oranında Ege bölgesinde yüksek oran görülmekte, özellikle İzmir'de en yüksek oran (%2.41 ve %2.37) arzedilmektedir, yani bu bölgelerde veya İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde boşanma oranı oldukça yüksektir. En düşük oran ise Ortadoğu Anadolu'da görülmektedir (%0.41 ve %0.42). Doğu Anadolu bölgelerinde genel olarak düşük oranlar görülebilir. 2001 yılının boşanma oranlarıyla genel olarak karşılaştırıldığında 2005 yılında da benzer durumlar gösterilmekte, yani Türkiye'nin ortalama boşanma oranından yüksek oranı gösteren bölgelerde pek fark olmadığı görülebilir. Eskisine göre artış gösteren bölgeler ise İstanbul ve Batı ile Doğu Marmara bölgeleri vardır ve özellikle Batı Marmara bölgesi'nin 2005 yılında %1.52 oranıyla hızlı artış gösterdiği farkedilebilir. Aslında düşük oran gösterse de Ortadoğu ile Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de artış görülebilir. Bu bölgelerin, GAP projesiyle sosyo-ekonomik yapısının değişimine uğramış olduğuna işaret edilebilir.

Boşanma sebeplerinden en önemli olan geçimsizlik, 2003 yılında %99.2 oranıyla Orta Anadolu'da, 2005 yılında ise %98.8 oranıyla İstanbul'da en yüksek oranı göstermektedir. En düşük oran ise, 2003 yılında %88.9 oranıyla Batı Karadeniz'de, 2005 yılında ise %87.7 oranıyla Akdeniz'de görülmektedir. 2003 ile 2005 yılının oranlarıyla genel olarak karşılaştırıldığında Doğu Marmara, Akdeniz ve Orta Anadolu hariç her bölgede oran artışı görülebilir. Buna ilaveten özellikle Batı Karadeniz bölgelerinde büyük artış gösterilmekte, Güneydoğu Anadolu bölgesi de Türkiye'nin ortalama oranından yüksek oran gösteren bölgeler arasındadır.

Toplam boşanma sayısı içinde 16 yıl ve daha fazla evlilik hayatını sürdürdükten sonra boşananların oranı bölgelere göre incelendiğinde, en yüksek oran %26.1 ile Batı Karadeniz'de, en düşük oran ise %16.7 ile Orta Anadolu'da görülmektedir. Boşanma oranının en yüksek olduğu Ege bölgesi ve özellikle İzmir'de bu oran da yüksektir. Buna karşın boşanma oranı düşük olan Karadeniz bölgelerinde bu oranının yüksek çıkması, başka bir deyişle Karadeniz bölgelerinde boşanma sayısının az bulunması ve uzun süreden sonra bile boşanmaya karar verilebilmesi, dikkat çekicidir.

(3) Çocuk Sayısının Azalması

Çocuk sayısındaki düşüş sorununun, ekonomik gelişim düzeyi ile bağlantılı olduğuna işaret edilebilir. Demografik kurama göre genelde

sanayileşmeden önceki toplumda doğan ve ölen insan sayısı günümüze göre daha fazlaydı. Sanayileşmeyi başarmış toplumda doğumlar fazla olmasına karşın ölüm yaşı ilerler. Bu yüzden nüfus patlaması meydana gelir. Daha sonra ise hem doğum oranı hem de ölüm oranı düşer. Bu doğrultuda çocuk sayısının azalması ve yaşlıların nüfus oranının artması, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde gündeme gelen toplumsal bir sorundur.

Tablo 17. Türkiye’de Toplam Nüfus İçindeki Çocuk ve Yaşlıların Oranının Değişimi

| Yılı | 0-4 yaştaki çocuk oranı (%) | 5-14 yaştaki çocuk oranı (%) | 65 ve daha yukarı yaştakilerin oranı (%) |
|------|-----------------------------|------------------------------|--|
| 1935 | 16.89 | 24.35 | 3.87 |
| 1940 | 14.83 | 27.27 | 3.54 |
| 1950 | 15.76 | 24.24 | 3.31 |
| 1960 | 15.34 | 25.83 | 3.51 |
| 1970 | 14.76 | 27.03 | 4.41 |
| 1980 | 12.78 | 25.66 | 4.72 |
| 1990 | 10.54 | 24.43 | 4.28 |
| 2000 | 9.71 | 20.11 | 5.7 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Türkiye’de son zamanlarda “Bir aile başına üç çocuk olsun” gibi bir düşünce gündeme gelmiştir. Söz konusu durum, toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır, ancak bunun kolayca çözülebilecek basit bir sorun olmadığı düşünülebilir. İstatistik verilerden yapılan çocuk sayısı ile ilgili Tablo 17.’ye bakılacak olursa Türkiye’de de çocuk nüfus oranının gittikçe azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna karşın 65 ve daha yukarı yaştakilerin oranının yavaş da olsa artma eğiliminde olduğu gözlemlenebilir.

Tablo 18. Türkiye’de Medeni Duruma Göre Nüfus Oranı(%)

(15 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

| Yıl | 1935 | 1940 | 1945 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 |
|------------------------------|------|------|------|------|------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Evlilerin oranı | 68.7 | - | 66 | 67.9 | 73.5 | 70.3 | 68.1 | 67.1 | 65.6 |
| Hayatta hiç evlenmedi | 18.4 | - | 23.2 | 22.4 | 18.3 | 22.8 | 25.8 | 27.4 | 28.4 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Tablo 18.'de evlilerin oranında önceki sayım yılına göre azalış görüldüğünde koyu harf ile, hiç evlenmeyenlerin oranındaki artış ise yatık harf ile gösterilmektedir. Buna göre 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde, genel olarak evlilerin oranında azalış, buna karşın hiç evlenmeyenlerin oranında artış görüldüğü söylenebilir. Bu durumun da çocuk sayısının azalışında etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü evlenmeden önce çocuk sahibi olmayı kabul etmeyen bir toplumda evlenmemek, çocuk doğurmamak demek olabilir.

(4) Yaşlanma Konusu

Türkiyenin, gelişmiş batılı ülkelere göre daha genç nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir.

Tablo 19. Türkiye'de Yaş Bağımlılık Oranı²⁰¹ (%)

| Yıl | Genç Bağımlılık Oranı (%) (0-14 yaş) | Yaşlı Bağımlılık Oranı (%) (65 ve daha yukarı yaş) | Bağımlılık olmayanlar (%) |
|------|--------------------------------------|--|---------------------------|
| 1935 | 75.75 | 7.14 | 17.11 |
| 1940 | 77.6 | 6.51 | 15.89 |
| 1950 | 65.66 | 5.66 | 28.68 |
| 1960 | 74.69 | 6.4 | 18.91 |
| 1970 | 77.68 | 8.17 | 14.15 |
| 1980 | 69.67 | 8.45 | 21.88 |
| 1990 | 57.62 | 7.06 | 35.32 |
| 2000 | 46.27 | 8.83 | 44.9 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Tablo 19.'da toplam nüfus içindeki yaşlıların oranı, henüz düşük olmasına karşın yavaş olsa da zamanla artış görülebilir. Bu konuda Türk toplumunun nasıl yaşlanacağına ve ne gibi yaşlılık problemleri yaşayacağına dikkat çekilmektedir.²⁰² Koyu harf ile gösterilen 1990 yılının rakamlarında düşüş görülse de, 1990 yılında 65 yaş ve daha büyük olanların, 1925 yılından önceki yıllarda doğmuş, yani Cumhuriyet döneminden önce savaş döneminde dünyaya gelen kuşak olduğunun hesaba katılması gerekir.

²⁰¹ TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1923-2007.*, s.3. Açıklamaya göre "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" veya "65 ve daha yukarı" yaş gruplarındaki kişi sayısıdır.

²⁰² İsmail Tufan, *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu 2007*, Geo Yay, Antalya, 2005., s.36-49.

Genç (0-14 yaş grubu) bağımlılık oranı, eskiden oldukça yüksek olsa da gittikçe azalmaktadır. Buna karşın yaşlı (65 ve daha yukarı yaş grubu) bağımlılık oranı, genelde düşük olsa da gittikçe artmaktadır. Bu rakamlar incelendiğinde Türkiye’de genç nüfusun çok sağlam ve yaşlı nüfusun henüz zayıf olduğu anlaşılabilir. Özellikle bağımlılık olmayanların (15-64 yaş grubu) oranının yüksek çıkması, dikkat çekicidir. Böyle bir toplumda çocuk yapma veya işgücünün verilme vasıtasıyla toplumsal menfaate katkıda bulunacak genç kuşağın zengin olması söz konusudur. Buna ilaveten bağımlılık olmayanların oranlarına bakıldığında 1970 yılından beri günümüze doğru artma eğiliminde bulunmakta ve 2000 yılında en yüksek oran (%44.9) gösterilmektedir. Yani bu tabloya göre 2000 yılı, 15-64 yaş grubundaki kişi sayısının göreceli olarak en fazla olduğu yıldır. Ancak Tablo 18.’de görüldüğü gibi, şu an Türkiye’nin toplam nüfusunda 15-64 yaş grubu oranı yüksek çıksa da, ileride bu gruptaki kişiler yaşlandıkça, yaşlı bağımlılık oranı daha yüksek olacak demektir. Buna ilaveten toplam nüfus içinde çocuk oranının gittikçe azalması da göz önünde tutulduğunda Türkiye’nin de diğer batılı ülkelerde görüldüğü gibi, yavaş da olsa ileride genç veya orta yaşlı nüfusun zayıflama konusuyla karşı karşıya geleceği öngörülebilir.

Tablo 20. Türkiye’de Bireyin Yaşlılığıyla İlgili Yaşam Tercihi (%)

| | |
|-------------------------------------|------|
| Çocuklarımın yanında kalırım | 55.0 |
| Evimde bakım hizmeti alırım | 17.8 |
| Fikrim yok | 16.8 |
| Huzurevine giderim | 9.3 |
| Diğer | 1.2 |

Kaynak: Aile yapısı Araştırması 2006.

Tablo 20.’e bakıldığında şu an Türklerin yaşlılığında en çok diledikleri yaşam tercihinin, çocukların yanında kalmak (%55.0) olduğu görülebilir.²⁰⁴ Türkiye’de de doğurganlık hızı yavaşlandığına göre, kadın başına düşen çocuk sayısı gittikçe daha azalabilir, bu durumda çocuk başına düşen yaşlıların sayısının da artacağı göz önünde tutulması gerekebilir.

²⁰⁴ Bu araştırmada hem Türkiye’de hem de Japonya’da uygulanmış anketin sonucuna göre, Türk kadınlar için çocukların yanında kalmak, aynı evde kalmak demek olmayabilir.

(5) Hane Yapısı

Tablo 21. Türkiye’de Hane Yapısı (2006 yılında)

| Hane tipi | Oran (%) |
|--------------------------------------|-------------|
| Tek kişilik hane | 6.0 |
| Çekirdek aile | 80.7 |
| Geniş aile | 13.0 |
| Öğrencilerden/işçilerden oluşan hane | 0.3 |

Kaynak: Aile yapısı Araştırması 2006.

Türkiye’de hane yapısının şu anki durumu, Tablo 21.’de gösterildiği gibi %80.7 oranıyla, yani çoğunlukla çekirdek aile görülmektedir. Bunu takiben geniş aile %13.0, tek kişilik hane ise %6.0 oranlarıyla görülmektedir.

Tablo 22. Türkiye’de Aile Biçimi (%) (1968 yılında)

| Aile biçimi | İç Anadolu | Karadeniz | Batı Anadolu | Akdeniz | Doğu Anadolu | Türkiye |
|----------------------------|------------|-------------|--------------|-------------|--------------|-------------|
| Çekirdek | 63.6 | 46.3 | 59.1 | 67.4 | 63.0 | 59.7 |
| (Ataerkil ve Geçici) Geniş | 30.7 | 47.0 | 28.7 | 26.0 | 31.0 | 32.1 |
| Parçalanmış, Eksik | 6.4 | 6.8 | 12.3 | 6.7 | 6.1 | 8.3 |

Kaynak: Türkiye’de Aile Yapısı (Timur, 1972).

Tablo 22.’de geçmişte Türkiye çapında yapılan, 4500 hanehalkını kapsayan, oldukça geniş bir araştırmanın sonucundan elde edilen veriler görülmektedir.²⁰⁶ Tabloda aile biçimine göre en yüksek oranı gösteren bölge, koyu harf ile belirlenmektedir. Bu eski tabloda 2006 yılının durumuna göre çekirdek aile daha az (%59.7) geniş aile ise daha fazla (%32.1) idi. Bunu takiben “parçalanmış, eksik aile”²⁰⁷ seçeneğinin açıklamasında, “tek ana,

²⁰⁶ Serim Timur, **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972., s.13-14,33.

²⁰⁷ Işıl Bulut, **Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma**. Aile Yazıları 3, Ankara, 1991., s.198-200. Asıl makale ise 1983 yılında yayımlanmıştır. “Parçalanmış aile”, ölüm, geçici ayrılıklar, boşanma vb. gibi nedenlerle anne ya da babadan birisinin

baba, çocuklar”dan oluşan aile veya “evlilik bağı olmayan ev halkı”nı içeren aile olarak belirlenmektedir.²⁰⁸

Bu tablodaki eski oranlara bakıldığında çekirdek aile en çok Akdeniz’de (%67.4), geniş aile en çok Karadeniz’de (%47.0) ve parçalanmış, eksik aile ise en çok Batı Anadolu’da (%12.3) görülmüştür. Tabloya göre 1960 yıllarında da her bölgede çekirdek aile oranı, geniş aileninkinden daha yüksekti. Batı Anadolu’da parçalanmış, eksik aile oranı oldukça yüksektir.

Bu eski bir çalışmada görülen “parçalanmış, eksik aile” sözü, dikkat çekicidir. Bu söz, TÜİK tarafından sunulan, aile yapısı ile ilgili 2006 yılında yapılan bir araştırmada görülmemektedir ve bu araştırmada tek kişilik hane de hesaba katılmaktadır.²⁰⁹ “Parçalanmış, eksik aile” kategorisinde sayılan aile biçiminin, çekirdek aile veya tek kişilik hane olarak sayılmış olduğu düşünülebilir. Bunu takiben bu eski çalışmada “aile biçimi” olarak gösterilmesine karşın 2006 yılındaki TÜİK araştırmasında “hane yapısı” olarak araştırılmıştır. Söz konusu “hane”ye odaklanmaktadır. Bunun bir sebebi, tek kişilik hanenin artması olabilir. Örnek olarak henüz evlenmeyen gençler veya yaşlılar, tek kişilik haneyi oluşturmaktadırlar. Ayrıca “hane” sözünün birden fazla anlam taşıdığı ve onlardan biri olarak “avarız hane”, yani birer vergi matrah, teşkil eden bir birim olduğuna göre;²¹⁰ hane sözü şu anki Türkiye’nin sosyo-ekonomik durumuna daha uygun olduğundan kullanılmış olabilir. Buna ilave olarak eski bir araştırmada “tamamlanmamış aile” sözü de görülmektedir.²¹¹ Ancak son zamanlarda bu sözlerin fazla görülmemesi, manevi açıdan şu anki Türklerin bakış açısına veya toplumsal değerlere

veya her ikisinin aile kurumundan tamamen ya da uzun süreli olarak ayrılmasıyla oluşan aile tipine uygulanmaktadır. 1970-1980 yıllarında yazılan makalelerde, özellikle psikoloji alanında bu söze rastlanmaktadır. Bu söz, genelde bu tip ailenin çocuklarını veya öğrencilerini nasıl etkilediği konusu üzerinde duran araştırmalarda görülmektedir.

²⁰⁸ Ev halkı, hanehalkı demektir. Ev halkı sözcüğü, araştırmanın yapıldığı 1960 yıllarında daha çok kullanılmış olabilir.

²⁰⁹ TÜİK, **a.g.e.**, 2006., s.1.

²¹⁰ Nejat Göyünç, **a.g.e.**, 1991., s.121.

²¹¹ Birsen Gökçe, **Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme**. Aile Yazıları 1, Ankara, 1991., s.222.

Asıl makale 1976 yılında yayımlanmıştır. “Tamamlanmamış aile”; küçük ailenin gerçekleşmemiş bir şekli, gayri meşru ilişkilerden doğan çocuklar ve annelerden meydana gelen aile olarak tanımlanmaktadır.

Başka bir araştırmada “Tam aile” sözü de bulunmaktadır.

uygun olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Artık aile kavramında, kan bağı veya evlilik ile bağlanan ilişkinin yanında, aynı hanede hayatını sürdüren “bireyler”i de kapsamaktadır ve hanenin bir birim olarak sayılmaya başlanmış olduğu görülebilir. Buna ilave olarak, eskiden aileden bahsedilirken klasik bir aile modeli ön planda olabilirdi. Örneğin çekidek ailenin, anne veya baba ile birkaç çocuktan oluşması gerekir. Bu yüzden çekirdek aile modelini tamamlayıp tamamlayamadığı söz konusuysa. Buna yönelik, parçalanmış veya eksik gibi sözlerle açıklanmış olabilirdi. Ancak artık Türkiye’de de aile biçimi, geniş veya çekirdek aile gibi, aile kalıbının tamamlanmış veya parçalanmış şeklinde açıklanması yerine, bir hanehalkı, başka bir deyişle “birey”in temele alınması beklenmektedir. Çağdaş dünyada gittikçe tek kişilik yaşamın artma eğiliminin görülmesine göre, kan bağıyla kurulan aile yok olmasa da, aileden manevi veya maddi anlamda bağımsız olup, birey olarak aileye veya topluma katılma ihtimali de olabilir.²¹² Bu doğrultuda bireyin nasıl bir aileyi oluşturduğu veya bireyin nasıl bir aile ortamında bulunduğu şeklinde ailenin kavranmasına ihtiyaç duyulduğuna işaret edilebilir.

Tablo 23.’de görüldüğü gibi eskiden yapılan araştırmanın sonucuna göre;²¹³ 1960 yıllarının sonuna doğru Türkiye’de ortalama evhalkı büyüklüğü,²¹⁴ yani hanehalkı sayısı 5.5 kişiydi. Bölgelere göre incelendiğinde ortalama evhalkı büyüklüğünün en küçük olduğu bölge, 4.7 kişiyle Batı Anadolu’dur. En büyük ise 6.2 kişiyle Karadeniz ve Doğu Anadolu’dur. Bunu takiben yerleşim yerinin boyutuna göre, yani köyden kasabaya, kasabadan kente doğru kişi sayısı azalmaktadır. Batı Anadolu’daki büyük kent, İstanbul’da 3.8 kişiyken Karadeniz’in bir köyünde 6.6 kişi veya Doğu Anadolu’daki bir köyde 6.3 kişi görülmektedir. Aslında Tablo 24 ’de görüldüğü gibi Karadeniz’de geniş aile oranının yüksek (%47.0) olmasından dolayı, bölgedeki köylerde hanehalkı sayısı fazla olabilir. Buna karşın Doğu Anadolu’da ise çekirdek aile oranı %63.0 olup oldukça yüksektir. Doğu

²¹² Toshinao Yoneyama, **Dou-jidai jo jinrui-gaku: 21-seiki eno tenbou (Aynı Çağın Antropolojisi: 21’inci Yüzyıla Bakış)**, NHK, Tokyo, 1994., s.179-181.

²¹³ SerimTimur, **a.g.e**, 1972., s.37.

²¹⁴ Ortalama evhalkı (hanehalkı) büyüklüğü, bir hane halkını oluşturan kişilerin ortalama sayısıdır.

Anadolu'da sadece köyler değil, kasaba ve kentlerde de hanehalkı sayısı fazladır, çekirdek aile biçiminde olsa da hanehalkı sayısı fazladır.

Hanehalkı sayısına odaklandığında hem aile içeriği hem de aile biçimi kavramına uymayan bir durum da kavranabilir.

Tablo 23. Türkiye'de Bölgeler ve Yerleşim Yerine Göre Ortalama Evhalkı Büyüklüğü (%) (1968 yılında)

| | Yerleşim Yeri ve Ortalama Kişi Sayısı | | | | |
|---------------------|---------------------------------------|------------|------------|------------|------------|
| | 3 Büyük Kent | Kent | Kasaba | Köy | Toplam |
| İç Anadolu | 4.4 | 5.0 | 6.0 | 6.1 | 5.5 |
| Karadeniz | - | 4.6 | 6.2 | 6.6 | 6.2 |
| Batı Anadolu | 3.8 | 4.5 | 4.6 | 5.5 | 4.7 |
| Akdeniz | - | 5.2 | 5.7 | 6.1 | 5.8 |
| Doğu Anadolu | - | 5.1 | 6.4 | 6.3 | 6.2 |
| Türkiye | 4.1 | 4.9 | 5.6 | 6.1 | 5.5 |

Kaynak: Türkiye'de Aile Yapısı (Timur, 1972). Üç büyük kent, Ankara , İstanbul ve İzmir'dir.

Tablo 24.'de görüldüğü gibi 2000 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğü,²¹⁵ yani ortalama hanehalkı sayısı 4.5 kişidir. Toplam nüfusa göre hesaplanan 1980 yılındaki ortalama hanehalkı büyüklüğü 5.25 kişi olduğuna göre, ortalama hanehalkı büyüklüğünün, gittikçe azalma eğiliminde olduğu anlaşılabilir. Ancak bu rakam, TÜİK'in 2000 yılındaki verilerine göre GAP bölgesinde 6.55 kişidir.²¹⁶

Türkiye'de hane yapısı, çoğunlukla çekirdek aileden oluşmakta (%80.7) ve Tablo 24.'de görüldüğü gibi, hanehalkı sayısının da gittikçe azalma eğilimi görülmektedir. Ayrıca tek kişilik hane de parçalanmış veya eksik aile olarak sayılmamaktadır. Dolayısıyla Türk ailesinde küçülme eğiliminin görüldüğü ve tek başına oturanların, tek kişilik hane olarak

²¹⁵ Bir hanehalkını oluşturan kişilerin ortalama sayısıdır. Yıl ortası tahmini nüfusun toplam hanehalkı sayısına bölünerek elde edilmektedir. Ortalama hanehalkı büyüklüğü = (Toplam hanehalkı nüfusu) /

(Toplam hanehalkı sayısı) olarak hesaplanır.

²¹⁶ GAP'a ilişkin veriler, şu internet sayfasından alınmıştır: www.gap.gov.tr/Turkish/Sss/c3.html

sayılmaya başladığı anlaşılabilir. Buna ilave olarak yerleşim yerinin boyutlarına göre, örneğin Karadeniz veya Doğu Anadolu bölgelerinin köylerinde bir hanedeki kişi sayısı fazla görülse de, bir hanede hanehalkı sayısının fazla olduğu aile, artık azdır. Buna ilaveten Tablo 13.'de gösterildiği gibi, doğurganlık hızı, yani kadın başına düşen çocuk sayısı da azalma eğilimindedir. Türk ailesinin çoğunluğunda nicelikte küçülme eğilimi olduğu söylenebilir.

Tablo 24. Türkiye’de Toplam Nüfus ile Hanehalkı Nüfusu, Hanehalkı Sayısı ve Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

| Sayım yılı | Toplam nüfus | Toplam hanehalkı nüfusu (Yerleşik nüfusu) | Toplam hanehalkı sayısı | Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü | |
|------------|--------------|---|-------------------------|------------------------------|--------------------------------|
| | | | | Toplam nüfusa göre | Toplam hanehalkı nüfusuna göre |
| 1955 | 24 064 763 | - | 4 237 176 | 5.68 | - |
| 1960 | 27 754 820 | - | 4 885 325 | 5.68 | - |
| 1965 | 31 391 421 | - | 5 536 116 | 5.67 | - |
| 1970 | 35 605 176 | - | 6 261 949 | 5.69 | - |
| 1975 | 40 347 719 | - | 6 982 505 | 5.78 | - |
| 1980 | 44 736 957 | 45 328 519 | 8 522 499 | 5.25 | 5.32 |
| 1985 | 50 664 458 | 50 813 802 | 9 730 018 | 5.21 | 5.22 |
| 1990 | 56 473 035 | 55 622 032 | 11 188 636 | 5.05 | 4.97 |
| 2000 | 67 803 927 | 67 809 048 | 15 070 093 | 4.50 | 4.50 |

Kaynak: TÜİK İstatistik verilerden (TÜİK internet sayfasından)

Ortalama hanehalkı büyüklüğü, 1975 ve daha önceki sayım yıllarında, toplam hanehalkı nüfusu tablolatırılmadığından dolayı, toplam nüfusa göre hesaplanılmıştır.

(6) Aile İçi Sorunlar

Son zamanlarda yayımlanan bir gazete manşetinden²¹⁷ örnek alınacak olursa, Türkiye’de aile içi sorunları olarak “5.7 milyon kadın okuma yazma bilmiyor” ile beraber “yöneticilikte adları geçmiyor”, “dayak”, “ev ve iş birlikte gitmiyor” ve “kadın istihdam oranı yüzde 22.2” şeklinde

²¹⁷ Radikal Gazetesi, 6 Şubat, 2009., s.4.

sıralanmaktadır.

Eğitimde veya istihdam konularında kadın ile erkekler arasında görülen eşitsizlik, sosyo-ekonomik yapının, yani üretim tarzının değişimiyle ortaya çıkan sorunlardan biridir ve yeni sosyo-ekonomik duruma kendilerini uydurmaya çalışan kadınları zor bir durumda bırakmakta olduğu görülebilir. Aile içi şiddet, erkek egemenliğinin kötü bir tarafı olmakla birlikte aslında erkekler de erkek egemenliği değeri yüzünden kendilerini köşeye sıkışmış hissettikleri ve bunun neticesinde aile içi şiddete yol açmakta oldukları düşünülebilir. Bu konuda özellikle bölgeler arasındaki farklılığa dikkat çekilebilir. Aile yapısı konusunda bölgesel gelenek ve alışkanlıkların saygıyla karşılanması gerekiyor olsa da, bunlardan bazılarının artık çağdaş toplumun gelişimine uygun olmadığı görülebilir. Kadınlara karşı işlenen töre ve namus cinayetlerinin toplumdaki insanlar tarafından çözülmemesi beklenmektedir. Bu tür cinayetleri işleyenler ile kanun koruyucu ve yasa uygulayıcıları arasında, namus kavramına bakış açısından bir fark olup olmasını sorgulayan bir yaklaşımla²¹⁸ bölgede görülen modern değerler ile geleneksel değerler arasındaki çelişkiler su yüzeyine çıkarmalıdır.

Ev işleriyle ilgilenenlerin kim olduğu, Türkiye’de de günlük sorunlardan biridir. Bu konu, sosyo-ekonomik yapının değişimiyle, yani kadınların da ev dışında ücretli işlerle uğraşmaya başlamalarıyla beraber meydana gelen toplumsal bir sorun olarak algılanabilir. Karı-koca arasında görev paylaşımı konusu, dışarıda çalışmayı tercih eden kadınlar ile erkekler arasında kesişen bir tartışma noktası olarak nitelenebilir.

Tablo 25.’de koyu harf ile belirlendiğine göre Türkiye’de “yemek yapma”, “ütü” ve “sofranın kurulup kaldırılması” işleri, daha çok kadınlar tarafından halledilmekte, erkeklerin ise “aylık faturaların ödenmesi” ve “küçük bakım onarım, tamir” işleriyle daha çok uğraşmakta oldukları gözlemlenebilir. Buna ilaveten “günlük yiyecek-içecek alışverişi”nin hem kadın hem de erkekler tarafından yapıldığı görülebilir. Eskiden supermarket veya alışveriş merkezi vb. gibi alışveriş yerlerinin olmadığı zaman alışveriş, pazarlarda

²¹⁸ Vildan Yirmibeşoğlu, **Töre ve Namus Gereğiyle İşlenen Cinayetler: Toprağa Düşen Sevdalar**, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 2007., s.11.

pazarlık alışkanlığıyla yapılmış ve dışarda yapılan pazarlık, daha çok erkeklerin işi olabilirdi. Türkiye’de ev işlerinden alışverişte, erkeklerin katkıda bulunması alışkanlığı, dikkat çekicidir. Ev ekonomisinin kimin tarafından idare edildiğini doğrudan etkileyecek bir faktör olabilir.

Tablo 25. Türkiye’de Ev İşlerin Genellikle Kimin Tarafından Yapıldığı (%)

| | <i>Erkek</i> | <i>Kadın</i> | Aile fertleri beraber | Hane ferdi olmayan akraba | Dışarıdan biri ücret karşılığı | Evde yapılıyor |
|---|--------------|--------------|-----------------------|---------------------------|--------------------------------|----------------|
| Yemek yapma | 2.0 | 87.1 | 9.5 | 0.8 | 0.4 | 0.2 |
| Ütü | 2.2 | 84.3 | 9.5 | 1.1 | 0.9 | 2.2 |
| Sofranın kurulup kaldırılması | 2.4 | 74.1 | 22.6 | 0.6 | 0.2 | 0.1 |
| Günlük yiyecek-içecek alışverişi | 33.3 | 37.7 | 26.8 | 1.3 | 0.3 | 0.6 |
| Aylık faturaların ödenmesi | 69.1 | 17.0 | 10.2 | 2.8 | 0.4 | 0.5 |
| Küçük bakım onarım, tamir | 68.4 | 6.7 | 6.4 | 4.0 | 13.5 | 1.2 |

Kaynak: Aile Yapısı Araştırması 2006.

Türkiye’de de aile içi sorunlardan bahsedilirken, sosyo-ekonomik yapısına, bundan kaynaklanan toplumsal dönüşüme bakılması gerektiği düşünülebilir. Tablo 22.’de sosyo-ekonomik yapı, ekonomik faaliyete göre istihdam edilen nüfusun toplam içindeki oranı kullanılarak “Petty-Clark’ın Kuralı”na göre yapılmıştır.²²⁰ Türkiye’nin sanayi durumunda gözlemlenen özellikleri şunlardır:

²²⁰ William Petty ile Colin Grant Clark tarafından 1941 yılında arzedilmiş bir ekonomi kuramıdır. Sanayi toplumunun gelişmesiyle beraber, istihdam edilen nüfus içindeki oranları ile toplam milli gelir içindeki oranlarından en önemlisi, birinci sanayiden ikinci sanayi’ye, sonra üçüncü sanayi’ye geçecek şekilde açıklanmıştır. Ekonomik yapının gruplaştırma şöyledir;

1’inci sanayi...**Ziraat, avcılık, ormancılık ve bakıcılık**

2’nci sanayi...**Madencilik ve taş ocağı / İmalat sanayi / Elektrik, gaz ve su / İnşaat**

3’üncü sanayi...**Toptan ve perakende ticareti, lokanta ve oteller / Ulaştırma, haberleşme ve depolama / Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri / Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler / İy tanımlanmamış faaliyetler**

Tablo 26. Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Yapı ve Şehir ile Köy Nüfusunun Değişimi (%)
(15 ve daha yukarı yaştaki nüfus için)

| Yıl | Sosyo-Ekonomik Yapı | | | Şehir ve Köy Nüfusu | |
|------|---------------------|--------|--------|---------------------|-------|
| | Birinci | İkinci | Üçüncü | Şehir | Köy |
| 1927 | - | - | - | 24.22 | 75.78 |
| 1940 | - | - | - | 24.39 | 75.61 |
| 1950 | - | - | - | 25.04 | 74.96 |
| 1960 | 74.9 | 9.7 | 15.3 | 31.92 | 68.08 |
| 1970 | 66.1 | 12.8 | 21.1 | 38.45 | 61.55 |
| 1980 | 57.9 | 16.4 | 25.8 | 43.91 | 56.09 |
| 1990 | 52.1 | 18.3 | 29.6 | 59.01 | 40.99 |
| 2000 | 47.8 | 18.1 | 34.1 | 64.90 | 35.10 |

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2007.

Tarım veya avcılık vb. sektöründen oluşan birinci sanayinin, ağırlığını kaybetmekte olsa da hala güçlü olup önemini korumakta olduğu görülebilir. Bunu takiben imalat veya inşaat vb. sektöründen oluşan ikinci sanayi ile birlikte ticaret, ulaştırma veya toplum hizmetleri vb. sektöründen oluşan üçüncü sanayi de yaygınlaşmaya başlamış olduğu anlaşılabilir. Özellikle ikinci sanayinin pek güçlü olmadan durgunluk göstermesine karşın üçüncü sanayi oranının gittikçe artmakta ve ağırlık kazanmakta olduğu gözlemlenebilir. Türkiye, sanayi yapı durumuna göre, sosyo-ekonomik açıdan gelişmeye devam etmekle beraber artık post-modern bir toplumun özelliğini taşımaya doğru yürümekte olduğu söylenebilir. İkinci veya üçüncü sanayinin egemen olduğu bir toplumda insanlar, geçinmek için para kazanmaya ihtiyaç duyup kendi işgücünün karşılığı olarak parayı elde etmeye çalışırlar ve bu doğrultuda daha çok dışarıda ücretli işlerde uğraşmayı tercih ederler. O zaman insanların, para kazanma imkanının az bulunduğu köyden çıkıp şehir göç etmeye yönelmiş oldukları anlaşılabilir.

Tablo 26.’da şehir nüfus oranının köyünkenden daha fazla olanı, koyu harf ile belirtilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi 1927 yılında köy nüfusu şehir nüfusundan yaklaşık üç kat fazlaydı. Ancak tablodaki rakamlara göre Türkiye’de toplumsal dönüş denilen 1950 yılların ortasından sonra şehir nüfusu artışında hız kazanmaktadır. 1985 yılından sonra halkın yarısından

daha fazlası şehir nüfusu olmuştur ve hala artmaya devam etmektedir. Halkın çoğunluğu, artık kentsel yaşamı sürdürmektedir. Bu durumda piyasa ekonomisiyle karşı karşıya olunması, kaçınılmaz bir durumdur.

Piyasa ekonomisi, Türkiye’de de artık çok yaygın olmasına karşın henüz aşırı bir dereceye kaçmamakta, yine de kredi kartıyla harcamanın sonucu borç konusunun gündem sorunu haline gelmiş olduğu gözlemlenebilir. Ayrıca gıda maddeleri veya giysiler hazır olarak alınıp tüketilmekte, yani diğer sanayileşmiş toplumlarda görüldüğü kadar, Türkiye’de de aileye yüklenen işlevler, artık eskisi gibi işlenmemekte olduğu söylenebilir. Buna ilaveten eğitim konusunda, yüksek düzeyde okuma arzusuna sahip olanlar dersaneye gider, bireysel yetenekleri geliştirmek için kurslara gider veya tıbbi sorunlarda kendilerini bu alanlardaki uzmanlara emanet ederler. Bir araştırmacı, bu duruma karşı, aile küçülerek, bir üretim yeri olmaktan çıktığını, üretimi büyük endüstri yaptığını ve sosyal hizmetler, okullar, arkadaş grupları, hastaneler, boş vakit grupları, massmedia’lar geçmişte ailenin kısmen veya tamamen karşıladığı görevleri, yerine getirdiğini açıklamaktadır.²²¹ Artık Türkiye’de de aile içi işlevlerin zayıflamaya başladığı ve piyasa ekonomisinin yayılmasıyla dışarıda daha fazla masraf edilmeye eğilim olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda geçim sıkıntısı, ailede geçimsizliğe yol açılabilir.

Türk ailesinin niteliklerinden genel olarak bahsedilecek olursa Türk ailesinde çekirdek aile oranında artış gösterse de hanehalkı sayısı azalsa da ve aile içi işlevlerin zayıflamaya başlasa da, aile ile akraba ilişkilerinin hala güçlü, sıkı bağlantılı olduğuna işaret edilebilir. Ayrıca ailenin eğitim işlevlerinde, örneğin babaların çocuklara karşı güçlü ve koruyucu bir baba rolünde erkek otoritesinden faydalanılmakta olduğu gözlemlenebilir.

Türk aile yapısının sağlam olmasının bir sebebi olarak Türk ailesinin oturaklı cemiyet özelliği taşınmasına işaret edilmektedir.²²² Çağdaş toplumda insanlar, çiftçilik veya hayvancılık gibi mesleklerden ayrılıp topraktan

²²¹ Umid Meriç Yazan, **İleri Endüstri Toplumlarda Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma**. Aile Yazıları 1, Ankara, 1991., s.461. Asıl makale 1989 yılında yayımlanmıştır.

²²² Mehmet Eröz, **Türk Ailesi**. Aile Yazıları 1, Ankara, 1991., s.246. Le Play’in sözünden esinlenmiştir. Asıl makale 1977 yılında yayımlanmıştır.

uzaklaştıkça, yani kentlere göç ettikçe, genel olarak aile veya akrabaların temele alındığı ilişkilerinden daha çok kendi yerleştikleri yerde kurulan ilişkilere önem vermeye başlarlar. Ancak Türkiye’de yerleşim şeklinde gözlemlenen bir özellik olarak, bir mahallenin sakinler veya gecekondü kesiminde oturanların, kendi memleketlerinden aile halinde taşınıp akrabalarıyla yakın yerlerde oturduklarına işaret edilebilir. Göç edenler, kendi topraklarından kovulmuş olsa da, memleketlerindeki ilişkileriyle beraber kendi kültürleri, alışkanlıkları, yaşam tarzlarını da taşımış oldukları sanılabilir. Bu durum, sanki toprağa bağlı olan asıl yerliler gibi, kendi toplumundaki geleneksel değerlerin korunmasına ve toplumsal dönüşüme karşı direnmesine katkıda bulunabiliyor olabilir. Buna karşın başka bir deyişle yeni ortamdaki toplumsal değerlerin takip ve kabul edilmesinde veya benimsenmesinde tereddüt ediliyor gibi görülebilir.

Diğer bir sebep olarak, büyüklerde kardeş sayısının fazla olması arzedilebilir. Kan bağı olan yakın akrabalar fazla olduğu zaman güçlü aile ilişkilerini rahatça sürdürebilir. Söz konusu şu anki anne ile baba kuşakları veya daha büyük kuşaklarda kardeş sayısının fazla olması nedeniyle güçlü ilişkileri kurulabildiğinin göz önünde tutulmalıdır. Şu anki çocuklarda kardeş sayısının az olması, aile ilişkilerinde etkili olabilir. Türkiye’de de doğurganlık hızı, gittikçe azalmakta, bu durumda kardeş sayısı da azalacaktır. Çocuk sayısının azalma eğilimi, henüz aşırı bir derecede olmamakla birlikte, büyük kentlerde kadın başına düşen çocuk sayısı fazla değildir. Bu durum, aile veya yakın akraba sayısının gittikçe azalmasına neden olabilir, aile ilişkilerinde de zayıflama ihtimalinin bulunduğuna işaret edilebilir.

Türkiye’de de evlilik ile kan bağı ilişkisi söz konusudur ve çekirdek aile, temel ve ideal bir aile modelidir. Türklerin, kendilerini bu aile modeline uydurmaya çalıştıkları gözlemlenebilir. Örneğin Türkler çocuksuz ailelere, çocuksuz kalmaktansa evlat edinmeyi tavsiye etmektedirler. Türkler, ailede çocuk olması gerektiğini düşünüyor olabilir. Ayrıca Anayasada söz edilen anne ve çocukların korunması maddesinde annelikten bahsedilmekte,²²³ Türkiye’de anneliğin kutsallığı vurgulanmakta ve çocuklar ailenin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Son zamanlarda diğer bazı toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de bir

²²³ Anayasa Maddesi 41 (1982). 1996/4388 sayı ile değişen maddedir.

muhafazakarlaşma eğilimi görülmektedir. Aslında aile konusunda Türklerin, kendilerine has özelliklerini korumaya çalışmakla birlikte, muhafazakar bir yön de taşıdıkları inkar edilemeyebilir. Bunun, dünyadaki hızlı değişimin olası yan etiklerine karşı bir önlem olarak algılanması gerekebilir ve olumsuzluklarına karşı bir refleks olabilir.²²⁴

4.2. Japonya'da Aile

4.2.1. Tarihte Japon Ailesi

4.2.1.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi (-1945)

Japonya'da modernleşme süreci, Meiji döneminde başlamıştır.²³³ Japonya'da bugünkü ailenin temel hali olan modern aileye geçişin, Meiji döneminde gerçekleşmiş olduğu söylenmektedir. Çünkü Meiji döneminde başlatılan reformlarla feodal sistemden sıyrılıp ulusal devlete geçilmeye çalışılmış, bu reform sürecinde batılı ülkelerle eşit konuma gelmek amacıyla batılı ülkeler örnek alınarak, modernleşmeye çalışılmıştır. Anayasa başta olmak üzere medeni kanun dahil çeşitli kanunlar yeniden belirlenmiş, seçim ile seçilen vekillerden oluşan Büyük Meclis kurulmuştur. Eskiden mesleklere göre yapılan ayırım kaldırılıp, halkın eşitliği sağlanmıştır. Sınıf farklılığı gözetilmeksizin evlenme özgürlüğü herkese verilmiş ve bütün halka, kendi soyadını taşıma hakkı sağlanmıştır. Ayrıca vergi toplama sistemi, modern askeri ve eğitim sistemleri düzenlenmiştir. Japonya topraklarında, yapılan yeniliklerle modernleşmiş ve sanayileşmiş yeni, güçlü bir ülke kurulmaya çalışılmıştır. Ancak bu reformda siyasal sistemde Şintoizm'e dayanan İmparatorizm ortaya konulmuş, yani laik olmayan bir rejim ortaya çıkmıştır. İmparator adına çıkarılan anayasada, bu sistemi savunmak amacıyla eğitim ile ilgili bir talimatname de çıkarılmıştır.

Bu rejimle, İmparator Ailesi model alınarak ulusal devleti aileye

²²⁴ İsmail Doğan, 2008. İnternette haberler. com sayfasında 25 Aralık 2008 tarihinde yayımlanan köşe yazısında yer almaktadır.

²³³ Japonya'ya özgü yıl sayımı vardır. Meiji döneminden sonra yeni imparatorun tahta çıktığı yılda yeni yıl sayımı başlar. Buna göre Meiji Dönemi (1868 – 1912), Taishou Dönemi (1912 – 1926), Shouwa Dönemi (1926 – 1989) ve Heisei dönemi (1989-) vardır.

benzeten bir düşünce ortaya çıkmış; ayrıca erkek olan aile reisine çok önem verilmiş, aile reisi, aileyle ilgili bütün güç ve haklara sahip olmuştur. Modern bir ülke olması nedeniyle eskiden beri süregelen kuma sistemi, kanunla yasaklanmıştır. Fakat yine de erkeklerin metresleri yasaklanmamış, bununla birlikte gayri resmi çocuklar, resmi eşlerin izni alınmaksızın erkeğin / babanın kütüğüne geçirilmiştir. Genelevler de, resmi bir şekilde kontrol altına alınmıştır.²³⁴ Buna karşın sıradan halktan kadınlar, önceki dönemlere göre daha namuslu yaşamaya zorlanmış, yani toplumda daha fazla baskı altında tutulmuştur. Kadınlar, aile içinde de arka plana itilmiştir. Tüm bunlar kadınların ve kadınlık duygusunun bir anlamda aşağılanmış.²³⁵

Medeni kanunun aileye ilişkin maddelerinde, modernleşme sürecinden önce karı-koca ilişkisine önem veren kanunların kabulü konusunda girişimde bulunulmuş olsa da kabul edilmemiş, onun yerine aile reisinin yetkisini daha fazla arttıran bir medeni kanun 1898 yılında çıkarılmıştır. Bu medeni kanunun, “aile ve miras alma” ile ilgili maddelerinin önemli noktaları şöyle özetlenebilir:²³⁶

1. Aile reisi, aileyi yönetme ve ailenin bakımı konusunda sorumludur. Aile mirası idare hakkı, yalnız aile reisinin elindedir. Oturma veya evlenme kararında da, aile reisinin onayı gerekir.

2. Miras alma hakkına sahip olan, ailenin ilk erkek çocuğudur. Gayri resmi de olsa erkek çocuğu, resmi kız çocuğundan üst konumdadır. Çocuklar üzerindeki yetki ve hakların hepsi babanın elindedir.

3. Ev idaresi konusunda eşinin mirası dahil olmak üzere ekonomik faaliyetlerin hepsi koca tarafından idare edilir. Evlenince kadınların nüfus kaydı, “Nüfus kaydı kanunu” ile eşlerinin nüfus kütüğüne geçirilir.

4. Ev dışındaki ortamlarda sözleşme vb. yapılırken kadınlar bireysel kararlar veremez, onun için eşlerinin onayı gerekir.

Bu şekilde kurulmuş olan Hane sistemi, medeni kanun ile güçlendirilmiş ve bu sistemle aile yapısı, karı-koca ilişkisinden daha çok

²³⁴ Uygulanan bu sistemler, bazıları aydın veya Hıristiyan kesim tarafından, ‘modern bir ülkeye yakışmayan bir sistem’ olarak eleştirilmiş olsa da bu eleştirilerin çok işe yaradığı söylenemez.

²³⁵ Hiroko Sekiguchi, Sanae Fukuto, Atsuko Nagashima, Noriyo Hayakawa ve Fumie Asano, **Kazoku to kekkon no rekishi (Aile ve Evlilik Tarihi)**, Shinwa-sha, Tokyo, 2000., s.161-163.

²³⁶ Aynı, s.164-165.

baba-oğul ilişkisinin ön planda olması şeklinde oluşturulmuştur (bu medeni kanun, daha sonra, yani Shouwa dönemi başlarında yenilenecek baba veya kocanın yetkileri azaltılmıştır). Kadınların haklarını korumaktan ziyade, onlara görevler yükleyen ve haklarını elinden alan bir kanun idi. Bu dönemde Hane sistemi sayesinde hala nüfusun çoğunluğunu oluşturan çiftçilerin iş gücü idaresinden yararlanmış, vergi toplamak kolaylaştırılmış, hatta İmparatorizmin güçlendirilmesinde faydalı olmuştur.

Kadınlar evlilik konusunda, eski Edo döneminde asker veya aristokrat sınıfındakiler hariç, sıradan halktan olan kadınlar daha özgürce karar verebilirdiler. Özellikle tarımla uğraşan çiftçilerde iş gücüne çok ihtiyaç duyulduğu için kadınların iş gücüne de önem verilmiştir. Kadınlar, evlense de hemen erkeğin evine taşınmamış, bir süre “evlenmeyi deneme süreci” olarak kendi evi ile eşinin evi arasında gidip gelmiştir.²³⁷ Ancak yeni rejim altında evlilik, sanki evler arasında yapılan sözleşme gibiydi. “Nüfus kaydı kanunu” ile kadınlar eşlerinin soyadını kullanmak zorundaydı. Bireysel düşünce veya istekler arka plana atılmıştır. Evlilikler genelde aile tavsiyesiyle veya görücü usulüyle yapılır, aşık olup evlenmek kabul edilemezdi. Evlenince çocuk doğurmak çok önemli bir görevdi ve eğer kadın çocuk doğuramazsa, kocasının aile üyeleri tarafından boşanmaları istenebilirdi. Bunlar, reformlardan önceki dönemlerde asker sınıfındakilerin disiplinleri ve geleneklerine dayalı aile yapısının özellikleriydi. Fakat Meiji döneminde sıradan halkın da bu kurallara uyması beklenmekteydi.

Hane sisteminin gerçekleştirilmesiyle beraber toplumdaki kadınların konumu belirlenmiştir.²³⁸ Bu dönemde kadınlar siyasetten uzak tutulmuş ve siyasi aktivitelere katılma hakkı kesinlikle verilmemiştir. Buna ilaveten Hane sistemiyle kadınların evine kapanmaları sağlanmış ve ev işleriyle uğraşmaya yönlendirilmişlerdir. Artık İmparator Ailesi'nin merkez alındığı, İmparator'un ülkenin reisi sayıldığı, Japon usulü ataerkil sistemi kurulmuş ve de erkek egemenliği ile baba otoritesi resmi olarak korunmuştur. Ancak her ne kadar İmparatorizm'e dayanarak dikey ilişkiye önem verilse de; bu hem toplumda hem de aile içinde modern toplumlarda temel prensip olan hakların sağlanması ile görevlerin yerine getirilmesine dayanan yatay ilişkiyle

²³⁷ Kiyoko Segawa, *a.g.e.*, s.86-88.

²³⁸ Hiroko Sekiguchi ve diğerleri, *a.g.e.*, s.165-168.

çelişmiştir. Modern ulusal devlet kurulmaya çalışılırken yeni tartışmaların da önü açılmıştır.

Sanayileşme ilerledikçe Japonların yaşam tarzları da değişime uğramıştır. Eğitim sisteminde başlangıçta ilköğretim bile bedelli olduğundan dolayı önce varlıklı erkeklere sonra orta sınıf erkeklere, ardından da kadınlar arasında yayılmıştır. Yüksek düzeyde okuma imkanı da benzer bir sırayla gerçekleşmiştir. Ancak kadınlara sağlanan eğitim imkanı iş kadını olmaları için değil de, evlendiklerinde hem iyi bir eş, hem de bilgili bir anne olmaya hazırlanmaları içindir. Kızların eğitim programında ev işleriyle ilgili dersler veya dikiş gibi günlük hayatta işlerine yarayacak derslere önem verilmiştir. Ama dersler her ne kadar ev işlerine yönelik olsa da orta eğitim, kadınların geniş bakış açısı kazanmasında faydalı olmuştur. Bu dönemlerde hem erkekler hem de kadınlar büyük şehirlere göç etmeye başlamış, para kazanarak geçinmeye çalışmışlardır. 1920 yılında ilk defa ülke çapında nüfus araştırması yapılmış; neticede de beyaz yakalılar, ortalama olarak çalışanların %8.5'ini, Tokyo'da ise %21'ini oluşturmaktaydı. Çekirdek ailenin oranı %54 iken, geniş ailenin %39 oranında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hane halkı sayısı, çiftçilerde 5.44 iken memur veya serbest mesleklerde 4.16 idi. Çok etkin olmasa da yeni yaşam tarzı öncelikle büyük şehirlerde görülmeye başlanmıştır. Erkekler şirket veya fabrikalarda çalışırken, eşleri evde çocuklarıyla veya ev işleriyle uğraşmaktaydı. Bu tür aile yapısına sahip kesime “yeni orta tabaka” denilmiştir. Ev ile iş yerinin arasındaki mesafenin uzak, karı-kocanın üstlendiği rollerin farklı ve evin üretim yeri değil de, tüketim yeri olduğu yeni bir yaşam tarzı söz konusudur. Buna ilaveten öğretmen gibi evlense de iş kariyerini devam ettirebilen veya dikiş, nakış gibi evden yürütülen işlerle uğraşip ev ekonomisine katkıda bulunan kadınlar da vardı.

Meiji döneminin sonunda kadınlarda yeni bir hareketlenme durumu ortaya çıkmıştır.²³⁹ “Seito” (“mavi çorap” demektir) adlı bir dergi başta olmak üzere bir kaç dergi yayımlanmaya başlanmış, bu dergiler aracılığıyla da devletin sunduğu Hane sistemine karşı meydan okumaya çalışılmıştır. Bu dergide kadınların haklarını korumak veya kazanmak amacıyla evlenmek, çocuk doğurmak, istenmeyen çocuğu düşürmek şeklindeki doğum kontrolü

²³⁹ 1911 yılında ortaya çıkan bu harekete “yeni kadın” hareketi denir ve Raicho Hiratsuka tarafından, kadın yazar yetiştirmek amacıyla yayımlanmaya başlanmıştır.

ve ev dışında çalışmak konusu üzerinde tartışmalar başlatarak insanların bu konularda düşünmesi ve dikkatlerin bu noktalara çekilmesi amaçlanmıştır. Bu konuda atılan adımlar, diğer hareketlerle, örneğin seçim hakkı arayışı ve hümanizm ile sosyalizm hareketleriyle beraber Taishou döneminde (1912-1926 yıllar arasında) daha çok canlandırılmıştır.²⁴⁰

Japon devleti, sanayileşme politikası ile beraber kendi gücünü yurt dışında da ispatlamayı planlamıştır. Savaş sürdükçe ve şiddet arttıkça demokrasiyle ilgili bütün girişim ve arayışlar devlet talimatıyla yasaklanmıştır. Yetişkin erkeklerin çoğu savaşa gitmiş, kadınlar ise erkekler yerine fabrika veya tarlalarda çalışmış, onlardan güçlü bir anne olmaları beklenmiştir. Sanayileşme, kentleşme veya kadınların çalışmaya başlamaları sonucu değişime uğrayan aileler konusunda 1935 yılında tekrar Hane sistemini vurgulayan bir demeç yayımlanmıştır. Demeçte İmparatorizm ile Hane sisteminin bağlantılı olduğu, sistemin korunmasının daha çok annelerin elinde olduğu nitelendirilmiştir. Buna ek olarak 1938 yılında Sağlık Bakanlığı kurulmuş, savaş koşullarında güçlü askerler yetiştirilmek amacıyla halkın sağlıklı beslenmeye yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Kadınların ise kimle olursa olsun karşı çıkmadan evlenmeleri ve evdeki çocuk sayısını dikkate almaksızın daha fazla çocuk doğurmaları beklenmiştir. Çok doğurgan olmaları kadınlar için bir onurdu.²⁴¹

4.2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası (1945 -)

Japonya'da savaşın bitmesiyle beraber diğer ülkelerin yönetimi altında ulusal devlet sistemi reformuna başlanmıştır. O dönemde anayasa ile medeni kanunun değiştirilmesiyle birlikte Hane sistemi de kaldırılmış, neticesinde aile yapısı, büyük bir dönüşüme uğramıştır. Yeni anayasada halk ön planda tutulmuş olup, halkın temel haklarının korunması esas alınmaktadır. Toprak reformu, işçilerin haklarının yasa yoluyla korunması gibi hareketler ile tam bir demokratikleşme sürecine girilmiştir. Aile yapısı da, toplumsal yapıya paralel olarak yeni kanun ve değerlere uydurulmaya çalışılmıştır. Bu dönüşüm, öncelikle eskiden Japonya'nın toplumsal yapısının

²⁴⁰ Bunlar, "Taishou Demokrasi" hareketleri olarak değerlendirilmektedir. Devlet, bu hareketlerin etkisiyle medeni kanunun, yeniden düzenlenmesine çalışmıştır.

²⁴¹ Annelerin iyi bir asker yetiştirmesi ve savaşta çocuğunu kaybetse de ölüm haberine ağlamamaları bekleniyordu.

en ucundaki birim olarak nitelenen ailenin, eski yerinden alınıp özel bir kurum olarak yeni toplumdaki yerine konulmasından yola çıkmıştır. Yeni anayasayla kadın ile erkek fark etmeksizin her bireyin, kanun önünde eşit olup, saygı duyulması gereken bir varlık olduğunu vurgulanmıştır. Bunu takiben yeni anayasadaki temel düzenleri somut bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla, medeni kanun başta olmak üzere diğer kanunlar da düzenlenmiştir. Ailenin, evlilik yoluyla yeniden yaratılacak bir kurum olması hedeflenmiştir.

1947 yılında nüfus kaydı ile ilgili kanun düzenlenmesi yapılmıştır. Yeni kanuna göre, evlilik ile yeni kaydın yaptırılması gerekir. Önceki kanundan farklı olarak yeni kanunda bir ailede üç kuşaktan daha fazlasının kaydedilmemesi gerekir. Yeni aile yapısı ile, gerçek anlamda eşit olan karı-koca ilişkisinin ön planda olması temele alınmış, baba-oğul ilişkisinin ön planda olduğu, büyüklere saygılı olunması beklenen eski aile yapısından sıyrılması beklenmiştir. Ayrıca eskiden Japonya'nın devlet politikasının temelini oluşturan ve toplumsal değerlerin ortasında duran Hane sistemi, 1947 yılında yeni medeni kanunun çıkmasıyla kaldırılmıştır. Yeni medeni kanunla aile reisi sistemi kaldırılmış, yalnız birinci erkek çocuğunun miras alma hakkı ve aile reisine ait olan hakları ve görevleri de kaldırılmıştır. Bu kanunla her çocuğun, eşit bir şekilde anne ile babasına ilişkin hakları ve görevleri paylaşması belirlenmiştir. Ayrıca eskiden kadınlar, ekonomik faaliyette bulduklarında sözleşme yaparken eşinin izni olması gerekirdi. Fakat yeni medeni kanun ile bu konuyla ilgili maddeler tümüyle kaldırılmış; artık aile içinde kadının konumu, görelisi olarak daha da yükselmiştir. Buna ilaveten yeni ceza kanununda sadece kadınları baskı altında tutan ve tek taraflı uygulanan zina ile ilgili madde de kaldırılmıştır. Reforma, aile ile ilgili büyük değişimlere karşı çıkanlar olsa da kamuoyu desteği ve uluslararası yardımla, hızla gelişmekte olan sanayi ve piyasa ekonomisinin etkileriyle karşı koymalar bastırılmaya çalışılmıştır.

Eskiden Hane sisteminde evlilikler yapılırken, aile reisinin kabulü gerektiği gibi evlilik, bireysel bir konu değil, iki aile arasında bağ kurarak üretimi sürdürmek için veya evi koruyarak soyun devamını sağlamak için yapılan bir sözleşmeydi. Fakat yeni anayasa ile medeni kanunda evliliğin, her bireyin kendi temel hakkı olduğuna, evlenen kadın ile erkeğin, kendi karar ve kabulüne bağlı olduğuna karar verilmiştir. Bu doğrultuda evliliğe bakış açısı ve eş seçme tarzı da büyük değişime uğramıştır. Kendi kararları ön planda

olduğundan insanlar, evlenirken eşlerinin kendilerine aşık olmasına veya evlenecekleri şahısla aralarında ortak nokta bulunmasına özen gösterirler. Fakat yine de düğün töreninin “hane” adına yapılıyor olması veya evlenen kadınların çoğunun, eşinin soyadını alması²⁴² ve de geniş ailede büyüyenlerin bazılarının evlendikten sonra çekirdek aile kursalar da kendini yeni “hane”nin kurucusu gibi düşünmeleri hala eski sistemin alışkanlıklarının devam etmekte olduğunu gösterir.

Dönüşüm sürecinde, yani savaştan sonraki yoksul zamanda ve maddi sıkıntıdan kurtulma sürecinde Japonlar, çok çalışmıştır. Bu süreç sonrasında ise Japon ekonomisinin gelişmekte olduğu dönemde ihtiyaç duyulan iş gücünün çoğu, köylerde veya kırsal kesimlerde tarlalarda çalışan ailenin ikinci veya üçüncü erkek çocuğuyla tamamlanmıştır. Söz konusu çocuklar, iş bulmak için ailelerinden, memleketlerinden uzak olan, Tokyo veya Osaka gibi büyük şehirlere gruplar halinde göç etmiştir.²⁴³ Bu çocuklar dükkan, mağaza veya fabrikalarda çalışarak Japon ekonomisinin gelişimine büyük katkıda bulunmuşlardır. Kızlar da erkek çocukları gibi gruplar halinde göç etmiştir. Ancak bu gelişmeler sonucunda göç eden çocuklar kendi çevre ilişkilerinden, yani aile ile akraba veya kendi doğup büyüdüğü topraklardaki komşularından, arkadaşlarından kopmuşlardır. Geride bıraktıkları insanlar yerine, kendileri gibi uzak yerlerden gelmiş iş arkadaşlarıyla ilişki kurmaya başlamışlardır. Öte yandan kırsal kesimler veya köylerde genç nüfus azalmıştır.

Japonya'ya özgü çalışma koşullarının, yani aynı iş yerinde emekli oluncaya kadar devamlı çalışmanın bazı avantajları vardı. Aynı iş yerinde çalıştıkça maaş düzenli olarak artar ve iş yerindeki konum yükselirdi. Özellikle erkekler, bu koşullardan daha fazla faydalanırlardı. Bu yüzden kadınlar, yüksek maaş alabilen erkeklerle evlenip, yüksek gelirli bir insanın eşi olmak isterdi. Evlenince çoğunlukla çekirdek ailelerde yaşanmaya başlanır ve erkekler, ait oldukları iş yerine sadık kalıp çok çalışırlardı. Kadınlar ise erkeklerin yoğun çalışma temposunu kabul etmiş, evlerinde çocuklarını

²⁴² Japonya'da “Nüfus kaydı sistemi kanunu”na göre evlenenlerin, tek soyadıyla kaydedilmesi gerekir. Evlense de kendi soyadını devamlı kullanma, yani çiftlerin farklı soyadı kullanabilmesi talebi Büyük Meclisi'nde tartışılmakta, fakat henüz kabul edilmemekte ve ilgili yasanın düzenlenmesi beklenmektedir.

²⁴³ O dönemde ortaokul mezunlarına, iş gücüne duyulan ihtiyaç yüzünden “Altın yumurta” denilmiştir.

yetiştirerek, ev işleriyle uğraşmışlardır. Yani karı-kocanın paylaşmakta olduğu görevler vardı. Bu dönemde insanlar, ev, araba ve beyaz eşyalarla dolu bir evi hayal ederek çok çalışmışlardır. Neticede de Japonya, savaştan sonraki yoksul durumundan oldukça kısa zaman içinde sıyrılmış, ekonomik durumu gün geçtikçe daha da iyiye gitmiştir.

Sanayileşme sürecinde Japonya'nın sosyo-ekonomik yapısı, oldukça değişmiştir. Savaştan önce nüfusun yüzde ellisinden fazlası tarım sektöründe çiftçilik, balıkçılık vb. yaparken, savaştan sonra kentleşmeyle beraber, özellikle 1960 yıllarından sonra imalat sektöründe, yani şirket veya fabrikalarda çalışanların oranı artmış, sonrasında da hizmet sektöründe çalışanların oranı gittikçe çoğunluğa oluşturmaya başlamıştır.²⁴⁴ Bu sektörlerde ihtiyaç duyulan iş gücü, tarım sektöründen temin edilmiştir. Buna ilaveten hizmet sektöründe de, gerek esnaf olsun gerekse kuaför, o ana kadar daha çok aile üyelerinin ortaklığı ile işletilmiştir. Fakat bu sistem de zaman geçtikçe ev dışında, bir iş yerinde eleman olarak çalışarak para kazanmaya dönmüştür. Ayrıca bazen çiftçiler de tarımla uğraşırken, başka işler de yaparak ek gelir elde etmeye başlamıştır. Bu durumlar, Japon ailesinin biçimini ve yapısını da etkilemiştir. Artık eskisi gibi hane halkının kalabalık olmasına, yani fazla iş gücüne sahip geniş aileye ihtiyaç olmadığı hissedilmiştir.

Sanayileşmiş toplumda çekirdek ailenin, çalışma tarzına ve kentsel yaşamdaki konut kapasitesine daha uygun olduğu, yeni demokratik atmosfere daha uygun bir aile biçimi olduğu fark edilmiştir. Ancak iş için kendi memleketinden ayrılıp büyük şehirlere göç edenler, kendi aile veya akraba ilişkisinden uzak kalmış; hatta kentsel yaşam yüzünden mahalle veya komşu ilişkisinden de kopmuş, bunların yerine erkekler, iş yeri vasıtasıyla topluma bağlanmışlardır, ancak ev kadınları ise toplumda ikinci planda kalmışlardır.²⁴⁵ Ayrıca kadınların iş gücü, aslında hem ucuz hem de toplumun ihtiyacına göre, yani toplumun ekonomik durumuna göre ayarlanabilir, uygun ve kullanışlı

²⁴⁴ Japonya'da sosyo-ekonomik yapı, birinci sanayi olarak tarım sektörü, yani çiftçilik, balıkçılık ve ormancılık vb.; ikinci sanayi olarak imalat sektörü ile madencilik ve üçüncü sanayi olarak hizmet sektörüyle ilgili işler, yani taşımacılık, ticaret, memurlar vb. sayılmaktadır.

²⁴⁵ Chizuko Ueno, *a.g.e.*, 1986., s.137.

olarak görülmektedir.²⁴⁶

4.2.2. Çağdaş Japonya’da Aile: Hızlı Değişim ve Yeni Aile Modelinin Arayışı

Japonya’da savaştan hemen sonraki, 1947–1949 yılları arası döneme “birinci bebek patlaması dönemi” denilmektedir. Bu zaman diliminde dünyaya gelen kuşak, Japonya’nın tam gelişme sürecinde demokratik ortamda büyümüştür. Ancak bu kuşaktaki kadınlar daha çok evlenerek, ev kadını olmayı tercih etmişlerdir. Savaştan sonra kadınların eğitim düzeyinin yükselmesine karşın, iş konusunda ne kadar yetenekli olsalar da veya ne kadar uzun süre çalışsalar da erkekler gibi ne yüksek maaş alabilir ne de daha yüksek bir konuma çıkabilirdi. 1960 yıllarından sonra Japonların çoğu, yoksulluk sorunundan kurtarılmıştır, bu yüzden kadınlar, kariyerine zorlanarak devam etmektense evlenmeyi tercih ederlerdi. Evlenince işten ayrılıp, ev kadını olmak isterlerdi. Savaştan önce Taishou döneminde ortaya çıkan yeni orta tabakadaki kadınlar, evlenince çekirdek ailelerde ev kadını olmuşlardır. Bu dönemde kadınların çoğu, bahsi geçen çekirdek aileleri örnek almış; karı-koca arasındaki görev paylaşımını kabul etmişlerdir. Ancak bu kuşaktaki kadınların kız çocuklarının (ikinci bebek patlamasında, yani 1971-1973 yıllar arasında dünyaya gelen kız çocuklarının) tercihleri daha farklıdır. Japonya’da ekonomik durumun çok gelişmiş olduğu bir dönemde doğup büyüyen bu kuşak, yaşam tarzı veya hayat döngüsü (evlilik, çocuk doğurma vb.) konusunda artık kendi annelerinkinden farklı değerlere sahiptir. Annelerinden daha farklı bir yaşam tarzı hayal etmektedirler.

(1) Evlilik Konusu

1910 yılı ila en son 2005 yılına ait rakamlar gösterilmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Japon ekonomisinde gelişimin başlangıcı olan 1960 yıllarından sonra yarım asır boyunca Japonya’da evlilik konusunun ne kadar değişmiş olduğu gözlemlenebilir. Tablo 27.’da gözlemlenen özellikler şöyle sıralanabilir:

²⁴⁶ Japonya’da Başbakanlık tarafından her yıl yayımlanan **Kokumin seikatsu hakusyo (Ulusal Halk Yaşam Raporu)**’nun 1996 yılına ait olan bir bildiri, kadınların ve tecrübeli yaşlıların iş gücüne ihtiyaç duyulduğu, aynı zamanda kadınların çalışmasının, onların çeşitli yaşam arzularını gerçekleştirmelerini de sağlayacağı yazılmaktadır.

Tablo 27. Japonya’da Evlenme ile Hayatta Hiç Evlenmeyenlerin Oranı, İlk Evlenme Yaşı ve İlk Evlenme Yaşının 19 Yaşı veya Daha Küçük Olanlarının Oranının Değişimi

| Yıl | Evlenme oranı (binde) | Hayatta hiç evlenmeyenlerin oranı (%) | | İlk evlenme yaşı | | | İlk evlenme yaşının 19 yaşı veya daha küçük olanlarının oranı (binde) | |
|------|-----------------------|---------------------------------------|-------|------------------|-------------|-------------------------|---|--------------|
| | | Erkek | Kadın | Erkek | Kadın | Ortalama yaş farklılığı | Erkek | Kadın |
| 1910 | 9.0 | - | - | 27.0 | 23.0 | 4.0 | - | - |
| 1920 | 9.8 | 2.17 | 1.80 | 27.4 | 23.2 | 4.2 | - | - |
| 1930 | 7.9 | 1.68 | 1.48 | 27.3 | 23.2 | 4.1 | 2.96 | 32.55 |
| 1940 | 9.3 | 1.74 | 1.47 | 29.0 | 24.6 | 4.4 | - | - |
| 1950 | 8.6 | 1.46 | 1.35 | 25.9 | 23.0 | 2.9 | 1.75 | 11.87 |
| 1960 | 9.3 | 1.26 | 1.87 | 27.2 | 24.4 | 2.8 | 0.46 | 6.40 |
| 1970 | 10.0 | 1.70 | 3.33 | 26.9 | 24.2 | 2.7 | 1.28 | 7.50 |
| 1980 | 6.7 | 2.60 | 4.45 | 27.8 | 25.2 | 2.6 | 1.26 | 5.20 |
| 1990 | 5.9 | 5.57 | 4.33 | 28.4 | 25.9 | 2.5 | 1.50 | 4.59 |
| 2000 | 6.4 | 12.57 | 5.82 | 28.8 | 27.0 | 1.8 | 2.83 | 5.93 |
| 2005 | 5.7 | 15.96 | 7.25 | 29.8 | 28.0 | 1.8 | 2.06 | 4.70 |

Kaynak: Japonya Ulusal Sosyal Güvenlik ve Nüfus Sorunları Araştırma Enstitüsü İstatistik veriler.

Japonya’da evlenme oranı²⁴⁷ ile hayatta hiç evlenmeyenlerin oranı,²⁴⁸ ilk evlenme yaşı ve ilk evlenme yaşının 19 yaş veya daha küçük olanlarının oranının²⁴⁹ değişimi olarak, 1910 yılından itibaren her 10 yıl için oran veya yaşlar gösterilmekte, en yenisi olarak 2005 yılının rakamları görülmektedir. Tabloda dikkat çekici rakamlar koyu harf olarak belirtilmiştir.

Evlenme oranında 1970 yılında en yüksek oranın (%10.0) görülmesinin nedeni, “birinci bebek patlaması” zaman diliminde dünyaya

²⁴⁷ Her 1 Ekim’de Japonya’nın toplam nüfusundan her 1000 kişi için evlenen kişi sayısıdır.

Japonya’da yurt çapında yapılan nüfus sayımına, resmi verileri toplamak amacıyla 1920’li yıllarda başlanmıştır ve genelde her 10 yılda bir defa devamlı olarak yapılmaktadır.

²⁴⁸ 50 yaşındayken henüz evlenmemiş nüfustur.

²⁴⁹ Her 1000 kişi için 19 veya daha küçük yaşta evlenenlerin nüfustur. Bu oranlardan 2005 yılının rakamlarının bulunmaması nedeniyle, 2007 yılının rakamları gösterilmektedir.

gelen kuşaktakilerin evlenmesi olabilir. Evlenme oranı, artış ile azalış tekrarlanmakta, yine de göreceli olarak azalma eğilimi görülmektedir.

Hayatta hiç evlenmeyenlerin oranında artış görülmekte, özellikle Japon ekonomisinde köpük patlamasının meydana geldiği 1990 yılından sonra oranın artışı hız kazanmakta, bu eğilim daha çok erkeklerde görülmektedir. 2000 yılında 50 yaşına gelen erkekler, 1950 yılında, “birinci bebek patlaması” olarak adlandırılan zaman diliminde doğmuş olanlardır.

Ortalama ilk evlenme yaşının değişiminde hem erkek hem de kadınlar, gittikçe geç yaşlarda evlenmeye yönelmekte, 2005 yılında erkeklerde 29.8 yaş, kadınlarda ise 28.0 yaş olduğu görülebilir. 1940 yılında oldukça büyük rakamlar (erkeklerde 29.0 yaş, kadınlarda ise 24.6 yaş) görülmesinde, İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi olabilir. Savaştan sonraki zaman diliminde (1950 yıllarında) biraz erken evlenmiş, yine de sonra 1970 yılından itibaren geç evlenme eğiliminin görülmesiyle beraber erkek ile kadınların yaş farklılığında gittikçe azalma eğilimi bulunduğu gözlemlenebilir.

İlk evlenme yaşının 19 yaş veya daha küçük olanların oranında, kadınlarda büyük değişim görülmekte, 1930 ile 1950 yıllarındaki rakamlar arasında çok büyük bir azalma görülmektedir. Bunun bir sebebi olarak İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Japonya'nın demokratikleşmesiyle beraber kadınların eğitim fırsatının artması arzedilebilir. Erkeklerde ise kadınlarıki gibi dramatik bir değişim görülmemekte, ancak 1960 yılında çok düşük oranın görülmesi, Japonya'da ekonomik açıdan gelişim zaman diliminde olduğu için erkeklerin işgücüne fazla ihtiyaç duyulması, bir sebep olabilir.

Tablo 28.'da Japonya'nın istatistiki bölge birimleri sınıflamasına göre evlenme oranı, hayatta hiç evlenmeyenlerin oranı ve ortalama ilk evlenme yaşının değişimi gösterilmektedir.²⁵⁰ Japonya'nın başkent ve en büyük nüfusa sahip olan Tokyo, ayrı bir şekilde gösterilmektedir. Bölgelere göre görülen rakamlardan her yıl için ortalama oranı, yatık ve koyu harf ile, en büyük oran koyu harf ile ve en küçük oran ise yatık harf ile belirlenmektedir.

²⁵⁰ Her bölgenin oran veya yaşları, bölgede görülen illerin istatistik verilerinden hesaplanan ortalama rakamıdır. Tokyo, Kantou Bölgesine aittir. 1960 yılına ait olan Kyuushuu bölgesinin oranları, Okinawa-ili haricinde hesaplanmıştır ve bu durumun sebebi de, o zaman diliminde Okinawa, Japon hükümetinin idare sınırları dışında kalmasıdır.

Tablo 28. Japonya'da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Evlenme ile Hiç Evlenmeyenlerin Oranı ve Ortalama İlk Evlenme Yaşının Değişimi

| | Evlenme oranı (%) | | Evlenmeyenlerin Oranı (%) | | | | Ortalama İlk Evlenme Yaşı | | | |
|-------------------|-------------------|-------------|---------------------------|--------------|-------------|-------------|---------------------------|--------------|--------------|--------------|
| | 1960 | 2005 | Erkek | | Kadın | | Erkek | | Kadın | |
| <i>Japonya</i> | 1960 | 2005 | 1960 | 2005 | 1960 | 2005 | 1960 | 2005 | 1960 | 2005 |
| <i>(Ortalama)</i> | 9.3 | 6.4 | 1.26 | 15.96 | 1.8 | 7.25 | 27.44 | 31.14 | 24.96 | 29.42 |
| Hokkaidou | 10.1 | 5.3 | 1.03 | 14.03 | 1.31 | 9.26 | 27.28 | 30.92 | 24.28 | 29.32 |
| Touhoku | 8.6 | 4.8 | 0.99 | 16.45 | 1.54 | 5.95 | 26.32 | 30.43 | 24.14 | 28.62 |
| Kantou | 9.3 | 5.9 | 1.34 | 17.18 | 1.90 | 6.90 | 27.62 | 31.39 | 25.36 | 29.41 |
| (Tokyo) | (12.4) | (6.9) | (1.61) | (21.2) | (2.98) | (12.56) | (28.98) | (32.40) | (26.31) | (30.79) |
| Chuubu | 8.5 | 5.3 | 1.02 | 14.70 | 1.63 | 5.14 | 27.09 | 30.89 | 24.67 | 28.92 |
| Kinki | 9.2 | 5.4 | 1.42 | 13.17 | 2.07 | 6.50 | 27.61 | 30.93 | 25.03 | 29.37 |
| Chuugoku | 8.1 | 5.0 | 1.29 | 14.62 | 1.34 | 5.70 | 26.68 | 30.51 | 24.25 | 28.90 |
| Shikoku | 8.0 | 4.9 | 1.44 | 15.63 | 1.58 | 7.11 | 26.26 | 30.30 | 23.97 | 28.98 |
| Kyuushuu | 8.3 | 5.3 | 1.35 | 15.70 | 1.91 | 8.03 | 26.91 | 30.23 | 24.79 | 29.06 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

1960 yılındaki Kyuushuu bölgesinin oranları, Okinawa-ili haricinde hesaplanılmıştır.

Evlenme oranı, her bölgede azalmaktadır, özellikle Hokkaidou Bölgesinde yaklaşık yarıya düşmüştür. Tokyo, her iki yılda da en yüksek oranı göstermektedir. 1960 yılında en yüksek oran Hokkaidou'da %10.1, en düşük oran ise Shikoku Bölgesinde %8.0 iken 2005 yılında en yüksek oran Kantou Bölgesinde %5.9, en düşük oran ise Touhoku Bölgesinde % 4.8 olarak görülmektedir. Her iki yılda en yüksek ile en düşük oran aralığı fazla değildir, başka bir deyişle evlenme oranında bölgeler arasında pek fark görülmemektedir ve zamanla farklılığın azalması bile gözlemlenebilir.

Hayatta hiç evlenmeyenlerin oranında, hem erkek hem de kadınların oranları zamanla artmakta ve Tokyo'da hem erkek hem de kadınlarda her iki yılda da en yüksek oranlar görülmektedir. Erkeklerde 1960 yılında en yüksek oran %1.44 ile Shikoku'da, en düşük oran ise %0.99 ile Touhoku'da görülmekte, 2005 yılında en yüksek oran %17.18 ile Kantou'da, en düşük oran ise %13.17 ile Chuubu'da görülmekte, bu rakamlara göre en yüksek oran ile en düşük oran arasındaki farklılık artmaktadır. Kadınlarda ise 1960 yılında en yüksek oran %2.07 ile Kinki'de, en düşük oran ise %1.31 ile

Hokkaidou'da görülmekte, 2005 yılında en yüksek oran %9.26 ile Hokkaidou'da, en düşük oran ise %5.14 ile Chuubu'da görülmekte, aralarındaki farklılık kadınlarda da artmaktadır. Bölgeler arasındaki farklılık aslında az olmasına karşın zamanla artmakta olduğu gözlemlenebilir.

Ortalama ilk evlenme yaşı, her bölgede hem erkek hem de kadınlarda ilerleme eğilimindedir. Buna ilaveten her iki yılda da Kantou Bölgesi'nde en büyük yaşlar görülmektedir. Erkeklerde 1960 yılında en büyük yaş (27.62 yaş) ile en küçük yaş (26.26 yaş, Shikoku'da) arasındaki farklılık çok az olmakla beraber 2005 yılında en büyük yaş (31.39 yaş) ile en küçük yaş (30.23 yaş, Kyuushuu'da) arasındaki farklılık da çok az görülmektedir. Kadınlarda ise 1960 yılında en büyük yaş (25.36 yaş) ile en küçük yaş (23.97 yaş, Shikoku'da) arasındaki farklılık çok az olmakla beraber 2005 yılında en büyük yaş (29.41 yaş) ile en küçük yaş (28.62 yaş, Touhoku'da) arasındaki farklılık da çok az olduğu gözlemlenebilir. Söz konusu ortalama ilk evlenme yaşı, bölgelere göre pek fazla farklılık göstermemektedir.

Evlilik konusu üzerine Japonlar, eskiden mutlak bir değere sahip idi. Gençlerin çoğu belli bir yaşa gelince evleniyordu. Ancak yeni kanunlarla koruma altına alınan kadınların, eğitim düzeyinin yükselmesiyle, evlenme yaşında gözle görülür bir gecikme gözlenmektedir.²⁵¹ Ayrıca sanayinin gelişimiyle elde edilen bireysel ekonomik gücün artışıyla, Japon toplumunda karışık yaşam tarzının kabulü gibi, yeni toplumsal değerler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunu takiben hizmet sektörünün gelişmesiyle, Japonya'da artık evlenmeden de rahat yaşanabilecek bir ortam oluşmuştur. Son zamanlarda toplumsal değerlerin değişmesiyle çalışan kadınların, daha doğrusu evlilik sebebiyle çalışmayı bırakmak istemeyen kadınların sayısı gittikçe artmıştır. Ekonomik güce sahip olan kadınlar, eskisi gibi evlenmek zorunda olduklarını düşünmemektedirler, evliliği kendi hayatlarının bir seçeneği olarak görmekte ve sonuçta da evlenmemeyi ya da geç evlenmeyi tercih etmektedirler.²⁵²

Eskiden kadın ile erkeklerin tanışma fırsatı fazla olmadığından,

²⁵¹ Sağlık ve Çalışma Bakanlığı'nın istatistik verilerine göre ortalama ilk evlilik yaşı, savaş bitişinden hemen sonra (1947 yılında) kadınlar için 22.9 yaş, erkeklerinki ise 26.1 yaşydı. Buna karşın son zamanlarda (2004 yılında) kadınlar için 27.8 yaş, erkekler için ise 29.6'dır.

²⁵² Son zamanlarda 52 yaşında ilk defa evlenen bir aktris (Tomoko Hoshino) "Ben de nihayet evlenmeye uygun bir yaşa gelmişim" demiştir.

kadınların çoğu belli bir yaşa gelince ailesinin uygun gördüğü ya da tanıdıkları aracılığıyla yani görücü usulüyle tanıştığı birisiyle, fazla düşünmeden ve nişanlılık süresini fazla uzatmadan evleniyordu. Evlenecekleri insan kim olursa olsun çok fazla itiraz etmeden kabul ediyorlardı. Evlilik konusunda aşk veya sevgi arka planda tutuluyordu. Örneğin savaş sırasında savaşa giden erkeklerin sadece fotoğrafı gösterilerek evlendirilen bir çok kadın da vardı. Ancak çağdaş kadın ve erkek; toplumsal değerlerin değişimi veya sınır tanımadan ilerleyen medya aracılığı ile cinsellikle erken yaşta tanışmakta, artık evlenmeden de elde edilebilen cinsel doyum insanları evlilikten biraz daha uzaklaştırmaktadır. Tanışma fırsatının fazla olmasının, evlenme kararı verirken tereddütte bırakan bir etken olduğuna işaret edilmektedir.²⁵³

Geç evlenmenin önemli sebepleri; başta kadınların öğrenim durumunun yükselmesi olmak üzere, çalışan kadın sayısının artması, buna karşın şu anki Japon ekonomisinin iyi olmaması nedeniyle bazı erkeklerin maaşının düşük olması ve de toplumsal değerlerin değişmesi olarak açıklanabilir. Günümüz Japonya'sında çalışan kadın ile erkekler arasındaki maaş farkının azalmasına karşın, erkekler arasındaki maaş farkı büyümektedir. Bu durumun bazı erkeklerin istese de evlenememesine sebep olmuştur.²⁵⁴ Bunu takiben toplumsal değerlerin değişmesinin, geç evlenme veya evlenmeme sebeplerinde önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bu konuda günümüz Japonya'sında insanları evliliğe iten toplumsal baskının olmadığını söylemek mümkündür. Örneğin bir Japon film yönetmeninin 1960'lı yıllarda çekmiş olduğu eski bir filmde, genç kızların evlenmekte tereddüt ettikleri, ancak çevrenin "bir insan için mutlu olma yolu, evliliktir" şeklindeki yorumlarıyla genç kızları evlendirmek için çaba göstermelerine dikkat çekilmektedir.²⁵⁵

Günümüzde Japonların çoğunluğunda evlenirken aşk veya sevgi duygusunun gerektiği, hatta bazen en önemli faktör olduğu düşünülmektedir. Japonları evlenmeye yönlendiren, en ikna edici kavram "aşk" sözcüğüdür.

²⁵³ Masahiro Yamada ve Touko Shirakawa, "Konkatsu" jidai (Evlilik Aranma Hareketlerinin Dönemi), Discover-sensho, Tokyo, 2008., s.103-104.

²⁵⁴ Aynı, s.99.

²⁵⁵ Japon bir film yönetmeni Yasujiro Ozu'nun, **Sanma no aji (Sanma'nın Tadı)** adlı bir eseridir. Sanma, Büyük Okuyanus'ta yakalanan balığın adıdır. Japon halkı sofrasında sıklıkla görülen balıktır ve sonbaharda tadı çok lezzetli olur.

Ancak aşk adına evlenenlerin aynı sınıftakilerle evlenmiş olmaları, şaşırtıcı bir gerçektir. Japonya’da 1959 yılında beyaz yakalılarının oranı, istihdam edilen nüfus oranının yarısını aşmıştır. Buna ilaveten Japonlar, eskiden genel olarak görücü usulüyle evleniyordu, ancak 1960’ların ikinci yarısından sonra evlenme biçiminde değişim görülmüş, görücü usulü yerine severek ve anlaşarak evlenme tercih edilmeye başlanmıştır.²⁵⁶ O zaman diliminde Japon kadınları, yüksek seviyede okumuş olmalarına karşın, evlendikten sonra ev kadını olmayı daha çok tercih etmişlerdir.²⁵⁷ Japon kadınlarının çoğu, beyaz yakalı erkekler ile birbirlerini severek evlenip, iki çocuk sahibi olmanın ve ev kadını olmanın hayalini kurmuştur. Bu durumun, yarım asır önce, yani Taishou döneminde Japonya’nın kentsel yaşamında, orta sınıf kadınlarına ait bir tercih olduğuna, ancak ekonominin gelişmesiyle birlikte 1960 yıllarından sonra Japon kadınlarının çoğunluğu tarafından tercih edilmeye başlandığına ve hem okul hem de iş yerlerinin kadın ile erkeklerin tanışma fırsatı bulabildikleri mekanlar haline dönüştüğüne işaret edilmektedir.²⁵⁸

Günümüz Japonyası’nda gözlemlenen geç evlenme ve evlenmeme durumunun, kadınların evlenmek istememesinden kaynaklanmadığı; evlenmek istedikleri halde tereddüt etmelerinden veya mümkün olduğunca ertelemelerinden kaynaklandığına işaret edilmektedir.²⁵⁹ Aslında evlilik konusunda Japon kadınların, evlenecekleri erkekte aradıkları, “üç yükseklik” olarak tabir edilen bazı özellikler vardır. Bu deyim, damat adayı olan erkekte “yüksek maaş”, “yüksek boy” ve “yüksek öğrenim durumu” gibi özelliklerin beklenmesi demektir. Kadınların, en çok sevebilecekleri veya kendilerine en çok yakışan erkeği beklemekte oldukları söylenebilir. Ancak duygu; görünmez, belirsiz olduğundan insanların kararsızlığına yol açabilir. Son zamanlarda kararsızlık sonucunda, birlikte olan çiftlerden, kadın hamile kalana kadar evlenmeyenlere de sık sık rastlanmaktadır. Japonya’da artık hem kentsel hem de kırsal ortamda toplumsal baskılar (evlenmeye iten baskı

²⁵⁶ JUSGNSAE’nin İstatistik verilerine göre 1935 yılında evlenenlerin %69’u görücü usulüyle, %13.4’ü ise severek evlenme kararı vermiştir. Ancak 1960’lı yılların sonunda %44.9’u görücü usulü ile, %48.7’si ise severek, 2005 yılında %6.2’si görücü usulü ile, %87.2’si ise severek evlenmiştir.

²⁵⁷ Minako Saitou, **a.g.e.**, 2003., s.244 ve 225.

²⁵⁸ **Aynı**, s.224 ve 244.

²⁵⁹ Masahiro Yamada ve Touko Shirakawa, **a.g.e.**, 2008., s.62-95.

veya evlenmemeyi eleştiren baskı) azalmıştır. Söz konusu toplumda bireysel düşünce ve davranışa saygı duyulması beklendiği için insanlar, hatta anne ve babalar bile kendi çocuklarının hayatlarına ve tercihlerine pek karışmazlar ve bu durumdan şikayette bulunmazlar. Tüm bu gelişmeler çocuk sayısının hızlı bir şekilde azalmasını etkilemektedir.

Son zamanlarda Japonya’da sosyo-ekonomik açıdan “alt tabakaya doğru”²⁶⁰ denilen bir durum ortaya çıkmıştır. Japonya, sanayi açısından gelişmeyi başardıktan sonra, halkın çoğu kendini “orta tabaka” olarak görmüştür. Ancak 1990’lı yıllardan itibaren Japon ekonomisinde baş gösteren sıkıntılar yüzünden, özellikle gençler arasında kaliteli şirketlerde çalışarak yüksek maaş alabilenler ile yarı-zamanlı veya geçici bir şekilde sigortasız, düşük maaş ile çalışanlar arasında bir ayrım oluşmuştur.²⁶¹ Bu dönemde gençler arasında, kendi düşük maaşıyla evlilik hayatına atılmaktansa, kendi öz anne ve babasıyla aynı çatı altında oturarak maddi açıdan rahatça geçinebilmeyi tercih edenlerin sayısı artmıştır. Gençlerin bu tercihleri “Parasite single (asalak bekarlığı)”²⁶² olarak adlandırılmıştır. Çağdaş Japonya’da gençlerin çoğu, doğduklarından itibaren maddi açıdan hiç sıkıntı çekmeden büyümüştür. Bu genç kuşağın, kendi sevdiği yaşam tarzından vazgeçmemesi ve anne-babaların da bu durumdan fazla şikayet etmiyor oluşu böyle bir durumu ortaya çıkarmıştır. Buna ek olarak yüksek maaş alamayan gençler arasından erkekler, tek başlarına geçinmekte zorlandıkları için “(istese de) evlenemez sendromu” olarak tanımlanan bir hale gelmişlerdir.

Erkeklerin evlilik sorununun, kadınlarınkinden daha ciddi olduğuna işaret edilebilir. Örneğin savaştan sonraki Japon politikasında, tarım sektörüne fazla önem verilmemesi, çiftçilerin evlilik durumunu doğrudan etkilemiştir. İşlerinin zorluğuna rağmen gelirlerinin az olması; özellikle soyun

²⁶⁰ Atsushi Miura, **a.g.e.**, 2005.

²⁶¹ Michiko Miyamoto, **Wakamono ga “Shakai-teki jakusha” ni tenrakusuru (Gençler “Toplumda Zayıf Konum” a Düşecekler**, Yousen-sha, Tokyo, 2002., s.38-40.

²⁶² Masahiro Yamada, **Parasite Single-jidai (Parasite Single Dönemi)**, Chikuma-shobou, Tokyo, 1999. Yamada, kendi anne ile babasına ekonomik açıdan bağımlı olup zengin bir bekar yaşamını sürdüren gençler üzerine 1997 yılında bu adı takmıştır ve bu söz, Japonya’nın dört bir yanında tanınmıştır.

devamını sağlama görevi verilen erkeğin gelin adayı bulmasını zorlaştırmıştır. Bu duruma bir çözüm olarak; yurt dışından (daha çok Güneydoğu Asya veya Çin gibi yakın ülkelerden) gelin adayı getirilmesi öngörülmüş, bu sayede uluslararası evlilikler de artış göstermiştir. Japon erkeklerinin “erkek gibi olmalı” düşüncesinin yüceltilmesi nedeniyle, duydukları sıkıntı sonucunda kendilerini kadınlara iyi tanıtamadıklarına da işaret edilmektedir.²⁶³ Evlenince ev kadını olmak isteyen kızların olması ve ev hanımlığı, kadınlar için bir kaçamak yolu olabildiğine göre, “evlenemez sendromu” deyişi, kadınlardan çok erkekler için ciddi bir sorun olabilir.

(2) Boşanma Konusu

Tablo 29. Japonya’da Boşanma Oranının Değişimi (binde)

| Yıl | 1883 | 1890 | 1900 | 1910 | 1920 | 1940 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2007 |
|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Oran | 3.38 | 2.73 | 1.46 | 1.21 | 1.00 | 0.68 | 1.01 | 0.75 | 0.93 | 1.22 | 1.28 | 2.10 | 2.02 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler. .

Boşanma konusu ile ilgili Tablo 29.’da, 1883 yılı ve her 10 yıl için ve de en yenisi olarak 2007 yılının boşanma oranları²⁶⁴ gösterilmektedir. İstatistiksel veriler yetersiz olsa da 1880-1890 yıllarında boşanma oranının 2007 yılının rakamına göre daha yüksek olduğu bilinmektedir.

Boşanma açısından evlilik ile ilgili bir duruma yaklaşıldığında, savaş sonrası göreceli olarak kadınların toplum içindeki konumunun yükselmesiyle beraber, toplumsal değerlerde de büyük bir değişimin olduğu görülmektedir. Eskiden toplumsal bir değer olarak “Fusho-Fuzui” (erkek bir şey teklif eder ve karısı onu kabul edip eşinin peşinden gider anlamındadır) denilen bir deyiş vardı. Kadınlar, kocasının sözlerini itiraz etmeden izlemek zorundaydı. Yani kadınlara, eşlerine itaatli davranmaları ve ne olursa olsun sabredip evlilik

²⁶³ Rieko Suzuki, **Chou-syoushi-ka: Kiki ni tatsu Nihon-shakai (Olağanüstü Düzeyde Çocuk Sayısının Azalması: Japon Toplumunu, Buhran Durumunda)**, Shûeisha-shinsho, Tokyo, 2000., s.111-118. Japonya’da eskiden beri toplumsal değer olarak “Susmak, altın demektir” veya “Söylememek, çiçeklere benzer” denilir.

²⁶⁴ Japonya’nın toplam nüfusundan her 1000 kişi için boşanma nüfusudur. 1883 ve 1890 yılının rakamları, Meiji Hükümeti’nin Başbakanlık İstatistik Kurumu’nun “İmparatorluk İstatistik Raporu”ndan alınmıştır. 1950, 1960 ve 1970 yılının rakamlarında Okinawa-ili haricinde hesaplanılmıştır.

hayatlarını tamamlamaları tavsiye ediliyordu. Kadınlar, evlilik hayatları ne kadar kötü olursa olsun, toplum içinde kendi ayakları üzerinde durabilecek kadar ücret kazanamadıkları için ve toplumsal baskı yüzünden veya çocuğa karşı sorumluluk duygusuyla eşlerinden boşanamazlardı. Evlilik, bazen kadınlar için “hayatta sonsuz bir işte bulunmak” şeklinde ifade ediliyordu. Ne de olsa evlenmek, geçinebilmek demektir, Dolayısıyla boşanma sayısı, toplumdaki ekonomik durumdan etkilenerek, ekonominin hızla gelişmeye başladığı dönem olan 1960 yıllarından sonra (1983 yılından sonra bu yükseliş biraz dinmiş) özellikle 1991 yılından beri her sene yükselmektedir.

Eskiden boşanan kadınlara, kendi aileleri tarafından bile “insanların yüzüne bakamıyoruz” denilerek, baskı uygulanmıştır. Bir araştırmacının sonucuna göre Japonlarda çocuklarını üzmemek için boşanmayı kabul etmeyenlerin oranı, diğer batılı ülkelere (Amerika, Fransa vb.) göre yüksek çıkmaktadır.²⁶⁵ Buna karşın günümüzde gençlerde bu toplumsal değere önem vermeyenlerin oranı artmakta ve boşanma kararının daha çok kadınlar tarafından verilmesi dikkat çekicidir. Örneğin yaşamı gözler önünde olan Seiko Matsuda, kendi kararıyla boşandığını kamuoyu önünde duyurmuştur. Özellikle kadınlardan gelen tepkiler, bu durumu eleştirmediklerini, hatta desteklediklerini göstermektedir. Bu durum, karışık yaşam tarzının kabul edilmesiyle artık yalnızlık duygusuna kapılsa da, içinde bulunulan duruma sabretmektense boşanmayı tercih etmek isteyenlerin sayısının artmış olduğu anlamına gelmektedir. Orta yaştakilerin, boşanma sayısı da oldukça artmıştır. Fakat sorunları olsa da boşanmaktan kaçınan çiftler vardır ki, bu çiftler için “aile içi boşanması” veya “maskeli çift” gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Tablo 30.'a bakıldığında her iki yılda da en yüksek boşanma oranı Hokkaidou Bölgesinde %0.93 ve %2.42 oranıyla görülmektedir. En düşük oran ise 1960 yılında Kantou'da %0.61 oranıyla 2005 yılında Chuubu'da %1.77 oranıyla görülmektedir. En yüksek ile en düşük oran arasındaki farklılık, başka bir deyişle bölgeler arasındaki farklılık az da olsa artmaktadır. 15 yıl veya daha uzun süreden sonra boşananların oranı ise

²⁶⁵ Touru Takahashi, **Nihon-jin no kachi-kan sekai ranking (Japonların Değerleri Dünyada Sıralanması)**, Chuoukouron-sha, Tokyo, 2003., s.116-121.

bölgeler arasındaki farklılıkları gösteren veriler bulunmamakta, ancak Japonya'da bunun ortalama oranı artmıştır (%9.9'dan %24.9'a).

Tablo 30. Japonya'da İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Boşanma Oranının Değişimi (binde)

| | Boşanma Oranı (%) | | 15 yıl veya daha uzun süreden sonra boşananların oranı (%) | |
|------------------|---------------------------|-------------|--|------------|
| | 1960 | 2005 | 1960 | 2005 |
| | Japonya (Ortalama) | 0.75 | 2.08 | 9.9 |
| Hokkaidou | 0.93 | 2.42 | | |
| Touhoku | 0.72 | 1.93 | | |
| Kantou | 0.61 | 2.07 | | |
| (Tokyo) | (0.80) | (2.19) | | |
| Chuubu | 0.64 | 1.77 | | |
| Kinki | 0.70 | 2.04 | | |
| Chuugoku | 0.83 | 1.86 | | |
| Shikoku | 0.87 | 2.08 | | |
| Kyuushuu | 0.81 | 2.18 | | |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

1960 yılına ait Kyuushuu Bölgesinin oranı, Okinawa-ili haricinde hesaplanılmıştır.

(3) Çocuk Sayısının Azalması

Son zamanlarda evlilik konusuyla birlikte Japon ailesinin ciddi bir sorunu olarak tartışılmaktadır. Japon toplumunda toplam nüfus içindeki çocuk sayısındaki düşüş, şöyledir:

Tablo 31.'de görüldüğü gibi zamanla toplam nüfus içindeki çocuk oranının azalmasına paralel olarak yaşlıların oranı artmaktadır. Bu durum, toplumdaki işgücü ile toplumsal menfaat açısından pek hoş karşılanmamaktadır.

Tablo 31. Japonya’da Toplam Nüfus İçindeki Çocuk ve Yaşlıların Oranı (%)

| Yılı | Genç Bağımlılık Oranı (0-14 yaş) (%) | Yaşlı Bağımlılık Oranı (65 ve daha yukarı yaş) (%) | Toplam |
|------|--------------------------------------|--|--------|
| 1920 | 36.5 | 5.3 | 41.8 |
| 1930 | 36.6 | 4.8 | 41.4 |
| 1940 | 36.1 | 4.7 | 40.8 |
| 1950 | 35.4 | 4.9 | 40.3 |
| 1960 | 30.2 | 5.7 | 35.9 |
| 1970 | 24.0 | 7.1 | 31.1 |
| 1980 | 23.5 | 9.1 | 32.6 |
| 1990 | 18.2 | 12.1 | 30.3 |
| 2000 | 14.6 | 17.4 | 32.0 |
| 2005 | 13.8 | 20.2 | 34.0 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 32.’deki rakamlar, normal koşullarda doğurgan döneminde (15-49 yaşları arasında) bir kadın başına düşen çocuk sayısıdır ve bu rakamlar, görüldüğü gibi giderek azalmaktadır. Japonya, batılı ülkelerle karşılaştırıldığında çocuk sayısının azalma eğiliminin hem hızlı hem de belirgin olduğu bir ülkedir.²⁶⁶ 1989 yılında 1.57 olmuştur ki, o zaman “1.57 şoku” denilmiştir. Ancak azalma günümüzde de hala devam etmektedir. 2007 yılında biraz da olsa artış gösterip 1.31 olmuştur.

Tablo 32. Japonya’da Kadın Başına Düşen Çocuk Sayısının Değişimi (kişi)

| Yıl | 1925 | 1930 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 1995 | 2000 | 2005 | 2007 |
|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Kişi | 5.09 | 4.70 | 3.64 | 2.02 | 2.08 | 1.75 | 1.52 | 1.42 | 1.37 | 1.27 | 1.31 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 33.’de görüldüğü gibi her iki yılda da çocuk sayısı, en fazla Kyuushuu Bölgesinde (1960 yılında 2.34 kişi, 2005 yılında 1.47 kişi)

²⁶⁶ JUSGNSAE’nin verilerine göre, Amerika’da 2.05 kişi (2005 yılı), Fransa’da 2.00 kişi (2006 yılı), Almanya’da 1.32 kişi (2006 yılı), İtalya’da 1.32 kişi (2005 yılı), İsviçre’de 1.85 kişi (2006 yılı) ve İngiltere’de 1.84 kişi (2006 yılı) görülmektedir.

görülmekte, en az ise Tokyo hariç 1960 yılında Kinki'de 1.89 kişi, 2005 yılında Hokkaidou'da 1.15 kişidir. Japonya'da bölgeler arasındaki farklılık, her iki yılda da pek fazla görülmemektedir.

Tablo 33. Japonya'da İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması ve Yaş Grubuna Göre

Kadın Başına Düşen Çocuk Sayısı

| | 1960 | 2005 |
|---------------------------|-------------|-------------|
| Japonya (Ortalama) | 2.02 | 1.27 |
| Hokkaidou | 2.17 | 1.15 |
| Touhoku | 2.25 | 1.37 |
| Kantou | 2.06 | 1.27 |
| (Tokyo) | (1.70) | (1.00) |
| Chuubu | 2.05 | 1.39 |
| Kinki | 1.89 | 1.28 |
| Chuugoku | 1.98 | 1.41 |
| Shikoku | 1.98 | 1.34 |
| Kyuushuu | 2.34 | 1.47 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

1960 yılına ait Kyuushuu Bölgesinin oranı, Okinawa-ili haricinde hesaplanmıştır.

Japonya'da toplumsal değerler açısından evlenmeden çocuk doğurmak, daha sonra tek başına çocuk büyütme, hoş karşılanmaz ve çok az rastlanır. Dolayısıyla evlenmeyen veya geç evlenen kadın²⁶⁷ sayısının artması, çocuk sayısının azalmasında önemli bir faktör olarak gösterilebilir. Yaşam tarzının karışık olması, toplumsal değerlerin değişmesi veya baskının azalması, evlenmeyenlerin veya hayatını çocuksuz olarak sürdüren çiftlerin de topluma tarafından kabul edilmelerini sağlamaktadır. Ailelerde bir çocuğu yetiştirmek veya okutmak; ekonomik, psikolojik veya zaman açısından yükün artması anlamına gelmekte, bebek ve çocuk ölümünün azalmasıyla artık az sayıda da olsa kaliteli çocuk yetiştirmenin olası hale geldiği düşünülebilir.

Tablo 34.'de görüldüğü gibi Japonya'da nüfus artış oranında,²⁶⁸

²⁶⁷ Japon kadınlarının ilk çocuk doğurma ortalama yaşı, 2004 yılında 28.49'dur.

²⁶⁸ Bebek patlaması esnasında, yani savaştan sonra 1946 yılında %4.99, 1947 yılında %3.10, 1948 yılında %2.43, 1949 yılında ise %2.21 görülmektedir.

1890-1910 yılları arasında artış görülmekte, bu zaman diliminde Japonya, diğer gelişmiş ülkelere karşı güçlü bir ulusal devlet kurmayı hedeflediği için doğurganlığın teşvik edildiği düşünülebilir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra 1946-1949 yıllarında büyük artış göstermekte, ancak ondan sonra 1970 yılı hariç devamlı olarak nüfusta bir azalış görülmektedir. Bu durum, çocuk ölümünün azalması ve ortalama yaşam süresinin uzaması göz önüne alındığında, çocuk sayısının azalmasıyla doğrudan ilişkilendirilebilir.

Tablo 34. Japonya'da Nüfus Artış Oranının Değişimi (%)

| Yıl | 1873 | 1880 | 1890 | 1900 | 1910 | 1920 | 1930 | 1940 |
|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Oranı | 0.51 | 0.51 | 1.09 | 1.02 | 1.30 | 0.80 | 1.56 | 0.78 |
| Yıl | 1946 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2007 |
| Oranı | 4.99 | 1.75 | 0.84 | 1.15 | 0.78 | 0.33 | 0.20 | 0.00 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 35.'de bebek ve çocuk ölümlerinde,²⁶⁹ zamanla meydana gelmiş dramatik bir değişime tanık olabilir. Özellikle 1960 yıllarından sonra düşüş oranlarında ivme kazanmıştır.

Tablo 35. Japonya'da Bebek ve Çocuk Ölümleri

| | 1920 | 1930 | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2005 |
|-----------------------------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Bebek ölüm hızı | 165.7 | 90.0 | 60.1 | 30.7 | 13.1 | 7.5 | 4.6 | 3.2 | 2.8 |
| 4 yaş altı ölüm hızı | 138.8 | 89.7 | 40.1 | 16.6 | 7.5 | 3.9 | 2.5 | 1.8 | 1.5 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

²⁶⁹ Bebek ölüm hızı, her 1000 bebek için ölenlerin sayısıdır. Belli bir yıl içinde meydana gelen bir yaşından küçük bebek ölümlerinin o yıl içinde meydana gelen canlı doğumlara oranının binde olarak ifade edilmesidir. 4 Yaş Altı Ölüm Hızı ise, Japonya'daki sınıflandırılma şekline göre 0-4 yaş grubu olarak arzedilen sayısıdır.

**Tablo 36. Japonya’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre
Bebeklerin Ölüm Hızının Değişimi (binde)**

| | 1960 | 2005 |
|---------------------------|-------------|-------------|
| Japonya (Ortalama) | 30.7 | 2.8 |
| Hokkaidou | 30.2 | 2.8 |
| Touhoku | 40.2 | 2.6 |
| Kantou | 31.4 | 2.9 |
| (Tokyo) | (20.4) | (2.7) |
| Chuubu | 31.3 | 2.8 |
| Kinki | 30.1 | 2.9 |
| Chuugoku | 32.4 | 3.0 |
| Shikoku | 38.1 | 2.8 |
| Kyuushuu | 33.2 | 2.6 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

1960 yılına ait Kyuushuu Bölgesinin oranı, Okinawa-ili haricinde hesaplanılmıştır.

Bölgelere göre hazırlanan Tablo 36.’da 1960 yılında en yüksek oran %40.2 ile Touhoku’da, en düşük oran ise Tokyo hariç %30.1 ile Kinki’de görülmekte, 2005 yılında en yüksek oran %3.0 ile Chuugoku’da, en düşük oran ise %2.6 ile Touhoku ve Kyuushuu’da görülmektedir. 1960 yılı ve 2005 yılı rakamlarına göre bölgeler arasındaki farklılığın azalmış olduğu, buna ilaveten Touhoku Bölgesinde iki rakam arasında büyük farklılık görülebilir.

Japon tarihine bakılacak olursa Japonya’da çocuk ölüm sayısı, 1920 yılından beri yapılan tabloya göre belirgin bir şekilde azalmaktadır. Tablo 35.’de görüldüğü gibi o zamana kadar olan süreçte bebekken veya beş yaşına gelmeden ölen çocuk sayısı çok fazlaydı. Bu yüzden çocuklar için, “yedi yaşına kadar tanrının çocuğu” denilmiştir. Buna karşın tarım toplumu döneminde bazı dağlık bölgelerde halk arasında kapalı bir köy içinde insanları besleyip toplumun devamını sağlamak amacıyla çocuk sayısında düzenlemeye ihtiyaç duyuluyordu.²⁷⁰ Doğurgan kadınlar, bazen hamileyken çocuğu kasti olarak düşürmüş, bazen de kıtlık dönemlerinde bebekken öldürme bile yapılmıştır. Ancak bu alışkanlık, Meiji döneminden sonra ceza kanunuyla yasaklanmıştır. 1910 yıllarından sonra fazla çocuk istemeyen

²⁷⁰

Kunio Yanagida, a.g.e., 1931. Kısırlık ve doğurganlık ile ilgili bir metinden.

yoksul aileler, Aile Planlaması hareketinden faydalanacaktır.²⁷¹ Fakat devlet tarafından baskı yapılarak, özellikle savaş süresince devlet politikası olarak da doğurganlık teşvik edilmiştir.²⁷²

Savaş bittikten sonra ise, 1948 yılında kadınların özürülü çocuk doğurmasını engellemek amacıyla bir kanun çıkarılmış, bu kanunla kürtaj kabul edilmiştir. Neticede kürtaj yaptırılanların sayısı artmıştır. Kadınlar aile planlaması ile birlikte çocuk sayısını kontrol edebilmeye başlamıştır. Günümüzde bilimde görülen gelişmeler sayesinde hamile kalmaktan kaçınmak veya hamile kalmak gibi doğum kontrol yöntemleri artık daha kolaydır. Ancak çocuk sahibi olamayan çiftler zor bir durumdadır. Japonya’da evlat edinmek kolay olmadığı için soyun devamına ihtiyaç duyulan ailelerde gelinler, hamile kalma umuduyla her türlü tedaviyi sürdürmektedirler.

Çocuk doğurma konusu, eskiden beri doğal felaket ile karşılaştığında insanüstü olan veya toplumun sosyo-ekonomik durumuna göre toplum tarafından kontrol edilmeye çalışılan bir konudur. Fakat artık eskisine göre, daha çok bireyin kararına dayanan bir seçim haline gelmekte ve kadınların “doğurma hakkı” şeklinde, kadınların veya karı-kocanın bireysel seçimi olarak açıklanma eğiliminde olduğu söylenebilir.²⁷³

Bu konunun, Japonya modernleşmeye başladıktan sonra bir dönem devlet politikaları tarafından yönlendirilmiş olduğu söylenebilir. Günümüzde ise, insan hakları açısından zorla yaptırabilecek bir konu değildir. Yine de bazen toplumsal değerlerle baskıya maruz kalabilmektedir. Günümüz Japonyasında, çocuk doğurulmasını teşvik etmek amacıyla yetkiler tarafından belirli bir yaşa kadar ekonomik destek sağlamak veya parayla ödüllendirmek gibi bazı uygulamalar geliştirilmektedir. Yani Japon devleti, sorunu çözmek konusunda bu şekilde çalışmaktadır. Ayrıca yerel yönetimler de, çalışan annelerin iş saatinde çocuğun bakımını sağlamak gibi, aileleri rahatlatacak çözümlere yönelik bazı girişimlerde bulunmaktadır.²⁷⁴ Ancak

²⁷¹ Margaret Higgins Sanger’nın arzettiği “Aile Planlaması” hareketleri, Japonya’da Shizue Katō tarafından tanıtılmış ve yürütülmüş, Senji Yamamoto da katkıda bulunmuştur (Yamamoto, komünist olması nedeniyle 1929 yılında bir milliyetçi tarafından öldürülmüştü).

²⁷² “(Çocuk) doğur, arttır!” sloganı, toplumsal bir hareket olarak yayılıyordu.

²⁷³ Bu araştırmanın alan araştırmasında uygulanan anketin sonucuna göre, bazı Japon kadınları, çocuk sahibi olma konusunun “kendi seçimleri” olduğunu vurgulamaktadır.

²⁷⁴ JUSGNSAE tarafından 2003 ve 2004 yılında yapılan araştırmanın sonucuna göre, yaşlılar daha

bütün çabalara karşın çocuk sayısı azalmaya devam etmektedir.

Günümüz Japonyası, çocuk yetiştirmeye daha soğuk bakan bir toplum haline gelmiştir. Çünkü Japon ailesinde; aile bireyleri birbirlerinden, akrabaları ve komşularından kopmuştur ve aile işlevini yitirmiş çekirdek ailelerde yaşayan kadınlar, çocuk bakmayı yük olarak görmeye başlamışlardır. Bu durum, hem çalışmaya devam eden kadınlarda hem de ev kadınlarında da görülebilir. Kentleşmiş günümüz Japon toplumunda aileler, her ne kadar çevre ilişkisinden kopmuş da olsalar toplumdaki kopamayacakları için, maddi veya manevi açıdan kamusal destek ve yardım beklemektedirler. Beklenen yardımın görülmemesinin, çocuk yapma isteğini bastırıldığına işaret edilmektedir.²⁷⁵

1984 yılında yapılmış bir araştırmanın sonucuna göre²⁷⁶ Japonya'da da diğer ülkeler gibi kadın-erkek eşitliğine doğru yönelmiş ancak diğer ülkelere göre daha çok kararsız cevap görülmüş ve geleneksel değere daha yakın olduğu belirlenmiştir. Buna ilaveten "kadınların hayat görevini tamamlaması için çocuk doğurması gerekir mi?" sorusuna, diğer ülkelere göre daha yüksek oranla olumlu cevabı verilmiştir. Bu araştırmanın yapıldığı zamanda Japonya'da çocuk doğurma veya çocuk bakımı konusuna çok önem verilmiş olması, günümüz Japonyasında gözlemlenen durumlarla karşılaştırıldığında oldukça dikkat çekicidir.

Günümüz Japonyası, sanayi toplumdan bilgi toplumuna geçmektedir ve Japonlar toplumsal değerleri değiştirmektedirler. Bireysel hakları elde etme ve kendi yeteneklerini geliştirmeye teşvik edilmekte ve Japon kadınları da bu değerlerin peşinde koşmaktadırlar. Japonya'da ekonominin hızlı geliştiği dönemde kadınlar, daha çok ev kadını olmayı tercih etmişlerdir. Ancak günümüz Japonyasında kadınların çoğu, sadece ev işleri ve çocuk bakımı konusıyla ilgilenmektense, piyasa ekonomisinin gereksinimi

çok ailelerinin iç desteklerini beklemekte, ancak onların çocuklarının kurduğu aile ise daha çok kamu hizmeti beklemektedir.

²⁷⁵ Potosu Kusunoki, **Undewa ikenai! (Doğurmamalı!)**, Shinchou-sha, Tokyom 2004. Yazar,, kendi doğum deneyiminden yola çıkarak şimdiki Japonya'da büyük şehirde çocuklu anne olmanın zorluklarını itiraf şeklinde açıkça anlatıyor.

²⁷⁶ Japonya Başbakanlığı tarafından Filipin, İsveç, Batı Almanya, İngiltere, Amerika ve Japonya'da kadınlar üzerine yapılmış "kadın-erkek görevlerinin paylaşımı" konusu ile ilgili bir karşılaştırmalı araştırmadır.

doğrultusunda çalışıp para kazanmak ve kariyerlerine daha çok vakit ayırmak istemektedirler. Artık bebek ve çocukların ölüm korkusundan kurtarıldığı ve çocukların işgücüne ihtiyaç duyulmadığına göre, bir ailede çocuk sayısı az da olsa iyi eğitim verip kaliteli çocuk yetiştirmek amaçlanmaktadır.

Ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere bakılacak olursa, çocuk sayısındaki azalma ve yaşlı nüfusun artması, yalnız Japonya’da değil, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerin ortak bir sorundur. Ancak bu ülkeler arasında da çocuk doğurma oranlarında farklılık görülmekte ve bu durumun, kültürel özellikler ve toplumsal değerlerden kaynaklandığına işaret edilmektedir.²⁷⁷ Japonya, düşük oranın görüldüğü diğer ülkeler (Güney ve Doğu Avrupa, Uzak Doğu ülkeleri vb.) gibi, otoriter ve geleneksel aile yapısına yönelik toplumsal değerlere sahiptir. Japonya’da eğitim ve çalışma konusunda kadın-erkek eşitliği sağlanmış, kadınlar iş yerinde veya kamu alanında özgürce davranabilmektedir. Buna karşın aile içinde hala bir eşitsizlik, daha doğrusu kadınlara karşı toplumsal baskı mevcuttur. Aile içinde ev işleri ve çocuk veya yaşlı bakımının, toplumsal cinsiyet açısından hala kadınların görevi olarak algılandığı söylenebilir.

Japonya’da 1990’lı yıllardan beri çocuk doğurma oranının düşüklüğüne dikkat çekilmiş, ancak bu sorun hükümet tarafından gündeme getirilmesine karşın, düzeltilememiştir. Japonya’da çocuk sayısının azalma sorununa ilişkin 1997 yılında, yani 10 yıl önce Sağlık Bakanlığı Nüfus Sorunları Komitesi tarafından sunulan raporda kadınların hem çalışıp hem de çocuk doğurup bakma konusunda, zorlanacaklarına işaret edilmiştir,²⁷⁸ fakat Japonya hala bu sorunla karşı karşıyadır. Ayrıca Kore, Tayvan ve Singapur gibi ülkelerde çocuk doğurma oranlarının Japonya’dan daha düşük olduğuna da dikkat çekilmektedir.²⁷⁹ Bu ülkelerin ortak noktası olarak eğitim düzeyinin yükselmesiyle beraber kaliteli okullara gidebilmek için girilen rekabet ortamı gösterilmektedir. Japonya ve bu ülkelerde iyi bir işte veya iyi şirketlerde

²⁷⁷ Sigemi Kouno, *a.g.e.*, 2007., s.203-207.

²⁷⁸ Raporda “Kadınların topluma katkıda bulunması konusu, karmaşık seçeneklerden biri olarak değerlendirilmiştir. Japonya’nın geleneksel, toplumsal değerlerine göre ev işleri ile çocuk bakmanın, kadınların görevleri olarak görülmesi; ayrıca iş dünyasında aileden daha çok işe önem verme eğiliminin hala mevcut olması nedeniyle, kadınlar çalışma ve çocuk doğurup bakma konusunda zorlanacaklardır” denilmiştir

²⁷⁹ Sigemi Kouno, *a.g.e.*, 2007., s.207-213.

çalışabilmek için kaliteli üniversiteden mezun olunması öncelikli aranan koşullardandır; yani kaliteli bir üniversiteden mezun olmak, kaliteli bir yaşam sürmek için çok iyi bir fırsattır. Kaliteli üniversiteye girmek için yapılan uğraşlar anaokulundan itibaren iyi okullarda okuyabilmek için giriş sınavları ile başlamakta, sınava girmek isteyenlerin çoğu, kazanmak için okul dışında dersanelere devam etmektedirler. Tüm bu uğraşlar eğitim masraflarını yükseltir ve bu durum çocuk sayısının azalmasında önemli bir etken olabilir.

Şu an Japonya'da "hem kadın ve hem de erkeklerin ortak girişimlerde bulunmaları"ni sağlayan projeler, devlet tarafından yürütülmektedir.²⁸⁰ Bu projeler ile, kadınların evlense de topluma katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla kadın-erkek eşitliği, özellikle ev işleri ve çocuğa bakma konusunda desteklenmelerine yönelik yasalar ve çeşitli destekler düzenlenmektedir. Ancak bu projeler henüz oluşturulma aşamasındayken, 1990'lu yılların ikinci yarısında "Yeni-ekonomi" denilen bir ekonomik sıkıntı başlamış, bu durumda evlenemeyen erkek veya boşanan çift sayısının artması, çocuk sayısının azalmasına dolaysız bir şekilde sebep olduğuna da işaret edilmektedir.²⁸¹ Aslında bir araştırmaya göre, Japon çiftlerinin sahip olmak istedikleri çocuk sayısı, doğurdukları çocuk sayısından daha fazladır, bu yüzden çocuk sayısını arttırma konusunda Japonya'nın hala umutlu olduğuna işaret edilmektedir.²⁸² Ekonomik sorunların çözülmesi başta olmak üzere gençlerin geleceklerine umutla bakabilmelerinin sağlanması söz konusudur.

(4) Yaşlanma Konusu

Japonya'da İkinci Dünya Savaş'ından sonra sanayi gelişmiş ve barış politikasıyla ortalama insan ömrü, gittikçe uzamış; dünyada çok nadir

²⁸⁰ Bu projelerle, aslında Dünya Kadınlar Yılı temel alınarak kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. 1994 yılında Japonya Başbakanlığı'nda projeye ilgili bir oda açılmış, 1999 yılında ilgili kanunun yürürlüğe girmiş, Japonya'nın yerel yönetim düzeyinde oturumlar düzenlenip çeşitli eğitim ve etkinlikler sürdürülmektedir.

²⁸¹ Masahiro Yamada, **a.g.e.**, s.125-136, 165-166. Japon ekonomisinde 1990 yıllarının birinci yarısında "köpük patlaması"ndan sonra meydana gelen "Yeni-ekonomi" döneminde, düşük maaş ve sigortasız vb. gibi güvensiz bir şekilde çalışanların sayısı artmış, bu durumda bazı gençler (özellikle erkekler) ekonomik açıdan geleceğe karşı umutsuz oldukları için evlenememişlerdir.

²⁸² Sigemi Kouno, **a.g.e.**, 2007., s.260-263. 2005 yılına ait JUSGNSAE'nin araştırmalarına göre, Japon çiftlerinin istedikleri çocuk sayısı 2.48 olduğu belirlenmiştir.

rastlanabilecek kadar kısa bir sürede uzun ömürlü bir toplum gerçekleştirilmiştir.²⁸³ 1980 yıllarından beri hız kazanan uzun ömürlü bir topluma dönüşüm nedeniyle,²⁸⁴ son zamanlarda uzun süre evli kalmış çiftler bile boşanmaya kalkmaktadır. Bunun bir sebebi, Japonya'da artık eşlerin emekli olduktan sonra bile,²⁸⁵ önlerinde uzun yılların olmasıdır. Ev kadını olan kadınlar, boşanmak konusunda genelde ekonomik güce sahip olmadıkları için boşanmaktan çekinmektedirler, yine de evlilik hayatından bıkan kadın, eşinin emekli olmasından sonra 10 yıl veya daha uzun bir süre sıkılarak yaşamaktansa, eşiyle yollarını ayırarak kendi hayatını yaşamayı tercih etmektedir.

Japonya, uzun ömürlü bir toplum olması nedeniyle, yaşlıların tek başına oturma durumunu ortaya çıkarmıştır. Şu an Japon toplumunda çocuk sayısının azalmasıyla beraber yaşlılara bakma konusu da ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu konu, eskiden daha çok ailenin kendi sorunu olarak düşünülürdü ve bu durumu düzeltmek de genelde ailede gelinlerin sorumluluğuydu. Ancak günümüzde Japon ailesinde daha çok çekirdek aile görülmekte, hanehalkı sayısı da gittikçe azalmakta olduğundan, bu sorunun artık aile içinde halledilmesi hiç kolay olmamaktadır. Özellikle en uzun ömürlü toplum olarak gündemde bulunan Japonya'da, altmış veya yetmiş yaşlarındaki "çocuklar"dan seksen veya doksan yaşlarındaki anne veya babasına bakanlar da az değildir. Buna ilaveten ailesinin tek çocuğu olan iki gencin kurduğu bir aileyi ele alınacak olursa, anne-babaları yaşlandığında dört yaşlıya bakmaları gerekebilir. Böyle bir durumda artık bu konunun, toplumsal düzeyde yardım alınması ve desteklenmesi gereken bir konu olduğu anlaşılmıştır.

²⁸³ Bir toplum içinde yaşlıların oranı, çocuk oranının iki katına kadar çıkması için, Fransa'da 128 yıl, İsveç'te 85 yıl, ABD'de 70 yıl, İngiltere'de 47 yıl ve Japonya'da ancak 25 yıl alınmıştır.

²⁸⁴ Ulusal Nüfus Araştırmasına göre yaşlıların (65 yaş ve üstü) oranı, 1985 yılındaki araştırmada ilk defa toplam nüfus sayısının %10'unu aşmış, 2005 yılındaki ise %20.0'sine ulaşmıştır. Sağlık ve Çalışma Bakanlığı'nın istatistik verilerine göre 2004 yılındaki ortalama ömür yaşı, kadınlarda 85.59 yaşı, erkeklerde ise 78.64'tür.

²⁸⁵ Japonya'da emekli yaşı genelde 60 yaşı idi. Son zamanlarda bazı işlerde çalışma süresi 65 yaşına kadar uzatılmıştır veya 60 yaşında emekli olsa da emekli maaşı ancak 65 yaşından sonra alınabilir.

(5) Hane Yapısı

Japonya'da ülke çapında ilk defa 1920 yılında yapılan Ulusal Nüfus Araştırması'nın sonucuna göre, bütün hanelerin %54'ü çekirdek aile, %31'i ise geniş ailedir. Budistlerin eski nüfus kütüğü kayıtlarına göre, eski Edo döneminde, yani modernleşmeden önce ortalama hanehalkı sayısının 5 kişi civarında olduğu belirtilmektedir.²⁸⁶

Japon ailesinde aile yapısının değişimiyle birlikte hanelerdeki kişi sayısı da azalmaya başlamıştır.²⁸⁷ Son zamanlarda genel olarak çekirdek aile sayısı artmakta, geniş aile sayısı azalmaktadır. Buna karşın, toplam hane sayısı içinde hem çekirdek aile hem de geniş ailelerin oranı azalmaktadır. Bunun sebebi olarak toplam hane sayısındaki artış ve özellikle tek kişilik yaşamın hızla artıyor olmasına dikkat çekilmelidir.²⁸⁸ Tek kişilik yaşamın artışı, 1970 yıllarından başlamış, okumak veya çalışmak amacıyla büyük şehirlerde tek başına yaşamaya başlamış gençlerin evlenmeme durumlarından kaynaklanmıştır. Bunu takiben Japonya, uzun ömürlü bir toplum olarak, tek başına yaşayan yaşlıların nüfus gittikçe artmaktadır. Bu durumlara, Japon ailesinin küçülme eğilimi şeklinde bir açıklama getirilebilir.

Tablo 37. Japonya'da Hane Yapısı Oranının Değişimi (%) ve Ortalama Hanehalkı Sayısının Değişimi (kişi)

| Hane tipi | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2005 |
|-----------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Çekirdek aile | 53.0 | 56.7 | 60.3 | 59.5 | 58.4 | 57.9 |
| Karı-koca | 7.3 | 9.8 | 12.5 | 15.5 | 18.9 | 19.6 |
| Karı-koca ve çocuk | 38.2 | 41.2 | 42.1 | 37.3 | 31.9 | 29.9 |
| Baba ve çocuk | 1.1 | 0.8 | 0.8 | 1.0 | 1.2 | 1.3 |
| Anne ve çocuk | 6.4 | 4.9 | 4.9 | 5.7 | 6.5 | 7.1 |
| Geniş aile | 30.5 | 22.7 | 19.7 | 17.2 | 13.6 | 12.1 |
| Tek kişilik hane | 16.1 | 20.3 | 19.8 | 23.1 | 27.6 | 29.5 |
| Diğer | 0.3 | 0.3 | 0.2 | 0.2 | 0.4 | 0.5 |
| Ortalama hane halkı sayısı | 4.14 | 3.41 | 3.22 | 2.99 | 2.67 | 2.56 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

²⁸⁶ Chizuko Ueno, a.g.e., 1994., s.80.

²⁸⁷ Ulusal Nüfus Araştırmasına göre savaştan sonra (1950 yılında) 5.07 kişiyken 2000 yılında 2.70 kişi olmuştur.

²⁸⁸ Ulusal Nüfus Araştırmasına göre tek kişilik yaşayanların oranı, 1970 yılına ait araştırmada ilk defa toplam hane sayısının %10'unu aşmış, 2000 yılına ait ise %25.6'sına ulaşmıştır.

Tablo 37. incelendiğinde geniş aile oranının azalışına göre çekirdek aile oranının fazla artmamasıyla beraber tek kişilik hane oranının hızla artması, ayrıca ortalama hane halkı sayısının azalması görülmektedir. Bu oranlar, ayrı ayrı incelendiğinde çekirdek aile oranı 1960 yılında %53.0 iken 1980 yılına kadar artış gösterilmesine karşın 1990 yılında azalmaya başlayıp 2005 yılında %57.9 olmuştur. Söz konusu çekirdek ailenin, artık azalma eğiliminde olduğu tahmin edilebilir. Geniş aile, 1960 yılında %30.5 iken zamanla beraber azalmakta, ancak azalış hızını yavaşlatarak 2005 yılında %12.1 olmuştur. Tek kişilik hane oranı ise 1960 yılında %16.1 iken 1980 yılında bir defa azalsa da sonra devamlı olarak artarak, 2005 yılında %29.5 olmuştur. Bütün bunların neticesinde ortalama hane halkı sayısı gittikçe azalmakta, 1960 yılında 4.14 kişi iken 2005 yılında 2.56 kişi olmuştur ve daha da azalacağı tahmin edilmektedir. Buna ilaveten diğer kategorisi oranının yavaş da olsa artış gösterilmesi, dikkat çekicidir. Söz konusu kan bağı olmaksızın bir hanede aile gibi kalanların artması, yeni aile modeli arayışı olabilir. Çekirdek aile kategorisinde ayrıntılı bir şekilde gösterilen hane halkı üyelerinden oluşan aile yapıları, hane yapısının değişimiyle ortaya çıkan ihtiyaçtan doğmuş olabilir.

Tablo 38. Japonya’da Hanehalkı Sayısına Göre Oranının Değişimi (%)

| | Oran (%) | | | Ortalama artış hızı(%) | |
|-----------------------------|-------------|-------------|-------------|------------------------|---------|
| | 1975 | 1990 | 2005 | 1975-90 | 1990-05 |
| 1 kişi | 19.5 | 23.1 | 29.5 | 2.4 | 2.9 |
| 2 kişi | 15.6 | 20.6 | 26.5 | 3.1 | 3.0 |
| 3 kişi | 18.6 | 18.1 | 18.7 | 1.1 | 1.5 |
| 4 kişi | 24.7 | 21.6 | 15.7 | 0.4 | -0.9 |
| 5 kişi | 11.6 | 9.4 | 5.8 | -0.2 | -1.9 |
| 6 kişi | 6.1 | 4.7 | 2.5 | -0.5 | -3.0 |
| 7 kişi ve daha fazla | 3.8 | 2.6 | 1.3 | -1.2 | -3.5 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 38.'e bakıldığında 1975 yılında %24.7 oranıyla en çok 4 kişilik hane görülmesine karşın 1990 ve 2005 yılında %23.1 ile %29.5 oranıyla en çok tek kişilik hane görülmektedir. Ancak 1975 yılında da ikinci sırada tek kişilik hane geldiğine göre Japonya'da çoktan başlamış olduğuna işaret edilebilir. Zaman ilerledikçe tek kişilik veya 2 kişilik hane oranlarının artmasına karşın, hanehalkı sayısı fazla olan hanelerin (4, 5, 6 veya 7 kişilik hane) oranlarının azalması görülebilir. 2005 yılında hanehalkı sayısının azalmasıyla birlikte tam tersine oranının artması görülebilir.

Tablo 39. Japonya'da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Hane Yapısının Oranı (%) (2005 yılı)

| | Çekirdek aile | Geniş aile | Tek kişilik hane | Diğer |
|---------------------------|----------------------|-------------------|-------------------------|--------------|
| Japonya (Ortalama) | 57.9 | 12.1 | 29.5 | 0.5 |
| Hokkaidou | 58.9 | 8.0 | 32.4 | 0.7 |
| Touhoku | 51.5 | 23.4 | 24.8 | 0.4 |
| Kantou | 59.1 | 12.2 | 28.1 | 0.6 |
| (Tokyo) | (51.0) | (5.6) | (42.5) | (0.9) |
| Chuubu | 55.3 | 19.9 | 24.4 | 0.4 |
| Kinki | 60.6 | 12.5 | 26.4 | 0.4 |
| Chuugoku | 55.8 | 16.5 | 27.3 | 0.4 |
| Shikoku | 57.7 | 13.7 | 28.3 | 0.4 |
| Kyuushuu | 58.8 | 12.8 | 27.9 | 0.5 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 39.'da bölgeler arasındaki farklılıkları gösterilmektedir. Bu tabloda bölgelere göre en yüksek oran koyu harf ile, en düşük oran ise yatık harf ile belirlenmektedir. Tabloda en yüksek oran, çekirdek aile %60.6 oranıyla Kinki'de, geniş aile %23.4 oranıyla Touhoku'da ve tek kişilik hane ise Tokyo hariç %32.4 oranıyla Hokkaidou'da görülmektedir. Hane yapısına göre incelendiğinde en düşük oran, çekirdek ailede %51.5 ile Touhoku'da, geniş ailede %8.0 ile Hokkaidou'da ve tek kişilik hanede ise %24.4 ile Chuubu'da görülmektedir. Hane yapısına göre en yüksek oran ile en düşük oranları karşılaştırdığında bölgeler arasındaki farklılık, çekirdek aile ve tek kişilik hanede fazla olmamasına karşın, geniş ailede diğer hane yapısına göre

fazladır. Touhoku'da geniş aile, diğer bölgelere göre oldukça fazla bulunmaktadır.

(6) Aile İçi Sorunlar

Japonya'da da her modern toplumda görüldüğü gibi, aile işlevleri zayıflamıştır. Bu konuda Japonya'daki durum şu şekilde sıralanabilir:

1. Oturulan yer ile iş yerinin uzak ve farklı yerlerde olması, kocaların çoğunlukla iş yerinde uzun zaman kalıp çalışmak zorunda olmalarına, ev işlerine hiç zaman ayıramamalarına yol açmıştır. Erkekler, izin günlerinde bile iş yeriyle olan ilişkilerine önem verip aileleriyle pek fazla vakit geçiremezler. Hatta bazen tayinleri uzak bir mekana çıktığında, işlerinin bulunduğu yere tek başına taşınıp; sadece haftasonları ailelerinin yanına gelebilirler. Eşleri uzağa giden kadınlar ise akrabalarla ve çevreyle ilişkileri zayıflamış bir şekilde, sanki çocukları babasız kalmış gibi evlerinde çocuklarını yalnız yetiştirip, ev işlerini yürütüp, aileyi korumaktadırlar. Böyle durumda aile içindeki eğitim işlevi zayıflar.

2. Eskiden aile, üretim yeri ve çalışma grubu idi. Ancak çağdaş Japonya'da aile, tüketim yerine dönüşmüştür. Aile içinde halledilmiş işler; örneğin beslenme, dikiş gibi, artık dışarıya bırakılmıştır. Gıda maddeleri veya giysiler hazır olarak alınıp tüketilmektedir. Dışarıda para kazanarak geçimini sağlayan ailelerde üretim işlevi daha çok zayıflamıştır. Buna ilaveten son zamanlarda, sıradan halk arasında bile temizlik konusunda dışardan para karşılığı hizmet alanların sayısı artmaktadır.

3. Çocuk yapmak, ailenin önemli bir işlevi olarak öngörülse de artık Japon insanının çoğu fazla çocuk yapmak istememektedir. Cinselliğin, çocuk yapmak için gerekli olan yanı değil de, daha çok zevk veren yanı vurgulanmaktadır.²⁸⁹

4. Eğitim ile bakma işlevleri de dışarıya emanet edilmektedir. Çocukların eğitim konusu (dershane vb.) başta olmak üzere yaşlılara bakma

²⁸⁹ Bu konuda hizmet veren sektörün cinselliği teşvik edici girişimleri vardır. Japonya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra resmi genelevleri yasaklanmış, yerine hizmet sektörü şeklinde ticari bir sistem sürdürülmektedir. Japonya'da kadınların cinsellik konusu, eskiden Hane sistemi altında aşağılanmış olmasına karşın, erkeklerin cinsel hayatı devlet tarafından resmi bir şekilde koruma altına alınmış, serbest bırakılmış olduğuna işaret edilmektedir (Sekiguchi ve diğerleri, 2000).

konusunu da artık sosyal sigortayla karşılanmaya başlanmıştır.²⁹⁰ Aslında modern toplumda eğitim veya tıbbi sorunlar dışarıya, yani bu alanlardaki uzmanlara emenet edilir; bir anlamda aile içindeki eğitim ile bakma işlevleri zayıflamaya bırakılır.

Yukarıda görüldüğü gibi aile denen bir kuruma duyulan ihtiyacın farklılaşmış ve aile kurumundan beklenen işlevlerin eskisine göre azalmış olduğu anlaşılmaktadır. Japon ailesi, sanayileşmeyle birlikte üretimden daha çok tüketime yönelmiştir. Gelişme sürecinde ne kadar tüketim yapılırsa, o kadar üretim yapılır şeklindeki yorumlarla, tüketim teşvik edilmiş ve kayıp kısmı; örneğin çevre kirliliği vb. hesaba katılmadan sadece ekonomik güç olarak değerlendirilmiştir. Beyaz eşya başta olmak üzere araba, elektronik cihazlar gibi teknolojik gereçler geliştirilerek üretilmiş; Japonların çoğu, bu gereçlerle doldurduğu bahçeli bir evde oturmayı hayal ederek çalışmıştır. Söz konusu Japon ailesi, gelişen piyasa ekonomisiyle yaşam ve üretim kurumundan daha çok tüketim kurumuna dönüştürülmüştür. Bunu takiben ekonomik durum geliştikçe hedef olarak, aile denen kurumdan daha çok aileyi oluşturan bireylere odaklanılmış, çocuklar dahi potansiyel tüketici sıfatıyla öne çıkarılmıştır.²⁹¹ Bu yönleriyle içerisinde bulunulan ekonomik durumun aileyle ilgili çeşitli sorunlara neden olduğu, ancak çevre ilişkisinin zayıflığı nedeniyle Japon ailesinde sorunların çözülmesinin hiç de kolay olmadığı düşünülebilir.

Japonya'da bir dönem televizyonda, mutlu görülen bir ailenin yıkılmasını konu alan bir dizi gösterilmiş²⁹² ve izleyicilerini derinden sarsmıştı ve yediden yetmişe herkesin beğenisini toplamıştı. Ayrıca sıradan bir ailenin

²⁹⁰ Hükümet tarafından bu konuya ilişkin girişimlerde bulunulmuş 1997 yılında “Yaşlılara Bakma Sigorta Kanunu” adlı bir kanun çıkmıştır. Bu bakım sigortası, yerel yönetim tarafından idare edilerek “kamu destekleri, birbirine yardım etmek ve kendi kendine bakmak” şeklinde yürütülmektedir.

²⁹¹ 2003 yılında “Çocukların boş zamanları değerlendirme” konusu üzerine yapılan bir araştırmaya göre bazı Japon çocukları, boş zamanlarda alışveriş merkezlerinde dolaşıyor, Türk çocuklarına göre alışveriş konusuna daha meraklı oldukları söylenebilir.

²⁹² Taichi Yamada'nın senaryosuyla çekilen **Kishibe no album (Nehir Kenarında Bir Albüm)** adlı dizi, 1977 yılında yayımlanmıştır.

iç sorunlarını ortaya çıkaran bir de film vardı.²⁹³ Aynı dönemde zengin ve kaliteli yaşam sürdüren bir karı-kocanın, başkalarıyla ayrı ayrı yaşadıkları aşkları ve yaşanan olayları konu alan bir dizi de vardı²⁹⁴ ve bu dizinin izlenme oranı oldukça yüksekti. Bu tip film ve dizilerinin çekilmesi veya beğenilmesi, var olan aile modeline veya karı-koca ilişkisine karşı, halkın bilinç altında kuşkuların oluşmaya başlamış olduğunun bir göstergesi olabilir.

Eskiden aile üyeleri, Hane sistemiyle yönetilip bir aile kalıbına oturtulmuştur. Ancak bu çemberin kaldırılmasıyla veya sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle, bu zaman diliminde Japon aile yapısı, bir dönüşüme uğramaya başlamış olduğu düşünülebilir. Buna ilaveten Japonlar, uzun zamandır kendi kimliklerini “hane”nin devamlılığında, yani ataların varlığında aramış,²⁹⁵ ancak modernleşmeyle birlikte onu inkar etmeye çalışmış, neticesinde kendi kimliklerinden şüphelenmeye başlamışlardır.²⁹⁶ Bu durumdan kurtulmak için ailenin öneminin yeniden vurgulanmakta olduğu, ancak eski durumdan farkı olarak, ailede merkeze oturtulan kişinin, ailenin zaman akışına göre değişebileceğine işaret edilmektedir.²⁹⁷

1980 yıllarında ortaya çıkan aile içi sorunlar üzerine Japon ailesinin buhran döneminde olduğu söylenmiştir. Son zamanlarda Japon ailelerinde gözlemlenen bireyselleşme eğiliminden bazen karamsar bir şekilde bahsedilmektedir. Buna karşın aile konusu üzerine yapılan bir araştırmanın değerlendirilmesinde, Japon ailesinde eskisi gibi aynı hanede oturanların oranı azalsa da, yakın mesafeli bir yerde (yürüyerek veya kamusal araçla bir saat içinde ulaşabilir, gibi) oturanların oranı ise artmaktadır. Bunu takiben sıkça görüşülme de zor durumlarda çocukların ebeveynlerinden, ebeveynlerin de çocuklarından yardım almak isteyenlerin oranı

²⁹³ **Kazoku game (Aile Oyunları)** adlı film, 1983 yılında bir film yönetmeni Mitsuyoshi Morita tarafından çekilmiştir,

²⁹⁴ **Kinyou-bi no tsuma-tachi e (Cuma Günü Kadınlarına)** adlı dizi, 1983,1984 ve 1985 yılında ayrı senaryoyla çekilip yayımlanmıştır.

²⁹⁵ Ruth Fulton Benedict, **Kiku to katana: Nihon-bunka no kata (Krizantem ve Kılıç: Japon Kültürü Kalıbı)**, Kodan-sha, Tokyo, 2005., s.151-155. Eserin orijinali, 1946'da ve Japonya'da ilk defa 1948'de yayımlanmıştır.

²⁹⁶ Hayao Kawai, **Kazoku kankei o kangaeru (Aile İlişisini Düşünmek)**, Kodan-sha, Tokyo, 1980., s.184.

²⁹⁷ **Aynı**, s.184-185.

artmaktadır.²⁹⁸ Söz konusu aileye önem verenlerin oranının, oldukça yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Japonya'da aile bağının, eskisi gibi sıkı olmasa da yumuşak, esnek bir durumda olduğu söylenebilir. Japon aile yapısının, ne kadar kritik bir dönemde olsa da bütün bunların, toplumsal değişime karşı yeni toplumsal değerlerin doğuşunun sancısı olduğu düşünülebilir.

²⁹⁸ Nitto Hiroyuki ve Shiozaki Junichi, **Kawariyuku Nihon-jin (Değişmekte Olan Japonlar)**, Nomura sougou kenkyuu-sho, Tokyo, 2001., s.115-119. On bin Japon üzerine 1997 ve 2000 yılında anketler uygulanmıştır. Aileye önem verenlerin oranı, 2000 yılında yapılan araştırmanın sonucuna göre %50'yi aşmaktadır. 1997'ye göre az da olsa bir artış görülmektedir. Ayrıca JUSGNSAE tarafından 2003 ve 2004 yılında yapılan araştırmanın sonucuna göre, ekonomi veya bakım konusunda evli kız çocuklar, evli erkek çocuklara kıyasla daha çok, kendi anne-babaları ile sık bağlantıda bulunmakta ve destek de vermektedirler.

4.3. Japon Kültürü

4.3.1. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikler ile Toplumsal Değerler

Japonya'nın sosyo-ekonomik özelliklerini açıklamadan önce, çok önemli bir etken olan Japonya'nın sosyo-ekonomik yapısının değişimini temel bilgi olarak tanıtmaya çalışacak olursak, zaman içindeki meydana gelen değişimler ve bölgeler arasındaki farklılıklar şöyledir:

Tablo 40. Japonya'da Sosyo-Ekonomik Yapıya Göre Çalışanların Oranı ve Şehir Nüfusu Oranının Değişimi (%)²⁹⁹

| Yıl | Sosyo-Ekonomik Yapı | | | Şehir Nüfusu |
|------|---------------------|---------------|---------------|--------------|
| | Birinci Sanayi | İkinci Sanayi | Üçüncü Sanayi | |
| 1920 | 53.8 | 20.5 | 23.7 | - |
| 1930 | 49.7 | 20.3 | 29.8 | - |
| 1940 | 44.3 | 26.0 | 29.0 | - |
| 1950 | 48.5 | 21.8 | 29.6 | 37.3 |
| 1960 | 32.7 | 29.1 | 38.2 | 63.3 |
| 1970 | 19.3 | 34.0 | 46.6 | 72.1 |
| 1980 | 10.9 | 33.6 | 55.4 | 76.2 |
| 1990 | 7.1 | 33.3 | 59.0 | 77.4 |
| 2000 | 5.0 | 29.5 | 64.3 | 78.7 |
| 2005 | 4.8 | 26.1 | 67.2 | 86.3 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 40.'da yıllara göre Japonya'nın sosyo-ekonomik yapısı gösterilmektedir. Tablodaki rakamlara bakıldığında Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonraki dönemde ekonomik açıdan büyük bir gelişme gösterdiği, 1960'lı yıllara kadar süren dönemde ise ülkenin sosyo-ekonomik yapısının tamamen değişmiş olduğu görülebilir. Eskiden halkın çoğunluğu, başta tarım sektörü olmak üzere birinci sanayi olarak kategorileştirilen işlerle uğraşmıştır. Ancak 1960-1970'li yıllarından sonra dramatik bir azalış görülebilir. Bunun yerine önce ikinci sanayi olarak kategorileştirilen işler, örneğin fabrikalarda

²⁹⁹ Japonya'da çalışanların toplam nüfusundan hesaplandırılmış orandır. Şehir nüfusu, ilçe ve daha küçük yerleşim yeri haricinde hesaplandırılmıştır.

çalışanların oranı, bununla birlikte üçüncü sanayi, örneğin memurluk veya hizmet sektörü vb. gibi işlerde çalışanların oranı artmaya başlamıştır. Üçüncü sanayi olarak kategorileştirilen işlerle uğraşanların oranı gittikçe artarak 2005 yılında %67.2 olmuştur. Bu artışla birlikte şehir nüfusu da artmış ve 1960 yılında Japonya'nın toplam nüfusunun yarısını aşmıştır. Her iki oranın da artmaya devam edeceği tahmin edilebilir. Japonya'da birinci sanayide dramatik bir düşüş yaşanmış, ikinci sanayi dönemselsel olarak artıp azalmış olmakla birlikte önemini korumaya devam etmiştir. Japon sosyo-ekonomik yapısında önemli bir rol üstleniyor olmasına karşın, imalat sanayinde çalışanların oranının gittikçe azalmış olduğu gündeme gelmektedir.

Tablo 41. Japonya'da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre³⁰⁰ ve Sanayi Yapısına Göre Çalışanların Oranının Değişimi (%)

| | Birinci sanayi | | İkinci sanayi | | Üçüncü sanayi | |
|---------------------------|----------------|-------------|---------------|-------------|---------------|-------------|
| | 1990 | 2005 | 1990 | 2005 | 1990 | 2005 |
| Japonya (Ortalama) | 7.1 | 4.8 | 33.3 | 26.1 | 59.0 | 67.2 |
| Hokkaidou | 10.8 | 7.7 | 23.4 | 19.0 | 65.4 | 71.3 |
| Touhoku | 16.1 | 10.3 | 31.0 | 26.4 | 52.7 | 62.5 |
| Kantou Kuzey | 2.2 | 1.5 | 31.7 | 22.3 | 65.1 | 73.2 |
| Kantou Güney | 11.7 | 8.1 | 38.2 | 31.4 | 50.0 | 59.4 |
| Chuubu Kuzey | 8.4 | 5.7 | 37.9 | 31.8 | 53.6 | 61.7 |
| Chuubu Güney | 5.2 | 3.7 | 41.6 | 34.3 | 53.0 | 60.7 |
| Kinki | 2.9 | 2.2 | 35.1 | 26.6 | 61.0 | 68.8 |
| Chuugoku | 9.5 | 6.4 | 33.6 | 27.3 | 56.6 | 65.0 |
| Shikoku | 13.4 | 9.6 | 29.9 | 24.6 | 56.5 | 64.6 |
| Kyuushuu | 12.0 | 8.0 | 26.2 | 21.6 | 61.5 | 69.3 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik verileri.

³⁰⁰ Çuubu'nun güney bölgesinde otomotiv firması Toyota'nın ana fabrikaları bulunduğu Toyota Şehri vardır. Başkent Tokyo, Kantou'nun kuzey bölgesinde bulunmaktadır.

Sosyo-ekonomik yapının değişiminde bölgeler arasındaki değişim durumunu ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla Tablo 41. hazırlanmıştır. Tabloda her bölgede, her sanayi kategorisi ve her yıl için en yüksek oran koyu harf ile, en düşük oran ise yatık harf ile belirlenmektedir. Bu tabloya bakıldığında birinci ve ikinci sanayinin oranı her bölgede azalmış, üçüncü sanayinin oranında ise birinci ve ikinci sanayinin tam tersine her bölgede artış göstermektedir. En yüksek ile en düşük oranların hangi bölgede görüldüğü incelendiğinde, birinci sanayide her iki yılda Touhoku'da en yüksek, Tokyo'yu kapsayan Kantou Kuzeyi'nde en düşük oran görülmektedir. İkinci sanayide her iki yılda Toyota Şehrini kapsayan Chuubu Güneyi'nde en yüksek, Hokkaidou'da en düşük oran görülmektedir. Üçüncü sanayide ise her iki yılda Tokyo'yu kapsayan Kantou Kuzeyi'nde birinci sanayi oranının tam tersine en yüksek, Kantou Güneyi'nde en düşük oran görülmektedir. En yüksek ile en düşük oranları gösteren iki bölge arasındaki farklılık, birinci sanayide oran rakamlarına göreceli olarak biraz fazla olup 1990 yılından 2005 yılına kadar süren zaman diliminde her iki oran, farklı oranla azalmış ve aradaki fark küçülmüştür. İkinci sanayideki farklılık, aslında pek fazla görülmeyip her iki oran, benzer oranda azalmıştır. Üçüncü sanayideki farklılık ise, yine fazla görülmeyip her iki oran, birinci ve ikinci sanayinin tam tersine benzer oranda artmıştır. Genel olarak Japonya'da sosyo-ekonomik yapının değişiminde bölgeler arasındaki farklılığı fazla olmadığı ve her bölgede farklı oranda da olsa benzer değişime uğradığı düşünülebilir.

Bir toplumda uzun zamandır var olan ve gelecek kuşaklarda da yaşatılması beklenen değerler vardır. Bu değerler, bir dönem boyunca çoğunluk tarafından kabul görür ve orta vadede kültürel bir değer olarak bulunduğu topluma kimliğini verir, o toplumu tanımlar. Şu anki Japon nüfusunun büyük bir kesimi İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 3 yıl içerisinde doğanlardan oluşmaktadır³⁰¹ ve bu yaş grubunun değerlerinin Japon toplumunun değerleri olarak öne çıkmış olduğu söylenebilir. Buna ilaveten İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu değerlerin, Japonya'nın gelişmesine

³⁰¹ Birinci bebek patlaması döneminde (1947-1949 yılları arasında) dünyaya gelen kuşaktır. Sağlık ve Çalışma Bakanlığının istatistik verilerine göre, Japonya'da bebek patlaması döneminde sekiz milyon bebek doğmuştur.

büyük katkısı olduğu söylenebilir. Bu değer yargılarının, önümüzdeki birkaç on yıl içinde de kendini koruyabileceği, ancak son zamanlarda iyice kendini hissettiren küreselleşmenin etkisiyle yeni kuşaklar arasında kabul görmemekte ve farklılaşmakta olduğuna da işaret edilmelidir.

Örneğin Japon toplumunda uzun zamandır bireysellik, arka plana atılmış, üretiminde Japonya'nın toplumsal özelliklerden biri olarak düşünülen "grup çalışması"yla verimliliği sağlanmıştır. Ancak son zamanlarda bireysellik, eskisine göre daha çok ön plana çıkmış gibi görülebilir. Bu değişimin grup çalışmasıyla çelişkili olduğu söylenebilir. Japon toplumunda eskiden beri süregeldiği sanılan, bir sağduyu gibi varsayılan "bireyin ikinci planda kalması" değerinin, Japonya'nın sosyo-ekonomik veya kültürel tarihinde ne zamandan beri belirgin bir şekilde algılandığı, bir tartışma konusu olabilir.

Modern çağda ulusal devlet, ihtiyaç duyulan askeri toplamak için askerlik sistemi uygulamış, bu yeni askerlik sistemine grup çalışmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Meiji hükümeti, daha önce çoğunlukla çiftçilik yapan halkı kısa sürede savaş alanına uygun bir asker haline getirmek için bireysel yeteneklere önem vermekten ziyade grup halinde çalıştırmak uygun görmüştür. Asker taliminde grup düzenini kazandırmak için beden eğitimine, özellikle jimnastiğe önem vermiştir. Jimnastik uygulamasında askerlerin sağlık durumunu düzeltmek veya bedeni güçlendirmekle birlikte grup düzenine alıştırmak da hedeflenmiştir.³⁰² Bunu takiben radyo müziği eşliğinde yapılan bir jimnastik çalışmaları, okullarda da uygulanmıştır.³⁰³ Bu şekilde beden aracılığıyla eğitilmiş halk, ulusal devletin tamamlanmasına katkıda bulunmuştur.³⁰⁴ Buna ilaveten son zamanlara kadar sürdürülegelen, çocukların, okullarda veya yaz tatilinde mahallede yaptığı jimnastik

³⁰² Kazutoshi Kitazawa, "**Kenkou**" no Nihon-shi (Sağlık Üzerine Japon Tarihi), Heibon-sha, Tokyo, 2000., s.118-121.

³⁰³ Mitsuo Yamazaki, **Kenkou no tensai-tachi (Sağlık Konusunda Dahiler)**, Shinchou-sha, Tokyo, 2007., s.82-85. Milli hükümet, Japon insanının fizik olarak zayıf olmasına üzölmüş, bunu düzeltmek amacıyla Radyo-jimnastiği (sabah saatlerinde radyo müziği ile belirlenen hareketler doğrultusunda yapılır) hazırlamış ve 1928 yılında uygulamaya başlamıştır. Günümüzde de bu jimnastiğ ile ilgili toplu etkinlikler, Japonya'nın her yerinde düzenlenmektedir.

³⁰⁴ Tatsuru Uchida, **Nenagara manaberu kouzou-shugi (Uzarak Öğrenilebilen Yapısal Kuram)**, Bungeishunjuu-sha, Tokyo, 2002.,s.100-103.

hareketleri de aynı amacı taşıyor olabilir.³⁰⁵ Japonlar, çocukluklarından beri bu jimnastiğe kendilerini alıştırmışlardır. Japonların grup halinde çalışma özelliğinin de, bu şekilde yaratılmış olduğu düşünülebilir. Bu doğrultuda talimata karşı “itaatli beden”, diğer modern toplumlarda da görülen genel bir özellik olarak değerlendirilebilir.

Bir toplumda bilinçaltındaki bilinç denen düşünce kalıbı veya estetik duygusu olduğuna dikkat çekilmektedir.³⁰⁶ Bunu takiben bir toplumda kendine has bir sözcüğün oluşumunda, o topluma özgü bir değer, toplumdaki insanların çoğunluğunun bilinçaltında var olması dikkat çekicidir. Japonların grup çalışması, batılı insanları şaşırtacak kadar mükemmel bir şekilde uygulanmış ve toplumunun bir özelliği haline gelmiştir. Bu özelliğin, modernleşme sürecinde daha çok dikkat çekmiş olmakla birlikte, Japonların kültürel ve toplumsal değerlerinden kaynaklandığı veya onları yansıttığı düşünülebilir.

Japonya'nın özellikleri açıklanırken, tarihten alınan derslerle beraber, bilinçaltındaki özellikleri de yakalamak için, bazen dışarıdan gelen eleştirel bakış açısını da hesaba katmakta fayda vardır. Japonya'nın sosyo-ekonomik veya kültürel özelliklerine ilişkin hem yabancı hem de Japonlar tarafından arz edilen önemli eleştiri ve değerlendirmeler tanıtılmaya ve de açıklanmaya çalışılacaktır. Sunulan kitap ve makaleler şunlardır:

1. Japon kültürü ile ilgili yazılmış kitapların en ünlüsü olan “Krizantem ve Kılıç”,³⁰⁷
2. Japon toplumunun yapısal analizi neticesinde yazılan “Tate-shakai (dikey Toplum)daki İnsan İlişkisi”,³⁰⁸
3. Psikolojik bir yaklaşımla ve Japonca'ya has bir sözcük olan

³⁰⁵ Meiji hükümeti, bütün halka bu düzeni kazandırmak için 1886 yılından beri okullarda radyo müziği eşliğinde jimnastik eğitimi yaptırmıştır.

³⁰⁶ Shuuzo Kuki, “**İki**” no kouzou (“**İki**” Yapısı), İwanami-bunko, Tokyo, 1979. Eserin asıl yayım tarihi, 1930 yılıdır. Kuki, bu kitapta Japonca'ya has bir sözcük olan “iki” sözcüğünü hasas bir şekilde irdeleyerek, Japonlara has bir değer yargısı ve estetik duygusunu açıklamaya çalışmaktadır. Fransızca'daki “coquette”, “iki”ye yakın bir sözcüktür, yine de tam olarak karşılayamamaktadır.

³⁰⁷ Ruth Fulton Benedict, **a.g.e.**, 1946.

³⁰⁸ Chie Nakane, **Tate-shakai no ningen-kankei: Tanitsu-shakai no riron (Dikey Toplumdaki İnsan İlişkisi: Homojen Bir Toplumun Kuramı)**, Koudan-sha, Tokyo, 1967.

“Amae”ye dikkat çekerek yazılan “Amae Anatomisi”,³⁰⁹

4. Japonlarda görülen toplumsal bilinçaltı hastalıklarına karşı eleştirel bakış ile yazılan bir makale,³¹⁰

5. Günümüz Japonyasındaki yeni kuşaklar ile onların değer yargılarını eskisiyle karşılaştırarak değerlendiren “-Yeni Japon- Devrimi”,³¹¹

6. Japon kültürüne bakışın zamana göre değişimini konu alan kitapları değerlendiren “Japon Kültürü Mantığı'nın Değişimi”³¹² tanıtılacaktır.

4.3.1.1. “Krizantem ve Kılıç”: Bir Yabancı Araştırmacının Keşfettiği Japon Özellikleri

İkinci Dünya Savaşı sırasında, savaşın bitişiyle Japonya'nın nasıl işgal edilebileceğinin açıklığa kavuşturulması amacıyla, Amerika tarafından Japonya ve Japon kültürünün araştırılması yapılmıştır. Ruth Fulton Benedict de, bu araştırmaya katılmıştır. Hiç Japonya'ya gidememiş, yalnız literatür taraması ve Japon göçmenleriyle yapılan görüşmelerle, antropolojik bakış açısına dayanarak çalışmasını sürdürmüştür. Benedict, kendi kitabında Japonların davranışlarının, karakterlerinin veya Japon kültürünün incelenmesiyle bunların arkasında var olan Japonların kendine has karmaşık karakterlerini ve özelliklerini, ayrıca Japon kültürünü belirli bir çerçeveye almaya çalışmaktadır. Kitabın adını oluşturan **Krizantem**, Japonya'nın geleneksel sanatı olan “ike-bana”da da gözlemlenebilen Japonların biçimsel kültürünü ve zarif, nazik yüzünü gösterir. **Kılıç** ile simgelenen diğer özellik ise; genelde sakin görünen Japonların savaşçı yanı, aniden saldırganlaşabilen yüzüdür. Japonların bu iki değişik yönü, batılı insanların dikkatini çekmiştir.

Benedict, Japonlarda gözlemlenen özellikleri ve değerleri, “On” veya “Giri”³¹³ Japonca sözcük anlamlarından açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca Japonların kendilerinin ait oldukları gruba veya topluluğa bağlı olmalarını “utanç kültürü” olarak tanıtmıştır. Benedict'e göre Japonların değer

³⁰⁹ Takeo Doi, “**Amae**” no kouzou (“**Amae**” Anatomisi), Koubun-do, Tokyo, 1951.

³¹⁰ Shuuji Imamoto, a.g.e., Tokyo, 1998.

³¹¹ Shinya Okamoto, -**Shin-Nihonjin- kakumei: İma Nihon de okitsutsuaru Renaissance (-Yeni Japon- Devrimi: Şuanki Japonya'da Ortaya Çıkan Rönesans)**, Koudan-sha, Tokyo, 2002.

³¹² Tamotsu Aoki, “**Nihon Bunka-ron**” no henyou: **Sengo Nihon no bunka to identity (Japon Kültürü Mantığı'nın Değişimi: II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Kültürü ve Kimliği)**, Chuoukouron-sha, Tokyo, 1999.

³¹³ “On”, minnet anlamı taşır. “Giri” ise sevgi, destek veya iyilikte bulunduğu için minnet ile beraber vazife, ödev veya borç gibi duyguları açıklayan sozcüktür.

yargısında “doğru-yanlış” gibi kendi içinden gelen ahlaki yargı yoktur. Japonlar, dışardan gelen baskı veya eleştiriye, yani çevre insanının kendine olan bakış açısına daha çok önem verir ve bu tepkilere göre hareket ederler. Örneğin Japonya’da toplumu sarsacak kadar etkileyici bir hadise meydana geldiğinde o hadiseden sorumlu olan kişi, “Toplumda kargaşa çıkardığım için özür dilerim” der. Çıkan hadiselerden sorumlu olan kişiler yerine göre bazen istifa eder, bazense daha ileri giderek intihar bile edebilir. Bu konuda, 2004 yılında Irak’ta üç Japon’un rehin alınması ve sonra sağ salim kurtarılıp Japonya’ya gönderilmesi, yakın geçmişte gerçekleşmiş somut bir örnek olabilir. Bu üç kişi, ülkeye döndüklerinde üzerlerine yüklenen sorumluluk duygusu nedeniyle Japonların gösterdikleri şiddetli toplumsal baskıya maruz kalmıştır ve bu tepki karşısında batılı medya şaşkınlık içerisinde kalmıştır. Japonlarda bu duygular hala mevcuttur.

Benedict, “dışardan gelen baskı veya eleştiri”ye ilişkin, Japonlar için bu baskı duygusunun, sadece, kendilerinin ait oldukları toplumda yaşayanlardan değil, ölmüş olan atalarından da geldiğini saptamıştır. Bir Japon araştırmacı “Krizantem ve Kılıç”ta Benedict’in derinden algılama şekline dikkat çekip Japonların bilinçaltına kadar uzanan, kendilerine has kültür kalıbının var olduğunu ve yazarın bunlara da değinmiş olduğunu belirtmektedir.³¹⁴ Benedict’e göre Japonlar için “Giri” duygusunun, ataları ile şu an yaşayanları kapsadığını, onlar ile kendileri arasında borç ilişkisi oluşturan, geniş ağ gibi bir düzen içinde kendi yerinin bulunması demektir. Dolayısıyla Benedict’e göre Japonların her bir kararı, davranışı ve hareketi, ait oldukları toplumdaki ilişkiler (atalarla da dahil) “sayesinde” gerçekleştirilir ve bu yönleriyle batılı insanlardan çok farklılardır.

Benedict’in kitabında, özel yeteneği ve bilimsel bakış açısı (farklı kültürlerle göreceli bakış açısıyla bakmak) ile keskin ve derin analizler yapılmıştır. Yazarın Japonların kültür kalıbını, bilinçaltında arayarak olağanüstü açıklamalar yapmış olduğu yönünde düşünceler mevcuttur. Ancak Benedict’in yapmış olduğu açıklamalarda, Japon kültürünü “ayıp kültürü”, buna karşı batı kültürünü ise vicdan azabına dayalı “günah kültürü” olarak nitelemiştir. Japon kültürüne karşı batılı kültürün daha üstün bulunması, eleştiri konusu olmuştur. Bunu takiben bu kitap, Japonya’ya hiç gitmemiş bir

³¹⁴ Tadahiko Mori, “**Kiku to katana**” sai-hakken (Krizantem ve Kılıç”ı Yeniden Keşfetme), Toshō shuppan-kai, Tokyo, 2002.

kişi tarafından yazıldığı ve savaş sırasında yapılan araştırmalara dayalı olduğu için çok fazla eleştiri de almıştır. Fakat kitap, yayımlandıktan sonra 60 yıldan fazla zaman geçmesine ve almış olduğu eleştirilerin çokluğuna rağmen, hala önemini ve değerini korumakta, bir çok Japon araştırmacı bu kitap üzerinde tartışmaya ve araştırmaya devam etmektedir. Örneğin bir Japon düşünürü, Benedict'in adı geçen kitabı ile ilgili yazdığı yorum ve eleştiri yazısında, bütün Japonların yeniden bu kitabı okuyup faydalanmaları gerektiği ve kendilerini düşünmek için bu kitaptan dersler alabilecekleri yorumunda bulunmaktadır.³¹⁵ Benedict'in eleştirel bakışına karşı Japonların sergiledikleri tutumdan, kendilerine örnek olarak aldıkları yabancılardan gelen eleştirilere, karşı çıkmaktansa kabullenmeyi tercih etmek gibi bir özelliğin de görüldüğü anlaşılabilir.

4.3.1.2. Japon Toplumundan Bir Özellik: “Tate-shakai” (dikey toplum)

Japon değerleriyle ilgili Japonların yazdığı kitaplar arasından, Nakane'nin bir kitabı örnek verilebilir. Onun kitabında Japonya'nın kendi içindeki bölünmeleri, toplumsal gruplaşmaları göz önüne alınarak irdelenmektedir. Bunu takiben batı ülkeleri ile Japon toplumu arasındaki farklılığın, yalnızca Japonya'nın geç sanayileşmesinden değil, feodal düzenden ve Batıdakinden farklı insan ilişkileri ve geleneklere sahip olan Japon toplumunun kendi özelliklerinden de kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Japonya'nın toplumsal yapısını diğer toplumlarıkiyle (düşünce şekli ve davranış kalıpları yönünden) karşılaştırarak açıklamaya çalışılmakta, Japon toplumsal ve kültürel özelliklerinin bireysel veya geniş çapta insan hayatına etkisine işaret edilmektedir. Bu kitap, yapılan birçok eleştiriye karşın önemini hala korumakta, geleneksel değerlerin yanına yeni değerler (küresel değerler dâhil) eklemeye çalışan çağdaş Japonların tavrı hakkında fikir edinmek isteyenler için çok iyi bir rehber vazifesi görmektedir. Kitapta işaret edilen Japon özellikleri şunlardır:

1. Toplumsal konumu belirleyen etkenler; Nitelikler ve Ortam

Nakane'ye göre gruplaşmaları, gruba katılan kişilerin “nitelikleri” veya içine girdikleri “ortam” belirler, bireyler kendi gruplarının düşüncesi ve değerleriyle uyuşan roller üstlenir. Hindistan'daki kast sisteminde görüldüğü

³¹⁵ Shuuji Imamoto, a.g.e., 1998.

gibi bazı toplumlarda gruplar, soya, mesleğe veya geleneksel görevlere göre şekillenebilir.³¹⁶ Buna karşın Japonya, insanların oturdukları mahalle, çalıştıkları şirket veya gittikleri okul gibi buldukları yerlere göre gruplaşan bir toplumdur. Nakane, bu farklılığa dikkat ederek Japon toplumunun özelliklerini incelenmeye çalışılmıştır. Kitaba göre Japon toplumunda birey bulunduğu yere göre, yani “ortam”a göre algılanır. Ayrıca bireyden, gruba tamamen katılması ve grup içinde oluşan dikey ilişkiyi koruması, yardımsever ve itaatkâr olması istenir. Karşılık olarak birey grupça korunur, kollanır, grubun dışındakiler ise düşman gibi görülür ve dışlanır. Örneğin Japon şirketlerinde çalışanlar bir aileye benzetilir ve aile ortamında çalıştıkları vurgulanır. Çalışanların şirket ile özel hayatları arasındaki sınır belli değildir. Ayrıca bireyden sadece tek bir gruba katılması istenir (tek toplum kuramı) ve birey yetenekli olsa da olmasa da emekli oluncaya dek hayatı boyunca aynı şirkette çalışır.

2. "Tate-shakai" ve Japonların nitelikleri; Eşitleme düşüncesi

Japonya'daki gibi toplumlarda gruplaşmış insan ilişkileri, dikey doğrultuda, toplumun her kesiminden insanı içine alabilecek biçimde şekillenmektedir. Buna ilaveten Japonya'da, temelde insan niteliklerinin eşit olduğuna inanılmakta bu yüzden grup içindeki insan ilişkileri, bireyin gruba katıldığı yıl ya da bireyin yaşı gibi etkenlere bağlı oluşturulmaktadır. Örneğin bir şirket çalışanı, nitelikleri yani yetenekleri ne olursa olsun zamanla daha yüksek maaş alır ve grup önderliğini, yetenekleri doğrultusunda değil, gruptaki kıdemi ve ilerleyen yaşıyla elde eder. Eşitlik inancı, okula giriş sınavında büyük rol oynar. Giriş sınavları, eşit koşullarla girebileceğine inanıldığı için, savaşa benzetilir. Ancak girilen üniversite veya mezuniyetten sonra girilen şirket veya çalışma ortamı ait olunacak grubu belirler. Girilen gruptaki insan ilişkilerinde, olağanüstü yeteneklere sahip olanlar kabul edilemez ve dışlanır.

3. Liderlik ve gruptaki bireyler ile lider arasındaki ilişkiler

Liderler; amaca ulaşmaktan ziyade, grup içi ilişkilerin bozulmasını engellemek ve gerekli koşulları hazırlayarak grubun verimli çalışabilmesini sağlamak için çaba gösterir. Yapısal olarak Japonya dikey bir toplum olduğu için de emirler yukarıdan aşağıya doğru kolaylıkla iletilip yerine getirilir. Ancak

³¹⁶ Bu tür toplumlarda bireyler sadece kendi benzerleriyle iletişim kurar, diğer sınıftakilerden uzak durmaya çalışır.

liderlerin gücü sınırlıdır. Çünkü Japon toplumunda liderler, gruptaki bireylerle tek tek ilişki kuramamakta bu yüzden grup içinde bazı grupçuklar oluşmaktadır. Liderlerin rolü, bunu engellemek ve grup içindeki sorunları tartışmaktansa yumuşak bir şekilde çözüme kavuşturmadır.

4. Grup içinde duygusallığın önemsenmesi

Görüldüğü gibi Japon toplumu, grup içi insan ilişkilerinin diğer tür ilişkilere nazaran daha önemli olduğu bir toplumdur. Ayrıca bireyler, duygusal olarak sıkı bir şekilde gruplarına bağlanır ve itaatleri ile grubun himayesine girer. Kendi grubu dışındakileri umursamaz ve onlarla rekabet ederler. Ayrıca daha çok kazanabilmek için birey yerine gruba önem verilir ve liderden grubu iyi çalıştırması beklenir. Japonya'da bireysel kabiliyetlerin eşitliği düşüncesiyle de bireyler birbirlerini güdülerler.

4.3.1.3. Japonca'ya Özgü Sözcükler Üzerine Araştırma: "Amae" Anatomisi

"Amae" sözcüğü, Türkçe'ye "bağımlılık" olarak çevrilebilir ancak tam olarak karşılayamaz. "Amae" sözcüğü, Japonların psikolojisini, yani Japonların manevi yapısını ve Japon toplumunun yapısını anlamak için çok önemli bir anahtar sözcük olarak açıklanmaktadır.³¹⁷ Bunu takiben 'Amae', çevre insanlarına kendini sevdirmeye çalışmak, onlara bağımlı olmak şeklinde samimi ilişki kurma isteği olarak da ifade edilebilir. "Amae" sözcüğü, fiil olunca "Amae-ru" olur ve "bebek annesine amae-ru (bağlı olup bakılmayı bekler)" der. Yani güçsüzlerin güçlüden olan beklentilerini bu sözcükle açıklayabiliriz. Dolayısıyla bu duygu, insanların oluşturduğu her toplumda görülebilecek evrensel ve ortak bir duygu olarak nitelendirilebilir. Fakat Doi, "Amae"nin, Japonlara has bir duygu olduğuna işaret etmektedir. Ona göre bu, özellikle Japon toplumunun değerlerine veya zihniyetine odaklanırken vurgulanmaya ve açıklanmaya ihtiyaç duyulan bir kavramdır. Japonların yüreğinde yer etmiş bir duygu olduğundan, toplumsal yapı da bu olguyu kabul eder. Buna ilaveten Japon toplumundaki bir diğer özellik olan "Tate-shakai (dikey toplum)" insan ilişkisiyle sıkı bir bağlantı içerisindedir. Daha doğrusu Japonların "Amae"ye karşı gösterdikleri davranış biçiminin, "Tate-shakai" insan ilişkisine önem verilmesinin bir sebebi olmuş olabilir.

³¹⁷ Takeo Doi, **a.g.e.**, 1971., s.274. Doi'ye göre "Amae" sözcüğü, bir duygudur. "Amae" duygusu içinde arzu gibi bir yaradılış vardır ve temelinde insan içsel gücüyle bağlantı olabilir.

Doi, aslında Amerika'ya psikiyatri okumaya gittiğinde kültürel şok yaşamıştır. Doi, Amerikan halkının sözlerinden ve davranışlardan hissettiği tuhaflık veya daha önce hiç alışmadığı toplumsal değerlerden yola çıkarak, görmüş olduğu farklılıklar ile Japon özelliklerini dil açısından karşılaştırmaya başlamıştır. Yaptığı bu karşılaştırmalar neticesinde Japonya'nın kültürel özelliklerinden biri olarak "Amae" kavramını ortaya çıkarmıştır. Örneğin Doi, Amerika'da ilk defa karşılaştığı bir Amerikalı tarafından "Aç mısın?" diye sorulduğunda acıkmış olmasına rağmen hemen evet demekten çekinmiş ve "Hayır" demiş, yine de tekrar sorulmasını beklemiştir; ancak o Amerikalı "Tamam o zaman" diyerek konuya son vermiştir. Doi "Eğer bir Japon olsaydı sormadan önce bir şey ikram ederdi" diye düşünmüştür³¹⁸. Genelde Japonlar pek samimi olmayan birisine aç olup olmadığı sormazlar, sormasalar da karşıdaki insanın aç olabileceğini tahmin ettiklerinde bir şey ikram etmeye çalışırlar. Japonlar kendilerine aç olup olmadığı sorulduğunda aç olsalar da hemen evet cevabı vermekten kaçınırlar, iki veya üç defa sorulduktan sonra ancak evet diyebilirler. Doi, kendi deneyimlerinden Amerikalıların Japonlar gibi, diğer insanların ne düşündüklerini veya nasıl bir durumda olduklarını anlamaya veya tahmin etmeye alışık olmadıklarını fark etmiştir. Doi, Amerika'da yaşadığı sırada bu şekilde Amerikalılar ile Japonlar arasındaki farklılıkları gözlemlemiş, gittikçe Japonların psikolojik özelliklerinin Japonca dilinde gözlemlenen özelliklerden kaynaklandığını tahmin etmeye başlamıştır.

Doi, nevroz veya zihinsel hastaların tedavisinde "Amae" bakış açısından faydalanmaya çalışmıştır. "Amae"nin pasif bir şekilde sevgi bekleme eylemi olduğunu, ancak Avrupa dillerinde "Amae" sözcüğüne karşılık kullanılan sözcük olmadığına da işaret etmiştir. "Giri" ile "Ninjoo" sözcüklerindeki Japon toplumuna özgü, geleneksel değerler olarak sık sık dile getirmektedir.³¹⁹ Doi'ye göre "Ninjoo" sözcüğü, ana-babayla çocuklar veya aynı ülkenin insanları arasındaki gibi çok yakın insan ilişkilerinde doğal bir şekilde oluşur ve içinde "Amae" zihniyeti de bulunmaktadır. Buna karşın "Giri" ise kasti olarak "Ninjoo"nun sokulmuş olduğu insan ilişkisidir. Japonya'nın

³¹⁸ Aynı, s.3-4. Doi Amerika'da bulunduğu sırada, "Thank you" yerine "I'm sorry" der, o zaman karşıdaki Amerikalı, şaşırır, Doi'nin araştırmalarına, bu deneyimlerinden yola çıkmıştır.

³¹⁹ "Ninjoo", Türkçe'de "gönül" sözcüğüne yakın bir sözcüktür. Doi'ye göre Japonlar, diğer bir kişi tarafından "Ninjoo" duygusuyla yapılan bir iyiliğe karşılık olarak "On" duygusunu hissederler. "Ninjoo" sayesinde minnet altında kalan kişinin içinde "Giri" duygusu oluşur ve "Giri" duygusuyla bağlanan bir ilişki meydana gelir.

modernleşmesi, ulusal devletin kurulması, manevi açıdan “Giri-ninjoo” ekseninde yürütülmüştür. Ancak Doi, “Ninjoo”yu vurgulamanın, “Amae”ye olumlu bakmak demek olduğuna ve karşıdaki kişinin “Amae” duygusunu teşvik ettiğine dikkat çekmiştir. “Giri”yi vurgulayarak, “Amae”yle bağlanan ilişkinin devamı amaçlanmaktadır. Yani “Ninjoo,” insanların bağımlılığını kabul eder, “Giri” ise insanların birbirlerine muhtaç olması demektir. Dolayısıyla Japon toplumunda “Amae” düşüncesinin akışına yön vermiştir.

Doi, kendi araştırmaları doğrultusunda “Amae” ile ilgili kitaplar yazıp, “Amae” zihniyetinin evrensel bir duygu olduğunu, ancak özellikle Japon toplumunda belirgin bir şekilde gözlemlenebilmesi nedeniyle Japon toplumunu anlamak için bir ipucu olduğunu söylemekte, “Amae” sözcüğüyle gösterilen Japonların zihniyet yapısının, kültürle nasıl bir ilişki kurduğunu belirlemeye ve çağdaş toplumda gözlemlenen çeşitli sorunları,³²⁰ Amae” bakış açısıyla açıklamaya çalışmaktadır.

4.3.1.4. Eleştirel Bakış Yöntemiyle Yapılan Japon Mantığının Denemesi: “Krizantem ve Kılıç” ile Eytişim

Felsefe alanındaki bir araştırmacı olan İmamoto tarafından, Japonlarda görülen toplumsal bilinçaltı hastalıklarına karşı eleştirel bakış yöntemini kullanarak Japon mantığının denemesi yapılmaktadır. Ona göre Japonya’da görülen çeşitli toplumsal olaylar (Sarin Gazı Saldırısı³²¹ gibi tarikat eksenli olaylar, okullarda görülen “ijime” gibi zorbalık ve fiziksel cezalandırma, deprem faciasında görülen zararlar, mafya olayları ve politikacıların skandalları vb.) Japon toplumunda örtülü olan toplumsal değerlerden kaynaklanmıştır. İmamoto, Japonya’ya özgü toplumsal sistemin biçimi ve yapısının, politika, ekonomi, eğitim, iletişim ve güvenlik gibi her alanda tıkanmış, yıkılmak üzere olmasının bir göstergesi olduğuna işaret etmiştir. Bütün bunların, Nakane tarafından yapılan toplumsal yapı analizinde veya Doi tarafından yapılan psikolojik yaklaşımda görüldüğü gibi, Japon toplumunun özellikleri ve değerleriyle çelişkili olmadığı düşünülebilir.

İmamoto, sorunların toplumsal yapı veya Japon sisteminin

³²⁰ Aynı, s.223-263. Doi, çağdaş toplumda gençlerin anne-babalarına karşı çıkması, kuşaklar arası çatışma gibi durumlara işaret eder. Ancak durumları “Amae” duygusuyla açıklanmaktan ziyade çağdaş toplumda insanlarda ihtiyaç duyulan “Amae”yi karşılayabilen insanın azalmasına dikkat çekmektedir.

³²¹ Yüce Gerçek Tarikatı tarafından yapılan bir saldırdır. 20 Mart 1995 tarihinde Tokyo’da, bir kaç metro hattında aynı anda sinir gazı atılıp 12 kişi öldürülmüş ve 5 bin 510 kişi yaralanmıştır.

kusurlarından kaynaklanmaktan ziyade her Japon'un kendi bireysel bilinç tarzında veya değerlerinde oluşan çatlaklardan kaynaklandığının algılanması ve bireylerin kendi düşünce yapıları ile davranışlarını sorgulayarak herkesin sorumluluk sahibi olması gerektiğine işaret etmiştir. Imamoto, bu amaç doğrultusunda Japonlarda görülen toplumsal bilinçaltı kitle hastalıklarının asıl nitelik ve sorunlarını, nesnel ve belirgin bir şekilde analiz yapmak için eleştirel bakış açısıyla “olumsuz eytişim yöntemi”ni kullanmıştır.³²² Imamoto'ya göre Japonların kitle hastalıklarına neden olan toplumsal değerler şunlardır:

1. Kitle halindeki benlik otoriteliği (Sürüden olanları kollama)

Japonların bireyden daha çok gruba önem verdiği sık sık söylenir. Bu durum, sadece şirket ve fabrika gibi çalışma ortamlarında bulunanlarda değil dayanışma gruplarında ve okuldaki çocuklarda da gözlemlenebilir. Ancak ait olmadıkları toplulukları veya çevrelerinde bulunan diğer yakınlarını umursamadan bencilce davranma eğilimleri de vardır. Imamoto'ya göre bu eğilimlerin, hepsi bencillikten kaynaklanmaktadır ve bu tür bencillikler, Japonların zarar görmekten çok korkmaları yüzündendir. Japonlar, manevi anlamda yalnızlıktan korkmaları nedeniyle, mantıklı tartışmadan ziyade gruba sadık olmak ve üyelerle manevi bağ kurmak adına beraber içki içme alışkanlığına veya siyasi parti içinde bölüntü grup kurmaya ihtiyaç duymaktadır. Tüm bunlar, Japonya'daki çalışma ortamlarında diğer ülkelere kıyasla daha etkin bir rol oynamaktadır. Ancak bunun neticesinde, Japonlarda kendi sorumluluklarından veya kendi adına karar vermekten kaçınma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Japonlar, çevreyle olan ilişkilerinde bencil davranışlar da önem verdikleri bir ilişkide adabına uygun davranmaya çalışırlar. Ayrıca bu tavırlar, Japonlarda grup dışındakilerle kasti olarak birbirlerine müdahale etmemeleri gerektiğinin farkına varmalarını ve “gerçek kasıt” ile “teori”yi ayırt etmelerini sağlamaktadır.

2. Eşitlik, eşitleme mantığı

Japonya'da üyelerin ortak niteliklere sahip olduğu topluluklar içinde güçlü olanlar ile zayıf olanlar arasında “insan hakkı” algısının görülmediğine ve ihlal edildiğine işaret edilmektedir. Batılı ülkelere ithal edilen bu kavrama karşı Japonlar, “insan eşitliği”ni vurgularlar. Ancak Japonya'da bu eşitleme

³²² Alman düşünür, sosyolog, müzik eleştircisi ve besteci olan Theodor W. Adorno tarafından sunulan bir yöntemdir. Tartışma, olumlu bir sonuca ulaşmak yerine eleştirel bakış açısıyla sürekli sorgulanarak yürütülmüştür.

eğilimi, bir topluluk içindeki uyumluluk adına bireyin özgürce düşünmesini veya davranmasını zorla kısıtlar. Bu tavır, kitle halinde yapılıncaya daha da güç kazanır ve grup üyeleri özel bireyleri dışlayarak baskı altında tutarlar. Grupların, bireylerin kendilerini düzeltmeye yönlendiriyor olduğu gözlemlenebilir. Türkçe’de kullanılan “dışarı çıkan kazığa vurulur”, “uzun olana sarılın” ve “bir yerdeyken oradakiler gibi davranın” ifadeleri durumu özetler. Japonya’da hiçbir toplulukta veya kuruluş içinde bireyin, kendine özgü düşüncesinde ısrar edip bunu temele alarak hareket etmesi hiç kolay değildir. Bireylerin ortama göre davranmaya zorlandığı ve bireysel farklılığa sahip olan kişilerin, diğerlerinden gelen zorbalığa maruz kaldığı gözlemlenebilir. Bunu takiben “gruplaşma” (sürüden ayrılanı kurt kapar), “dayanışma” (bir elin nesi var, iki elin sesi var) ve “uyum” (ya bu deveyi güdersin ya da bu diyardan gidersen) adına bireysel farklılıklar törpülenir. Imamoto, bu tavırların, yakın çevre ilişkisinde yetenekli olanlara karşı duyulan kıskançlık duygusundan kaynaklandığına işaret etmektedir. Imamoto, Japonlara özgü karakterin, Ruth Fulton Benedict’in işaret ettiği “ayıp kültürü”yle değil de “kıskançlık kültürü” ile daha iyi açıklanabileceğini vurgulamaktadır.

3. Kararları bir başkasının iradesine bırakma zorunluluğu

Demokratikleşmiş toplumlarda kendi düşünce veya kararıyla hareket eden ve sorumluluk alan bireylere önem verilir. Bu tür toplumlarda kendi kararlarını veremeyenlerin yetişkin birey olarak kabul edilmemesine karşın Japon toplumunda buldukları kuruluştaki kıdemlilere ve onların talimat veya uyarısına karşı çıkmadan veya kendi düşüncelerini açıklamadan itaatkâr olanların yetişkin bireyler olduğu kabul edilir. Japonya’da üstlerinin kararlarına boyun eğip, bu doğrultuda hareket edenler tasvip edilmez. Bunun sonucunda da, kuruluştaki işlenen kural, sistem veya iletişim gibi konularda, sorunlu olduğunda bireyin eleştirel bakış açısından yararlanılamaz. İmamoto, bu tür kuruluşların sorunlarında veya işletmesinde insan ilişkilerinin eleştirel olmamasında, olgunlaşmamış insan ilişkisi veya kararları bir başkasının iradesine bırakma zorunluluğundan kaynaklandığına işaret etmektedir.

Yukarıda görülen, Japon toplumunun eleştirel şekilde İmamoto tarafından irdelenen toplumsal özelliklerini, olumlu bakış açısıyla değerlendirmeye çalışılacak olursa, Japonların ait oldukları topluluk veya

gruba önem vermesi, bireylerin ön planda olmaktan daha çok arka planda olmayı tercih etmelerinin sonucu olabilir. Topluluk içindeki insanların veya grup üyelerinin birbirlerine baskı yapmaları, grup içi ilişkilerin uyumluluğu ve dengeyi sağlamak için yapılmış olabilir. Bunu takiben, topluluk veya grup içindekilerin kıdemli olanlara itaatli olmasıyla oluşan dikey ilişkilerin sebebi de, grup içindeki düzeni korumak olabilir. Bireyler arka planda kalsa da, Japonların grup çalışmasına önem vermesi neticesinde üretim verimliliğinin sağlanmış olması bir gerçektir. Japonların teknikleri ile bu tür çalışma tarzı, ekonomik alanda başarılı olmalarının nedenleri olarak gösterilmektedir.³²³

Japonların, manevi açıdan tek başına olmaktan kaçındıklarına da yukarda değinilmişti. Son zamanlarda yapılan araştırmaya göre, aslında Japonların beyin yapısında genetik olarak da, kendilerini ön plana çıkarıp ısrar etme işlevinin düşük olduğuna işaret edilmiştir.³²⁴ Japonlar, kendilerini ön plana çıkarıp ısrar etmektense, ait oldukları topluluk veya grup içinde uyumlu bir şekilde yaşamının kendilerine daha uygun bir durum olduğunu bilinçaltında kabullenmiş olabilir. Topluluk veya grup içinde ne kadar ciddi baskı olursa olsun bunu kabul edip uyum sağlamaya devam etmekte, baskıyı kaldırmaktansa sabretmeye çalışmayı tercih etmekte olabilirler. Çünkü toplumsal baskı, bazen bireye zarar verir veya bireyi dışlar, yine de bazen bireyi korur veya kurtarır.

Bireyden ziyade topluluk veya gruba önem verilmesinin arkasında, toplu halde çalışmaya ihtiyaç duyulan tarım toplumunun izlerini sürmek de mümkün olabilir. Japonya ülke olarak, uzun bir süre tarım toplumu olarak varlığını sürdürmüş, halk özellikle pirinç tarlalarında düzenli bir şekilde çalışmayı alışkanlık haline getirmiş ve bu doğrultuda da geleneksel değerlerine sıkı sıkıya bağlanmış olabilir. Çok uzun yıllar süren bu gruplar halindeki çalışma ortamının etkilerinin hala sürmekte olduğu düşünülebilir. Bu konuda Japonya'nın tarım toplumundan sıyrılıp sanayileşmesine rağmen geleneksel olan, tarım toplumundayken uygun görülen geniş aile yapısının, sanayi toplumunun hayat tarzına daha uygun olan çekirdek aileye tamamıyla

³²³ Ezra F. Vogel, **Japan As Number One**, Hankyu Communications, Tokyo, 2004. Eserin orijinali 1979'da yayımlandı.

³²⁴ Serotonin, bu işlevle ilgili fiziksel kısmı canlandıran bir maddedir. Son zamanlarda hızla gelişmekte olan, beyin yapısıyla ilgili bir araştırmada, Japonlarda Serotonin'in az olduğu tespit edilmiştir.

bırakmamıştır.³²⁵

Piyasa ekonomisi doğrultusunda ailenin küçülmesi veya aile üyelerinin bireyselleşmesi kaçınılmaz bir durum olabilir. Bireyin ön plana çıkmasıyla Japonya'nın toplumsal özelliklerinden biri olan ait olunan topluluğa veya gruba önem verilmesi durumunun da değişime uğrayabilir. Günümüz Japonyası'nda, aile konusu üzerinde yapılan anketin sonucuna göre, hane halkı sayısının azalmasıyla beraber ailenin bireyselleşmesi konusuna olumlu bakanların sayısının artmakta olduğu görülmektedir.³²⁶ Bundan da Japonya'da artık aile biçimine ilişkin toplumsal değerlerin oldukça değişmekte, dolayısıyla da yeni aile düzeni ve modeli aranmakta olduğu söylenebilir.

4.3.1.5. Eski Tip Japon ile Yeni Tip Japon'un Kıyaslanması

Japon toplumunda eskiden beri süregelen toplumsal değerler ve buna bağlı nitelikler, sert bir dille eleştirilmektedir. Milli ekonomisini oldukça yüksek düzeye taşıyan Japonya'da, büyük çoğunluğu hizmet ve sanayi sektöründe olmak üzere, çalışanların düşünce yapısının genel Japon düşüncesini yansıttığı belirtilebilir. Okamoto, eski Japon düşüncesiyle yetişmiş bir yazar olmasına karşın bu sektörde çalışanların davranışlarındaki genel benzerlikle bireysel farklılıklarını karşılaştırmış, eski tip Japon ile yeni tip Japon arasında gözlemlenen değişimi ve ileride daha çok önem kazanacak olan "bilgi ağı" ile ilgili edinecekleri yeteneklerini de açıklamaya çalışmıştır. Okamoto'ya göre eski Japon ile yeni Japon şöyledir:

| Eski Tip Japon | Yeni Tip Japon |
|--|--|
| <p>Zihniyet</p> <ul style="list-style-type: none"> * Grup psikolojisini benimsemiş * Tüm bireyler mutlak eşit * Özgün davranmayan * Amaçtan yoksun * Eleştirel bakıştan yoksun * Otoriter | <p>Zihniyet</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bağımsız * Ruhen özgür * Kendi sorumluluklarının bilincinde olan * Kendini tanıyan * Entelektüel meraklılığı olan * Gerçekçi |

³²⁵ Masane Takumi, **Kaku-kazoku kara tan-kazoku e (Çekirdek Aile'den Tek Kişilik Aile'ye)**, Maruzen-shoten, Tokyo, 1997., s.110-112.

³²⁶ Nitto Hiroyuki ve Shiozaki Junichi, **a.g.e.**, 2001., s.45-49.

| | |
|--|---|
| <p>* Mülkiyet düşkünü</p> <p>Değerlere Bakışı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Değerlere önem vermez * Buhran bilinci yoktur * Yeni tip Japonları düşman gibi görür * Değişken (ortama veya duruma karşı) <p>Topluma Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Grup halinde çalışır * Merkezi sisteme inanır * Kazanç peşinde koşar * “Evrensel” kavramını anlamaz * Mantıksız olsa da sabırlı olmaya çalışır <p>Kuruluşlara Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * İlk organizasyon düzenini düşünür * Unvan düşkünlüğü vardır * Elemanları aşağı görür * Yüksek konuma çıkmayı ister <p>İşe Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Şirketlere önem verir * İşbirliği ve kapitalizm kavramlarını anlamaz * Kuruluşa önem vermesine rağmen müşteri ya da şirkete karşı sorumluluk hissetmez <p>İnsana Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kendi çevresindekilere (aynı iş yerinde çalışanlar başta olmak üzere) fazla önem | <p>* Onurlu</p> <p>* İç dünyasına egemen</p> <p>Değerlere Bakışı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Değer nedir? diye kendine sorar * İnsan niye yaşar? diye kendine sorar (Ölüme karşı bir duruşu vardır) * Kamu yararını düşünür * Şimdiki durumu kavrar * Sorunlara karşı duyarlıdır * Evrensel değerleri izler <p>Topluma Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Olumlu konuşur * Kendi ayakları üstünde durur * Bir gruba ait olmaksızın toplum için ne yapabilirim? diye kendine sorar * Sivil toplum faaliyetlerine katılır <p>Kuruluşlara Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ortaklığa önem verir * Kuruluşun amacına önem verir * Kurala karşı olsa da onurlu davranır * Serbest piyasayı tercih eder <p>İşe Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Profesyonellik ister * Yeni değer üretme peşindedir <p>İnsana Karşı Bakış Açısı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kendi ile başkaları arasında farklılıklar (karakter, yetenek ve kaynak açısından) |
|--|---|

| | |
|--|---|
| <p>vermesine rağmen diğerlerine hiç önem vermez ve umursamaz.</p> <ul style="list-style-type: none"> * İş ortaklığının bozulmaması için yetenek farklılıklarını görmezden gelip herkese aynı maaşı verir. * Elemanları çalıştırmak için emrin gerekliliğine inanır. <p>Bilgi Ağı Kurabilme Yeteneği</p> <ul style="list-style-type: none"> * İş ile ilgili olmayan bilgilere ilgi duymaz. * Çalışma ortamı (şirket) haricini merak etmez. * Bilgisini, yöntemlerini iş arkadaşlarıyla paylaşmaz. * Çaba sarf etmeden de kuruluşun kendini koruyacağına inanır. <p>Bilgi Ağı İşletme Yeteneği</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bilgi ağını anlamaz ve şirket dışındakilerle ağ kurma ihtiyacı hissetmez. İnsanlar arasında hep ast-üst ilişkisi olduğunu düşünür. * Bilgi ağı iletişimini anlamaz ve katılamaz. * Haberleşmede eski yöntemleri kullanır. <p>İş Düşüncesi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kendi ait olduğu kuruluştaki çalışmanın devamına öncelik verip kârı önemsemez. * Verimliliği ve sermayeyi hiç düşünmez. * Kendini göstermez; başkasıyla aynı olmayı ve ait olduğu gruplarla tamamen benzer düşünceleri paylaşmayı tercih eder. * Kendi dışına bakmama eğilimi yüzünden kritik noktaları, değişimi ve gerçekleri | <p>olduğunu olumlu bir şekilde kabul eder.</p> <ul style="list-style-type: none"> * İnsanların, kural ve değerlere göre çalışması gerektiğine inanır. <p>Bilgi Ağı Kurabilme Yeteneği</p> <ul style="list-style-type: none"> * Değerli olanları hırsla elde etmeye çalışır. * Kendi düşüncelerini olumlu ve açıkça belirtip ilgi duyanlarla paylaşır. * İş planlama ve sunma yetenekleri vardır. * Bilgiyi paylaşmaya çalışır. <p>Bilgi Ağı İşletme Yeteneği</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bilgi ağı iletişimini yeterince anlar. katılanlarla doğrudan temasa geçer. * Bilgi ağı konusunda yeteneklidir. Bunun, işletmenin can damarı olduğunu düşünür ve bu sistemle çalışabilir. <p>İş Düşüncesi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ek değer yaratmak başlıca gayesidir. * Ekonomi mantığı bir duygu halini almıştır. * Müşteriye karşı her zaman dikkatli olup daha iyi hizmet etmeye çalışır. * Zamanın kıymetini bilir, hıza ve önceden hazırlanmaya önem verir. |
|--|---|

| | |
|--|--|
| <p>algılayamaz. Makro düzeyde bakış açısı yoktur.</p> <p>* Yüksek konumda ve yetkili olanların sözlerini harfiyen kabul ettiğinden kendi fikirlerini katıyen söylemez.</p> <p>* Müşteriyi tatmin etmekten daha çok kendi şirketinin kârı ve düzenini, kendi konumunu korumaya çalışır.</p> <p>* Grup psikolojisi nedeniyle düşünüp yeni stratejiler geliştirmez. Karar verme sürecinde sorumlu kişi olmaz.</p> <p>* Riski fark edemez ve risk yönetimini bilmez.</p> | |
|--|--|

Kaynak: -Yeni Japon- Devrimi: Şuanki Japonya'da Ortaya Çıkan Rönesans, 2002.

Şu anki Japon nüfusunun büyük bir kesiminin İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden üç yıl içerisinde doğanlardan oluşmuş olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten Japonya, bu savaştan sonra ortalama insan ömrünün en uzun olduğu toplum haline gelmiştir, ancak bununla beraber hızlı bir şekilde çocuk sayısı azalmaktadır. Dolayısıyla Japonya'da nüfusun çoğunluğunu orta yaşlı veya yaşlılar oluşturmaktadır. Bu durumda muhafazakar yapıdaki unsurlar, Japon toplumunun değerleri olarak öne çıkmaktadır ve bunu değiştirmenin hiç kolay olmadığı söylenebilir.

Günümüz Japonyası'nda başta ekonomik sıkıntı olmak üzere, hükümetin aynı siyasi parti tarafından uzun süre yönetilmesi ve düzenlenmiş toplumsal sistemin durgunluğu gibi nedenlerden dolayı gelecekle ilgili Japon gençlerinin büyüklerden daha karamsar olduğunu belirtmekte fayda vardır.³²⁷ Son zamanlarda gittikçe belirginleşen ekonomik küreselleşmesinin etkisi kesinlikle ihmal edilmemelidir. Artık istense de istenmese de Japon usulü, eski tip istihdam sistemi uygulanamamaktadır, dolayısıyla “yeni tip Japonların” bile, Okamoto'nun sunduğu gibi iyimser olamadığı söylenebilir.

³²⁷ NHK housou bunka kenkyuu-sho (NHK Yayım Kültürü Araştırma Merkezi), **Chuugaku-sei, koukou-sei no seikatsu to ishiki chousa: Tanoshii ima to fu-tashikana mirai (Ortaokul, Lise Öğrencilerinin Gündüz Yaşamı ve Bilincini Araştırmak: Eğlenceli Günler ve Belirsiz Gelecekler,** NHK, Tokyo, 2003., s.132-138.

Fakat sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle meydana gelen bilgi toplumu, Okamoto'nun da işaret ettiği gibi yeni kuşaklar arasında gözlemlenen yeni değerler, "bilgi ağı" ile ilgili değerlerle ayrılmaz bir şekilde ele alınmalıdır.

4.3.1.6. Batılı Araştırmacıların Bakış Açışına Göre "Japon İmajının Değişimi"

İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilmesinin, Japon tarihinde çok önemli bir dönüş noktası olduğu ve sonrasında geleneksel yaşam tarzında ve değerlerde büyük değişimler olduğu sık sık vurgulanan bir konudur. Aoki, 1990 yıllarının başında, savaştan sonra Japonya'da ortaya çıkan yeni değerlerin ve sistemin, genel olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür.

Savaştan hemen sonra Japonlar maddi açıdan yoksul, manevi açıdansa çöküş içindeydi. Japonlar bu sıkıntılardan kurtulup, onurlarını yeniden temize çıkarmak için Japonya'yı, Japon toplumunu ve Japon kültürünün anlamı ile özelliğini sürekli sorgulamıştır. Bunu takiben başta Amerika olmak üzere batılı ülkelerden farklı değerlere, alışkanlık ve yaşam tarzına sahip olanlarda, Japonya'ya karşı büyük bir merak uyanmıştır. Ayrıca savaştan sonra Amerika'yı model alıp ekonomik yönden hızla olgunlaşan Japonya, pek çok ülkenin de odak noktası olmuştur. Hızlı büyümenin sırrı batılı araştırmacılar tarafından araştırılmış, tüm bu gelişmeler de bugünkü Japonya imajının temellerini oluşturmuştur.

Aoki'ye göre insanlar, kültürden bahsederken kendi kültürü veya yabancı kültür fark etmeksizin, aşırı bir yaklaşımla karşılaşmaktadırlar ve kendi kültürüne karşı yapılan olumlu ya da olumsuz değerlendirmeye duygusal bir şekilde yaklaşmaktadırlar.³²⁸ Dolayısıyla Aoki, Japon kültürüne yönelik araştırmalarında, Japon kültürüyle ilgili yazılmış çok çeşitli yazı ve makaleler üzerinde durmaya çalışmıştır. Özellikle yabancılar tarafından yazılan kitaplara dayanarak yabancıların bakış açısıyla, sosyo-ekonomik ve toplumsal yapıyı vb. yansıtarak zamanla değişen Japon imajını takip etmeye çalışmıştır. Aoki, savaş sonrası Japonya'nın sanayideki gelişimi ile toplumsal değişimine dikkat ederek, Japon imajının sürekli değişmiş olduğuna işaret etmektedir. Bunları, değişimlere göre dört zaman dilimine bölerek ele almış,

³²⁸ Tamotsu Aoki, a.g.e., 1990., s.185-187.

Japon veya Japonya üzerine yazılan çok çeşitli yazılardan, zaman akışı içinde de hep merkezde duran kitapları seçmeye çalışmıştır. Ancak kendisinin de bu kültür içerisinde büyümüş olması nedeniyle öznel bakış açısıyla seçilmiş olmasının kaçınılmaz bir durum olduğunu vurgulamayı da unutmamaktadır.³²⁹

1. Birinci Dönem (1945-1954): **Olumsuz özellik görüşü**

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 10 yıl boyunca Japonya ABD işgali altındaydı. Bu süreçte batılı değerlerin adil ve evrensel olduğu, Japonlarınkinin ise bölgesel olup gelişmiş ülkelerdekinden farklı olduğu vurgulanmıştır. Bu yüzden batılı ülkeler, Japon kültürünü yok sayıp kendi değerleriyle Japonya'yı yönlendirmeye çalışmıştır. Bunu takiben Japon aydınlar, eski değerlerin Japonya'yı yanlış yönere çektiğini düşünmüş, kendi değerlerini tamamen değiştirmeyi düşünmüşlerdir. Aoki'ye göre bu dönemde Japonlar, demokratikleşmiş Japonya'yı yeniden yaratmak için eski sistemi eleştirmeye çalışmış, Japon toplumunun temelini oluşturan "aile" konusunu tartışmaya ihtiyaç duymuşlardır.³³⁰ Bu eleştiri, Benedict'in işaret ettiği "Japonların grup çalışmasına önem vermeleri" ile aynı noktada durmuştur. Aoki, Japonların özellikleri üzerinde dururken "Krizantem ve Kılıç" adlı kitap ön plana çıkarmaktadır. Benedict'in bu kitabında Japon kültürü batılı kültür ile karşılaştırılmış, Aoki'ye göre bu noktalar, savaş sonrası Japon kültürü ile ilgili tartışmaları çok etkileyip ışık tutmuş ve tartışmaların çoğu bu iki nokta çerçevesinde Japonlar ile Japon kültürünü yakalamaya çalışılmıştır. Bu kitap, yalnız Japon araştırmacıları olmaksızın, sıradan Japon halkını da etkilemiştir. Japon kimliği arayışında, Japonların kendi özelliklerine olumsuz bakarak, Japon kültürünün batılı kültürlerden geride kalmış olduğunu düşündükleri ve çıkış yolu olarak bundan kurtulmanın hedeflendiği vurgulanmaktadır.³³¹

2. İkinci Dönem (1955-1963): **Tarihsel görecelik görüşü**

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ancak 1950'li yılların ortasına doğru uluslararası düzeyde siyasi bağımsızlığına kavuşmuştur. Ekonomisinin düzelmesiyle de kendine olan güvenini tekrar kazanmış ve kendi kültürüne önem verme eğilimini göstermiştir. Bu dönem Batı dünyasının da değişime

³²⁹ Aynı, s.26-28.

³³⁰ Takeyoshi Kawashima, a.g.e., 1950.

³³¹ Tamotsu Aoki, a.g.e., 1990., s.67.

uğradığı zamanlardır. Farklı kültür ve değerlere sahip olanlar kabul görmeye ve göreceli olarak sorgulanmaya başlanmıştır. Bunu takiben tarihsel farklılıklardan dolayı, modernleşme sürecinin her zaman aynı doğrultuda gelişmeyeceğinin de farkına varılmıştır. Bütün bunları “The Japanese” adlı kitap³³² ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır.

3. Üçüncü Dönem (1964-1983): **Olumlu özellik görüşü**

1960’lardan 1970’lerin sonuna dek ekonomisi hızla büyüyen Japonya’nın kendine has değerleri batılı ülkelerin dikkatini çekmiş, bu hızlı büyümenin sırrı batılı araştırmacıların merak konusu olmaya başlamıştır. Japonya’yı araştıranlar, Japon dünyasını açıklarken Japon ekonomisindeki başarının Japonya’ya has çalışma sistemi, yani kişilerin aynı iş yerinde emekli oluncaya kadar çalışabilmeleri ve kıdemlerinin yaşlarıyla doğru orantılı olmasından kaynaklandığına işaret etmişlerdir. Bazı batılı fabrikalarda da Japon usulü işletme tarzı (“just in time” şekli) uygulanmıştır. Bu konuya ilişkin “Japan as Number One” adlı bir kitapla³³³ Japon sisteminin olumlu yönüne ışık tutularak Amerikan sistemini düzenlemek amaçlanmıştır. Bu dönemde Japonların kendi kültürüne bakış açısı farklılaşmıştır. Örneğin Doi’nin işaret ettiği “Amae” duygusunun, Japon toplumuna özgü bir duygu olmakla birlikte, Japon toplumunda olumlu ve pozitif anlam taşıdığı açıklanmıştır³³⁴ ve Japonlar, kendi kimlikleriyle gurur duymaya başlamışlardır.

4. Dördüncü Dönem (1984-): **Olumsuz evrensellik görüşü**

Soğuk savaşın bitmesiyle beraber Amerika’nın teknik ve ekonomik gücüne daha çok önem verilmeye başlanmış, artık ideolojiden sıyrılıp ekonominin evrensel ve ikna edici yönü ön plana çıkarılarak, bir topluma özgü kültürel değerler veya toplumsal işlevlerin yadsınıp dışlanması beklenmiştir. Bunu takiben Amerika’nın model alındığı küreselleşme teklifi ortaya atılmıştır. Ayrıca 1970’li yılların sonunda Amerika’yla Japonya ilişkilerinin tekrar düzenlenmesi gerektiği düşünülmüş, 1980’lerden sonra Amerika tarafından Japonya’ya karşı baskı yapılmaya başlanmıştır. O zaman diliminde “revizyonizm” denilen bir akım ortaya çıkmıştır. Bu akım, evrensel

³³² Edwin O Reischauer, **The Japanese**, Koudan-sha, Tokyo, 2001. Eserin orijinali 1977’de, Japonya’da ilk defa 1979’da yayımlandı.

³³³ Ezra F. Vogel, **a.g.e.**, 1979.

³³⁴ Tamotsu Aoki, **a.g.e.**, 1990., s.106-107.

ekonomik kıstaslarla, Japonya'nın tıkanan mali büyümesini özel pazar ve sosyal yapısına bağlamıştır. Japonya'nın kendi toplumuna özgü sosyo-ekonomik yapısından vazgeçmeyip global standartlara uymamasından dolayı, Amerika tarafından tehdit edici bir unsur olarak algılanarak eleştirilmiştir. Bu doğrultuda Japonya'dan sosyo-ekonomik yapısının düzeltilmesi ve "normal" bir ülkeye dönüşmesi beklenmiştir.

Bu dönemde Japon ekonomisi kötüleşmiş, özellikle 1990'lı yılların birinci yarısında meydana gelen ekonomik "köpük patlaması"ndan sonra Japonya, küresel düzen içinde var olmak için politik veya ekonomik anlamda kendi değerlerini terk edip etmeme (global standartlara uyup uymama) konusunu tartışmaya başlamıştır. Japon sistemini analiz edip değişimcilere katkıda bulunan "The Enigma of Japanese Power (Japon İktidar Yapısı'nın Sırrı)" adlı kitap,³³⁵ hala tartışılan bu konuyla ilgilidir.

Yukarıda görüldüğü gibi Aoki, Japon kişiliğini takip etmek için, savaş sonrası Japonya'sında hakimiyetin yeniden ele geçirilişi sürecini takip etmeyi uygun görmüştür. Aoki, bu sürecin, başta Amerika olmak üzere batılı ülkeleri örnek alarak Japonya'nın tekrar modernleşme çabası olduğuna işaret etmektedir. Ancak batılı ülkelerden ne kadar etkilense de hala Japonya'ya özgü bir sistemin mevcut olduğunu, bu sayede Japonların ekonomide kısa sürede büyük bir başarı gösterdikleri değerlendirilmesiyle beraber, bu durumdan kaynaklanan ticari alanda sorunlar (Amerika'yla ticaret anlaşmazlığı) çıkmış olduğuna işaret etmektedir. Bir zaman diliminde yükselen Japon ekonomisinde, Japonların işletme tarzına "Japon Sistemi"³³⁶ denmiş, daha sonra ise eleştirilerin hedefi olmuştur.

Bu eleştiri, Karel van Wolferen tarafından 1989 yılında yayınlanan kitapta yer almaktadır. Wolferen'e göre "Japon Sistemi"nde siyasal ve ekonomik tüm alanlarda kimin sorumlu olduğunun ve liderlik yetkisinin kimde bulunduğu belli olmadığı karışık bir sistemdir. Bu durum, Japonca'da dilbilgisel açıdan cümlede öznenin kim olduğunun belli olmaması gibidir.

³³⁵ Karel Van Wolferen, **The Enigma of Japanese Power**, Hayakawa-shobou, Tokyo, 1994. Eserin orijinali ise 1990 yılında yayımlanmıştır.

³³⁶ "Japon Sistemi" sözü, Japonya'nın, ulusal devlet olmaksızın; Japon toplumunun oluşturduğu, bakanlıkların yetkili makamları, siyasi parti grupları, maliyeciler, çiftçi kooperatifi, polis, medya, mafya gibi gruplardan oluşan bir sistemi yansıtır.

Japon toplumu, bu şekilde yabancıların bakış açısıyla belirsiz gibi görülen bir sistemle idare edilmektedir. Japon kültürünün özelliğinden bahsederken “belirsiz” sözcüğü anahtar bir kelimedir.

Zamanla Japonlara, Japon kültürüne ve toplumuna karşı yabancıların bakış açısı ve yapılan değerlendirmeler de değişmiş, her zaman diliminde, döneme özgü sayılan önemli bir tartışma noktası sergilenmiştir. Örneğin savaş sonunda Japonya, daha çok olumsuz bakış açısıyla eleştirilse de batılı ülkelerin önderliğinde yeniden demokratikleşmeye çalışmış, sonraki dönemde gerçekleşen Japon ekonomisindeki hızlı değişim, daha çok olumlu bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Japonya, tarihte Çin veya Kore gibi Uzakdoğu ülkelerinden etkilenmiş, modernleşme sürecinde ise başta Amerika olmak üzere batılı ülkelerden, bazen baskı altında kalarak çok şey öğrenmiştir. Wolferen'e göre Japonya, eskiden beri dış baskıyla reformlarını gerçekleştirmiştir. Şimdilik yalnız Japonya'nın modernleşme sonrasındaki durumuna bakılacak olursa, başta Meiji döneminde gerçekleşen reform olmak üzere, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan reformlar ve yeniden modernleşme çabaları; dış baskıyla, yani batılı ülkelerin baskısıyla onların tavsiyesi doğrultusunda sosyo-ekonomik düzeyde kanunların değiştirilmek zorunda kalınmasıyla gerçekleşmiştir. Japonların, değişim sancısının ardından kendine has kültürel özellikleri sayesinde, yani belirsiz tavırları vasıtasıyla genelde doğrudan tepki göstermekten kaçınmaktadır. Bunun yerine Japonların, kendine özgü toplumsal değerlerle kaynaşarak, toplumlarında bir şeyleri yoluna koymaya çalıştıkları şeklinde değerlendirilmektedir.³³⁷

Uzun veya kısa vadede verimliliği sağlayan bir sosyo-ekonomik sistem; zamanla çevrenin veya ortamın değişmesiyle aynı koşullar altında olmadığından eskisi gibi işlemeyebilir, dolayısıyla insanlara eskisi gibi yararlı olmayabilir. Bu durumda ihtiyaç duyulan işlevleri eklemek veya bazen eski sistemden sıyrılıp onu tamamen değiştirmek zorunda kalınabilir. Japonya, geçmişten günümüze kadar dış baskıyla da olsa ihtiyaç duyulan değişimi kabul etmeye ve bu değişimi kendi kültürel özelliklerine yakışan bir tarza

³³⁷ Ryoutarou Shiba ve Donald Lawrence Keene, **Nihonjin to Nihon-bunka (Japon ile Japon Kültürü)**, Chuoukouron-sha, Tokyo, 2003., s.117. Keene, Amerikalı bir bilimadamı olup Japon edebiyatı araştırmacısı ve edebiyat eleştiricisidir. O, Japonların yabancı ülkelere yeni şeyleri öğrenme alışkanlığına sahip olduklarına işaret etmiştir. Japonların yeni bir şeyi keşfetmekten ziyade keşfedilen şeyden öğrenerek yeni değerler kazandırmakta daha becerikli olduğu sık sık söylenir.

dönüştürmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda eskiden Meiji Reformu'nda söylenmiş bir deyiş olan "Wa-kon Yo-sai"n, Japonlar arasında hala geçerli olabileceği ve Japonya'da toplumsal değişime uğrarken bilinç altında da olsa bu deyişin Japonların düşüncelerini etkileyeceği tahmin edilebilir.

4.3.2. Eğitim

Japonya'da verilen eğitimde dikkat çeken önemli iki nokta vardır. Okumamış kişi sayısının azlığı ve halkın çoğunun, oldukça yüksek bir seviyede eğitim almış olmasıdır. Diğeri ise öğrenim durumuna fazlasıyla önem verilmesidir. Özellikle halkın çoğunluğunda, kendi çocuklarını yüksek ve kaliteli düzeyde okutma isteği görülür. Çünkü bir çocuk, sınıfı ne olursa olsun, çok kaliteli sayılan bir üniversiteden mezun olursa Japon toplumunda o kadar değer görür. Bu kişiler iyi bir konum edinir ve mutlu olacaklarına inanılır. Bu iki nokta, Meiji Reformu'ndaki modern eğitim nitelikleriyle ayrılmaz bir şekilde yürütülmüştür. Halk sınıfına veya ekonomik durumuna göre farklı gelişim göstermiştir, bu durum aşağıda açıklanmaya çalışılmaktadır.

Japonya'da eğitim sisteminde zorunlu eğitim, 6 yıllık ilkokul ve 3 yıllık ortaokuldan oluşmaktadır. Zorunlu eğitim sonrasında ise 3 yıl lise ve genelde 4 yıl üniversite, daha yüksek seviyede okumak isteyenler için ise yüksek lisans vardır. Japonya'ya özgü bir sistem olarak, eskiden daha çok kızlar için kurulan 2 yıllık üniversite de bulunmaktadır. Zorunlu eğitim başlamadan önce çocukların anaokulu veya kreş gibi okul öncesi eğitimi veren kurumlara devamı da çok yaygındır. Japonya'da yeni öğretim yılı, nisanda başlar.³³⁸ Eğitim yılı nisan ayının ikinci gününden ertesi yılın nisan ayının ilk gününe kadar bir yıl olarak sayılır. 7 yaşına gelen her çocuk okul sıralarında yerini alır. Nüfusa kayıtlı her çocuğun okula gönderilmesi zorunludur ve illerdeki yerel yönetimler çocukların bilgilerini kaydedip, titiz bir şekilde inceleyerek çocukların sorunsuz bir şekilde eğitim hayatını sürdürmesine katkıda bulunurlar.

³³⁸ Diğer ülkeler gibi, yeni dönemin eylülde başlaması konusu da tartışılmaktadır; ancak Japonlarda kiraz ağacına karşı özel bir duygunun var olması nedeniyle, okullarda yeni öğrenim döneminin ilk baharda başlaması, vazgeçilmez bir gelenektir.

Japonya’da, devlet okullarında aldığı zorunlu eğitimini tamamlayan çocuklar, sınava girip lisede okumaya başlar. Ancak özel okullarda, özellikle özel üniversite veya liseyle bağlantılı ortaokul veya ilkokullarda (bazen anaokullarında bile) giriş sınavı yapılır. Dolayısıyla bazı çocuklar, çok küçük yaşlardan itibaren sınav sistemine maruz kalmaktadırlar. Son zamanlarda devlet okullarında görülen bazı sorunlar (ijime, fu-toko vb.) yüzünden, çocuklarını kaliteli sayılan özel okullarda okutmayı tercih eden anne ve baba sayısı da artmaktadır. Genelde üniversiteye girmek için sınav kazanmak şarttır. Japonya’da Türkiye’nin ÖSS sınavına benzer bir sınav sistemi vardır. Üniversitede okumak isteyen öğrenciler, giriş sınavında kazandıkları puana göre kendi istedikleri üniversiteye başvurup, istedikleri üniversite veya o üniversitenin fakültesinde yapılan sınava tabi tutulur.

Japonya’da çoğunlukla öğrencilerin öğrenim durumu veya mezun oldukları üniversitenin kalitesine göre bir kimlik kazandıklarına işaret etmektedir.³³⁹ Bu kimliklere göre insanların yapabileceği meslek veya girebileceği şirket belirlenir. Söz konusu mezuniyet diploması, mezun olduktan sonra öğrencilerin sahip olacakları meslekleri sağlayacaktır. Dolayısıyla üniversite giriş sınavı çok önemlidir. Ayrıca bahsi geçen giriş sınavı, hiç kolay olmadığı için dershaneler veya sınav sonucunu inceleyerek öğrenciyi yönlendirme gibi görevleri yapan hizmet sektörü, çok yaygındır. Öğrencilerin sınavlara hazırlanmak amacıyla okul dışında bu sektörden faydalanmaları zaten fazla olan eğitim masraflarını daha da arttırmaktadır.

Meiji döneminin başlangıcından kısa bir süre sonra 1872 yılında, modern toplum olarak ilerlemek amacıyla, Japonya’da ilk defa olarak, modern eğitim sistemiyle ilgili, “Eğitim sistemi” adı verilen, bir kanun çıkarılmıştır. Ayrıca Meiji hükümeti tarafından bir de bildiri açıklanmıştır. Bu bildiride “Bundan sonra halk arasında ne bir köyde ne de bir ocakta okumamış insan kalacaktır” denilmiştir. Bu doğrultuda halkı okutma politikası yürütülmüş, her köyde ilkokul yaptırılmıştır. Bu dönemde halk denilince İmparator ailesi ile aristokratlar hariç, eski askeri sınıf, çiftçiler, ticaretçiler ve zanaatkarlar vb. akla gelmekteydi. Halkın yaklaşık %90’ı çiftçilerden oluşurdu. Ticaretle uğraşanlar işleri gereği eskiden beri “Terako-ya’da öğrenip okuma-yazma biliyorlardı. Fakat çiftçiler ve zanaatkarlar geçinebilmek için okuma-yazmaya

³³⁹ Ikuo Amano, *Gakureki no shakai-shi: Kyoiku to Nihon no kindai (Öğrenim Durumunun Sosyal Tarihi: Eğitim ile Japonya’nın Modern Çağı)*, Shinchou-sha, Tokyo, 1992., s.115-117.

gereksinim duymadıklarından, yeni döneme geçilse de ne okuma yazma öğrenmek ne de okula gitmek istediler. Fakat yeni dönemde maaşlı işlerle hayatlarını sürdüren kişiler ortaya çıkmaya başlayınca, bu yeni hayat tarzına da ilgi duyanlar çıkmaya başladı. O dönemde, zengin veya orta düzey çiftçi ailesinde ikinci veya üçüncü erkek çocuklarından başarılı olanlar, ilkokuldan sonra da okuma imkanı bulmuştur. Her köyde okulun bulunması, toplum için kaliteli ve başarılı insanların keşfedilmesinde, anne ve babalar için kendi çocuklarının, çocuklar için ise kendi yeteneklerinin keşfedilmesinde katkıda bulunmuştur.³⁴⁰

Eski feodal dönemde (özellikle Edo döneminde) asker sınıfındakilerin geçinebilmeleri, kendi yetkilerini koruyabilmeleri amacıyla savunma sporu ve okuma-yazma biliyor olmaları şarttı. Eski askeri sınıftakilerin çoğu, yeni Meiji dönemi ile işsiz kalmış, geçinebilmek ya da onurlu bir iş bulmak içinse çareyi okuma-yazma yeteneklerinde bulmuştur. Yüksek düzeyde devlet memuru olmak isteyenlerse, ileri seviyede eğitim ihtiyacı duymuş, en doğru yol olarak, o dönemde tek devlet üniversitesi olan Tokyo Üniversitesi'nin giriş sınavını kazanmaya çalışmışlardır.

Edo dönemi'nde Shogun, Japonların Başkanı olarak, başkent Tokyo'da oturup bütün Japonya'yı yönetiyordu ve bölgelere göre yerel yönetici vardı. Eski sistem yıkıldıktan sonra eski yerel yöneticilerden bazıları, kendi yönetiminde bulunan halk arasından başarılı insanların yetişebilmesi düşüncesiyle, eski asker sınıfındakilerden okumak isteyenler için vakıf kurarak maddi açıdan katkıda bulunmuşlardır. Bu durumuna dikkat çekilerek, eğitimin toplum menfaatine faydalı olduğunun, Meiji döneminde fark edilmiş olduğu değerlendirilmektedir.³⁴¹ Ayrıca eski Edo dönemde doktor, öğretmen ve bilim adamları için "okumak", geçinebilmek demektir. Meiji döneminden sonra ise Japon toplumunda sermayeye sahip olmayan halkın çoğunun, eğitim aracılığıyla konumunu yükseltmesi ve ait oldukları toplumsal sınıfı değiştirmesi mümkün olmaya başlamıştır. Eğitimde başarılı olup ait olunan toplumsal sınıfı değiştirmek, yeniden doğmak anlamını bile taşımaktadır.³⁴² Artık insanların kendi çabalarıyla kendi yollarını çizmesi

³⁴⁰ Aynı, s.59.

³⁴¹ Aynı, s.33-37. Bu konuda Tanzimat döneminde Münif Paşa, benzer değerlendirmede bulunmuştur (İsmail Doğan, a.g.e.,1991).

³⁴² Takehiko Kariya, **Taishuu kyouiku shakai no yukue (Halk Çoğunluğunun Eğitilmiş Toplumun**

mümkündür. Mesleğe başlamak için sınav uygulanmaya başlanmıştır. Yavaş da olsa halk arasında eğitimin önemi algılanmaya ve bir toplumsal değer olarak yayılmaya başlamıştır. Bu durumda eğitim, yeni dönemin kargaşası içinde yaşayan ve kendi konumunu yükseltmeyi hedefleyen, hırslı genç insanlar için altın değerinde bir fırsat olmuştur. Edo döneminde halk arasında akla hayale bile gelmeyen bir durumdur.

Eğitimin mutlu yaşamı sağlayan bir araç olduğuna inanılmaya ve hayalleri gerçekleştirmek için eğitime, özellikle kazanılmış öğrenim durumuna çok fazla önem verilmeye başlanmıştır.³⁴³ Bununla ilgili toplumsal sistemin, modernleşme sürecinin erken bir aşamasında kurulmuş olduğuna ve okulların, bilimleri “sermaye”ye, öğrenim durumunu toplumsal konuma dönüştüren bir araç olduğuna işaret edilmektedir.³⁴⁴ Ayrıca modern Japonya’da meritokrasi düşüncesiyle, fırsat eşitliği adına yapılan eğitim yarışması ile, sınavın sonucuna göre seçilmiş insanların, konumlarına layık görüldüğüne inanılmaktadır. Buna ilaveten adaleti sağlamak amacıyla mümkün olduğu kadar fazla insanın sınava katılması teşvik edilmektedir.³⁴⁵

Japon eğitiminin tarihsel sürecinde kızların eğitimi ve gelişimi konusundan bahsedilecek olursa, erkekler ile kızlar arasında eğitime karşı duyulan ihtiyacın farklı olduğu su götürmez bir gerçektir. Modernleşmenin başlangıcında erkeklere ayrıcalık tanındığı inkar edilemez acı bir durumdu. Meiji hükümetinde görev alan siyasetçiler, batılı ülkeleri gezdiklerinde kadınların konumunun yüksek olduklarını fark etmişlerdir. Ancak siyasetçiler, ülkeyi hızla batılı ülkeler, yani gelişmiş ülkeler seviyesine getirme görevini üstlendikleri için, ayrıntılarla uğraşmadan erkeklerin, hukuk, siyaset ve ekonomi gibi alanlarda uzmanlaşmalarını sağlamışlardır. Kadınların eğitim konusu ise bir kenara atılmıştır. Örneğin, 1871 yılında yurt dışına, özellikle batılı ülkelere okumaya giden 58 öğrenciden ancak 5 tanesi kızdı. Bu kızlardan üç tanesi, on yıl okuyup ülkeye geri dönmüştür.³⁴⁶ Ancak bu üç

Gideceği), Chuoukouron-sha, Tokyo, 1995., s.110.

³⁴³ You Takeuchi, **a.g.e.**, 1997., s.117-138.

³⁴⁴ Takaji Ookubo, 2006. Japon bir sosyolog olan Ookubo'nun bir araştırma defterinden alınmıştır. İnternet sayfası ise: <http://www.f.waseda.jp/ohkubo/jinsei.htm>

³⁴⁵ You Takeuchi, **Nihon no meritocracy: Kouzou to shinsei (Japonya'da Meritokrasi: Yapısı ve**

Zihniyeti), Tokyo, Üniversitesi shuppan-kai, Tokyo, 1995., s.64-66.

³⁴⁶ Üç kızdan biri olan Umeko Tsuda, yurt dışına gittiğinde 5 yaşındaymış. Japonya'ya döndükten sonra anadilini unutmuşçasına benimsediği İngilizce'yi değerlendirmek amacıyla tekrar Amerika'ya

kızdan ikisi, hemen döner dönmez evlenmiş ve ev kadını olmuştur. Bu hikaye, Japonya'da yüksek seviyede okumuş kızların hayatlarında çok fazla bir seçeneği olmadığı konusuna bir örnek teşkil eder. Kadınlar için, toplumsal değerler açısından da en önemli olan, okusa da okumasa da gençken evlenip hem sadık bir eş olup kocasına destek vermek, hem de yetenekli ve akıllı çocuklar doğurup yetiştirmek idi.

Modernleşmeden önce aristokrat veya asker sınıfındaki kız çocuklarına okuma, yazma, resim, müzik ve çalgı eğitimleri veriliyordu. Genellikle halktan çocuklar için ise "Tera-koya" denilen eğitim mekanı vardı ve bu yerlerde okuma, yazma ve matematik öğretiliyordu. Bu mekan, Edo döneminde oldukça yaygınlaşmış, kız çocukları da dahil olmak üzere çocukların yaklaşık %70'i bu okullarda okumuştur. Modern eğitime, "Eğitim sistemi" adlı kanun ile başlanmıştır. Ancak yedi yıl sonra yeniden düzenlenen yeni kanun ile erkekler ile kızların eğitimleri ayrılmıştır. Yani kızlar ve erkekler sınıflarda, ayrı ayrı oturuyorlardı. Kızların ilköğretim eğitimi için ilkokullar vardı. Orta öğretim ise öğretmen yetiştiren okullarda verilmiştir. Yüksek öğretim ilerleyen zamanla üniversitelerde verilmeye başlanmışsa da, başlangıçta papazlar tarafından kurulan Hıristiyanlık ile ilgili okullar veya özel okul olarak kurulan meslek okullarında verilmiştir. En yüksek seviyedeki eğitim fırsatını sağlayan devlet üniversiteleri ile ilgili kanunda, devlet üniversitelerinde kızların okumaları yasaklanmamıştır. Ancak kızların okuduğu liselerden verilen mezuniyet diploması, devlet üniversiteleri sınavına girme hakkını sağlamıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'da yeni Anayasa ile kadın-erkek eşitliği sağlanmış, bu Anayasa ile yeni Eğitimin temel kanunu da oluşturulmuştur.³⁴⁷ Bu kanunla erkek ile kızlar aynı sınıfta yan yana oturtulup okutulmaya başlanmıştır. Bu dönemde eğitim sistemi de yeniden düzenlenmiş, kızlar da istedikleri üniversiteye girme hakkını elde etmişlerdir. Mezun olduktan sonra araştırmacı olarak çalışabilme imkanı da sağlanmıştır.

Son zamanlara kadar yüksek öğretimde sadece kızlar için kurulan iki

gidip biyoloji okumuştur. Ancak Japonya'ya tekrar döndüğünde ne ona layık yüksek düzeyde bir öğretim görevi vardı ne de araştırmacı olarak çalışabilirdi. Tsuda, ilerleyen zamanlarda kendi adına özel bir kız üniversitesi kurmuş, kadın eğitiminin gelişimine katkıda bulunmuştur.

³⁴⁷ 1947 yılında çıkmış, bu kanunda Japon eğitiminin son amacı olarak kişiliğinin gelişmesi hedefe alınmıştır. 2006 yılında Japonya'nın dönüş noktası olarak bu kanun değiştirilmiştir. Yeni kanunda Japonya'nın kendine has gelenek ve kültürünün ön plana çıkarılması, yurtseverlik olarak betimlenmektedir.

yıllık üniversiteler de çok yaygındı. Bu tip üniversitelerde eskiden beslenme, dikiş gibi ev işlerinde gerekli olan, daha çok güzel eş veya anne olmaya hazırlamayı amaçlayan tarzda bir eğitim veriliyordu. Ayrıca kreş öğretmeni veya hemşireler yetiştiriliyordu. Fakat bu tip üniversitelere, yeni fakülteler eklenip dört yıllık üniversiteye dönüştürülmeye ve erkeklerle karma eğitim verilmeye başlanmıştır. Ortaokul veya liselerde ise ev işleriyle ilgili konulardan oluşan bir ders ("Aile dersi"), sadece kız öğrencilere veriliyordu, erkek öğrencileri, aynı saatte ayrı bir sınıfta teknik veya beden eğitim dersi veriliyordu. Aslında Aile dersi, savaştan sonra yaşam ile ilgili temel bilgileri öğretmek amacıyla konulan bir ders idi ve hem kız hem de erkeklere yönelikti; fakat müfredat sadece kısmen gerçekleştirilebilmişti. Toplumsal cinsiyet bakımından bu dersin yaygın öğretimi amacıyla, 1974 yılından beri düzeltme çalışmaları devam etmiştir. 20 yıldan fazla süren çabaların sonucunda ailedeki eğitim işlevini güçlendirmek beklentisiyle Aile dersi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanarak 1993 yılından beri ortaokullarda, 1994 yılından beri ise liselerde, hem kız hem de erkek öğrencilere aynı sınıfta okutulmaya başlanmıştır.

Bütün bunlar, Uluslararası hareketlerin katkısıyla, örneğin, Birleşmiş Milletler tarafından "Dünya Kadın Yılı"nın belirlenmesi (1975 yılında) ile "Kadınlara Yapılan Ayrımın Kaldırılması Antlaşması"nın Japonya'da da kabul edilmesi (1985 yılında yürürlüğe girmiştir) vb. desteklerle gerçekleşmiştir. Ayrıca bu antlaşma sayesinde istihdamda kadın-erkek eşitliğini sağlayan kanun 1986 yılında düzenlenmiş, nüfus kaydıyla ilgili kanun da değiştirilip soyun devamı açısından anne ve babanın eşitliği sağlanmıştır. Erkeklerin yaşlılara bakma veya doğum izinleri alma hakkını sağlayan kanun da çıkmıştır.

Japonya'da 1960'lı yıllarda ekonominin gelişmesiyle beraber halkın çoğu yoksulluktan sıyrılmış, ekonomik durumun gittikçe gelişmesiyle beraber 1980'li yıllarda Japonların çoğu, kendinin orta tabaka insanı olduğunu düşünmeye başlamıştır. Halkın çoğunun yoksulluktan kurtulmasıyla beraber Japon eğitimi, ülkenin en ücra köşesine bile ulaşmakla kalmamış; halkın çoğunda yüksek seviyede okuma ihtiyacı duyulmuştur. Eğitimin mutlu yaşamı sağlayan bir araç olduğuna inanılmaya devam edilmektedir. Ancak tüm halkın, eğitimin önemini algılamış olmasına karşın, eğitim konusunda tek değer üzerinde durulmuştur. Örneğin lise tipi konusunda, üniversite sınavına hazırlık

derslerine önem veren liselere, mesleğe hazırlayan liselere göre daha çok önem verilmektedir. Lisede veya üniversitede okuyanların oranı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yükselmeye devam etmektedir.³⁴⁸ Buna paralel olarak lise ve üniversite sayısında da artış vardır. Bütün bunlar, halkın eğitimin önemini kavraması ve devletçe eğitim eşitliğinin sağlanması amacıyla yapılmıştır.

Tüm bu gelişmeler, Japonların ortalama eğitim seviyesini yükseltmeye yaramıştır. Bu duruma, "eğitimdeki enflasyon eğilimi" şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.³⁴⁹ Ancak kadınlar çok yetenekli olsalar da, erkeklerle aynı düzeyde eğitim alsalar da, kaliteli üniversiteden mezun olsalar da sonra çalışmaya başlayınca iş kariyerinde (öğretmenlik veya akademik dünya dışında) çok fazla yükselme fırsatı bulamıyorlardı. Dolayısıyla genç kızlar, kendilerini çalışma hayatına adanmaktan iyi bir erkek ile evlenip ev kadını olmayı tercih ediyorlardı. Evlenmeden önce çalışan kadınlar da eşinin çalışma durumuna göre (eşinin başka bir şehre tayin edilmesi vb.) işini bırakıp ev kadını olarak hayatını sürdürmek zorunda kalabiliyorlardı.

Japon eğitiminde söz edilen eğitim eşitliğinin Amerika veya İngiltere'dekiyle farklı olduğuna dikkat çekilmektedir ve Japonya'da eğitim eşitliğinin sağlanması konusunda aradaki sınıf farklılığından kaynaklanan eşitsizliğin örtülmüş olduğuna işaret edilmektedir.³⁵⁰ Japon eğitiminde fırsat eşitliği konusu, fakir-zengin eşitsizliği olarak eleştirilmiş, ancak ekonominin gelişmesiyle halkın çoğunun yoksulluktan kurtulmasıyla beraber sınıf sorunu olarak görülmemiştir. Örneğin, Japonya'da yüksek seviyede ve iyi üniversitelerde okuyanların çoğunun, anne veya babalarının da yüksek seviyede ve iyi üniversitelerde okumuş olmalarına karşın, bu durum sınıf sorunu bağlamında bir tartışma konusu olarak alınmamaktadır. Meiji döneminde eğitime önem verilmeye başlanmasıyla, bu yapı toplumsal bir değer olarak tüm ülkeye yerleşmiştir. Şu an anne ve babaların çoğunun, çocuklarının yüksek seviyedeki okullarda okumaları ve kaliteli üniversitelerin giriş sınavını kazanmaları için ellerinden gelen yaptıklarını ve bu konuda masraftan kaçınmadıkları gözlemlenmektedir. Ancak yarış gibi olan giriş sınavında yüksek sınıftan gelenler, maddi ve manevi açıdan daha avantajlı

³⁴⁸ Milli Eğitim Bakanlığının **Okulların Temel Araştırma Raporu**'ndan alınan istatistik verilerine göre, liseye girenlerin oranı 1974 yılında % 90'i aşmış, üniversiteye girenlerinki ise 1976 yılında %38.6'dır.

³⁴⁹ Takehiko Kariya, **a.g.e.**, 1995., s.151.

³⁵⁰ **Aynı**, s.113-122.

olduğuna göre, “toprağa bağlı olan çiftçi çocuklarının, eğitim ile ilgili toplumsal değerleri benimsemesi ve büyük Şehre göç edip okuması, maddi ve manevi açıdan uzun bir yoldur” Şeklinde bir yorum yapılmaktadır.³⁵¹ Toprağa bağlı olan çiftçiler için, eğitimin gerekliliği ve çocuklarının yüksek öğrenime devam etmesiyle karŐılaŐacađı durum arasında, kaçınılmaz bir çelişki vardır. Çünkü yüksek seviyede okumak, çiftçiliği bir yana atıp başka bir yerde başka bir iş ile uğraşmak demektir.

Japonya’daki eğitimde fırsat eşitliği, çocuklara yeteneklerine uygun olan karmaşık eğitim vermek yerine, öğrenme düzeyi farklı olsa da her çeşit çocuğu aynı ortamda (sınıfta) okutmak demektir. Yani ocukların yeteneklerine göre veya engelli çocukları farklı ortamda okutulması fırsat eşitsizliği olarak nitelendirilmektedir.³⁵² Japon ğretmenler Sendikası’nın tepki ve eleŐtirileri doğrultusunda, 1960’lı yıllardan bu yana fırsat eşitliği adına çocukların, tüm ders ve sınavlara aynı koşullar altında sokulması gerekmektedir. Derslerin içeriğine bakılacak olursa Japonya’yı temsil eden kültürel içerikler değil de genel bilgilere daha çok yer ayrılmaktadır.³⁵³ Bu yüzden ders içeriği konusunda İngiltere, Fransa veya Amerika’da sınıf veya ırk farklılığının yeniden yaratılması olarak algılanmasınakarŐın Japonya’da sınıf farklılığına karşı fazla duyarlı olunmaksızın, sınav kazananların hangi sınıftan olduğu üzerinde hiç düşünmeden, kazananların yetenekleri ile baŐarmakta olduğuna inanılmaktadır. Japonya’da eğitimde fırsat eşitliği konusu, zengin-fakir arasında var olduğu algılanmıŐsa da sınıf farklılığı konusu üzerinde durmamıŐ, bunun neticesinde giriş sınavının eşit olması, diğer etkenlerin, yani toplumsal eŐitsizlikten kaynaklanmış diğer sorunların üstünün örtülmüş olduğuna dikkat çekilmektedir. Japonların yaşam tarzı genel olarak zenginleŐtikçe bu sorun ortadan kaybolmuş gibi algılanmıştır.³⁵⁴

Japonya’da 1960 yılının sonunda lise kontenjanları %100 doluluğa ulaşmıştır. Şu an ise ocuk sayısının azalmasıyla beraber niversite giriş sınavına başvuranların tamamının üniversitelere yerleŐtirilebileceđine

³⁵¹ İkuo Amano, **a.g.e.**, 1992., s.61.

³⁵² Japon ğretmenler Sendikası’na göre, çocukların tükenmez yetenekleri olmasına rağmen eğitim alanında, daha yüksek ve kaliteli öğrenim durumu kazanımı amacıyla bu alan yariŐ sahasına dönüştürülmüştür.

³⁵³ Kariya’ya göre kültürel içerik konusunda, genelde yüksek sınıftan gelenlere yönelik bilgiler verilmektedir.

³⁵⁴ Takehiko Kariya, **a.g.e.**, 1995., s.168-172.

inanılmaktadır.³⁵⁵ Japonya’da lise veya üniversitelerin kapasitesi, yüksek seviyede okumak isteyenlerin sayısının artmasıyla beraber arttırılmıştır. Ancak öğrencilerin okuma kabiliyeti, farklı bir konudur. Günümüzde Japonya’da lise öğrencilerinin okuma-yazma düzeyinin, davranışlarının, eski lise öğrencilerine oranla kötüleşmiş olmasından yakınılmaktadır. Üniversite öğrencilerinin ve ders kalitesinin de düşük olması vurgulanması gereken bir konudur. Ayrıca son zamanlarda devlet üniversitelerinde de işletme sisteminde kısmen piyasa ekonomisi sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Gereken öğrenci sayısını toplamak amacıyla üniversitelerin artık yarış halinde olduğu görülmektedir. Japonya’da halkın çoğunluğunun yüksek seviyede okumuş olmasının sonucu olarak sınıf farklılığından kaynaklanan ayrımların ve bu durumu sorun olarak algılayan bakış açısının da üstünün örtülmüş olması eleştirilen bir konudur. Bunu takiben Japonya’daki seçkin kesim, ne kadar kaliteli üniversiteden mezun olsa da sıradan halkın uzantısı olduğu için kendi kültürel kişiliği konusunda zayıftır. Fransa veya İngiltere’de sınıf farklılığının çocukların başarısına etkisi olup olmadığı, sürekli tartışma konusu olmuş, ancak Japonya’da bununla ilgili bir tartışma nadiren görülmüştür.³⁵⁶ Fakat bu sorunlar sayesinde ülkedeki seçkinler, Japon seçkinlerine göre kendi kültürüne daha çok sahip çıkmıştır.

Japonya eğitim sistemi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sürekli genişleyerek herkesin eğitimden faydalanmasını sağlamaya çalışmış ve başarmıştır. Ancak okullarda öğrenciler, sürekli çeşitli sorunlar (şiddet, zorbalık, okula gidememek, bazen öğretmenlere karşı şiddet vb.) ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların, okulların öğrencileri giriş sınavına hazırlamak için sürekli çalışmaya teşvik etmesi, buna bağlı olarak ders programının sıkışmasından kaynaklandığı sanılmıştır. Çözüm yolu olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Boşluk ve Doluluk” sloganıyla yeni müfredat programı hazırlanmıştır.³⁵⁷ Ancak bu yeni müfredat uygulamasının

³⁵⁵ Milli Eğitim Bakanlığının **Okulların Temel Araştırma Raporu**’ndan istatistik verilerine göre liseye girenlerin oranı 2006 yılında %97.7’dir ve üniversiteye girenlerin oranı ise 2007 yılında %47.2’dir. İki yıllık üniversite dahilinde 1950 yılında kızların %17.2, erkeklerin %34.6 idi. 2003 yılında ise kızların %48.5, erkeklerin %48.8 idi.

³⁵⁶ Takehiko Kariya, **a.g.e.**, 1995. Kariya, 1 Ocak,1985’ten 13 Ocak,1994 tarihi arasında Asahi Gazetesinde yayınlanan eğitimle ilgili manşet veya yazıları taramıştır. Elde ettiği verilere göre eğitim ve eşitsizlik sözcüğünü içeren gazete yazılarının sayısı 40 tanedir; ancak içinde Japon eğitimiyle sınıf sorununu konu alan yazıyla hiç karşılaşmamıştır. Bu sözcükler sadece kadın-erkek eşitsizliğini konu alan yazılarda görülmüştür.

³⁵⁷ Bunun neticesinde devlet okullarında ders programı ile ders saatinin azaltılması, haftada iki

sonucunda, devlet okullarında okuyan öğrencilerin okuma-yazma yetisinin düşmüş olması gündeme getirilmektedir. Buna karşın kaliteli sayılan özel okullarda, öğrenciler eskisi gibi giriş sınavına sürekli hazırlıklı olmaya, derslerine devamlı çalışmaya teşvik edilmektedir. Artık büyük şehirlerde yaşayan, yüksek eğitim masrafını karşılayabilen varlıklı aileden gelen çocukların sınav için daha avantajlı olduğu ve bu durumun eskisine göre daha belirgin olduğu söylenebilir.

1990'lı yıllardaki "New Economy" adına ekonomik durumunun kötüleşmesiyle şu anki Japon gençlerinden bazıları, eskisi gibi seçkin kaliteli yaşamını sürdürebilmekte, bazıları ise; düşük öğrenim durumu, işsizlik veya düşük maaşla geçinme zorunluluğu gibi daha kalitesiz bir yaşam tarzıyla başa çıkmaya çalışmaktadır.³⁵⁸ Fazla kaliteli bir hayat süremeyen bu gençlerin, yeni proletarya, yani işçi sınıfı insanı olduğuna işaret edilmektedir. Artık kendisini orta tabaka insanı olarak göremeyenlerin sayısı artmaktadır. Bu doğrultuda eğitim konusunda da yine sınıflar arasındaki eşitsizlik, söz konusu olmaya başlamış bulunuyor. Japon eğitiminde, eğitim eşitliği konusunun, yeniden masaya yatırılıp enine boyuna tartışılması artık zorunlu bir durumdur. Çocukların yeteneklerine göre eğitim eşitliğinin ne demek olduğu, bu eşitliği sağlamak için neler yapılması gerektiği konusu, yetkililerin yeniden gözden geçirmesi gereken konulardandır.

4.3.3. Kadınlar

Tablo 42. Japonya'da Cinsiyet Oranının Değişimi (%)

| | | | | | | | | |
|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Yıl | 1872 | 1880 | 1890 | 1900 | 1910 | 1920 | 1930 | 1940 |
| Oran | 103.1 | 102.6 | 102.0 | 101.2 | 100.5 | 100.4 | 101.0 | 96.8 |
| Yıl | 1950 | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2007 | |
| Oran | 96.3 | 96.5 | 96.4 | 96.9 | 96.5 | 95.8 | 95.2 | |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 42.'de görüldüğü gibi Japonya'da eskiden cinsiyet oranında

günlük tatil sisteminin yürürlüğe konması gibi yenilikler gerçekleşmiştir.

³⁵⁸ Atsushi Miura, a.g.e., 2005.

erkeklerin oranı daha yüksektir. Meiji döneminin başlamasından (1868 yılı) sonra yapılan nüfus sayımına göre sürekli erkeklerin oranı yüksekti. Güçlü bir ulusal devlet kurulması için kadınlara oranla erkeklere daha fazla ihtiyaç vardı ve bu durumda cinsiyet tercihinin yapılmış olduğu düşünülebilir. Tablo 42.'ye göre 1940 yıllarında ilk defa erkeklerin oranının düşük çıkması (1937 yılında %98.9 olarak görülmüştür) savaşın etkisi olabilir. Savaştan sonra (1950 yıllarından sonra) kadınların oranı artık sürekli yüksek çıkmaktadır ve bu durum, her uzun ömürlü toplumda görülen bir özelliktir. Japonya'da da biyolojik açıdan kadınların erkeklerden daha sağlam ve uzun ömürlü olduğu kanıtlanmaktadır.

Geçen yüzyılın ilk yarısında Japonya'da "ortalama insan ömrü, 60 yıl" olarak tespit edilmiştir. Eskiden Japon halkı, küçük evde geniş aile halinde oturuyordu. Böyle ortamda gelin ile kaynana arasındaki ilişki kolay değildi. Yaşlılar, kendi torunlarını gördükten kısa bir süre sonra ölüyorlardı.³⁵⁹ Ancak artık yaşlılar, kendi torunlarını gördükten sonra da uzun bir yaşam sürebilmektedir. 1950 yıllarından sonra ise Japonya'da ortalama insan ömrü Tablo 43.'de izlenebilir.

Tablo 43. Japonya'da Ortalama Ömrü (Yaş)

| | 1950-1955 | | 2005-2010 | | 2045-2050 (tahmin) | |
|-----------------------|-----------|-------|-----------|-------|--------------------|-------|
| | Erkek | Kadın | Erkek | Kadın | Erkek | Kadın |
| Yaş | 61.60 | 65.51 | 79.00 | 86.06 | 83.31 | 90.90 |
| Sıra (dünyada) | 28 | 35 | 3 | 1 | 6 | 1 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 43.'de görüldüğü gibi Japonya'da 1950-1955 yıllar arasında ortalama ömrü,³⁶⁰ erkeklerde 61.60, kadınlarda ise 65.51 yaştı ve dünya çapında uzun ömürlü bir toplum olarak henüz yerini almamış olabilir. Ancak oldukça uzun bir süre sonra uzun ömürlü bir toplum olmayı başarmış, 2005-2010 yıllarında yaş ortalaması erkeklerde 79.00 (dünyada üçüncü sıra), kadınlarda ise 86.06 yaş (dünyada birinci sıra) olmuş, özellikle kadınlar,

³⁵⁹ Örneğin Yasuhiko Yuzawa'nın 1987 yılında Chubu bölgesinde yaptığı araştırmanın sonucuna göre, eskiden geniş ailesinde kadınlar evlendikten sonra, ortalama olarak kayınperder 6 yıl, kayınvalideler ise 10 yıl sonra ölüyorlardı.

³⁶⁰ Bir insanın doğduktan sonra kaç yıl yaşayabileceğine göre hesaplanan yaş sayısıdır.

bilimsel tahminlere göre ileride de uzun yaşayacak, dünyada en uzun ömürlü bir toplumu temsil edeceklerdir.

Bir antropolog, gelin-kayınvalide ilişkisi üzerine şöyle söylemiştir:³⁶¹ “Japonya’da insanlar, eskiden küçük evlerde geniş aileler halinde oturuyordu. Küçük bir odada bir kaç kişi beraber uyuyup kalkıyordu. Gelinler, kaynana ile ilişkilerinde zorlansa da kendileri de kısa süre sonra kaynana olurdu.” Bu şekilde kuşaktan kuşağa süregelen Japon aile yapısının, son zamanlarda şaşılacak kadar hızlı değişmekte olduğu söylenebilir.

Günümüz Japonyası, çok kısa zaman diliminde dünyada en uzun ömürlü bir toplum haline gelmiştir. Bu hızlı değişim, Japonların, özellikle kadınların yaşam tarzı ve life-cycle (hayat döngüsü) vb. konusunda çeşitli değişimleri de getirmiştir. Eskiden Japonya, şimdiye göre daha kısa ömürlü ve yoksul bir toplum iken kadınların çoğu, erken evlenip fazla çocuk doğuruyordu. Geniş ailede yaşarken de kayınvalide ile kayınpederlerine bakmaları gerekiyordu; fakat onlar da çok uzun yaşamazlardı. Onlara bakma görevi son bulupta, son çocuk da yetiştikten sonra, kadının kendi ölüm zamanı gelirdi. Kadınlar, hayatının çoğunu, ev işleriyle ve çocuklara bakma, ev içinde, iş yerinde veya tarlalarda durmaksızın çalışarak geçirirdi. Boş vaktin olması söz konusu bile değildi.

Sanayileşmiş bir toplumu gerçekleştirmekle birlikte, kadınların boş zamanlarını nasıl değerlendirmesi gerektiği konusu ortaya çıkmış, bu durum toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Çocuk sayısının azalmasıyla beraber son çocuğun yetiştirilmesi görevinin erken yaşlarda bitmesi; gelişen teknolojinin katkısıyla ev işlerinin kolaylaşması, boş zamanların bolluğuna neden olmuş ve ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği konusunu ortaya çıkartmıştır. Ayrıca kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ve kendi isteklerini gerçekleştirme arzusu, kadınların yaşam tarzının değişmesine yol açmıştır. Buna ilaveten kadınların boş zamanlarını değerlendirme arzusu, çalışma konusunu doğrudan etkilemiştir.

Kadınların çalışma konusu, toplumdaki sosyo-ekonomik ihtiyaca göre her zaman değişime uğramaktadır. Tarihte tarım toplumundayken, sıradan halktan kadınların çoğu, hem tarla işleri hem de ev işleri vb. ile

³⁶¹ Kunio Yanagida'nın biyografisinden alınmıştır.

ilgilenmiştir. Ama sanayileşmeye başlayınca, erkeklerin kentsel yaşamda daha verimli çalışmasını sağlamak için daha çok ev içi ve civarında kadınların işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Ama savaş döneminde savaşa giden erkeklerin yerine kadınlar çalışmış, hem ev içinde hem de dışında onların boşluğu kadınlar tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise sanayi toplumu geliştikçe kadınların boş zamanlarını değerlendirme konusu ortaya çıkıyordu. Bu durumda hem kadınların boş zamanını doldurmak, hem de çocukların yükselen eğitim masraflarını karşılamak ve değişmiş yaşam tarzında gerekli olan maddi koşulları sağlamak amacıyla kadınlar, ev dışında para kazanmayı istemektedirler. Buna ilaveten artık uzun ömürlü bir toplum olan Japonya'da, kadınların da topluma katkıda bulunabilmeleri için işgüçlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Japon toplumunda kadınlar, aslında ne kadar yüksek seviyede ve kaliteli okullarda eğitim alırlarsa alsınlar, ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, siyasal dünyada veya iş yerinde ne erkeklerden daha yüksek maaş alabilirler ne de onlardan daha yüksek konuma çıkabilirlerdi. Özellikle eşleri, beyaz yakalı olarak çalıştığı takdirde tayin durumu söz konusu olduğunda hemen yeni iş yerine taşınmaları gerekmektedir. Bu durumda kadınların kendi işinden vazgeçmeleri gerekir. Ayrıca özel sektörde çalışan kadınlar, çocuk doğurmak, yetiştirmek veya yaşlılara bakmak gibi nedenlerle işten ayrıldığında veya ara verdiğinde, genelde aynı iş yerine dönemeyebilir. Dönebilse de eski kariyerine devam etmesi çok zordur. Buna ilaveten çalışıyor olsalar da, eve geldiğinde erkeklere oranla ev işleri ve çocuk bakım konusyla daha çok kadınların ilgilenmesi beklenir. Dolayısıyla özellikle şirketlerde çalışan kadınların çoğu, belli bir yaşa gelince işten ayrılıp evlenir ve ev kadını olmayı tercih ederlerdi.

Ait oldukları toplumsal sınıfı yükseltmek, erkekler için sahip oldukları eğitim düzeyi ile, kadınlar için ise evlilik aracılığıyla mümkündür. Evliliğin kadınlar açısından güzel bir hayat kurabilmek için bir fırsat olabilir.³⁶² Ancak eşlerin yoğun çalışmaları nedeniyle kendi ailesiyle fazla ilgilenememesi ve fazla zaman geçirememesi, bazı ev kadınlarının psikolojisini bozmuştur. Bu durum kadınları, hem kendilerini geliştirmeye, hem topluma katkıda bulunmaya, hem de boş zamanları değerlendirmeye yönlendirmektedir. Bu

³⁶² Chizuko Ueno, *a.g.e.*, 1994., s.87-89.

yüzden ev dışında çalışmak isteyen kadınların sayısı gittikçe artmaktadır.

Kadınlardan, önce çocuklar biraz büyüsün sonra çalışırım diye düşünenler, yeniden çalışmaya başladığında düşük maaş ve kötü çalışma koşulları olsa da çalışmayı kabul ederler. Ev kadınlarından ev dışında bir işe başvuranların çoğu, daha çok yarı-zamanlı veya geçici gündelik işleri bulabilmektedir. Genelde yarı-zamanlı işlerde, ne ek maaş³⁶³ ne de sigorta vardır. Buna rağmen ev dışında çalışan kadınlardan yarı-zamanlı iş yapanların oranı oldukça yüksektir.³⁶⁴ Çünkü eskiden kadınlar, ev kadını olunca kocasının maaşına katkı payı eklenir ve vergi sisteminde hesaba katılırdı. Bu durumdan dolayı Japon kadınlardan çalışanların oranı, yaşlarına göre grafik çizildiğinde M-harfine benzeyen bir şekil ortaya çıkar, bu yüzden Japon kadınlarının çalışma tarzına, “M-harfi tipi” denilmektedir.³⁶⁵ Söz konusu Japon toplumunda kadınların çalışma hakkı ikinci planda olsa da, erkekler daha çok çalışmaya teşvik edilmiş, Japon ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.³⁶⁶

Japonya’da karı-koca arasında görev paylaşımı alışkanlığının hala mevcut olması nedeniyle, çalışmaya başlayınca kadınların yükü daha da artar. Kadınlar da tüm bu işlerin tamamının dengeli bir şekilde yürütülmesini istemekte, özellikle çocuk küçükken daha çok annesinin bakımına ihtiyacı olduğunu düşünmektedirler. Japonya’daki kadınların, Amerika’dakilere göre daha çok geleneksel değerlere ve ideal düşüncelere sahip olduklarına işaret edilmektedir.³⁶⁷ Ancak çalışmayı bırakmadan evlilik hayatını sürdüren Japon kadınları, hem ev dışında hem de ev içinde yaptıkları sınırsız sayıdaki işler arasında mekik dokurlar.

³⁶³ Japonya’da kadrolu olarak çalışanlar, genelde yılda 1 veya 2 defa ek maaş alabilmektedirler.

³⁶⁴ Sağlık ve Çalışma Bakanlığı, **Josei roudou-hakusho: Hataraku josei no jitsujou (Kadınların Çalışma Raporu: Çalışan Kadınların Gerçek Durumları)**, 21-seiki shokugyou-zaidan, Tokyo, 2005., s.25-28. 2004 yılının istatistiğine göre çalışan kadınların yaklaşık %40’ı yarı-zamanlı işiyle uğraşmaktadır.

³⁶⁵ Çalışan kadınların oranı, genelde işe başladığı yaşlarda (lise veya üniversiteyi bitirdikten sonra) yüksek olmasına karşın evlenme veya çocuk doğurma yaşlarında düşüş gösterir. Son çocukların büyüdüğü yaşlarda (orta yaşlarda) yine işe başlamak istenir, bu yüzden çalışanların oranında yine yükseliş görülür.

³⁶⁶ Bunun neticesi de erkeklerden bazıları fazla çalışma nedeniyle “Karo-shi” sendromu ile ölmektedir. Karo-shi, fazla (izin alamadan uzun süre kesintisiz) veya çok stresli bir şekilde çalışma nedeniyle ölmek.

³⁶⁷ Atsuko Suzuki, **a.g.e.**, 1997., s.160-163. Bu araştırmanın yapıldığı zaman diliminde, yani yaklaşık 10 yıl önce Japon kadınlarının, Amerikalı kadınlardan daha çok ev işi yaptıkları ve çocuklarla en fazla kendilerinin ilgilendikleri belirlenmektedir. Japon kadınlarının tartışmaktan kaçınıp kararsız davrandıkları, Amerikalı kadınların ise, tartışsa da kendi ayakları üzerinde durabilmeye çalıştıklarına işaret edilmektedir.

Tablo 44. Japonya’da Kadınların Yaş Grubuna Göre İşgücü Oranının Değişimi (%)

| | 15-19 | 20-24 | 25-29 | 30-34 | 35-39 | 40-44 | 45-49 | 50-54 | 55-59 | 60-64 | 65 ve üst |
|-------------|-------|-------------|-------------|-------------|-------|-------|-------|-------|-------------|-------|-----------|
| 1987 | 15.8 | 70.9 | 55.6 | 49.6 | 60.6 | 68.4 | 69.2 | 63.2 | 52.9 | 44.9 | 22.8 |
| 1997 | 16.8 | 73.4 | 68.2 | 56.2 | 62.3 | 70.9 | 72.2 | 67.9 | 58.7 | 39.8 | 15.4 |
| 2007 | 16.3 | 70.1 | 75.7 | 63.0 | 63.8 | 71.4 | 74.2 | 70.5 | 60.2 | 40.8 | 13.0 |

Kaynak: JUSGNSAE İstatistik veriler.

Tablo 44.’de çalışan kadınların 1987, 1997 ile 2007 yılı oranları gösterilip karşılaştırmaya çalışılmaktadır. Her üç yılda da çoğunluğunun henüz çalışmadığı 15-19 yaş grubu, emekli olduğu tahmin edilen 60-64 ile 65 ve üst yaş grubu haricinde, en yüksek oran kalın harf ile; en düşük oran ise, yatık ve koyu harf ile gösterilmektedir.

En yüksek oran 1987 yılında 20-24 yaş grubunda (%70.9), 1997 yılında yine 20-24 yaş grubunda (%73.4), 2007 yılında ise 25-29 yaş grubunda (%75.7) görülmektedir. Her iki yaş grubunun da okullarını bitirdikten sonra çalışmaya başlayanların yaşı olduğu anlaşılabilir. Bu iki yaş grubundan daha büyük yaş gruplarında emekli olduğu tahmin edilen 60-64 ile 65 ve üst yaş grubu haricinde her yaş grubunda, kadınların işgücü oranı, gittikçe artış göstererek 2007 yılında en yüksek oranları göstermektedir.

En düşük oran ise her üç yılda da 30-34 yaş grubunda görülmekte (1987 yılı %49.6, 1997 yılı %56.2 ve 2007 yılı ise %63.0), en düşük oranlarda zamanla doğru orantılı olarak artış görülmektedir. Bu yaş grubundaki kadınlarda, evlenmiş veya çocuk doğurmuş olup olmadıkları belli olmasa da, çalışmayı bırakmama durumu görülebilir. Japonya’da kadınların “M-harfi tipi” olarak adlandırılan çalışma tarzının yavaş da olsa farklılaşmakta olduğu düşünülebilir.

Amerika ile Japonya’da, her iki ülkenin kadınları üzerine yapılmış, karşılaştırmalı bir araştırmaya göre, Amerika’da feminist hareketleri, kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmeye çalışıldığı dönemde radikal olunup, kadınların ekonomik açıdan tamamen kendi ayakları üzerinde durabilmeleri amaçlanmıştır. Bunu takiben anneliğin korunması bakış açısına dayanmadan,

kişilerin yeteneklerine veya bireyselliğine odaklanılarak yasal açıdan fırsat eşitliğinin tamamen sağlanması istenmiştir. Buna karşın Japonya da Amerika'daki hareketlerden etkilenerek onu yakalamaya çalışılmış, yine de anneliğin korunması vurgulanmış, dolayısıyla Japonya'daki hareketler Amerika'dakine göre daha esnek ve yumuşak olmuştur.

Günümüz Japonyasında kadınlar, yasal veya toplumsal alanda kadın-erkek eşitliğini elde edebilmektedirler. Bu durum, Japon kadınlarının, yaşam tarzını seçerken “-malı”, “-meli” tarzında bir baskı altında kalmaksızın seçebilme hakkını elde etmiş oldukları şeklinde açıklanmaktadır. Ancak aile içinde ev işleri ve çocuğa bakma konusu, hala kadınların görevi olarak algılanmaktadır.³⁶⁸ Amerika'da görev paylaşımı konusu ile ilgili değişim, önce iş yerinde sonra ev içinde ortaya çıkmıştır ve bu konuda Japonya'nın, Amerika'nın durumunu takip etmektedir.³⁶⁹

Japonya'da 1986 yılında yürürlüğe giren istihdam ile ilgili bir kanun ile, iş yeri alma, konum yükseltme ve emekli olma gibi konularda kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.³⁷⁰ Bu kanun sayesinde çalışan kadınlardan kariyerine devam edenlerin sayısı artmıştır. Erkeklerden ziyade kadınlarda, yaşlılardan ziyade genç kuşaklarda daha fazla değişim düşüncesi ve yeni değerler görülmüştür ve günümüz gençlerinin daha çok bireysel ve eşit düşüncelere sahip oldukları gözlemlenmiştir.³⁷¹ Japon kadınların çalışma tarzı grafiği (M-harfi tipi), ileri yaş tarafına kaymış ve M-harfinin dip kısmında biraz da olsa yükselme olduğu görülmüştür. Ayrıca bu kanun, kadınların ekonomik güce sahip olmalarını sağlarken, aynı zamanda evlenmemeleri, geç evlenmeleri, evlense de geç doğurmaları gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Gözlemlenen bir diğer durum ise karı-kocanın ikisinin de çalışarak maddi durumlarını iyileştirmeleri veya bazen evlense de çocuksuz yaşanması gibi yeni yaşam tarzının görülmesine bir sebep oluşudur.

³⁶⁸ Atsuko Suzuki, **a.g.e.**, 1997., s.163-165.

Ayrıca her yıl Başbakanlık tarafından yayımlanan **Kokumin seikatsu-hakusho (Ulusal Halk Yaşam Raporu)**'na göre, erkeklerin düşüncelerinde değişiminin görülmesine karşın, çocuğa bakmak için doğum izin almak isteyen erkeklerin oranı %40'dır. Erkeklerin, iş yerindeki aksaklık veya hoş karşılanmamaktan korktukları için bu hakkı isteseler de pek kullanamamaktadırlar.

³⁶⁹ **Aynı.**, s.143.

³⁷⁰ Dünya Kadınlar Yılı'nın uzantısı olan çabaların sonucu, “Kadın-erkek istihdam fırsatı eşitliği kanunu” çıkmıştır.

³⁷¹ Atsuko Suzuki, **a.g.e.**, 1997., s.141, 165-167.

4.4. Karşılaştırma Denemeleri

4.4.1. Karşılaştırma Denemeleri Yapılmasının Gerekçeleri

Aile konusuna sosyolojik bakış açısından yaklaşırken, sosyoloji bilim dalının, aslında toplum içindeki insan ilişkisi üzerinde uğraştığını tekrar gözden geçirmesinde fayda vardır. Sosyolojik alanda sorun çözümlenirken ihtiyaç duyulduğunda, bilimsel alan açıdan sınır koymak yerine, insan konusyla ilgilenen diğer bütün bilim dallarının (hukuk, siyasal, iktisadi, edebiyat, psikoloji ve antropoloji vb.) birikimlerinden faydalanılmalıdır.³⁷² Ayrıca sosyolojinin bilimsel yönteminden biri olan karşılaştırmalı metod ile; görülmemiş, alışılmamış ve yabancı olan olgu veya olayları öğrenebilir veya tanışabilir. Önceden bilindiği veya anlaşılmış olduğu sanılan toplumsal değerler, sağduyu, inanç ve önyargı vb. yeniden gözden geçirilerek,³⁷³ bunlardan sıyrılabilir veya yeni ufuklar açılabilir.

Türkiye ile Japonya'yı sosyoloji bakışıyla karşılaştırmak; her iki toplumdaki insan ile olgu veya olayları vb. karşılaştırmak demektir. Aslında insan, toplumsal olay veya değerlerden etkilenecek ve onları etkileyerek hayatını çizer. Söz konusu insan, kendi yaşadığı zamanın ve toplumun sosyo-ekonomik durumunu, kültürel ortamı, tarihsel olayları vb. yansıtan bir varlıktır. Bu yüzden sosyolojik yaklaşımda zaman ve mekan, çok önemli faktörlerdir. Bunu takiben aile yapılarının değişimi, bir toplumun sosyo-ekonomik veya kültürel özelliklerini yansıtır, toplumsal değerlerin değişimiyle paralel bir şekilde yürür. Bu yüzden aile konusunda aile içinde çok önemli bir rol üstlenen kadınlar üzerinde durulması gerekir, dolayısıyla aile yapıları üzerinde karşılaştırmayı yaparken, (toplumsal) cinsiyet de önemli bir faktör olabilir. Bu açıklamalar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler ortaya konabilir:

1. Aynı veya benzer olgu ve olaylar, aynı veya benzer zaman diliminde meydana gelse de farklı toplumlarda ve cinsiyetin farklılığına göre farklı tepki, eleştiri ve değerlendirmeye karşılanabilir.

³⁷² Munesuke Mita, **Shakai-gaku nyumon: Ningen to shakai no mirai (Sosyolojiye Giriş: İnsan ve Toplumun Gelecekleri)**, İwanami-shoten, Tokyo, 2006., s.6-9.

³⁷³ Aynı, s.40-41.

2. Aynı veya benzer olgu ve olaylar, aynı toplumda meydana gelse de farklı zaman diliminde ve cinsiyetin farklılığına göre farklı tepki, eleştiri ve değerlendirmeye karşılanabilir.

Bu hipotezler doğrultusunda somut örnekler aracılığıyla, her iki toplum üzerinde karşılaştırılma denemeleri yapılmaktadır. Örnek olarak insan varlığına veya onun yaşadığı topluma yaklaşım araçlarından olan edebiyat ile medyaya odaklanılmakta, malzeme olarak edebiyat eserleri ve medya yıldızları kullanılmaktadır. Bu karşılaştırma denemeleriyle edebiyat eserleri ve medya yıldızlarına yansıtılan her iki toplumun özellikleri, toplumsal değerler ve bu değerlerin değişimi belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu karşılaştırma denemeleri, Türkiye ile Japonya'nın farklı toplumsal değerleri ve özelliklerinin kavranmasında, az ve sınırlı da olsa bir ışık tutabilir.

4.4.2. Edebiyat Eserleri Üzerine: Türkiye ve Japonya'da Yazılan Köy Romanlarının Karşılaştırılması

(1) Öğretmenlik Üzerine Yazılan İki Kitabın Tanımları

Türkiye'de öğretmenlik ile ilgili köy romanı denilince **Onuncu Köy** adlı köy romanı³⁷⁴ dikkati çekmektedir. Fakir Baykurt tarafından yazılmış bu romanın kahramanı, önce küçük köyde öğretmenlik yapmış, sonra diğer kasabalar dolaşarak çeşitli işlerle uğraşmış, nerede veya hangi iş olursa olsun, kendisinin inandığı yolda hayatını sürdüren bir öğretmendir. "Onuncu Köy", Japon eserine göre biraz daha geç bir dönemde yazılmıştır. Türk eserinde olaylar 1960'lı yıllarda geçer, Japon eserinde ise 1928 ile 1946 yılları arasında geçer. Fakir Baykurt, eskiden kısa süreli de olsa öğretmenlik yapmış, Sakae Tsuboi ise hiç yapmamıştır.

Japonya'da ise öğretmenlik konusundan bahsedilirken, **Yirmi Dört Gözbebeği** adlı ünlü bir köy romanı hemen akla gelir.³⁷⁵ Kadın yazar, eseri çocuklara hitap eden bir dille yazmıştır. Bu roman, güzel manzaralı, sakin bir adada bir ilkokula yeni tayin edilmiş, modern bir kadın öğretmenin

³⁷⁴ Fakir Baykurt, a.g.e., 2005.

³⁷⁵ Sakae Tsuboi, **24 no hitomi (Yirmi Dört Tane Gözbebek)**, Shinchou-sha, Tokyo, 2006. Eserin orijinali 1952 yılında yayımlanmıştır.

yaşadıkları ekseninde yazılmış; eserde küçük yerleşim yerinde bile savaş gölgesinin kaçınılmaz olduğu bir zaman dilimi konu alınmıştır. Eser, sinemaya da uyarlanıp halkın beğenisini kazanmıştır. Ayrıca ilkokul ders kitaplarına da özet halinde alınmıştır; bu nedenle Japonların çoğu küçük yaşlarda bu eserle tanışmış olabilir. Öğretmenlik konusunda adeta kutsal kitap haline de gelmiş bir eserdir.

(2) İki Eserin Seçilmesinin Sebepleri

Bu karşılaştırma denemesinde Türk edebiyatından “Onuncu Köy”, Japon edebiyatından da “Yirmi Dört Gözbebeği”nin seçilmesinde göz önünde bulundurulmuş benzerlik ve farklılıklar şunlardır:

I. Benzerlikler

1. Her iki eserin de köy kökenli yazarlar tarafından yazılması ve baş karakterinin öğretmenlik yapması.

2. Her iki karakter de düzgün, dürüst ve sadık bir öğretmen olarak betimlenmesi; her iki karakterin de köylüler için yabancı olsa da, hem çocuklar hem köylüler için güvenilir bir insan olması.

3. Her iki eserde de toplumsal olaylardan kaynaklanan sosyo-ekonomik durum çerçevesinde hayat mücadelesi veren yoksul insanların ön planda yer alması.

II. Farklılıklar

1. Bu iki eser, benzer özellikleri taşısa da, farklı cinsiyete sahip olan yazarlar tarafından yazılması ve iki eserde, öğretmenlerin biri erkek, diğeri ise kadın olması.

2. Türk eserindeki öğretmenin ne iş yaptığını umursamadan bir kahraman olarak aktif davranışlarla halkı kurtarıcı bir önder rolünü üstlenmesine karşın, Japon eserindeki öğretmenin ise, pasif tutumlarla köylüler ve kendi öğrencileriyle ilgilenmesi.

3. Bu iki eserde, hikayelerin farklı mekan ve farklı zaman diliminde sergilenmesi. Özetlenecek olursa:

Türk eserinde muhafazakar köylerde ağalara karşı yoksulluk içinde yaşayan halkın durumu konu alınmıştır. Eserin yayımlandığı dönemde (1961 yılı), Türkiye’de de piyasa ekonomisinin yayılması söz konusudur. Bu zaman diliminde köylüler, maddi açıdan kendi yoksulluklarını farketmişlerdir. Dolayısıyla köylülerden bazıları, geçinmek amacıyla memleketlerinden ayrılıp

büyük şehirlere, bazılarının ise yurt dışına göç etmek zorunda kalışının göz önünde tutulması gerekebilir. Köylülerin yoksulluklarının, toplumsal tabakalaşma meselesinden kaynaklandığına, eserin kahramanı olan öğretmen tarafından işaret edilmektedir.

Japon eseri ise, dünya çapında meydana gelen ekonomik buhrandan savaş (İkinci Dünya Savaşı) sonuna kadar süren zaman diliminde geçer. Kadın öğretmenin de bu acı dönemde yaşayanlardan biri olması, eserin önemli bir noktasıdır. Savaş yüzünden gittikçe yoksullaşan köylülerin yaşam koşulları ve savaş gölgesindeki masum çocukların imgesinin, Japon eserine karamsar bir yön de katmış olduğu gözlemlenebilir.

Yukarıda görüldüğü gibi, iki eser, hem benzer özelliklere sahiptir, hem de farklı yönler de taşımaktadır. Bu karşılaştırma denemesinde iki köy romanı aracılığıyla yola çıkarak, iki eserin baş karakterinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Farklı iki toplumda, toplumsal olgu ve hadiselerle karşı sergilenen insanların tutum, davranışları veya yazarın bakış açısı, düşünce tarzı vb. incelenmektedir.

(3) Eserlerin Özetleri

I. Onuncu Köy

Olaylar, Burdur'a bağlı Yeşilova ilçesinin köylerinde (Damalı, Ortaköy, Yaşarköy) yaşanır. Köy Enstitüsü'nden mezun olan bir erkek öğretmen (ismi belirsizdir), tayin edildiği bir köyde (Damalı köyü) çalışmaya başladığında, bazı köylülerin kendi çocuklarını okula göndermediğini fark eder. Bunun üzerine öğretmen, köy ağasına (Durana'ya) kızını okula göndermesi yönünde tavsiyelerde bulunur. Durana, öğretmene hediyeler (meyveler) getirip onunla yakınlaşmaya çalışır ama öğretmen, hediyeleri sınıftaki çocuklarla paylaşır. Bunu öğrenince Durana, ona tuzak hazırlar, hem bir kadını öğretmenle ilişki kurması için teşvik eder, hem de ona pusu da kurar.

Diğer taraftan öğretmen de, toprak ile ilgili hak konusunda Durana'ya karşı çıkıp onu eleştirmektedir. Öğretmene iyice kızan Durana, bir düğünden sonra eve dönen öğretmeni, pusuya düşürüp birkaç adamına dövdürtür. Ölmek üzereyken kurtarılan öğretmen, uzun süre okula gelemez. Bu olay, öğretmene yakın olan muhtar tarafından ilçeye bildirilir, Durana şikayetçi olur ve bir siyaset adamının da yardımıyla öğretmeni uzaklaştırmaya çalışır.

Öğretmen, milli eğitim memuruna olayı anlatmasına rağmen memur karışmak istemez, sonunda öğretmen uzak bir köye sürülür.

Bu olaydan sonra kendi kararıyla görevinden ayrılan öğretmen, tesadüfen tanıştığı bir demirci ustasının yanında çalışmaya başlar. Sonra Ortaköy'e taşınıp demirciliği sürdürür, köylüler tarafından güvenilir bir demirci olarak hayatını sürdürür. Ancak köylülerin hakkını korumak için bir siyaset adamına karşı çıkınca, onun baskısıyla Ortaköy'den de ayrılmak zorunda kalır. Bu sıralarda dul bir kadınla tanışır ve evlenir. Artık yalnız olmayan eski öğretmen, kendi inançlarından vazgeçmeyerek eşiyile birlikte başka bir köye gider.

Eski öğretmen (veya demirci) ile karısı ulaştıkları ve misafir olarak kaldıkları Yaşarköy'de yaşamaya başlarlar. Köyün ismine zıt olarak köylüler, zor zamanlar geçirmektedirler ve büyük bir sorun ile yaşamaktadırlar. Eski öğretmen, zararlı kuşların bu köyü talan edip, hem hasata hem de köylülere zarar vermekte olduğunu, yine de Allah'ın yarattığı varlıklar olduğuna inandıkları için kimsenin onlarla savaşmadığını öğrenir. Eski öğretmen, imamın karşı çıkmasına rağmen kuşlara karşı önlem almaları gerektiği yönünde köylüleri ikna etmeye çalışarak, köylüleri dayanışmaya teşvik eder. Eski öğretmen, kuşlar gelince önce tek başına kendi cesaretini göstererek, kuşları öldürmeye çalışır. Ondan sonra köylüler de onu izlerler, hep birlikte kuşları yok etmeye çalışırlar. Sonuçta köylülerin işbirliğiyle kuşlar gönderilir ve köylüler sevinç içinde hep beraber şenlik yaparlar.

II. Yirmi Dört Gözbebeği

Japonya'nın batısında Seto-Naikai denilen bir iç deniz vardır. Seto-Naikai bölgesinde, havalar kışın bile ılıktır ve bölge doğal zenginliklere sahiptir, ancak adadaki insanlar bazen tayfun gibi doğal felaketlere de maruz kalırlar. Olaylar, buradaki küçük fasulye anlamına gelen "Shodo-shima" adlı bir adada 1928 ile 1946 yılları arasında geçmiş, bu zaman diliminde İkinci Dünya Savaşı meydana gelmiş ve özellikle savaş sırasında insanlar gittikçe yoksullaşmış, zorluklar içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Adanın yarımadasında oturanlar için, merkez köydeki ilkokul çok uzaktır (8 km), bu yüzden yarımada oturan çocuklar, birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar yarımadaadaki küçük ilkokulda okuyup beşinci sınıftan sonra merkez köydeki ilkokulda okumaya devam ederler. Bu yarımadaadaki

okula Ooishi adında yeni, genç bir kadın öğretmen atanmıştır. Ooishi-öğretmen, yarımada oturan insanlardan farklı olarak, beyaz gömlek ile siyah takım elbise giyen, adanın merkez köyünden her gün bisikletle gelip giden, modern tarza sahip bir öğretmendir. O dönemde adanın yarımadasında, diğer kısmına göre daha yoksul kesimi yaşamaktadır. Öğretmenin yaşam tarzı ve giyim kuşamı, onlara yabancı gelir ve köylülerin tepkisini çeker. Yeni öğretmen, köylülerin soğuk bakışları ile dışlayan davranışları nedeniyle yalnız kalır, yine de okulda öğrencilerine yeni şarkılar öğretir ve öğrencilerinin sevgisini kazanır.

Bir son bahar günü Ooishi-öğretmen, öğrencilerini sahile götürür ve orada hep birlikte şarkılar söyledikten sonra dönüşte yol üzerinde bulunan tuzak deliklerinden birine düşer ve ayağı kırılır. Tedavisi uzun sürer ve bu süre boyunca okula gidemez. Onu özleyen birinci sınıf öğrencileri, bir cumartesi günü, kadın öğretmenin evini ziyaret etmeyi planlarlar. Fakat gidecekleri merkez köy çok uzaktır ve çocuklardan hiçbiri oraya daha önce gitmemiştir. Buna rağmen on iki kişinin oy birliğiyle karar verilir ve büyüklerine söylemeden gizlice toplanıp yola çıkarlar. Bu yolculuk, altı-yedi yaşındaki çocuklar için çok zor bir iştir. Öğretmenin evine bir türlü ulaşamazlar, kız çocukları yorgunluktan ağlamaya başlar. Tam o sırada oradan geçen bir otobüsten kendilerine el sallayan öğretmenlerini görürler. Kadın öğretmen çok duygulanır ve o günün anısına hep birlikte bir hatıra fotoğrafı çektirirler. Ancak sonrasında kadın öğretmen, çocuklarla söz vermesine karşın yarımada ilkokula geri dönemez, onun yerine okula yeni bir öğretmen gelir ve Ooishi ise merkez köydeki ilkokulda öğretmenliğe devam eder.

Aradan dört yıl geçmiş ve yarımada ilkokulda, beşinci sınıf olmuş, artık merkez köydeki ilkokula yürüyerek gitmeye başlamışlardır. Çocuklar, okulda kadın öğretmen ile yeniden bir araya gelirler ve onun sınıfında okumaya başlarlar. Adadaki yaşam hep eskisi gibi görünse de, dünyadaki ekonomik bunalımının Japonya'yı da etkilemesi ile adadaki insanlar da gittikçe daha yoksullaşır. Bu sırada çocuklara, çalışan insanlarla ilgili kompozisyon yazdıran bir erkek öğretmen, çocuklara savaş karşıtı düşünceleri öğrettiği gerekçesiyle tutuklanır. Bu olay sonucunda kadın öğretmen bu durumu kendi içinde sorgulamaya başlar. O dönemde herkes kızıl renk ile sembolize edilen komünizmden korkmuş, nefret etmiş ve uzak durmaya çalışmıştır. Kadın öğretmen, tutuklanan öğretmenin suçlanma

gerekçesini tam olarak anlayamaz ve bu olay kafasına takılır. O dönemde kimse savaş karşıtı düşüncelerini sergileyememiş, konu ile ilgili sözler söyleyememiştir. Kendi öğrencilerinin savaşta ölmesini istemeyen Ooishi-öğretmen, bu düşüncesini bile söyleyememiştir, bu nedenle de büyük üzüntü duyar. Artık insanların tutumları onu yormuş, öğretmenlikten usandırmıştır. On iki öğrencisi mezun olunca öğretmenliği bırakmak ister. İlerleyen zamanlarda kadın öğretmen, bir denizciyle evlenir ve hamile kalır. Nasılsa öğrenciler de mezun olunca kendi hayallerinin peşinden gideceklerdir.

Aradan on yıldan daha fazla zaman geçmiş ve artık savaş bitmiştir. Ooishi, eşini savaşta, annesi ve üçüncü çocuğunu da yoksulluktan kaybetmiş, artık oldukça yaşlanmıştır. Fakat bütün acılarına karşın yaşamaya devam etmek zorundadır ve geçinebilmek için tekrar öğretmenlik yapmaya karar verir. Bir ilk bahar günü, eski öğrencisinin yardımıyla yarımadaındaki ilkokulda yeniden çalışmaya başlar. Bu kez çalışma şartları kötü olsa da, umursamadan yarımadaındaki eski ilkokula seve seve gelir. On iki öğrenciden, beş erkek öğrencinin üçü savaşta ölmüş, kız öğrencilerinden biri ölmüş, bir diğeri yoksulluk yüzünden ortadan kaybolmuş olduğunu; öğrencilerinin çoğunun hayallerinin yıkılmış olduğunu duyan kadın öğretmen, savaşta kaybettiği öğrencilerinin mezarlarını ziyaret eder, çok üzülerek gözyaşı döker. Mayıs ayının güzel bir pazar günü eski öğrenciler, kadın öğretmenin yeniden yarımada ilkokuluna dönüşünü kutlamak için çok güzel manzaralı bir lokantada bir araya gelirler. Öğrenciler, öğretmene ilkokuldayken hep birlikte çekilen fotoğrafı gösterirler ve eski günlerden konuşurlar. Sağ kalan bir erkek öğrenci, savaş sırasında görme yetisini kaybetmesine rağmen, o fotoğrafa o kadar çok bakmış ki, fotoğrafta kimlerin olduğunu sırayla takip edebilmiş (ancak birer birer kaymış). Bir öğrencisi, son sınıfta okul etkinliğinde mükemmel bir sesiyle söylediği şarkıyı tekrar söylediğinde kimse göz yaşlarını tutamamıştır. Bütün talihsiz olaylara ve güçlülere karşın sağ kalanlar, kendi hayatlarında mücadele etmeye devam ederler.

(4) Onuncu Köy ve Yirmi Dört Gözbebeği'nde Gözlemlenen Özellikler

I. Onuncu Köy'ün Özellikleri

“Onuncu Köy”de bir öğretmen roman kahramanı, kendine inancı olan ve inandırıcı bir insandır. Promete mitolojisine değinerek eğitilmiş olup,

uyanmış bir insanın (aydının) bir görevli olduğunu düşünür.³⁷⁶ Bu öğretmenin, ne kadar zor da olsa, örneğin tehdit edilse de, dövülse de, haksızlığa karşı durmadan, hep karanlık içinde yaşamış köylülere doğruyu söyleyerek, yılmadan çaba göstermesi gerektiğini savunur. Damalı'da ve Ortaköy'de ağa veya beylere karşı çıkıp köylülere uyandırmaya çalışır. Onun inanç tarzı, kendi eşiyle yaptığı "...uyuyanların vergileriyle okumuşum! Okumuşun okumamışa borcu var bugün..."³⁷⁷ konuşmasıyla anlaşılabilir. Nerede olursa olsun köydeki sorunları halletmeye çalışması gerektiğini "Yaşarköy benim onuncu köyüm. Baktık olmuyor, gideriz on birinci, on ikinciye ..." sözüyle göstermiş, bu sözden kitabın adı ortaya çıkmıştır. Okuyucular da "dokuz köyden" kovulsa da onlara sahip çıkacak "onuncu bir köy" var olduğu umuduna varabilir. Bu öğretmen için kendi ismi veya mesleğinin ne olduğu önemli değildir. Çünkü "öğretmen" ünvanını da tereddüt etmeden bırakıp, istifa ederek, demirciliğe başlamıştır. Yaşarköy'de kendi ismi sorulduğunda ne diyeceğine karar verememiş gibidir, Ortaköy'de ona "Demirci ustası" diye seslenir, Yaşarköy'de ise "Dela" denilir. Böyle davranışlardan, Türk öğretmeni için isim veya mesleğin, yüzeysel olgular olduğu, daha çok kendi inancının asıl önemli olan şey olduğu vurgulanır, gibidir.

Yaşarköy'de Tanrı yolunda çalışan imama karşı çıkıp kuşlara gösterdiği cesaretlerden şu görüşler çıkarılmıştır;³⁷⁸ "köylüler önce kendileri arasında birleşmelidir, kendi çıkarları doğrultusunda çalışanlara inanmalı ve destek olmalıdır, aydınlar da köylülerin uyandırılması için çaba göstermeli ve doğruyu söylemekten yılmamalıdır" şeklinde yazarın mesajı verilmiş olabilir. Öğretmen, "İmama değil, aklınıza danışın ..." veya "Güç, bizdedir. Güç, birleşen yürekli halktadır."³⁷⁹ gibi sözlerle köylülere hitap eder ve dayanışmaya davet eder. Bu sözlerin, bireyin kendini önemsemesi, yolunu kendi çabasıyla araması ve Tanrı yerine bireyin ön planda olmasını kabul eden, modern çağın değerlerinden kaynaklandığı görülebilir. Bu noktada öğretmen, okumuş olduğu için modern toplumsal değerleri öğrenmiş, benimsemiş bir insan olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Buna ilaveten öğretmenin "uyanmış insan", modern düşüncelere sahip çıkan bir insan

³⁷⁶ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, 2005., s.156-161.

³⁷⁷ **Aynı**, s.296.

³⁷⁸ Ramazan Kaplan, **Türk Romanında Köy**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997., s.528-529.

³⁷⁹ Fakir Baykurt, **a.g.e.**, 2005., s.314.

olduğu düşünülebilir.

Türk eserindeki öğretmen, ideallerine göre hareket eder. Ancak yazar, insanların eğitimi oldukça çocuk sayısının azalacağından bahsettirerek, modernleşmenin iç çelişkisine de değinmiş olabilir. Yazar, “Madem yoksulluk azaldıkça, okuma ilerledikçe çocuk sayısı az oluyor, asker de az olur. Bir de bakmışın, Türk’ün ordusu tükenivermiş! Bu da iyi değil...”³⁸⁰ şeklinde bir köylüyü konuşturmuştur. Bu sözlerle, modern bir ulusal devlet olarak ilerlemek için hem eğitim hem de askerliğe önem verilmesi gerekliliği vurgulanmakta, aynı zamanda eğitim durumunun gelişmesiyle doğurganlık arasındaki çelişkiye de dikkat çekilmektedir. Okuyucular için modern bir toplumda yaşanabilecek sorunları tekrar düşünme fırsatı olabilir.

II. Yirmi Dört Gözbebeği'nin Özellikleri

Japon eserinde, kadın öğretmen karakteri, toplumsal olaylar konusunda biraz bilgisizdir, ancak bilmediği veya anlayamadığı şeyler konusunda öğrencilerine açıkça “bilmiyorum” diyebilen bir insan olarak görülebilir. Örneğin “kızıl nedir?” diye çocuklar tarafından sorulduğunda tam bir cevap veremez ve “ben de tam bilmiyorum.” demeyi tercih eder. “Bir öğretmenin görevi şu olmalı, şöyle veya böyle davranmalı” gibi değer yargısından uzak bir karakterdir. Yine de savaş gölgesine maruz kaldığı sırada tutuklanan öğretmeni haklı bulduğu halde sessiz kalır, karşı çıkmak veya tepki göstermek yerine, olaylardan rahatsızlık duysa da uzak durmayı tercih eder. Bunu takiben o dönemin değerlerinden, anlayışından etkilenerek savaşta kahraman olmak isteyen, ardı ardına savaşa giden erkek öğrencilerine üzülse de olaylara sadece seyirci kalır. Hatta kendi oğlu bile bu savaş ortamına katıldığında buna engel olamaz, şikayet edemez. Baş karakterin, anne olmakla beraber bir öğretmen, başka bir deyişle bir aydın olarak yol gösteremediği, toplumsal olay ve baskılara karşı baş kaldıramadığı görülebilir. Söz konusu öğretmenin ne zaman olursa olsun, belirsiz ve kararsız tutumlar gösteriyor olması, veya bu tavrı kendisine atfetmesi, dikkat çekici bir özellik olarak gözlemlenebilir.

Kadın öğretmenin tutumlarını değerlendirirken, o dönemde Japonların büyük bir savaş ile kuşatıldıkları, yoksulluk içinde tükenmiş halde

³⁸⁰ Aynı, s.169.

yaşadıkları veya Japonların ulusal yapısının da göz önünde tutulması gerekebilir. Kadın öğretmenlerin davranışları, o dönemde kadınların erkeklere karşı daha çekingen davranmasının beklenmesinden kaynaklanmış olabilir, yine de daha çok Japonların toplumsal değerlerini yansıttığı görülmektedir. Japonya'da toplumsal uzlaşma ön plandadır ve eskiden bireysel düşüncenin ön plana çıkmasına ve bireyin tek başına ayakta durmasına önem verilmezdi. Örneğin Japonya'da Türkçe bire bir karşılığı "dışarı çıkan kazığa vurulur." atasözü vardır. Japonlar anlaşmasa da, farklı düşünse de, topluma uyum sağlamak adına bazen uzlaşmış gibi davranır. Japonların kararsız, belirsiz veya muğlak davranış ve görünüşlerinin uzantısı olarak, savaşa yönlendirildiğine işaret edilmektedir.³⁸¹ Bunu takiben Japonların bu tür davranış tarzı, aslında modernleşme sürecinde Japonya'nın Asya ülkelerinden biri olmasına karşın, batılılaşmaya çalışması ile geleneksel değerler arasında ortada kaldığından kaynaklanmış olabilir.³⁸² Kadın öğretmen gibi savaşa karşı düşüncelere sahip çıkanların bile ses çıkarmamış veya çıkartmamış olması, o dönemde Japonya'da savaş ortamında, devlet baskısıyla toplumsal baskının ciddi ve güç bir şekilde yaşanmış olduğunun da göstergesi olabilir. Yine de kadın öğretmenin tutumları, Japonların toplumsal özelliğini yansıtmakla birlikte savaşın yayılmasının bir sebebi olabilir.

Bu kadın öğretmenin davranışları incelenirken, onun yıllarca on iki tane öğrencisini izleyip her zaman onların yanında olduğu davranışına dikkat çekilmektedir. O, savaşta ailesini kaybeden her insan gibi hayatı çok değişmiş olmasına karşın, başından ne geçerse geçsin eserin sonunda, hayatına devam etmeye karardır. Kendi öğrencilerinin de umutlarını yitirmelerine karşın yeni umutlar arayarak yaşamaya devam edeceklerini göz yaşlarıyla görür. Bunlara bakıldığında öğretmenin, pasif tutumlarıyla ve dolaylı bir şekilde de olsa kendisini öğrencilerine feda etmektedir. Çünkü bu öğretmen, ne aydınlatıcı, ne kurtarıcı, ne de yardımcıydı, ancak öğrencilerin yaşama gücü kaynağı gibiydi. Bu eseri okuyan çocukların, kendi toplumunun (aleminin) olanaklarını keşfetmek yerine, kendi toplumu (alemi) içindeki kaçınılmaz sorunları ve bu sorunlar ile karşı karşıya kalan insanları

³⁸¹ Kenzaburo Ooe, *Aimaina Nihon no watashi (Belirsiz Japonya İle Ben)*, İwanami-shoten, Tokyo, 1995., s.8.

³⁸² *Aynı*, s.8-10.

keşfedeceklerine işaret edilmektedir.³⁸³ Bu noktaya odaklanıldığında, bu öğretmenin tam anlamıyla kendi ömrünü vatanına ve öğrencilerine adanmış da, sorunlarla dolu bir hayatta mücadele eden insanların (öğrencilerinin) yanında olması, büyük bir fedakarlık olarak algılanabilir.

Bir Japon eleştirmeni, savaş sonrasında yazılan çocuk kitaplardan Tsuboi'nin eseri ile "Birmanya'nın Çengi"³⁸⁴ adlı bir eseri karşılaştırmaktadır. Bu eserde kahraman olan Mizushima adlı bir komutan, savaş bitişinde Japonya'ya dönmek yerine, Birmanya'da kalıp savaşta ölen asker arkadaşlarının ruhlarını rahatlatmak için hayatını bir rahip olarak tamamlamak ister. Mizushima, suç duygusuyla kendisini tutkuyla görevine adanmış ve feda eden bir insan olarak betimlenmiştir.³⁸⁵ Yine de Mizushima, savaş sorumluluğunu kendine yüklediği duygu ile, bir anlamda "-malı, -meli" şeklinde davrandığı, buna karşın Ooishi öğretmenin düşüncelerini ön planda tuttuğu ve kendisini haklı bulduğu söylenebilir.³⁸⁶ Eserin ele alındığı zaman diliminde gittikçe şiddeti artan savaş ortamından bıkan öğretmenin, öğretmenliği bırakması veya daha önce de yarımada'daki ilkokulda geçirdiği kazadan sonra o ilkokula dönmemesi, ideal bir öğretmen olarak kendisini çocuklara adanmış yerine kendi isteğine ve doğrularına göre görevini yerine getirmeyi tercih ettiği söylenebilir. Söz konusu Ooishi öğretmenin, "-malı, -meli" olmaktan ziyade kendi içinden gelen sese göre davrandığı için dürüst olduğu düşünülebilir.

Japon eserinin başında kadın öğretmenin sözü olarak "yirmi dört gözbebeği kirlenmesin" sözü yazılır. Bu dilek, onun için öğretmenlik hayatının çıkış noktasıdır. Ayrıca savaş taraftarı olan büyüklere karşı, çocukların gösterdiği saf ve sade tutum, davranış ve hayalleri, ona öğretmenlik hayatında güç kaynağı olmuş olabilir. Eserde güzel manzaralar önünde "Manzaralar yıllar geçse de değişmez ama zaman içinde insan değişir" anlamına gelen sözlerin yer alması,³⁸⁷ yüce doğaya karşı insanların ne kadar

³⁸³ Ryou Ueno, *Warera no jidai no Peter-Pan (Çağımızdaki Peter-Pan)*, Shobun-sha, Tokyo, 1978., s.126.

³⁸⁴ Michio Takeyama, *Burma no tategoto (Birmanya'nın Çengi)*, Kaisei-sha, Tokyo, 1976. Bu eser, savaştan sonra bir erkek yazar tarafından yazılmıştır ve eserin orijinali, 1948 yılında yayımlanmıştır.

³⁸⁵ Ryou Ueno, *a.g.e.*, 1978., s.111-114.

³⁸⁶ *Aynı*, s.121, 123-124.

³⁸⁷ Bu Japon eseri, on bölümden oluşur ve bu söz, iki bölümde yer almaktadır. Boyle bakış açısı,

küçük, güçsüz varlıklar olduğunu ima eder. Kadın öğretmen, küçük ve güçsüz insanlardan biri de olsa, öğrencileri sayesinde hayatında ayakta durmaya çalışıyor gibidir.

(5) İki Edebiyat Eserinin Karşılaştırılması ve Genel Değerlendirme

İlk bakışta “Onuncu Köy” romanında toprak reformunun henüz tamamlanmadığı bir toplumda ağa veya beylere karşı köylülerin yoksulluk ve güçlük içinde yaşamını sürdürdükleri ve bir kurtarıcı beklediklerini yansıtan karamsar bir izlenim görülebilir. Buna karşın “Yirmi Dört Gözbebeği”nin, ilkokul ders kitaplarındaki özetinde daha iyimser bir bakış açısına sahip olduğu görülebilir. Ancak Japon eserinde öğretmenin yaşadığı dönemde dünyada büyük bir olay (İkinci Dünya Savaşı) yaşanmış, eserin tümü okunduğunda savaş faktörü Japon eseri üzerinde kaçınılmaz bir iz bırakmış olduğu fark edilebilir. Her iki eserde de toplumsal olaylardan kaynaklanan sosyoekonomik koşullarla biçimlenmiş bir toplumdaki insanların yaşam mücadeleleri konu alınmış olduğu görülür.

Köylüler genelde tutucudur, içine kapanık bir yaşamları vardır ve dışardan gelenlere karşı tepki duyarlar. “Yirmi Dört Gözbebeği”nde köylüler başlangıçta öğretmene tepki göstermiş, sonrasında yaşadıkları olaylarla yakınlaşmışlardır. Öğretmen ile çocuklar arasında kurulan ilişkiler ve duygusal yönlerin Türk eserine göre daha fazla ve ayrıntılı olarak betimlendiği gözlemlenebilir. Buna karşın “Onuncu Köy”de yakınlaşma süreci fazla anlatılmaksızın öğretmen, köylerde on yıldan fazla çalışmış bir insan olarak tanıtılır. Eserin başından beri öğretmene yakın olanlar ile karşı çıkanlar belirlenir ve öğretmene karşı çıkanların, köylünün doğruları öğrenmesinden zarar görenler oldukları ima edilir. Öğretmen halkçı olarak nitelenir ve öğretmenin kendisine karşı çıkanlarla mücadele edeceği ima edilir. Ancak bu görüşlerde, yazarın kendi “doğru”larının hakim olduğu, bu nedenle bunların birleştirici olmaktan uzak olduğuna işaret edilmektedir. Bunu takiben halkçı olanların halkı nasıl gördükleri, kuşa karşı köylülerin bilgisiz tavrının betimlenmesinden anlaşıldığına dikkat çekilmektedir.³⁸⁸

Her iki öğretmenin de görevden istifa ettikleri, fakat farklı sebeplerle

Budizmden kaynaklanan bir toplumsal değerdir ve bu alemde her şey dönüşmekte, aynı durum veya yerde durmamakta olduğu açıklanır.

³⁸⁸ Ramazan Kaplan, a.g.e., 1997., s.529.

bunu yapmış olmaları dikkat çekicidir. Türk eserindeki öğretmen, öğretmenlik unvanına önem vermediği için çekinmeden istifa eder. Roman kahramanı, hangi işle uğraşırsa uğraşsın halkı aydınlatmaya kararlıdır ve inancına göre hareket etmeye devam eder. Onun için önemli olan şeyin, kendi inancı doğrultusunda halkın gözlerini açıp onların dayanışmalarını sağlamak olduğu gözlemlenebilir. Ancak bu öğretmenin, kendi şartları içinde, bir öğretmen olarak sıkıntı çekmesi ve mücadele vermek yerine istifa etmesi, öğretmenin köyde karşılaştığı güçlükleri tek taraflı yorumlarla ele almasının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.³⁸⁹

Japon eserindeki öğretmen ise, öğretmenlikten bıktığından görevden ayrılır. Bu öğretmen, yoksulluktan usanmış, talihine küsen bir kız öğrenci için ve açlıktan kurtulmak amacıyla pilot olmak isteyen bir erkek öğrenci için, üzülür ve ağlar, yine de çaresiz kalır. Savaşa gitmedikleri için kız çocuklarını aşağı gören büyükleri haksız bulsa da, erkek çocuklarının çoğunluğunun asker olup kahraman olmak istediğini öğrenince çok üzülse de, bu durumlara karşı çıkmaz. Bütün bunlar öğretmenlikten ayrılmasına sebep olmuş olabilir. Başka bir deyişle öğretmenlik yapmasına karşın öğrencilerin sorunlarının çözülmesine hiç katkıda bulunmadığı için, sonunda yorulup işten ayrılmış olabilir. Bu sorunlara çözüm bulmak yerine (aslında o dönemde çok zor bir şeydir) sessizce okuldan uzaklaşmış olabilir.

İki eserde öğretmenlerin topluma karşı sergiledikleri tavırlar, şu noktalarda toplanabilir. Türk eserindeki öğretmen, halk taraftarıdır, Japon eserinde kadın öğretmen ise çocuk taraftarıdır. İkisi de güçsüzlerin tarafını tutmayı, onların yanında olmayı tercih eder. Ancak Türk eserindeki öğretmen, toplum ve halkla aktif bir şekilde ilgilenip toplumdaki sorunları çözmeye gayret eder. Ayrıca bu öğretmen, eğitimin önemini iyi bilir ve vurgular. “Uyanmış bir insan” olarak toplumu uyandırıcı, aydınlatıcı görevini üstlenmeye çalışır, kendisini toplum ve halka doğrudan feda etmekten çekinmez. Buna karşın Japon eserindeki öğretmenin ise, hem toplumu hem de köylüyü pasif bir tutumla karşıladığı gözlemlenebilir. O dönemde az bulunan eğitilmiş insanlardan biri olsa da sıradan, eğitimsiz ve çekingen bir insan gibidir. Çocukları sevse de, onları uyandırmaya, aydınlatmaya çalışmaksızın, o dönemdeki savaş ortamından bıkınca görevden ayrılır. İki eserdeki

³⁸⁹ Aynı, s.529.

öğretmenlerin tutumları karşılaştırıldığında, öğretmenin toplumsal görevi ne olursa olsun, iki karakterin farklı öğretmen tipini temsil etmekte ve farklı işlevleri yerine getirmekte olduğu gözlemlenebilir. Bu farklılık, eserin yazıldığı tarihsel zaman veya onların cinsiyet farklılığıyla beraber iki yazarın farklı kültürlere sahip olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Eserdeki öğretmenlerin özellikleri yeniden karşılaştırıldığında, her iki öğretmenin de fedakarlığının ön planda olduğu söyleyebilir. Bunu takiben Türk eserindeki öğretmen, köyden köye dolaşıp köylüleri aydınlatmaya çalışır. Düşüncelerinin her zaman topluma açık olduğu görülebilir. Bir köyde kabul edilmezse başka bir köyde onu anlayanlar aranır. Bunları “-malı, -meli” tavrıyla yürütür. Sanki toplumda öncü rolünü üstlenenlerden birisidir. Japon eserindeki öğretmen ise tam tersine aynı yerde durup gözü önünde yaşananlarla mücadele eder. Kurtarıcı veya yardımcı olmaksızın pasif bir tutum gösterir, yine de “-malı, -meli” şeklinden ziyade kendi içinden gelen sese göre hareket eder. Savaştan sonra kendi öğrencilerinin yanında kendi hayatını kararlı bir tavırla yaşar. Her zaman düşüncelerinin kendi içine kapanık olduğu görülebilir. İki eserde gözlemlenen öğretmenlerin farklı tavırları, birbirini tamamlayabilme olanağına sahip olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Toplumsal cinsiyetin farklılığına odaklandığında Japon bir erkek yazar tarafından yazılan “Birmanya’nın Çengi” adlı bir eserde³⁹⁰ kahraman, eski asker olan Mizushima’nın “-malı, -meli” seklinde düşünüp davranmış olması, tesadüf de olsa dikkat çekicidir.

“Onuncu Köy” ile “Yirmi Dört Gözbebeği” adlı eserlerde benzer olaylar görülmektedir. Yani her iki eserde de köy kökenli yazarlar tarafından yazılmış ve ikisi de bir köyde bir dürüst öğretmen ile yoksul halk arasında yaşanan olaylar üzerinde durulmuştur. Ancak iki öğretmen, farklı karakterlere sahiptir. Öğretmenlerin köylülere sergiledikleri davranış, düşünce ve tavırları da çok farklıdır. Bu durum, iki eserin farklı sosyo-ekonomik ve toplumsal değerlere sahip yazarlar tarafından yazılmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Buna ilaveten iki yazarın veya eserdeki iki öğretmenin cinsiyet farklılığıyla da bağlantılı olabilir.

³⁹⁰ Michio Takeyama, a.g.e., 1948.

4.4.3. Medya Yıldızları Üzeine: Türk ve Japon Popüler Kadın Yıldızları Üzerine Bir Karşılaştırma

(1) Popüler İki Kadın Yıldızının Tanımları

I. Hülya Avşar³⁹¹

1963 yılında, Emral ve Celal Avşar'ın ilk çocuğu olarak, Edremit Balıkesir'de dünyaya geldi. Aslen Ardahan'lı ve Avşarlara mensuptur. Küçük yaşta yaptığı evlilik Mehmet Tecirli'den boşanmasıyla sona erdi. 1982 yılında Bulvar Gazetesi'nin düzenlediği Kâinat Güzellik Yarışmasında birinci seçildi, fakat evlendiği ortaya çıkınca tacı geri alındı.

1983 yılı Avşar'ın yaşamında dönüm noktasıydı. Fikret Hakan ve Salih Güney ile başrolü paylaştığı "Haram" filmi ile kariyerine başladı. Kariyerine, müzik eğitimi aldıktan sonra müzikaller, yurtiçi ve yurtdışı konserleri, altı albüm ve bir single ile devam etti. 2000 yılında Kral TV tarafından düzenlenen yılın müzik ödüllerinde en iyi kadın şarkıcı ödülüne layık görüldü.

Bir yıl kadar Günaydın Gazetesi'nde köşe yazarlığı yaptıktan sonra, Show TV Kanalı'nda Hülya Avşar Show'u yaptı. Medyapım tarafından talk show formatında yayınlanan programın yönetmenliğini Birkan Uz ve Uğur Aksay yaptı. Hülya Avşar Show aynı zamanda Türkiye'de ilk defa Uğur Aksay tarafından uygulanan 16/9 mm sinematografik formattaki dijital rejili seti ile çekilen show programı olma özelliğini taşımaktadır.

Bu tv şovuyla aynı anda sergilediği tek kişilik tiyatro oyunundan başka, reklam filmlerinde oynamakta, Hülya adlı aylık derginin editörlüğünü yapmaktadır.

Kaya Çilingiroğlu ile olan evliliğinden Zehra isminde bir kız çocuğu sahibidir. Çift 2005 yılında boşanmıştır.

II. Seiko Matsuda³⁹²

1962 doğumlu, 1979 yılında oyunculuğa, 1980 yılında şarkıcılığa başladı. Başlangıçta medya karşısına çıktığında sonradan moda haline gelen, özel bir saç tarzıyla, sempatik bir kız olarak tanındı ve sevildi. Çok özel bir

³⁹¹ İlgili temel bilgiler Vikipedi'den alınmıştır. İnternet sayfası: tr.wikipedia.org/wiki/Hülya_Avşar

³⁹² İlgili temel bilgiler, Vikipedi'den alınmıştır. İnternet sayfası: ja.wikipedia.org/wiki/松田聖子

sese sahip olan ve kendi yazdığı şiirleri besteleyen Seiko, ünlü müzisyenlerin de yardımıyla çok güzel şarkılar söyledi, albümleri çok satıldı ve zamanla daha çok ün kazandı. Sinema ve televizyonda oyuncu olarak da halkın karşısına çıktı ve bu alanda da ün kazandı.

Özel hayatından bahsedilecek olursa, 23 yaşındayken bir oyuncuyla evlendi, ertesi yıl bir kız çocuğu dünyaya getirdi, 34 yaşında eşinden boşandı. Sonrasında kendisinden altı yaş küçük olan bir diş hekimiyle evlendi ama bu evliliği de iki yıl sonra boşanma ile sonuçlandı. Japonya’da genellikle genç yaşlarda ünlü olan kadın şarkıcılar, evlendikten sonra popülerliklerini yitirirler, fazla merak konusu olmamaya ve unutulmaya başlarlar. Ancak Seiko, evlendikten hatta çocuk sahibi olduktan sonra bile medya dünyasında her zaman ön planda, “hem anne hem de idol” anlamına gelen “mama-dolü” olarak anılarak kariyerinde yükselmeye devam etti.

1988 yılında kendi tasarım dükkanını açtı, ertesi yıl kendi çalışma ofisini kurdu. 1990 yılında Seiko, Amerika’da da ünlü olmayı hedefleyerek, bir süre New York’ta kaldı ve bu dönemde ses kayıtları yapıldı.

Diğer yandan Japonya’da popülerliğini sürdürüyor, albümleri piyasaya çıkınca çok satılıyor, kendisinin bestelediği şarkılarını da söylüyor, çeşitli konserler verip hayranlar topluyor veya bir televizyon dizisinde oynuyor vb. söz konusu hareketli hayatını sürdürmeye devam ediyor. Ayrıca kızının da şarkıcılığı seçmiştir.

Seiko, biyografisi dışında da birçok kitap yazdı, hatta medyanın gözdesi olduğundan diğer yazarlar tarafından da değerlendirme kitabı yayımlandı. Son zamanlarda NHK tarafından bir belgesel yayımlandı (09 Nisan, 2009).³⁹³ Bu belgesel yayımlandıktan hemen sonra Asahi Gazetesi’nin bir köşe yazısına konu olup değerlendirildi (15 Nisan, 2009).³⁹⁴

(2) İki Kadın Yıldızının Seçilmesinin Sebepleri

Bu karşılaştırma denemesinde kadın yıldızı olarak Türkiye’de Hülya Avşar, Japonya’da ise Seiko Matsuda’nın seçilmesinde göz önünde bulundurulan benzerlik ve farklılıklar şunlardır:

³⁹³ Seiko Matsuda, “**Seiko Matsuda: Josei no jidai no monogatari (Kadınların Dönemi’ne Doğru, Bir Hikaye)**” adlı bir NHK belgesel programı ile değerlendirilmiştir. Onunla ilgili internet sayfası: <http://archives.nhk.or.jp/chronicle>

³⁹⁴ Asahi Gazetesi, Japonya’da çok okunan, saygın gazetelerden biridir.

I. Benzerlikler

1. Her ikisi de popüler sanatçı olarak halk tarafından sevilmiştir. Örneğin şarkıcılık dışında sinema veya televizyonda oyuncu olarak da halkın beğenisini kazanmışlardır. Ayrıca birisi köşe yazarlığı, televizyon programı sunuculuğu ve dergi editörlüğünü yapmakta, diğeri ise elbise, aksesuar dükkanı sahibi olup, yurt dışında ses kaydı yaptırmış ve şarkı yazıp bestelemektedir. Söz konusu her iki kişi de şarkıcılık veya oyunculuk dışında kendi meraklarına sınır koymadan ve çekinmeden geniş alanda yeteneklerini denemeye çalışmaktadır.

2. Her ikisi de 1960 yılların birinci yarısında doğmuş, 1980 yıllarında, o dönemde yaygın olan, medyanın düzenlendiği güzellik veya şarkıcılık yarışmasını kazanıp medya dünyasına çıkmıştır.

3. Her ikisi de medya dünyasında odak noktası olup hem eleştirilmekte hem de beğenilmektedir ve gençken işe başlayıp şu an orta yaşta olmalarına rağmen sürekli medya dünyasında ön planda kalmaya devam etmektedirler.

4. Her ikisi de erkeklerin ön planda oldukları toplumlarda, halkın dikkatini çekerek kamuoyunda sürekli söz konusu edilmektedir ve sadece karşı cins olan erkeklerin değil, aynı zamanda kadınlar ve geniş kuşakların da gözdesidir.

5. Her ikisi de özel hayatta evlenip çocuk sahibi olduktan sonra boşanmıştır.

II. Farklılıklar

1. İki kadın yıldız, farklı toplumda kendi yeteneklerini sergilemektedir.

2. İki kadın yıldız, kendi toplumunun medyası ve halkından gelen farklı tepki, eleştiri veya değerlendirmesiyle karşılaşmaktadır ve onlar da, halka veya medyaya karşı farklı tutumlarını göstermektedir.

Yukarıda belirlendiği gibi popüler iki kadın yıldız, bazı noktalarda benzer karakter ve durumlara sahiptir. Bu karşılaştırma denemesinde benzer özellikleri taşıyan iki kadının yaşam tarzları, medya aracılığıyla kamuoyuna yansıyan tutumlarının vb. Türkiye veya Japonya'da medya veya halk tarafından nasıl karşılandığı, eleştirildiği, tartışıldığı veya değerlendirildiği vb. incelenmektedir.

(3) Hülya Avşar Üzerine Yapılan Tartışmalar

Hülya Avşar, kendi yaşam tarzı hakkında bir röportajda şunları söylemiştir;

“Her şey istediğim doğrultuda gidiyor. Bir kadının isteyebileceği her şeyi elde ettim. İşim, evim, çocuğum var. Hayata karşı gardımı çabuk aldım. Küçük yaşlarda para kazandım ve iyi değerlendirdim. Kimseye mecbur kalmadım. İstemediğim hiçbir şeyi yapmadım. Evlenmek, çocuk yapmak istiyordum, yaptım..... ”

Hülya Avşar'ın bu röportajını yüksek lisans dersinde öğrencileriyle tartışan bir sosyologa öğrencileri, Hülya Avşar'ın özgürleşmediğini aksine, “topluma” ve “toplumsala” oynadığını ileri sürmüşlerdir. Bu sosyologun, Hülya Avşar'ın sözleri ve söylemi üzerine yaptığı değerlendirmeler şöyle özetlenebilir.³⁹⁵

1. Hülya Avşar'ın şahsında, toplumsalın tanımında ve sınırlılığında gelişen bir kadın modelini yaratmış olduğu,

2. Ekonomik gücü arkasına alan özgür ve çağdaş modern kadın yerine, tüm beklentilerini topluma onaylatma çabasında, kadercı bir karakterin öne çıkmakta olduğu,

3. Hülya Avşar'ın tavrından “başkaları ne der?”, “nasıl görünüyorum?”, “nasıl görünmemem gerekiyor?” gibi sorular, hayata karşı gardını alan bir kişiden daha ziyade kamuoyuna ve toplum baskısına karşı geliştirilen kadınsı refleksler olduğu,

4. Bu bakış açısı doğrultusunda Hülya Avşar'ın “bir kadının isteyebileceği her şeyi elde ettim” sözüne karşı, her şeyi kendisi için isteyen bir kadın modelinin fazla manidar olmadığı,

5. Hülya Avşar bir çeşit savunma gibi açıklamasında “her şeyi kendisi için yapan ve isteyen bir kadın” profilinin çizilmiş olduğu,

6. Hülya Avşar'ın yaşam tarzının, bir kadının isteyebileceği her şey olmaksızın, her şeyi kendi için isteyen bir kadın imgesine ait olduğu, yönünde açıklanmaktadır.³⁹⁶

³⁹⁵ İsmail Doğan, **Hülya Avşar ve Bütün Kadınlar, Eylül ve Bursa: Kent Sosyolojisi Denemeleri**, Gendaş A.Ş., İstanbul, 2004,. s.204-205.

³⁹⁶ **Aynı**, s.205-206.

(4) Seiko Matsuda Üzerine Yapılan Değerlendirmeler: Toplumsal Tepkilerin Dönüşümü

Seiko Matsuda, sıradan kızlardan seçilmiş, başlangıçta halka yakın, “komşu gibi” bir idol olarak tanıtılmıştır. Ancak fazlasıyla saf ve tatlı bir şekilde davranmış olduğundan, bunları genç erkeklerin gözdesi olmak amacıyla yaptığı sanılmış, sıradan kızların tepkisini çekmiş, baskısına uğraşmıştır. “Çok tatlı bir kızmış gibi davranan kız” anlamına gelen “Burikko” lakabıyla bazen alay edilmiştir. Bu söz o dönemde gençler arasında mizah unsuru olarak sık sık kullanılmıştır.

Japonya’da 1970-1980 yılları arasında çok sayıda genç yıldız, medya aracılığıyla halk karşısına çıkmış, sonra yitip gitmişlerdir. O dönemde prodüksiyon şirketleri, fotoğraf gibi yıldızların ürünlerini veya popüler müzik albümlerini vb. satabilmek adına onlara ihtiyacı vardı. Genç yıldızlar, bazen yarışma kazanıp, bazen de kendi güzelliğiyle dikkat çekerek şarkıcılık veya oyunculuk dünyasına girmişlerdir. Onlar, sanki ticari bir ürün gibi üretilmiş ve tüketilmiştir. Özellikle kız yıldızlar için yaşlanmak ve evlenmek, bir idol olarak değerini kaybetmek demektir. Dolayısıyla onlar, evlenince kendi kariyerlerine son verip medya dünyasından ayrılıyorlardı. Bu seçenek, 1970 yıllarında genç kız yıldızları için ideal bir yol idi. Söz konusu kadınlar, genç ve bekarken prodüksiyon şirketleri tarafından mümkün olduğu kadar çalıştırılmış, sonra da zamanı gelince medya dünyasından ayrılmışlardır .

Seiko Matsuda, evlendikten sonra da çalışmaya devam ederek çocuk doğmuştur. Sonra eşinden boşanmış, diğer bir erkekle yeniden evlenmişse de, bu evliliği de boşanmayla sonuçlanmıştır. Bu arada kendisinden genç, yabancı bir sevgiliyle olan ilişkisi sansasyon yaratmıştır. Bu olayları yaşadığı sırada, medya tarafından yapılmış yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Onun hem eş hem de anne olmasına karşın, bir yandan ev işleriyle ilgilenip çocuğuna bakarken, diğer yandan yorulmaksızın çok güzel, moda kıyafetlerle şarkıcılığa devam edebilip, arada sırada ailesine boş verip sahneye çıkabiliyor veya yurtdışına gidebiliyor olması vb. gibi kendi istediği gibi davranabiliyor olması, geleneksel değerlere sahip çıkan erkeklerin eleştirilerine, sıradan kadınlarınsa kıskançlığına sebep olmuştur. Ancak o, bütün bu baskılara ve çok hırslı olduğu konusundaki eleştirilere karşın, kendi kariyerinden asla vazgeçmemiş, her zaman bulunduğu sorunlarını pozitif bir tutumla aşmaya çalışmıştır. Bu süreçte bir genç kız idolünden sıyrılıp yetişkin

bir kadın şarkıcı, hatta bir müzisyen olarak da kendini kabul ettirmiştir. Onun kendi isteklerine göre davranarak bir idol modelini yaratmayı başardığı ve davranışlarının, günümüz genç Japon kadınlarının isteklerine ne kadar yakın ve gerçekçi olduğu değerlendirilmektedir.³⁹⁷

Şimdi eski durumun tam tersine, erkeklerden daha ziyade kadınlar, özellikle onunla aynı kuşaktaki kadınlar, yani otuzlu kırklı yaşlar arasındaki kadınlar tarafından beğenilmektedir. Eskiden onun yaşam tarzı veya davranışlarından nefret eden medya da, şimdi onun tarafını tutmaya başlamıştır. Onun konserlerinde ev kadınları ya da çalışan kadınlar; evli ya da bekar kadınlar görülebilir. Kadınların, Seiko'yu bazen aile meseleleriyle başı derde giren, kendileriyle ortak sorunları paylaşan ve bazen de ideal bir yaşam tarzını sürdüren süper yıldız olarak gördüklerine işaret edilmektedir.³⁹⁸

Japonya'da ekonomisinin gelişmesiyle beraber toplumsal değerler ile yaşam tarzında çok büyük değişimler görülmüştür. Örneğin oldukça uzun ömürlü bir topluma doğru hızla yürümekte olduğu düşünüldüğünde, ortalama yaşam süresine dair bazı toplumsal değerlerin artık geçersiz veya uygunsuz olduğu farkedilmektedir. Özellikle kadınların, erkeklerden daha uzun ömürlere sahip oldukları için, onu tamamlamak doğrultusunda yeni toplumsal değerlere daha çok ihtiyaç duyulmuş olduğu düşünülebilir. Ayrıca Seiko ile aynı kuşakta olan kadınların, istihdamda erkek ile kadının fırsat eşitliğini ön gören yasanın yürürlüğe girdiği dönemde (1986 yılı) çalışmaya başlamış olduklarından, evlense de ve çocuk doğursa da işini bırakmayan Seiko'ye sempati duymuş olduğuna da işaret edilmektedir.³⁹⁹ Seiko Matsuda'nın, Japonların toplumsal değişiminin yansıması olan bir simge olarak görülmekte olduğuna işaret edilebilir.

“Seiko gibi yaşamak”, bir nevi akım gibi olup yeni bir model olarak görülse de, sıradan Japon kadını, ne onun gibi güzel bir görünüme, ne onun müzik yeteneğine, ne de onun ekonomik düzeyine erişemeyeceğini biliyor olabilir. Sıradan kadınların, onun gibi hareketli ve canlı bir yaşama kendilerini atamaya cesaret edemeyip, onun gibi olmayı hedeflemedikleri de tahmin edilebilir. Yine de sıradan Japon kadınları, bazen kendi ideallerini onun

³⁹⁷ Emiko Ochiai, *a.g.e.*, 1989., s.306.

³⁹⁸ NHK tarafından 9 Nisan, 2009 tarihinde yayımlanan belgesel programından alınmıştır. İnternet sayfası: <http://archives.nhk.or.jp/chronicle>

³⁹⁹ Aynı.

davranışlarında bularak hayal kuruyor olabilir. Kimi zamansa, kendi çabalarıyla hayatla mücadele edip ayakta kalmaya çalışan bu kadın yıldızı, “yapamacağımız her şeyi yapmış bir kadın” olarak bu dönemin bir öncüsü gibi görülüyor olabilir. Hayranlarının bu nedenle onu seviyor ve alkışlıyor olduğu şeklinde analiz edilmektedir.⁴⁰⁰ Bu yorumlardan yola çıkacak olursa aynı mekan da olsa farklı zaman diliminde farklı değerlendirmelerin mümkün olduğu anlaşılabilir. Seiko Matsuda, kendi çabalarıyla ve deneyimleriyle Japon toplumunun değişimine eşlik ederek bu yolda yürümüş ve Japon toplumunun gelişimine paralel olarak, birbirleriyle etkileşerek kendisini de geliştirmiş ve olgunlaşmış olabilir. Neticesinde kamuoyundan farklı eleştiriler almış olabilir.

(5) İki Kadın Yıldızının Karşılaştırılması ve Genel Değerlendirme

Hülya Avşar ile Seiko Matsuda, her ikisi de kadınların ikinci planda oldukları toplumlarda, halkın sesine karşı hassas bir zihniyetle yıldız olarak devamlı parlamaktadırlar. Bu iki yıldızın sözleri, tutumları ve davranışlarını karşılaştırdığında hem onların ayakta kaldıkları toplumun özellikleri ve farklılıkları gözlemlenebilir, hem de değişim kültürü açısından aileye dair toplumsal değerlerin değişim olanaklarına işaret edilebilir.

Hülya Avşar ile Seiko Matsuda, her ikisi de medya aracılığıyla yola çıkmış, popüler kültürün şarkıcılığını veya oyunculuğunu üstlenerek ün kazanmışlardır ve halk tarafından sevilmektedirler. Bunun sırları şöyle düşünülebilir; Her ikisi de medya vasıtasıyla dolaylı bir şekilde geniş halk kitlesine hitap ettikleri için, halkın kendilerini bazen yanlış anlayabileceği, bazen de abartılı bulabileceği durumların yeterince farkında olabilirler. Aynı zamanda halkın beğenileri, dilekleri ve beklentileri konusunda bilinçli olup ona göre dikkatli davranmaları gerektiğini de anlamış olabilirler. Kendi imgelerinin medyaya nasıl yansıtıldığını dikkate alarak halkın tepkilerinden kaçınıp, şöhret basamaklarını çıkmış olabilirler. Dolayısıyla bu tip yıldızlarının kafaları, “başkaları ne der?”, “nasıl görünüyorum?” ve “nasıl görünmemem gerekiyor?” gibi sorularla sürekli meşgul olabilir.

Aslında idollerin, halkın beğenilerine göre davranması ve halkın beklentilerini hayal kırıklığına uğratmaması gerekir. Bu açıdan iki kadın yıldızı,

⁴⁰⁰ Aynı.

medyayı iyi kullanmış olabilir. Seiko Matsuda'nın medya dünyasındaki ilk davranışlarının, toplumsal değerleri önemsemesinin neticesinde meydana gelmiş olabilir, çünkü genellikle bir genç kızın saf ve tatlı olması, sevilen ve gözde bir idol olmanın ön şartı gibidir. Seiko Matsuda'nın da, ona göre davranmış olabilir ve böyle davranabilmesi, bir nevi yetenek olarak da görülebilir. Hülya Avşar da, bir yıldız olarak Seiko Matsuda'ya benzer, özel bir yetiye sahip olduğu ve onun hasasiyetinde öngördüğü davranışları halka göstermekte olduğu varsayılabilir. Farklı iki ülke, farklı iki toplumda yetişmiş iki kadın olmalarına karşın, onların benzer bir zaman diliminde benzer koşullarla halkın önüne çıkmış oldukları ve ilgisini çekip beğenisini kazanan iki yıldız olmalarının bir rastlantı olmadığı düşünülebilir. Onların, televizyonun yaygınlaştığı bir zaman diliminde üretilmiş yıldızlar olarak nitelenmek mümkün olabilir.

Hülya Avşar'ın sözlerine karşı, sosyoloji dersinde yapılan tartışmaya bakılacak olursa, "kadın özgürlüğünün, kadının ekonomik bağımsızlığı ile birlikte yürüdüğü" argümanı üzerinde durulduğunda, bir öğrencinin, Avşar'ın özgürleşmediğini aksine, "topluma" ve "toplumsala" oynadığını belirttiği sözleri, farklı bir şekilde yorumlanabilir. Medya dünyasında yıldız haline gelen kişi için; medyayı takip eden, isimlerini bilmediği, tanımadığı halkın düşünceleri önemli hale gelir. Hülya Avşar'ın, medya sayesinde ün kazanmış olduğuna göre medyayı kesinlikle ihmal edemeyeceği göz önünde tutulması gerekebilir. Bu yüzden onun medyaya bağlı olması durumunda topluma karşı özgürleşip özgürleşmediğini tartışmak mantıklı olmayabilir. Modern bir toplumda ekonomik güce sahip olmak, ekonomik açıdan bağımsız, yani özgür olmak anlamına gelebilir. Ancak Hülya Avşar'a, "topluma karşı oynamaktan vazgeçmek ister misiniz?" sorusu sorulduğunda olumlu cevap alınamayabilir. Çünkü toplumdaki bağımsız olmak, medya yıldızları için kenara atılmak demek olabilir.

Özgür olmak, aynı zamanda yalnızlık anlamını taşımaktadır, bu sebeple, tıpkı Erich Fromm'un işaret ettiği gibi, modern bir toplumda insanların özgürlükten kaçma durumu ortaya çıkabilir. Hülya Avşar'ın "kimseye mecbur kalmadım. İstemediğim hiçbir şeyi yapmadım." veya "ne eşim için işimden, ne işim için eşimden vazgeçtim.... şimdi tam istediğim gibi yaşıyorum." sözleri, özgür olmayı kastetmekten daha ziyade kendisinin ön planda olmasına önem veren birisinin düşüncelerinden kaynaklanmış sözler

olabilir. Bireyin ön planda olduğu veya bireyi merkeze oturttuğu düşüncesi, modern bir topluma özgü bir düşüncedir. Bu doğrultuda bir sosyoloğun işaret ettiği gibi, Hülya Avşar'ın yaşam tarzı, her şeyi kendi için isteyen bir kadın imgesine ait olabilir ve tam bu noktada Hülya Avşar, modern topluma özgü bir düşünceye sahip olan bir figür şeklinde değerlendirilebilir.

Hülya Avşar, bir röportajında kendi hayatını denetim altına aldığını ve sanki ev kadını gibi bir yaşam tarzı sürdürmekte olduğunu söylemiştir.⁴⁰¹ Ama Hülya Avşar, kesinlikle sıradan bir ev kadını olmadığına kendisi de farkında olmalı. Olağanüstü olmasa da şarkıcılık ve oyunculuk yeteneğine sahip, gayret göstererek ünlü olmuş ve çok para kazanmış, az bulunur kadınlardan biridir. Halkın gözdesi olan bir yıldız olmakla beraber hem eş hem anne, vb, gibi rolleri de üstlenme fırsatını bulmuş bir kadındır. Söz konusu hem şanslı, hem de çok özel bir kadındır. Buna karşın sözlerinde kendisini ev kadını olarak nitelmesi veya kendisinin ev kadını ekseninde olduğunu topluma hatırlatması, çok ilgi çekicidir. Hülya Avşar, medya aracılığıyla kazandığı şöhreti, medya aracılığıyla kaybedebileceğini de iyi bilir, böyle düşünüldüğünde onun savunma niteliğini taşıyan sözleri, "Türk toplumunda kadın yıldızından beklenen sözleri" olarak algılanabilir. Bu noktada Türk toplumunda var olan toplumsal değerlerle beraber kıskançlık duygusu da gözlemlenebilir. Hülya Avşar'ın söz konusu sözlerinin, toplumun beklentisini karşılar nitelikte olduğu söylenebilir. Türk kadınının, toplumsal açılım ve manevra kabiliyeti olduğu varsayılan modellerinden birinin, ortalama yaşamlara özgü olarak beklenti ve umutları sınırlamasının son derece düşündürücü olduğuna işaret edilmektedir.⁴⁰²

Seiko Matsuda'da ise bu tür bir savunma içeren açıklamaları yoktur, başka bir deyişle onun topluma karşı bu tip sözlere ihtiyaç duymadığı düşünülebilir. Seiko Matsuda, böyle açıklama yapmasa da bir kadın yıldızı olarak toplum tarafından kabul ediliyor, en azından baskı yapılmıyor, yapılırsa da baskı yapanlar azınlıkta olabilir veya güçlü karakteri nedeniyle baskıları umursamıyor olabilir. Hülya Avşar'ın kamuoyuna karşı tereddüt içinde olduğu gözlemlenebilir. Söz konusu edilen kadın yıldızlarından birinin topluma karşı kendisini savunan sözlere ihtiyaç duymakta, diğerinin ise duymamakta

⁴⁰¹ İsmail Doğan, a.g.e., 2004., s.203.

⁴⁰² Aynı, s.206.

olduğu görülebilir. Bu durum, her ikisinin de modern düşüncelere sahip kadınlar olmalarına karşın, toplum tarafından farklı bir şekilde karşılandığı şeklinde nitelenebilir.

Seiko Matsuda'nın, eskiden daha çok medya başta olmak üzere toplum tarafından yapılan eleştiri veya baskılara maruz kalmış olduğunu tekrar hatırlatmak gerekebilir. Bir dönem onunla ilgili skandallar, medya aracılığıyla fazlasıyla körüklenmiş ve "Seiko-passing" denilen bir nevi söylentilere yol açmıştır. Bu durumda unutulmaması gereken nokta şudur ki; medya dünyasında çalışanların, yani dergi editörleri veya basın mensuplarının çoğunun erkek olması nedeniyle yazılan manşetler veya yayımlanan haberlerde erkek bakış açısının kaçınılmaz olmasıdır. Seiko Matsuda'ya karşı sergilenen eleştiri veya baskıların, erkeklerin değer yargısını yansıtmadığı söylenemeyebilir. Yine de Seiko Matsuda, asla kendi kariyerinden vazgeçmemiş, o dönemde eskisinin tam tersine daha çok kadınların sempatisini toplamayı başlamıştır. Seiko Matsuda, hem özel hayatında hem de kamu alanında aldığı bütün acılarından sonra, artık tamamen erkeklerin gözdesi olmaktan vazgeçmiş veya erkeklere mahsus olmaktan sıyrılmış olabilir. Aynı zamanda kendisine has bir hasasiyetiyle kadınların beklentilerini farkedip bu yönde cesaretli bir şekilde davranmaya devam ettiği düşünülebilir. Japon toplumundaki sıradan kadınlar, artık onun davranışlarına karşı tepki göstermek yerine kabul etmektedirler, yani onların zihniyetinde Seiko Matsuda tarafını tutabilecek kapasitenin oluşmuş olabildiğine işaret edilebilir.

Eskiden Japon toplumunda sıradan kadınlar başta olmak üzere kariyerli kadınlar bile, evlenince işlerinden ayrılıp ev kadını olarak yaşamayı tercih ederlerdi. İyi eş, iyi anne olmaları beklenirdi ve kızlar da bu değer yargısına göre davranırlardı. Eğer Seiko Matsuda, o dönemde (1970 yıllarında) yıldız olsaydı, diğer kadın yıldızlar gibi evlendiğinde işini bırakıp gidebilirdi veya tıpkı Hülya Avşar gibi topluma karşı savunma şeklinde açıklamalar yapmış olabilirdi. Şu an Japonya'da Seiko Matsuda'nın sevilmesinin bir sebebi olarak, büyük toplumsal değişimle beraber eski değer yargılarının da dinamik bir şekilde değişime uğradığı şeklinde açıklanabilir. Örneğin sosyo-ekonomik yapının değişimiyle bireyin ön plana çıkması, uzun bir ömür bir topluma geçiş ile çocuk sayısının azalması, neticesinde kadınların işgücüne duyulan ihtiyacının artması vb. bütün bunlar yüzünden

yeni toplumsal değerlere ihtiyaç duyulduğu düşünülebilir. Bu doğrultuda Hülya Avşar'ın Seiko Matsuda gibi davranmamasının sebebi, her iki toplumun değişim kültürüne odaklanarak şunlar arzedilebilir:

1. Nüfus yapısı açısından Türkiye'nin hala genç nüfusa sahip olduğu için şu anki Japonya kadar kadın işgücüne ihtiyaç duyulmadığı,

2. Sosyo-ekonomik yapı açısından Türkiye de bilgi toplumuna geçmekte olmasına karşın, bazı bölgelerde insanların daha çok tarım toplumunun değer yargısı altında yaşamakta oldukları veya din konusunun yeniden değerlendirilmesi vb. görülebilir. Dolayısıyla bilgi toplumunda önemsenen "bireyin ön planda olması" değer yargısı, toplumda henüz çoğunluğu kazanamadığı,

3. Türkiye'de büyük toplumsal değişimle henüz ciddi bir şekilde karşı karşıya gelmediği için aile yapısı, örneğin evlilik veya çocuğu doğurmak vb. konusunda toplumsal değerlerin fazla sarsıntı içinde bulunmadığı,

4. Seiko Matsuda gibi yaşam tarzının daha çok kadınlar tarafından kabul görmesinin, toplumsal cinsiyet konusu ile doğrudan ilgili olduğuna göre, Türk toplumunda ve Türk kadınlarında şu an nitelikte farklı, acele çözülmesi beklenen başka toplumsal sorunların ön planda olduğu; şeklinde açıklanabilir.

Kadın konumunun değişikliği, ulusal çıkarlara veya milli karlara uygun olduğu sürece kabul edilebileceğine göre⁴⁰³ kadınların işgücünün politika düzeyinde ayarlanabilecek potansiyel işgücü olarak görülebilir. Şu an Japonya'da kızların büyük kısmı, annelerinin kuşağına göre daha geç evlenmeyi, bazen de evlenmemeyi ve evlense de çocuğu olsa da çalışmaya devam etmeyi tercih etmektedir. Bu durum, evlenmekten kaçınmak demek olmadığı, evlenmenin hayat seçeneklerinin bir parçası olarak görülmesinden kaynaklandığına işaret edilmektedir.⁴⁰⁴

Eğer kadınlar da çalışmaya devam edip erkekler gibi ekonomik güce sahip olabilirlerse, kendi ekonomik bağımsızlıklarıyla kendi hayatlarına dair seçeneklerin çeşitliliğinden faydalanabilirler. Bu doğrultuda hem Hülya Avşar hem de Seiko Matsuda, kendi ekonomik özgürlükleriyle kimseye mecbur

⁴⁰³ Deniz Kandiyoti, **a.g.e.**, 1996., s.165.

⁴⁰⁴ Masahiro Yamada, **a.g.e.**, 2007., s.200-201.

kalmadan istedikleri şekilde yaşayabilen şanslı kadınlardandır. Buna ilaveten Seiko Masuda, toplumsal değerlerin değişiminin peşinde koşan, özellikle kadınlarla ortak değerleriyle dertlerini paylaşan, kadınların bir öncüsü gibi nitelenen bir yıldız haline gelmiş (getirilmiş) olduğu düşünülebilir. Hülya Avşar, bir kadının isteyebileceği her şeyi elde ettiğini söylemiş ve onun sözlerine karşı “her şeyi kendi için isteyen kadın” şeklinde değerlendirilmiştir. Bu sözler göz önünde tutularak, bu sözlerine ilave edilebilecek olursa, Seiko Matsuda ise “sıradan kadınların yapamayacakları şeyleri, yılmadan yerine getirmeye çalışan cesaretli bir kadın” sözüyle değerlendirilebilir.

Benzer özelliklere sahip olan iki medya yıldızının üstlendiği benzer olgu ve olaylar, benzer zaman diliminde, yani 1980 yıllarından sonra meydana gelse de farklı iki toplum, yani Türkiye ile Japonya’da şu an halk veya medya tarafından farklı sempati, tepki, eleştiri ve değerlendirmede bulunduğu anlaşılabilir. Onların da halka ve medyaya karşı farklı tutumları gösterdikleri gözlemlenmektedir. Bu durum, iki toplumun özelliklerini yansıtıyor olabilir. Söz konusu olgu ve olaylar benzer olsa da, farklı toplumlarda farklı sempati, tepki, eleştiri ve değerlendirmeye karşılanabilir.

Seiko Matsuda’nın, aynı toplumda, yani Japonya’da yaşayan bir yıldız olup, kendisi yine aynı figür olmasına rağmen, farklı zaman diliminde, yani 1980 yıllarıyla günümüzde halkın ve medyanın farklı sempati, tepki, eleştiri ve değerlendirmeleriyle karşılanmış olduğu görülmektedir. Seiko Matsuda’yla ilgili değerlendirmelerin değişiminin arkasında, Japon toplumunun sosyo-ekonomik yapısının değişmesi ve bunu takiben toplumsal değerlerin değişmesi de paralel olarak gözlemlenebilir. Bu gerekçeden yola çıkılacak olursa bir olgu veya olayın, aynı bir toplumda farklı zamanda farklı değerlendirilmesinin mümkün olduğu anlaşılabilir.

5. BULGU ve YORUMLAR

5.1. Kişisel Bilgiler

Bu araştırma, Türkiye’de Ankara, Japonya’da ise Okayama adlı bir ilde kadınlar üzerine yapılmıştır. Anketler Ankara’da Keçiören Belediyesi tarafından kurulmuş bir spor merkezi üyelerine ve onların tanıdıklarına; Japonya’da ise araştırmacının memleketi olan Okayama’da, araştırmacının tanıdığı kişilere ve onların çevresindekilere uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda “il içi”, “il dışı”, “yurt dışı” ve “belirsiz” şeklinde kategorileştirilmiştir.

Araştırmaya katılanların kadınların sayısı; Türkiye’de 318 kişi, Japonya’da ise 284 kişi olmak üzere toplam 602 kişidir.

Tablo 45. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılanların Doğum Yerine Göre Karşılaştırılması

| Doğum Yeri | Türkiye | | Japonya | |
|--------------------------------------|------------|-------------|------------|-------------|
| | F | % | F | % |
| İl (Ankara veya Okayama) | 156 | 49,7 | 227 | 79,9 |
| İl (Ankara veya Okayama) dışı | 148 | 46,5 | 50 | 17,6 |
| Yurt dışı | 9 | 2,8 | 4 | 1,4 |
| Belirsiz | 5 | 1,6 | 3 | 1,1 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 284 | 100,0 |

Japonya’daki araştırma alanının Ankara’ya göre daha küçük bir il olduğu söylenebilir. Japonya’da araştırmaya katılan kadınların %79,9’u Okayama’da doğmuş, %17,6’ı Okayama dışında ve %1,4’ü ise yurt dışında doğmuştur. Türkiye’de ise %49,7’si Ankara’da, %45,5’i yani benzer bir oranla Ankara dışında doğmuş ve yurt dışında doğanların oranı ise %2,8’dir. Bu rakamlara göre Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların, Japonya’da araştırmaya katılanlara göre daha çok Ankara dışından Ankara’ya göç ettikleri ve Okayama’da araştırmaya katılan kadınların, Ankara’da araştırmaya katılanlara göre daha uzun süre, doğdukları yerde yaşamaya

devam etmekte oldukları söylenebilir. Söz konusu Okayama, Ankara'ya göre daha fazla yerleşik insanların oturdukları bir yer olarak nitelenebilir.

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların anne ve babalarının doğum yeri de sorulmuştur. Bunun amacı, her iki ülkede de zaman akışına göre ortaya çıkan kuşaklar arasındaki farklılıkları veya toplumsal değişimi tespit ederek insanların yerleşim durumunun özelliklerinin gözlemlenmesidir. Anne-babaların doğum yerine göre yapılan tablo, aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 46. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Anne ve Babalarının Doğum yerine Göre Karşılaştırılması

| Doğum yeri | Anneler | | | | Babalar | | | |
|--------------------------------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|
| | Türkiye | | Japonya | | Türkiye | | Japonya | |
| | F | % | F | % | F | % | F | % |
| İl (Ankara veya Okayama) | 83 | 26,1 | 195 | 68,7 | 77 | 24,2 | 196 | 69,0 |
| İl (Ankara veya Okayama) dışı | 213 | 67,0 | 67 | 23,6 | 207 | 65,1 | 59 | 20,8 |
| Yurt dışı | 2 | 0,6 | 4 | 1,4 | 3 | 0,9 | 1 | 0,4 |
| Belirsiz | 20 | 6,3 | 18 | 6,3 | 31 | 9,7 | 28 | 9,9 |
| Toplam | 318 | 100 | 284 | 100 | 318 | 100 | 284 | 100 |

Tablo 46.'a bakıldığında Türkiye'de annelerin doğum yeri olarak Ankara dışı %67,0 oranı ile birinci sırada, Ankara ise %26,1 oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. Babalarınki ise Ankara dışı %65,1 oranı ile birinci sırada, Ankara ise %24,2 oranı ile ikinci sıradadır. Japonya'da ise annelerin doğum yeri olarak %68,7 oranı ile Okayama birinci sırada, %23,6 oranı ile Okayama dışı ikinci sıradadır. Babalarınki de benzer bir durumu gösterip %69,0 oranı ile Okayama birinci sırada, %20,8 oranı ile Okayama dışı ikinci sırada yer almaktadır. Söz konusu araştırmaya Türkiye'de katılan kadınların anne ve babalarının doğum yerinin, Japonya'ya göre daha çok kendi ili (Ankara) dışındaki bir yer olduğu görülmekte, bunu takiben Tablo 46.'daki oranlarla karşılaştırıldığında geçmişte (anne-babalarının doğum döneminde) şimdiye göre daha çok Ankara'ya göç ettikleri anlaşılmaktadır. Buna ilave olarak daha önce Tablo 46'da görüldüğü gibi Okayama'nın, Ankara'ya göre nispeten daha yerleşik bir yer olduğu yine söylenebilir.

Araştırmaya katılan kadınlara “Aileniz, kimlerden oluşuyor?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar incelenerek Türkiye’de ve Japonya’da aile yapıları “çekirdek”, “geniş” ve “belirsiz” olmak üzere üç kategoriden birine atanmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler, aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 47. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Aile Yapıları

| Aile yapısı | Türkiye | | Japonya | |
|---------------|---------|-------|---------|-------|
| | N | % | N | % |
| Çekirdek | 273 | 85.8 | 163 | 57.4 |
| Geniş | 42 | 13.2 | 96 | 33.8 |
| belirsiz | 3 | 0.9 | 25 | 8.8 |
| toplam | 318 | 100.0 | 284 | 100.0 |

Araştırmaya katılan kadınların aile yapısı, Tablo 47.’de görüldüğü gibi çekirdek aile, Türkiye’de Japonya’ya göre oldukça yüksek bir oran gösterdiği anlaşılmaktadır. Türkiye’de %85,8 oranı ile çekirdek aile birinci sırada, %13,2 ile geniş aile ikinci sırada yer almaktadır. Bu iki kategoriye de girmeyen belirsiz kategorisindeki ailelerin oranı da %0,9’dur. Japonya’da ise %57,4 ile çekirdek aile birinci sırada, %33,8 ile de geniş aile ikinci sırada yer almaktadır. Belirsiz yapıdaki ailelerin oranı ise %8,8’dir. Görüldüğü gibi Türkiye’de çekirdek aile oranı çok yüksektir.

Bu sonuca ilişkin Japonya’da araştırmanın Türkiye’ye göre daha geleneksel bir yaşayışın görüldüğü bir bölgede yapılmış olduğunu hesaba katılmakta fayda vardır. Okayama, Ankara’ya göre daha fazla yerleşik insanların oturdukları bir yerdir ve böyle bölgelerde geleneksel yaşam biçiminin hala devam ettiği düşünülebilir.

Araştırma grubundaki kadınlara “Çocukken aileniz, aile yapılarından hangisine benzemektedir?” sorusuyla, Türkiye’de ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların çocukluğunda aile yapılarının hangisi olduğu sorulmuştur. Bu sorunun amacı, Tablo 47’nin açıklamasıyla aynı şekilde, zaman akışına göre ortaya çıkan toplumsal değişimin gözlemlenmesidir. Soruya verilen cevaplarla kadınların çocukluğundaki aile yapıları, üç kategoriden birine

atanmış, aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Aynı zamanda Türkiye ve Japonya'daki kadınların çocukluğundaki aile yapılarına ilişkin ki-kare analizi de yapılmıştır.

Tablo 48. Türkiye ve Japonya'daki Araştırmaya Katılan Kadınların Çocukluk Dönemindeki Aile Yapılarına İlişkin Karşılaştırma

| Aile yapısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Çekirdek | 211 | 66,4 | 105 | 37,0 | 316 | 52,5 |
| Geniş | 102 | 32,1 | 172 | 60,6 | 274 | 45,5 |
| Belirsiz | 5 | 1,6 | 7 | 2,5 | 12 | 2,0 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 284 | 100,0 | 602 | 100,0 |

Ki-kare=52,019, P=0,000

Tablo 48.'e bakıldığında, Türkiye'de %66,4 oranı ile çekirdek aile birinci sırada, %32,1 ile geniş aile ikinci sırada yer almakta ve bu iki kategoriye de girmeyen belirsiz kategorisindeki ailelerin oranı da %1,6'dır. Japonya'da ise durum farklıdır. Japonya'da %60,6 ile geniş aile ilk sırada, %37,0 ile de çekirdek aile ikinci sırada yer almakta ve belirsiz yapıdaki ailelerin oranı ise %2,5'dir. Tablo 47 ile karşılaştırıldığında geçmişte (araştırmaya katılan kadınların çocukluk döneminde) her iki ülkede de şimdiye kıyasla, geniş aile yapısı daha çok görülmekte, ancak Türkiye'de geçmişte de çekirdek aile oranı, geniş aile oranından daha yüksektir. Japonya'da araştırmanın yapılmış Okayama, geçmişte geniş aile yapısının oldukça yaygın olduğu görülmektedir.

Ülke ve aile yapıları arasında her ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare analizine göre bu iki değişken arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Başka bir deyişle, geçmişte Türkiye'de ve Japonya'da aile yapıları farklılık göstermektedir. Türkiye'de çekirdek aileler daha fazla iken Japonya'da geniş aile daha fazladır. Bu bulgu, geçmişte geleneksel aile yapısının Japonya'da daha yaygın olduğunun göstergesi sayılabilir. Türkiye'nin eskiden beri modernleşme sürecine bağlı olarak gittikçe daha fazla çekirdek ailelerden oluşan bir toplum haline dönüşmüş olduğu söylenebilir. Ancak bu sonuca ilişkin araştırmanın Japonya'da Türkiye'ye göre daha geleneksel bir yaşayışın görüldüğü bir bölgede yapılmış olduğunu hesaba katılmakta fayda vardır. Okayama, Ankara'ya göre daha

küçük bir yerleşim yeridir. Ayrıca Tablo 45 ve 46.'da görüldüğü gibi; Okayama'da araştırmaya katılan kadınların, hem kendileri hem de anne-babaları oldukça yüksek oranla Okayama'da doğmuştur. Ankara'da araştırmaya katılanların anne-babaları ise daha çok Ankara dışında doğmuştur. Söz konusu Okayama, Ankara'ya göre daha uzun zamandır insanların yerleşik olarak yaşadıkları bir yer olabilir. Böyle bir yerde geleneksel aile biçiminin daha fazla devam ettiği düşünülebilir.

Tablo 49. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Hane Halkı Sayısı (Kişi)

| Hane halkı sayısı | Türkiye | | Japonya | |
|-------------------|------------|-------------|-----------|-------------|
| | F | % | F | % |
| 1 | 2 | 0.6 | 25 | 8.8 |
| 2 | 34 | 10.7 | 61 | 21.5 |
| 3 | 77 | 24.2 | 45 | 15.8 |
| 4 | 122 | 38.4 | 56 | 19.7 |
| 5 | 57 | 17.9 | 44 | 15.5 |
| 6 | 12 | 3.8 | 34 | 12.0 |
| 7 | 8 | 2.5 | 16 | 5.6 |
| 8 | 1 | 0.3 | 2 | 0.7 |
| 9 | 0 | 0 | 1 | 0.4 |
| Belirsiz | 5 | 1,6 | 0 | 0 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 284 | 100,0 |

Araştırmaya katılan kadınlara sorulan “Aileniz, kimlerden oluşuyor?” sorusuyla yapılan hane halkı sayısı ile ilgili tablo yukarıda sunulmaktadır.

Tablo 49.'da görüldüğü gibi araştırmaya katılanların hane halkı sayısına bakıldığında Türkiye'de %38,4 oranı ile 4 kişiden oluşan aile, Japonya'da ise %21,5 oranı ile 2 kişiden oluşan aile, en çok görülmektedir. İkinci sıra olarak Türkiye'de %24,2 oranı ile 3 kişiden, Japonya'da ise %19,7 oranı ile 4 kişi oluşan aile görülmektedir. Üçüncü sırada Türkiye'de %17,9 oranı ile 5 kişiden, Japonya'da ise %15,8 oranı ile 3 kişiden veya %15,5 oranı ile 5 kişiden oluşan aile yer almaktadır.

Tek kişilik yaşam sürdürenlerin, Türkiye'de sadece 2 kişi (ikisi de

evlenmemiş kişiler) görülmekte, Japonya’da ise 25 kişi (birisi boşanmış, ikisi evli, 17 kişi henüz evlenmemiş ve 5 kişinin ise eşi vefat etmiş 60 yaş veya üstü olanlar) görülmektedir.

**Tablo 50. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılanların
Aile Bireyleri Bakımından Dağılımları**

| Hane Halkı | Türkiye | | Japonya | | Toplam |
|----------------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|
| | F | % | F | % | |
| Eşim | 233 | 74,4 | 235 | 82,7 | 468 |
| Çocuğum | 206 | 65,8 | 159 | 56,0 | 365 |
| Annem | 84 | 26,8 | 58 | 20,4 | 142 |
| Babam | 68 | 21,7 | 44 | 15,5 | 112 |
| Kardeşim | 66 | 21,1 | 23 | 8,1 | 89 |
| Eşimin annesi | 15 | 4,8 | 45 | 15,8 | 60 |
| Eşimin babası | 9 | 2,9 | 27 | 9,5 | 36 |
| Anne-anne/Anne-baba | 3 | 1,0 | 11 | 3,9 | 14 |
| Dedem | 2 | ,6 | 11 | 3,9 | 13 |
| Damat/Gelin | 4 | 1,3 | 2 | ,7 | 6 |
| Torun | 1 | ,3 | 6 | 2,1 | 7 |
| Yeğen | 6 | 1,9 | 1 | ,4 | 7 |
| Yenge/Enişte | 5 | 1,6 | 1 | ,4 | 6 |
| Toplam | 313 | | 284 | | 597 |

Araştırmaya grubundaki kadınlara “Aileniz kimlerden oluşuyor?” diye sorulmuş, birden fazla işaretleme kabul edilmiştir. Bu soruda “Eşim”, “Çocuğum”, “Annem”, “Babam”, “Kardeşim”, “Eşimin annesi”, “Eşimin babası” ve “Diğer” olmak üzere 8 şık hazırlanmıştır. “Diğer” şikkına işaret edenlere kiminle oturduğu açıklanması istenmiştir. Verilen cevaplara göre aile bireyleri bakımından dağılımlar bir tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 50.de görüldüğü gibi, aileyi oluşturan bireylerin sıralanması, Türkiye’de eş, çocuk, anne, baba, kardeş iken Japonya’da eş, çocuk, anne, eşimin annesi, baba, eşimin babası şeklindedir. Japonya’da evli kadınların yaşam tarzında, Türklere göre daha çok eşinin ailesiyle birlikte yaşadığı görülmektedir. Tabloda gözlemlenen bu durum, Japonya’da evli kadınlar için hala sürmekte olan ve eskiden daha çok vurgulanmış nüfus kayıt sisteminin

varolmasıyla bağlantı olduğu söylenebilir. Japonya’da sosyal sistemden kaynaklanan alışkanlık veya toplumsal değerlerin etkisi,vb. .söz konusudur.

Araştırmaya katılan kadınlar yaşlarına göre, “20-29”, “30-39”, “40-49”, “50-59” ve “60 ve üstü” olarak sınıflandırılarak aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Japonya’da araştırmaya katılan kadınlardan 3 kişi yaşlarını belirtmedikleri için tabloya dahil edilememişlerdir. Japonya’da kişisel bilgilerinin öğrenilmesinden rahatsız olarak, aşırı derecede titiz davrananların da görülmüş olduğu söylenebilir.

Tablo 51. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

| Yaş grubu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-------------------|------------|-------------|-----------|-------------|--------|------|
| | F | % | F | % | F | % |
| 20-29 | 100 | 31,4 | 36 | 12,8 | 136 | 22,7 |
| 30-39 | 109 | 34,3 | 53 | 18,9 | 162 | 27,0 |
| 40-49 | 79 | 24,8 | 75 | 26,7 | 154 | 25,7 |
| 50-59 | 26 | 8,2 | 60 | 21,4 | 86 | 14,4 |
| 60 ve üstü | 4 | 1,3 | 57 | 20,3 | 61 | 10,2 |
| Toplam | 318 | 100 | 281 | 100 | 599 | 100 |

Tablo 51.’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan kadınların %27’si 30-39 yaş, %25,7’si 40-49 yaş ve %22,7’si ise 20-29 yaş grubundadır. Yani araştırmaya katılan kadınların yaklaşık %75’i 49 yaş ve altındadır. Türkiye’de araştırmaya toplam 318 kişi katılmıştır. Bu kadınların %34,3’ü 30-39 yaş aralığında iken, %31,4’ü 20-29 ve %24,8’i 40-49 yaş aralığındadır. Japonya’da ise araştırmaya toplam 284 kişi katılmasına karşın 3 bireyin geçersiz olması nedeniyle tablo, 281 bireyden oluşmuştur. Bu kadınların %26,7’si 40-49 yaş aralığında iken, %21,4’ü 50-59 ve %20,3’ü 60 yaş ve üstündedir. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması 35,70 yaş iken Japonya’da ise 46,86 yaşıdır. Japonya’da araştırmaya katılan kadınların yaşının, Türkiye’dekilere göre genelde daha büyük olduğu anlaşılmaktadır.

Yaş gruplarına göre aile yapılarını incelenmesi amacıyla yukarıdaki tabloyu izleyerek araştırmaya katılan kadınlar için hem Türkler hem de

Japonlara ait çapraz tablo yapılmış, frekans ile yüzde gösterilmektedir.

Tablo 52. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Aile Yapıları (Frekans ve Yüzde)

| Aile yapısı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Çekirdek | T | 84 | 84,0 | 95 | 87,2 | 70 | 88,6 | 21 | 80,8 | 3 | 75,0 | 273 | 85,8 |
| | J | 16 | 44,4 | 32 | 60,4 | 47 | 62,7 | 34 | 56,7 | 33 | 57,9 | 162 | 57,7 |
| Geniş | T | 15 | 15,0 | 13 | 11,9 | 9 | 11,4 | 4 | 15,4 | 1 | 25,0 | 42 | 13,2 |
| | J | 11 | 30,6 | 18 | 34,0 | 26 | 34,7 | 24 | 40,0 | 16 | 28,1 | 95 | 33,8 |
| Belirsiz | T | 1 | 1,0 | 1 | ,9 | 0 | ,0 | 1 | 3,8 | 0 | ,0 | 3 | ,9 |
| | J | 9 | 25,0 | 3 | 5,7 | 2 | 2,7 | 2 | 3,3 | 8 | 14,0 | 24 | 8,5 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 75 | 100 | 60 | 100 | 57 | 100 | 281 | 100 |

Yaş gruplarına göre aile yapıları incelendiğinde şu sonuçlar görülmektedir. Ortalama olarak Türkiye’deki ailelerin %85,8’i çekirdek aile yapısına sahip iken bu oran Japonya’da %57,7’dir. Türkiye’de çekirdek aileye sahip olanların en yüksek oranı %88,6 iken Japonya’da ise %62,7’dir. Türkiye’de tüm yaş gruplarında çekirdek aile yapısına ait oranın %75 ile %88,6 arasında değiştiği görülmekte, Japonya’da ise bu oran %44,4 ile %62,7 aralığında değişmektedir. Araştırmaya katılan tüm yaş gruplarında çekirdek aile yapısına sahip olanların oranının, Türkiye’de daha yüksek olduğu görülmektedir. Her iki ülkede de çekirdek aileye sahip olma oranının en yüksek olduğu grubun 40-49 yaş grubu olduğu da görülmektedir. Geniş aile yapısına sahip ailelerin oranı Japonya’da %33,8 iken Türkiye’de %13’tür. Türkiye’de geniş aileye sahip olanların en yüksek oranı, (60 yaş ve üstü dikkate alınmazsa), %15,4 iken Japonya’da %40,0’dır ve her iki ülkede de 50-59 yaş grubunda görülmektedir.

Yukarıda gösterilen yaş grupları tablosuna göre çocuk sayısının incelenmesi amacıyla Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo yapılmıştır. Çocuğun sayısı, “bir”, “iki”, “üç” ve “dört ve üstü” olarak sınıflandırılmış, frekans ile yüzde gösterilmektedir.

Tablo 53. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayısı (Frekans ve Yüzde)

| Çocuk sayısı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|--------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| 0 | T | 71 | 71,0 | 23 | 21,1 | 10 | 12,7 | 4 | 15,4 | 0 | ,0 | 108 | 34,0 |
| | J | 34 | 94,4 | 14 | 26,4 | 12 | 16,0 | 4 | 6,7 | 3 | 5,5 | 67 | 24,0 |
| 1 | T | 19 | 19,0 | 27 | 24,8 | 14 | 17,7 | 2 | 7,7 | 1 | 25,0 | 63 | 19,8 |
| | J | 1 | 2,8 | 9 | 17,0 | 6 | 8,0 | 8 | 13,3 | 7 | 12,7 | 31 | 11,1 |
| 2 | T | 10 | 10,0 | 47 | 43,1 | 37 | 46,8 | 11 | 42,3 | 2 | 50,0 | 107 | 33,6 |
| | J | 1 | 2,8 | 21 | 39,6 | 32 | 42,7 | 30 | 50,0 | 28 | 50,9 | 112 | 40,1 |
| 3 | T | 0 | ,0 | 12 | 11,0 | 15 | 19,0 | 5 | 19,2 | 0 | ,0 | 32 | 10,1 |
| | J | 0 | ,0 | 9 | 17,0 | 21 | 28,0 | 16 | 26,7 | 17 | 30,9 | 63 | 22,6 |
| 4 ve üstü | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 3 | 3,8 | 4 | 15,4 | 1 | 25,0 | 8 | 2,5 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 4 | 5,3 | 2 | 3,3 | 0 | ,0 | 6 | 2,2 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 75 | 100 | 60 | 100 | 55 | 100 | 279 | 100 |

Yaş gruplarına göre çocuk sayısı incelendiğinde şu sonuçlar görülmektedir. Ortalama olarak Türkiye’deki ailelerin %34’ü çocuk sahibi değilken Japonya’da bu oran %24’dür. Türkiye’de çocuksuz birey oranının yüksek çıkmasının bir sebebi olarak da, Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların Japonlara göre daha genç olmaları ve henüz evlenmemeleri şeklinde açıklanabilir. Çünkü her iki ülkede de evlenmeden önce çocuk sahibi olunması, nadiren görülen bir durumdur. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi henüz evlenmeyen Türklerin oranı, Japonlara göre daha yüksektir.

Yaşlara göre dağılım incelendiğinde Türkiye’den araştırmaya katılan 20-29 yaş grubundaki kadınların %71’i çocuk sahibi değilken bu oran Japonya’da %94,4 gibi oldukça yüksek bir oran göstermektedir. Bunun bir sebebi, araştırmaya katılan bu yaş grubundaki Türklerin bir bölümünün veya Japonların çoğunluğunun, genç olmaları nedeniyle henüz hiç evlenmemiş olmalarıdır. 20-29 yaş arasındaki kadınlarda 1 veya 2 çocuk sahibi olanların oranı, Türkiye’de toplam olarak %29 iken Japonya’da ise sadece %5,6’dır ve Türkiye’de daha yüksektir. Aslında şu an Japonya’da kadınların ilk çocuğu doğurma yaşının oldukça yüksek olması (ortalama yaşı olarak 28 yaş

civarında) güncel bir konudur.

Türkiye’den ve Japonya’dan araştırmaya katılanların çoğunlukla 2 çocukları vardır. Türkiye’de 2 çocuklu kadınların oranı %33,6 iken Japonya’da ise bu oran %40,1’dir. Bunu takiben tek çocuklu kadınların oranı, Türkiye’de %19,8 iken Japonya’da ise %11,1’dir. 3 çocuklu kadınların oranı, Türkiye’de %10,1 iken Japonya’da %22,6 gibi daha yüksek bir oran görülmektedir. 4 ve üstü çocuklu kadınların oranı, Türkiye’de %2,5 iken Japonya’da ise %2,2’dir ve pek fark yoktur. 3 çocuklu kadınların oranının Japonya’da yüksek çıkmasının bir sebebi, araştırmaya katılan Türklerin Japonlara göre daha genç olmalarıdır. Ayrıca Japonya’da araştırmanın yapıldığı yerin, Ankara’ya göre daha küçük, kırsal bir yerleşim yeri olduğunu bir gerekçe olarak kabul edip, daha çok geleneksel değerlere bağlı olduğunu söylenebilir.

Tablo 54. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Kadınların İlk Çocuk Doğurma Yaşları (Frekans ve Yüzde)

| İlk çocuk doğurma yaşı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| 20 ve altı | T | 15 | 51,7 | 20 | 23,5 | 8 | 11,9 | 5 | 22,7 | 1 | 25,0 | 49 | 23,7 |
| | J | 0 | ,0 | 1 | 2,6 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 4,0 | 3 | 1,4 |
| 21-25 | T | 10 | 34,5 | 39 | 45,9 | 34 | 50,7 | 9 | 40,9 | 1 | 25,0 | 93 | 44,9 |
| | J | 2 | 100 | 8 | 20,5 | 19 | 30,2 | 17 | 30,9 | 25 | 50,0 | 71 | 34,0 |
| 26-30 | T | 4 | 13,8 | 17 | 20,0 | 16 | 23,9 | 7 | 31,8 | 0 | ,0 | 44 | 21,3 |
| | J | 0 | ,0 | 22 | 56,4 | 35 | 55,6 | 30 | 54,5 | 19 | 38,0 | 106 | 50,7 |
| 31 ve üstü | T | 0 | ,0 | 9 | 10,6 | 9 | 13,4 | 1 | 4,5 | 2 | 50,0 | 21 | 10,1 |
| | J | 0 | ,0 | 8 | 20,5 | 9 | 14,3 | 8 | 14,5 | 4 | 8,0 | 29 | 13,9 |
| Toplam | T | 29 | 100 | 85 | 100 | 67 | 100 | 22 | 100 | 4 | 100 | 207 | 100 |
| | J | 2 | 100 | 39 | 100 | 63 | 100 | 55 | 100 | 50 | 100 | 209 | 100 |

Yaş gruplarına göre ilk çocuk doğurma yaşlarının incelenmesi amacıyla, araştırmaya katılan kadınların ilk çocuğun yaşına göre ilk doğurma yaşını belirlenmiş, sonra Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo yapılmıştır. Yaş grupları, “20 ve altı”, “21-25”, “26-30” ve “31 ve üstü” olarak sınıflandırılmış, frekans ile yüzde gösterilmektedir. Tabloda şu sonuçlar

görülmektedir;

Toplam sütununa bakıldığında Türkiye’de 20 yaş ve altında çocuk doğuran kadınların oranı %23,7 iken bu oran Japonya’da sadece %1,4’dür. Türkiye’de ilk çocuğu doğurma yaşı, %44,9 oranı ile 21-25 yaş arasında yoğunlaşırken, Japonya’da ilk çocuğu doğurma yaşı, %50,7 oranı ile 26-30 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. 31 yaş ve üstünde ilk çocuk sahibi olanların oranları incelendiğinde Türkiye’de bu oranın %10,1 iken Japonya’da %13,9 olduğu görülmektedir.

Türkiye’de 20 yaş ve altında çocuk doğuranlarda genç kuşağa ait kadınların oranının oldukça yüksek olduğu görülmekte, bir örnek olarak 20-29 yaş arasında bu oran %51,7’dir. Ancak orta kuşaktan daha büyük denilebilecek 30-39, 40-49 ve 50-59 yaş gruplarının oranları, ilk doğurma yaşının 21-25 yaş sütununda yüksek (%45,9, %50,7 ve %40,9) olduğu görülmektedir. Japonya’da ise, 30-39, 40-49 ve 50-59 yaş gruplarında, ilk çocuk doğurma yaşının 26-30 yaş sütununda yüksek oranlar gösterip %56,4, %55,6 ve %54,5’tir.

Genel olarak Türkiye’de ilk çocuk doğurma yaşının Japonya’ya göre daha çok küçük olduğu anlaşılabilir. Bu durum, Türkiye’de evlenme yaşının Japonlara göre daha genç olmasıyla, hatta kadınların öğrenim durumuyla da bağlantı olduğu düşünülebilir.

Tablo 55. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Çocuk Sayısı

| Çocuk sayısı | Türkiye | | Japonya | |
|-----------------|------------|--------------|------------|--------------|
| | N | % | N | % |
| 1 | 63 | 19,8 | 31 | 10,9 |
| 2 | 107 | 33,6 | 112 | 39,4 |
| 3 | 32 | 10,1 | 64 | 22,5 |
| 4 | 6 | 1,9 | 7 | 2,5 |
| 5 | 1 | 0,3 | 0 | 0,0 |
| 6 | 0 | 0,0 | 0 | 0,0 |
| 7 | 1 | 0,3 | 0 | 0,0 |
| Çocuksuz | 108 | 34,0 | 68 | 23,9 |
| Belirsiz | 0 | 0,0 | 2 | 0,7 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 284 | 100,0 |

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çocuk sayıları da incelenmiş, çocuk sayısına belirsiz şikkı da eklenerek sınıflandırılmıştır. Evli olsa da olmasa da çocuksuz kadınlar, aynı kategoriye dahil edilmiştir.

Tablo 55.'e bakıldığında araştırmaya katılanların çocuk sayısının oranlamasında en yüksek rakam, hem Türkiye'de hem de Japonya'da iki çocuklu sütununda görülmekte, Türkiye'de araştırmaya katılan kadınların %33,6'ı iken Japonya'da %39,4'ü olduğu görülmektedir.

Tek çocuklu kadınların oranına bakıldığında, Japonya'da %10,9 iken Türkiye'de %19,8'dir. Ancak araştırmaya katılanların yaşı göz önüne alınırsa, Türklerin Japonlara göre daha genç olmaları nedeniyle tablodaki sıra tam tersine de dönüşebilir. Bu tabloya ek olarak henüz hiç evlenmeyenlerin sayısı, Türkiye'de 67 kişi iken, Japonya'da 53 kişidir. Bunu takiben evli de olsa çocuksuz olanların sayısı, Türkiye'de 35, Japonya'da ise 15 kişidir, ancak evli olup çocuksuzlardan 40 yaş altında olanların sayısı ise Türkiye'de 32, Japonya'da 8 kişidir.

Tablo 56. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılanların Kardeş Sayısı

| Kardeş sayısı | Türkiye | | Japonya | |
|-------------------|------------|--------------|------------|--------------|
| | N | % | N | % |
| 1 | 12 | 3,8 | 15 | 5,3 |
| 2 | 49 | 15,4 | 109 | 38,4 |
| 3 | 73 | 23,0 | 80 | 28,2 |
| 4 | 62 | 19,5 | 26 | 9,2 |
| 5 | 45 | 14,2 | 13 | 4,6 |
| 6 | 21 | 6,6 | 11 | 3,9 |
| 7 | 22 | 6,9 | 9 | 3,2 |
| 8 | 9 | 2,8 | 4 | 1,4 |
| 9 | 3 | 0,9 | 2 | 0,7 |
| 10 ve üstü | 6 | 1,9 | 0 | 0,0 |
| Belirsiz | 16 | 5,0 | 15 | 5,3 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 284 | 100,0 |

Tablo 56.'da her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çocukluk dönemindeki kardeş sayısı da sorulmuştur. Bunun amacı, zaman değişimiyle ortaya çıkan kuşaklar arasındaki farklılıkların izlenmesidir. Kardeş

sayısı ile “belirsiz” şıkkı da göz önüne alınarak 12 kategoriye ayrılarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Araştırmaya katılan kadınların çocukluk dönemindeki kendi kardeş sayısı incelendiğinde, Türkiye’de birinci olarak %23,0 oranı ile üç kardeş, Japonya’da ise %38,4 oranı ile iki kardeşe sahip oldukları görülmektedir. İkinci olarak Türkiye’de %19,5 oranı ile dört kardeş, Japonya’da ise %28,2 oranı ile üç kardeş görülmektedir.

Tablo 56.’da gösterilen, araştırmaya katılan kadınların kardeş sayısı tablosuna ek olarak araştırmaya katılan kadınların anne ve babaların kardeş sayısına ilişkin, Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo da yapılmıştır. Bunun amacı, zaman değişimiyle ortaya çıkan kuşaklar arasındaki farklılıkların, daha geniş zaman diliminde izlenmesidir. Ayrıca yakın ilişkilerde bulunan akrabaların sayısının incelenmesidir.

Anne veya babaların kardeş sayısı, “1-3”, “4-6”, “7-9” ve “10 ve üstü” olmak üzere dört kategoriden birine atanmış, yaş grubuna göre yerleştirilmiştir. Önce annelerinin, sonra babalarının kardeş sayısı incelenecektir.

Tablo 57. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Annelerinin Kardeş Sayısı (Frekans ve Yüzde)

| Kardeş sayısı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|---------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| 1-3 | T | 25 | 25,0 | 26 | 23,9 | 21 | 26,6 | 3 | 11,5 | 1 | 25,0 | 76 | 23,9 |
| | J | 27 | 75,0 | 27 | 50,9 | 24 | 32,0 | 16 | 26,7 | 9 | 15,8 | 103 | 36,7 |
| 4-6 | T | 55 | 55,0 | 54 | 49,5 | 33 | 41,8 | 17 | 65,4 | 2 | 50,0 | 161 | 50,6 |
| | J | 6 | 16,7 | 19 | 35,8 | 35 | 46,7 | 28 | 46,7 | 32 | 56,1 | 120 | 42,7 |
| 7-9 | T | 16 | 16,0 | 24 | 22,0 | 16 | 20,3 | 3 | 11,5 | 1 | 25,0 | 60 | 18,9 |
| | J | 0 | ,0 | 2 | 3,8 | 12 | 16,0 | 11 | 18,3 | 7 | 12,3 | 32 | 11,4 |
| 10 ve üstü | T | 4 | 4,0 | 5 | 4,6 | 9 | 11,4 | 3 | 11,5 | 0 | ,0 | 21 | 6,6 |
| | J | 3 | 8,3 | 5 | 9,4 | 4 | 5,3 | 5 | 8,3 | 9 | 15,8 | 26 | 9,3 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 75 | 100 | 60 | 100 | 57 | 100 | 281 | 100 |

Tablo 57.'ye bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların annelerine ait kardeş sayısı, toplam sütununda görüldüğü gibi en yüksek oran 4-6 kardeş sütununda görülmektedir. Türkiye'de 4-6 kardeşi olanların oranı %50,6 iken, Japonya'da ise %42,7'dir. İkinci yüksek oran olarak Türkiye'de 1-3 kardeş olanların oranı %23,9 iken, Japonya'da ise %36,7'dir. Türkiye'de toplam sütunundaki orana bakıldığında 4 ile 9 arasında olanların oranı, Japonya'dan daha yüksektir (Türkiye'de %69,5, Japonya'da ise %54,1'dir).

Türkiye'de araştırmaya katılan kadınların annelerinin kardeş sayısının, Japonlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yaş grupları da dikkate alındığında bu durum daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkiye'den 20-29 yaş aralığında araştırmaya katılan kadınların annelerinin kardeş sayısı 1-3 olanların oranı sadece %25 iken Japonya'da aynı yaş aralığında bu oran 3 katına çıkmaktadır (%75,0). Aynı kardeş sayısı için diğer yaş gruplarında da benzer durum gösterilip tüm yaş gruplarında da Japonya'da daha yüksek oranlar görülmektedir. Ancak 4-6 kardeş sütunu incelendiğinde Japonya'da yaş ilerledikçe, 4-6 kardeş sayısı oranı belirgin bir şekilde artmakta; 1-3 kardeş sayısı ise belirgin bir şekilde azalmaktadır. Japonya'da araştırmaya katılan söz konusu kadınların annelerinin yaşı küçüldükçe annelerinin kardeş sayısı da azalmaktadır. Yani zaman ilerledikçe çocuk sayısında bir düşüş görülmektedir. Ama Türklerin oranları düzensiz olup, o kadar belirgin bir değişim görülmemektedir. Japonya'da İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra meydana gelen "Birinci bebek patlaması" (1947-1949 yılları arası) denilen zaman diliminden bu yana çocuk sayısının azalmaya başlamış olduğu anlaşılabilir.

Yaş gruplarına göre babanın kardeş sayısının incelenmesi için Türkiye ve Japonya'ya ait çapraz tablo yapılmıştır.

Tablo 58. Türkiye ve Japonya'da Araştırmaya Katılan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Babalarının Kardeş Sayısı (Frekans ve Yüzde)

| Kardeş sayısı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|---------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| 1-3 | T | 29 | 29,0 | 23 | 21,1 | 15 | 19,0 | 6 | 23,1 | 3 | 75,0 | 76 | 23,9 |
| | J | 24 | 66,7 | 22 | 41,5 | 26 | 34,7 | 14 | 23,3 | 17 | 29,8 | 103 | 36,7 |
| 4-6 | T | 47 | 47,0 | 56 | 51,4 | 25 | 31,6 | 11 | 42,3 | 1 | 25,0 | 140 | 44,0 |
| | J | 7 | 19,4 | 22 | 41,5 | 38 | 50,7 | 28 | 46,7 | 21 | 36,8 | 116 | 41,3 |
| 7-9 | T | 13 | 13,0 | 13 | 11,9 | 14 | 17,7 | 4 | 15,4 | 0 | ,0 | 44 | 13,8 |
| | J | 1 | 2,8 | 3 | 5,7 | 4 | 5,3 | 12 | 20,0 | 6 | 10,5 | 26 | 9,3 |
| 10 ve üstü | T | 11 | 11,0 | 17 | 15,6 | 25 | 31,6 | 5 | 19,2 | 0 | ,0 | 58 | 18,2 |
| | J | 4 | 11,1 | 6 | 11,3 | 7 | 9,3 | 6 | 10,0 | 13 | 22,8 | 36 | 12,8 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 75 | 100 | 60 | 100 | 57 | 100 | 281 | 100 |

Tablo 58.'a bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların babalarının 4-6 kardeşe sahip olanlarının oranı en yüksek çıkmıştır (Türkiye'de %44 iken, Japonya'da %41,3'tür). İkinci olarak her iki ülkede de Türkiye'de %23,9 oranı ile, Japonya'da ise %36,7 oranı ile 1-3 kardeşe sahip olanlar yer almaktadır. Türkiye'de kardeş sayısı 4-6 olanların oranı, 60 yaş ve üstü hariç diğer tüm yaş gruplarında kardeş sayısı 1-3 olanların oranına göre daha yüksek çıkmıştır. Toplam sütununda görüldüğü gibi Türkiye'den araştırmaya katılan kadınların babalarına ait kardeş sayısı 4 ve üstü olanların oranları Japonlarınkinden daha yüksektir, yani babanın kardeş sayısı oranına genel olarak bakıldığında, Türkiye'de babalarının kardeş sayısı, Japonlara göre daha fazladır.

Yaş grupları da dikkate alındığında bu durum daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların babalarının kardeş sayısı 1-3 olanların oranı, 20-29 yaş grubunda Türkiye'de sadece %29 iken Japonya'da aynı yaş grubunda bu oran %66,7'dir. 1-3 kardeş sütunu için 60 yaş ve üstü hariç diğer tüm yaş gruplarında benzer durum görülüp Japonların oranı, Türklere göre daha yüksektir. 4-6 kardeş sütununa bakıldığında 20-29 ve 30-39 yaş grubunda tersi bir durum görülüp Türkiye'deki oranlar daha

yüksektir. Ama diğer yaş gruplarında Japonya’da daha yüksek oranlar görülmektedir. Japonya’da 1-3 kardeş sayısı sütunu ile 4-6 kardeş sayısı sütunu karşılaştırıldığında 20-29 yaş grubu hariç kardeş sayısı 4-6 olanların oranı daha yüksek çıkmıştır. Bununla beraber 30-39 yaş grubunda her iki sütunda da aynı oran (41,5%) olduğunu hesaba katarsak bu durum, annenin kardeş sayısının incelenmesinde gözlemlenen duruma benzemektedir. Japonya’da İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra meydana gelen “Birinci bebek patlaması”ndan beri çocuk sayısının azalmaya başlamış olduğu, yine bu tabloda da görülmektedir. Buna karşılık Türklerin oranlarında benzer bir duruma rastlanmamaktadır.

Tablo 59. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde)

| Öğrenim durumu | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-----------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| İlkokul | T | 3 | 3,0 | 18 | 16,5 | 13 | 16,5 | 9 | 34,6 | 1 | 25,0 | 44 | 13,8 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | , | 1 | 1,8 | 1 | ,4 |
| Ortaokul | T | 7 | 7,0 | 3 | 2,8 | 3 | 3,8 | 2 | 7,7 | 1 | 25,0 | 16 | 5,0 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 3,3 | 1 | 1,8 | 3 | 1,1 |
| Lise/Lise Dengi | T | 30 | 30,0 | 29 | 26,6 | 17 | 21,5 | 4 | 15,4 | 0 | ,0 | 80 | 25,2 |
| | J | 12 | 33,3 | 16 | 30,2 | 18 | 24,3 | 15 | 25,0 | 34 | 59,6 | 95 | 33,9 |
| Üniversite | T | 50 | 50,0 | 49 | 45,0 | 41 | 51,9 | 11 | 42,3 | 2 | 50,0 | 153 | 48,1 |
| | J | 24 | 66,7 | 36 | 67,9 | 54 | 73,0 | 42 | 70,0 | 21 | 36,8 | 177 | 63,2 |
| Lisans Üstü | T | 10 | 10,0 | 10 | 9,2 | 5 | 6,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 25 | 7,9 |
| | J | 0 | ,0 | 1 | 1,9 | 2 | 2,7 | 1 | 1,7 | 0 | ,0 | 4 | 1,4 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 74 | 100 | 60 | 100 | 57 | 100 | 280 | 100 |

Araştırmaya katılan kadınların öğrenim durumu, “İlkokul”, “Ortaokul”, “Lise / Lise dengi”, “Üniversite” ve “Lisans üstü” olmak üzere beş şıkla sorulmuştur. Verilen cevaplar, yaş gruplarına göre yukarıdaki çapraz tablosuna yerleştirilmiştir.

Tablo 59. incelendiğinde toplam sütununa bakıldığında özellikle dikkat çekici bir sonuç olarak ilkokul mezunlarının oranı Türkiye’de %13,8

iken Japonya'da sadece %0,4 olduğu görülmektedir. Diğer önemli sonuçlardan birisi Türkiye'de üniversite mezunlarının oranı %48,1 iken Japonya'da ise bu oranın %63,2 seviyesinde olmasıdır. Bunları takiben ortaokul mezunlarının oranı, Türkiye'de %0,5 iken Japonya'da ise %1,1'dir. Lise / lise dengi olanların oranı, Türkiye'de %25,2 iken Japonya'da ise %33,9'dur. Yani genel olarak Japonya'da araştırmaya katılan kadınların Türklere göre daha yüksek düzeyde okumuş oldukları anlaşılabilir.

Yaş gruplarına göre incelendiğinde Türkiye'de genel olarak ilkököl ve ortaokul mezunu olanların oranının, yaş arttıkça artmakta olduğu söylenebilir. Bunun tersine lise/ lise dengi olanların oranı yaş arttıkça azalmaktadır. Tüm yaş gruplarında üniversite mezunu olanların oranının, en yüksek olduğu görülmektedir. Japonlar için de yaş gruplarına göre inceleme yapıldığında 60 yaş ve üstü olanlar hariç her yaş grubunda da üniversite mezunu olanların oranları en yüksek çıkmıştır. Bu oranlar, yaş azaldıkça artmaktadır ve Türklere göre daha yüksektir. Buna ilave olarak Japonya'da 60 yaş ve üstündeki kadınlarda üniversite mezunu olanların oranı %36 iken, lise / lise dengi olanların oranı ise %59,6'tır. 60 yaş ve üstü olan kadınların çoğu, İkinci Dünya Savaşı bitmeden önce doğmuş kadınlardır ve savaş sırasında ilkököl veya ortaokulda okumuş olabilir.

Araştırma grubundaki kadınlara "Daha yüksek düzeyde okumak ister miydiniz?" diye sorulmuştur. Bu soruya verilen "Evet" veya "Hayır" cevabıyla yaş grubuna göre çapraz tablo yapılmıştır.

Tablo 60. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Daha Yüksek Düzeyde Okuma İsteği (Frekans ve Yüzde)

| İstek | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|--------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Evet | T | 78 | 78,0 | 87 | 80,6 | 63 | 80,8 | 23 | 88,5 | 4 | 100 | 255 | 80,7 |
| | J | 11 | 30,6 | 14 | 26,4 | 23 | 30,7 | 13 | 21,7 | 29 | 50,9 | 90 | 32,0 |
| Hayır | T | 22 | 22,0 | 21 | 19,4 | 15 | 19,2 | 3 | 11,5 | 0 | ,0 | 61 | 19,3 |
| | J | 25 | 69,4 | 39 | 73,6 | 52 | 69,3 | 47 | 78,3 | 28 | 49,1 | 191 | 68,0 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 108 | 100 | 78 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 316 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 53 | 100 | 75 | 100 | 60 | 100 | 57 | 100 | 281 | 100 |

Araştırmaya katılan kadınların daha yüksek düzeyde okumak isteyip istemedikleri konusunda ilgili Tablo 60. incelendiğinde şu sonuçlar görülmektedir. Türkiye’de daha yüksek düzeyde okumak isterdim diyenlerin oranı %80,7 iken Japonya’da bu oran %32 düzeyindedir. Bu durumun, Türkiye’de eğitim seviyesinin Japonya’ya göre daha düşük olmasından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 60., yaş gruplarına göre incelendiğinde Türkiye’de özellikle yaş arttıkça bu isteğin de arttığı açık bir şekilde görülmektedir. Japonya’da ise Türkiye’deki gibi bir durum görülmemektedir. 60 yaş ve üstü olan kadınlarda evet diyenlerin oranının yüksek olduğu, yine de hayır diyenlerin oranıyla birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 61. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Öğrenime Devam Edememe Nedenleri (Frekans ve Yüzde)

| Neden | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-----------------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Ekonomik yetersizlik | T | 15 | 20,3 | 21 | 24,1 | 19 | 30,2 | 5 | 21,7 | 3 | 75,0 | 63 | 25,1 |
| | J | 5 | 45,5 | 7 | 46,7 | 11 | 42,3 | 5 | 45,5 | 17 | 53,1 | 45 | 47,4 |
| Ailemin izin/destek vermemesi | T | 9 | 12,2 | 12 | 13,8 | 10 | 15,9 | 9 | 39,1 | 0 | ,0 | 40 | 15,9 |
| | J | 1 | 9,1 | 2 | 13,3 | 4 | 15,4 | 2 | 18,2 | 3 | 9,4 | 12 | 12,6 |
| Okumaya karşı yetenekli olmayışım | T | 9 | 12,2 | 8 | 9,2 | 4 | 6,3 | 1 | 4,3 | 0 | ,0 | 22 | 8,8 |
| | J | 2 | 18,2 | 5 | 33,3 | 7 | 26,9 | 1 | 9,1 | 9 | 28,1 | 24 | 25,3 |
| Büyük şehirde yaşama korkusu | T | 0 | ,0 | 2 | 2,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | ,8 |
| | J | 0 | ,0 | 1 | 6,7 | 0 | ,0 | 3 | 27,3 | 0 | ,0 | 4 | 4,2 |
| Diğer | T | 41 | 55,4 | 44 | 50,6 | 30 | 47,6 | 8 | 34,8 | 1 | 25,0 | 124 | 49,4 |
| | J | 3 | 27,3 | 0 | ,0 | 4 | 15,4 | 0 | ,0 | 3 | 9,4 | 10 | 10,5 |
| Toplam | T | 74 | 100 | 87 | 100 | 63 | 100 | 23 | 100 | 4 | 100 | 251 | 100 |
| | J | 11 | 100 | 15 | 100 | 26 | 100 | 11 | 100 | 32 | 100 | 95 | 100 |

Tablo 60.’daki soruyu takip ederek, araştırma grubundaki kadınlara “Yukarıdaki soruya cevabınız EVET ise öğreniminize devam edememenizin nedeni nedir?” sorusu sorulmuş, “Ekonomik yetersizlik”. “Ailemin izin / destek

vermemesi”, “Okumaya karşı yetenekli olmayışım”, “Büyük şehirde yaşama korkusu” ve “Diğer” olmak üzere beş şık hazırlanmıştır. “Diğer” şikkına işaret edenlerin açıklama da yazması istenmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, yaş grubuna göre kategorileştirilip çapraz tablo yapılmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların öğrenimine devam edememelerinin nedenleri incelendiğinde şu sonuçlar görülmektedir. Toplam sütununa bakıldığında Japonya’da ekonomik yetersizlik yüzünden öğrenimine devam edemeyenlerin oranı %47,4 iken Türkiye’de bu oran %25,1’dir. Japonya’da ekonomik yetersizlik nedenine bağlı olarak okuyamayanların en yüksek oranı 60 yaş ve üstünde yer almaktadır (%53,1) 60 yaş ve üstü olan kadınların çoğu, İkinci Dünya Savaşı bitmeden önce doğmuş olabilir ve ekonomik sıkıntının sürdüğü bir zaman diliminde öğrenim görmüş olabilirler. Türkiye’de ise öğrenime devam edememe nedeni olan diğer sebepler %49,4 oranıyla birinci sırada yer almaktadır. Bu oranlar, yaş gruplarına göre incelendiğinde yaş arttıkça oranlar azalmaktadır. Türkiye’deki diğer nedenlerden bahsedilecek olursa öncelik sırasına göre ilk üçü, “evlilik”, “işe başlama” veya “çocuklara bakma”,vb. nedenleriyle “zaman olmaması” şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye’deki çarpıcı sonuçlardan birisi de “ailemin izin / destek vermemesi” oranının yaş grubu büyüdükçe artmasıdır.

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların öğrenim durumları, kendi anne ve babalarınınkine göre daha yüksek düzeyde olup olmadığı araştırmak amacıyla, anne ve babalarının öğrenim durumları da sorulmuştur ve karşılaştırmak için aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir. Anne ve babaların öğrenim durumuyla ilgili cevaplarda “okumamış” şikkının eksik olması nedeniyle araştırmaya katılanlalar bunu kendileri ayrıca yazıyla belirtmişlerdir. Anne veya babalarının vefat ettiği ve de bilinmeyen durumlar nedeniyle boş bırakılan cevaplar, belirsiz kategoriye atanmış, toplam yedi kategoriden oluşan bir tablo yapılmıştır.

Tablo 62. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların ve Anne-Babalarının Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması

| Öğrenim durum | Türkiye | | | | | | Japonya | | | | | |
|----------------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|
| | Anneler | | Babalar | | Kendi | | Anneler | | Babalar | | Kendi | |
| | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| İlkokul | 172 | 54,1 | 150 | 47,2 | 43 | 13,5 | 30 | 10,6 | 29 | 10,2 | 1 | 0,4 |
| Ortaokul | 32 | 10,1 | 35 | 11,0 | 16 | 5,0 | 27 | 9,5 | 38 | 13,4 | 3 | 1,1 |
| Lise ve dengi | 37 | 11,6 | 44 | 13,8 | 81 | 25,5 | 168 | 59,2 | 133 | 46,8 | 95 | 33,5 |
| Üniversite | 16 | 5,0 | 43 | 13,5 | 153 | 48,1 | 35 | 12,3 | 51 | 18,0 | 180 | 63,4 |
| Lisans üstü | 1 | 0,3 | 5 | 1,6 | 25 | 7,9 | 0 | 0 | 0 | 0 | 4 | 1,4 |
| Okumamış | 23 | 7,2 | 8 | 2,5 | 0 | 0 | 1 | 0,4 | 2 | 0,7 | 0 | 0 |
| Belirsiz | 37 | 11,6 | 33 | 10,4 | 0 | 0 | 23 | 8,1 | 31 | 10,9 | 1 | 0,4 |
| Toplam | 318 | 100 | 318 | 100 | 318 | 100 | 284 | 100 | 284 | 100 | 284 | 100 |

Tablo 62.’ye bakıldığında araştırmaya katılan kadınların öğrenim durumlarının, kendi anne ve babalarınınkinden daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de annelerinin öğrenim durumu, %54,1 oranı ve babalarınınkindi ise %47,2 oranı ile ilkokul mezunu olanlar birinci sıradayken Japonya’da annelerinin öğrenim durumu %59,2 oranı, babalarınınkindi ise %46,8 oranı ile lise / lise dengi olanlar birinci sırada yer almaktadır. Japonya’da araştırmaya katılan kadınların yaşları, Türklere göre daha yüksek olduğunu hesaba katılırsa Japonya’da ortalama okuma düzeyinin eskiden beri yüksek olduğu düşünülebilir.

Tablo 62.’ye ek olarak Tablo 63 ve 64’de yaş gruplarına göre kategorileştirilip çapraz tablolar yapılmıştır. Tablo 63 ve 64.’ün amacı, araştırmaya katılan kadınların anne ve babaların öğrenim durumlarında, zaman değişimiyle ortaya çıkan farklılıkların incelenmesidir.

Tablo 63. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Annelerinin Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde)

| Öğrenim durumu | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-----------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| İlkokul | T | 55 | 57,9 | 61 | 62,9 | 41 | 64,1 | 12 | 57,1 | 3 | 75,0 | 172 | 61,2 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 2,8 | 13 | 22,8 | 15 | 30,6 | 30 | 11,5 |
| Ortaokul | T | 17 | 17,9 | 11 | 11,3 | 3 | 4,7 | 1 | 4,8 | 0 | ,0 | 32 | 11,4 |
| | J | 0 | ,0 | 5 | 10,0 | 7 | 9,9 | 6 | 10,5 | 9 | 18,4 | 27 | 10,4 |
| Lise/Lise Dengi | T | 13 | 13,7 | 14 | 14,4 | 7 | 10,9 | 2 | 9,5 | 1 | 25,0 | 37 | 13,2 |
| | J | 18 | 54,5 | 35 | 70,0 | 56 | 78,9 | 33 | 57,9 | 25 | 51,0 | 167 | 64,2 |
| Üniversite | T | 8 | 8,4 | 6 | 6,2 | 2 | 3,1 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 16 | 5,7 |
| | J | 15 | 45,5 | 10 | 20,0 | 6 | 8,5 | 4 | 7,0 | 0 | ,0 | 35 | 13,5 |
| Lisans Üstü | T | 1 | 1,1 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | ,4 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 |
| Okumamış | T | 1 | 1,1 | 5 | 5,2 | 11 | 17,2 | 6 | 28,6 | 0 | ,0 | 23 | 8,2 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,8 | 0 | ,0 | 1 | ,4 |
| Toplam | T | 95 | 100 | 97 | 100 | 64 | 100 | 21 | 100 | 4 | 100 | 281 | 100 |
| | J | 33 | 100 | 50 | 100 | 71 | 100 | 57 | 100 | 49 | 100 | 260 | 100 |

Annelerin eğitim düzeyine ilişkin Tablo 63. incelendiğinde Türkiye’de araştırmaya katılanların annelerin eğitim düzeyi %61,2 ile büyük oranda ilkokul iken Japonya’da %64,2 oranı ile lise ve lise dengi öğrenim düzeyine sahip anneler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye’de lisans üstü düzeyinde okumuş olan bir kişi görülürken Japonya’da yoktur. Türkiye’de okumamış olan anneler 23 kişi iken Japonya’da sadece bir kişi görülmektedir.

Yaş dağılımı incelendiğinde Türkiye’de okumamış anne oranı yaş arttıkça artış göstermektedir. Japonya’nın dikkat çekici noktalardan birisi ise yaş arttıkça ilkokul veya ortaokul mezunu olan annelerin oranının artış göstermesi ve bunla birlikte üniversite mezunlarının oranındaki azalma eğilimidir. Buna ilaveten Türkiye’de araştırmaya katılanların annelerinden okumamış olanlar, 1917 yılı ile 1957 yılları arasında doğmuştur. Üniversite mezunu olanlar ise 1936 yılı ile 1958 yılları arasında doğmuş, lisans üstü düzeyinde okuyan bir kişi ise 1962 yılı doğumludur. Japonya’daki durumlara bakılacak olursa araştırmaya katılanların annelerinden okumamış veya

ilkokul mezunu olanlar, 1901 yılı ile 1933 yılları arasında doğmuş, yani İkinci Dünya Savaşı'ndan önce doğmuş ve bu dönemde ancak ilkokulu bitirmiş olanlar olarak nitelenebilir. Üniversite mezunu olanlar ise 1922 yılı ile 1961 yılları arasında doğmuş olanlardır.

Tablo 64. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Araştırmaya Katılan Kadınların Babalarının Öğrenim Durumları (Frekans ve Yüzde)

| Öğrenim durumu | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-----------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| İlkokul | T | 44 | 45,4 | 50 | 50,5 | 41 | 65,1 | 14 | 63,6 | 1 | 25,0 | 150 | 52,6 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 4 | 5,5 | 10 | 18,5 | 15 | 33,3 | 29 | 11,5 |
| Ortaokul | T | 16 | 16,5 | 12 | 12,1 | 5 | 7,9 | 1 | 4,5 | 1 | 25,0 | 35 | 12,3 |
| | J | 1 | 3,1 | 5 | 10,4 | 12 | 16,4 | 14 | 25,9 | 6 | 13,3 | 38 | 15,1 |
| Lise/Lise Dengi | T | 13 | 13,4 | 21 | 21,2 | 6 | 9,5 | 2 | 9,1 | 2 | 50,0 | 44 | 15,4 |
| | J | 13 | 40,6 | 38 | 79,2 | 39 | 53,4 | 24 | 44,4 | 18 | 40,0 | 132 | 52,4 |
| Üniversite | T | 21 | 21,6 | 12 | 12,1 | 8 | 12,7 | 2 | 9,1 | 0 | ,0 | 43 | 15,1 |
| | J | 18 | 56,3 | 5 | 10,4 | 18 | 24,7 | 5 | 9,3 | 5 | 11,1 | 51 | 20,2 |
| Lisans Üstü | T | 3 | 3,1 | 2 | 2,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 5 | 1,8 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 |
| Okumamış | T | 0 | ,0 | 2 | 2,0 | 3 | 4,8 | 3 | 13,6 | 0 | ,0 | 8 | 2,8 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,9 | 1 | 2,2 | 2 | ,8 |
| Toplam | T | 97 | 100 | 99 | 100 | 63 | 100 | 22 | 100 | 4 | 100 | 285 | 100 |
| | J | 32 | 100 | 48 | 100 | 73 | 100 | 54 | 100 | 45 | 100 | 252 | 100 |

Babanın eğitim düzeyine ilişkin Tablo 64 incelendiğinde Türkiye'de babaların eğitim düzeyi %52,6 ile büyük oranda ilkokul iken, Japonya'da ise lise ve lise dengi öğrenim düzeyine sahip babalar, %52,4 oranı ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye'de lisans ve üstü düzeyinde okumuş babalar 5 kişi görülürken Japonya'da ise yoktur. Türkiye'de üniversite mezunu olan babaların sayısı, 43 kişi olup annelerin sayısına (16 kişi) göre daha fazladır. Japonya'da da üniversitede mezunu olan babaların sayısı, 51 kişi olup annelerin sayısına (35 kişi) göre daha fazladır. Türkiye'de okumamış babaların sayısı 8 kişi olup Japonya'da 2 kişi vardır. Türkiye'de okumamış babaların sayısı, annelerin sayısına (23 kişi) göre daha azdır.

Yaş grupları incelendiğinde Türkiye’de 60 yaş ve üstü olanlar hariç, okumamış veya ilkokul mezunu olan baba oranı, yaş arttıkça artış eğilimi göstermesine karşın, ortaokul mezunu oranı ise azalma eğilimi göstermektedir. Japonya’nın yaş dağılımı ise; yaş arttıkça hem ilkokul hem de ortaokul mezunu olan babaların oranında artış gözlemlenmektedir. Buna ilaveten Türkiye’den araştırmaya katılanların babalarından okumamış olanlar, 1913 yılı ile 1949 yılları arasında doğmuş, üniversite mezunu veya lisans ve daha üstü düzeyinde okumuş babalar ise, 1920 yılı ile 1963 yılları arasında doğmuştur. Japonların durumlarına bakılacak olursa araştırmaya katılanların babalarından okumamış veya ilkokul mezunu olanlar, 1897 yılı ile 1929 yılları arasında doğmuş, yani İkinci Dünya Savaşı’ndan önce doğmuş ve bu dönemde ancak ilkokulu bitirebilenlerdir. Üniversite mezunu olan babalar ise 1890 yılı ile 1962 yılları arasında doğmuştur.

5.2. Sosyo-Ekonomik Durum

Araştırmaya katılan kadınların sosyo-ekonomik durumun incelenmesi amacıyla “Cep telefonunuz var mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Var” veya “Yok” olarak aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınlarda %97 düzeyinde cep telefonuna sahip olma oranı görülmektedir.

Tablo 65. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Cep Telefonuna Sahip Olma Durumuna İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Cep telefonu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Yok | 9 | 3,1 | 9 | 3,5 | 18 | 3,3 |
| Var | 283 | 96,9 | 246 | 96,5 | 529 | 96,7 |
| Toplam | 292 | 100,0 | 255 | 100,0 | 547 | 100,0 |

Ki-kare=0,086, P=0,770

Türkiye ve Japonya’daki kadınların cep telefonuna sahip olma durumu bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile cep telefonuna sahip olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların cep telefonuna sahip

olma durumunda fark yoktur.

Tablo 66. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Sahip Oldukları Cep Telefonu Sayısına İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Cep telefonu sayısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------------|---------|-------|---------|-------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| 1 | 30 | 10,6 | 43 | 17,5 | 73 | 13,8 |
| 2 | 82 | 29,0 | 83 | 33,7 | 165 | 31,2 |
| 3 | 72 | 25,4 | 54 | 22,0 | 126 | 23,8 |
| 4 | 65 | 23,0 | 41 | 16,7 | 106 | 20,0 |
| 5 ve daha fazla | 34 | 12,0 | 25 | 10,2 | 59 | 11,2 |
| Toplam | 283 | 100,0 | 246 | 100,0 | 529 | 100,0 |

Ki-kare=9,156, P=0,057

Tablo 66., Tablo 65.'e ilave olarak araştırmaya katılan kadınların evindeki cep telefonu sayısı da sorulup yazılan sayılara göre yapılan tablodur. Her iki ülkede de oranlar birbirine yakındır ve iki cep telefonuna sahip olanların oranı en yüksek olup bu oranı, Türkiye'de %29.0 iken Japonya'da %33,7'dir. Evinde üç veya daha fazla cep telefonuna sahip olan kadınların tüm oranları, Türkiye'de Japonya'dan daha yüksek çıkmıştır.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların sahip oldukları cep telefonu sayısı bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile cep telefonu sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınların sahip oldukları cep telefonu sayısında iki ülke arasında pek fark yoktur.

Tablo 67. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Arabaya Sahip Olma Durumuyla Karşılaştırılması

| Araba | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------|---------|-------|---------|-------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Var | 241 | 75,8 | 275 | 97,5 | 516 | 86,0 |
| Yok | 77 | 24,2 | 7 | 2,5 | 84 | 14,0 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 282 | 100,0 | 600 | 100,0 |

Ki-kare=58,625, P=0,000

Araştırmaya katılan kadınların sosyo-ekonomik durumun incelenmesi

amacıyla “Evinizde araba var mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Var” veya “Yok” olarak aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Türkiye’de arabaya sahip olma oranı %75,8 iken Japonya’da bu oran %97,5 gibi oldukça yüksek bir rakamdır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların araba mülkiyeti bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile arabaya sahip olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılanların arabaya sahip olma durumu farklıdır. Japonya’da araştırmaya katılan kadınlarda arabaya sahip olanlar, Türkiye’ye oranla daha fazla görülebilir. Bunun bir sebebi de, Japonya’da araştırmanın yapılmış olduğu bölgede kamu ulaşım araçlarının Ankara’ya göre daha az bulunması olabilir.

Araştırmaya katılan kadınların sosyo-ekonomik durumun incelenmesi amacıyla “Evinizde bilgisayar var mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Var” veya “Yok” olarak aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 68. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Bilgisayara Sahip Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

| Bilgisayar | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Var | 266 | 83,6 | 242 | 86,4 | 508 | 84,9 |
| Yok | 52 | 16,4 | 38 | 13,6 | 90 | 15,1 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 280 | 100,0 | 598 | 100,0 |

Ki-kare=0,901, P=0,343

Araştırmaya katılan kadınlarda bilgisayara sahip olanların oranı Türkiye’de %83,6 iken Japonya’da bu oran, %86,4’dür. Her iki ülkede de birbirine yakın oranlarda bilgisayara sahip olma oranı görülmektedir.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların bilgisayara sahip olma durumu bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile bilgisayara sahip olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P > 0.05$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların bilgisayara sahip olma durumunda fark yoktur.

Tablo 69. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Ev Ekonomilerinin Kimin Tarafından İdare Edildiğinin Karşılaştırılması

| İdare edici | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Benim | 179 | 57,9 | 219 | 79,1 | 398 | 67,9 |
| Eşim | 72 | 23,3 | 14 | 5,1 | 86 | 14,7 |
| Annem | 29 | 9,4 | 33 | 11,9 | 62 | 10,6 |
| Babam | 25 | 8,1 | 2 | ,7 | 27 | 4,6 |
| Diğer | 4 | 1,3 | 9 | 3,2 | 13 | 2,2 |
| Toplam | 309 | 100,0 | 277 | 100,0 | 586 | 100,0 |

Ki-kare=63,352, P=0,000

Araştırma grubundaki kadınların ailelerinde, ev ekonomi idare konusunda kimin ön planda olduğu veya daha çok katkıda bulunduğu incelenmek için “Evinizde ev ekonomisi (günlük harcamalar), genelde kimin tarafından idare ediliyor?” sorusu sorulmuştur. “Benim”, “Eşim”, “Annem”, “Babam” ve “Diğer” olmak üzere 5 şık hazırlanmış, verilen cevaplara göre Tablo 69. yapılmıştır.

Türkiye’de ev ekonomisini “Ben idare ederim” diyenlerin oranı, %57,9 iken bu oran Japonya’da %79,1’dir. Ev ekonomisini “Eşim idare eder” diyenlerin oranı, Türkiye’de %23,3 iken bu oran Japonya’da ise %5,1’dir. Bu oranlar incelendiğinde Türkiye ile Japonya arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bunu takiben henüz evlenmeyenler için; ev ekonomisi idarecisi olarak anne veya babalar ön plana çıkabilir, bunlar da incelendiğinde annelerin oranı Türkiye’de %9,4 iken Japonya’da ise %11,9’dur, babaların oranı Türkiye’de %8,1 iken Japonya’da ise sadece %,7’dir. “Diğer” kategorisindeki oranlar, Türkiye’de %1,3 iken Japonya’da %3,2’dir. Bu bölüme not olarak, “Eşimle beraber idare ederim” veya “Hep beraber idare edilir”, vb. yazılmıştır.

Ülke ve ev ekonomi idarecisi arasında bir ilişki olup olmadığı belirlemek amacıyla yapılan ki-kare analizine göre bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yukarıda verilen çapraz tabloya ait ki-kare değeri ve P değeri incelendiğinde ev ekonomisinin kim tarafından idare edildiği cevabı ile, ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle, Türkiye ve Japonya’da, ev

ekonomisinin idarecisi farklıdır. Her iki ülkede de ev ekonomisi, daha çok kadınlar tarafından idare edilmekte, Japonya’da bu durum Türkiye’ye oranla daha fazla görülmektedir. Türkiye’de ise erkekler, Japon erkeklere göre daha çok ev ekonomi idaresiyle ilgilenmektedirler. Bu bulgudan Japonya’da kadınların Türk kadınlara göre, Türkiye’de ise erkeklerin Japon erkeklere göre daha çok, ev ekonomi idaresinde önemli rol üstlenmekte oldukları söylenebilir.

5.3. Çalışma Durumu

Araştırma grubundaki kadınların çalışma durumu incelenmek amacıyla “Ev dışında ücretli (para getiren) bir işte çalışıyor musunuz veya daha önce çalıştınız mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Evet” veya “Hayır” olarak tabloda yer almaktadır.

Tablo 70. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Karşılaştırılması

| Çalışma durumu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 198 | 62,3 | 252 | 89,4 | 450 | 75,0 |
| Hayır | 120 | 37,7 | 30 | 10,6 | 150 | 25,0 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 282 | 100,0 | 600 | 100,0 |

Ki-kare=58,531, P=0,000

Japonya’da araştırmaya katılan kadınlardan ev dışında herhangi bir işte çalışma oranı Türkiye’ye göre daha yüksektir. Japonya’da ev dışında çalışma oranı %89,4 iken Türkiye’de bu oran %62,3’tür.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışıp çalışmama durumuna ilişkin olarak yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da ev dışında ücretli bir işte çalışma durumu farklıdır. Japonya’da ev dışında ücretli bir işte çalışanlar daha fazla iken, Türkiye’de ise çalışmayanlar daha fazladır. Bu bulgu, Japonya’da kadınların çalışma durumları, Japonların Türklere göre daha çok dışarıya açık olmasının bir göstergesi sayılabilir.

Araştırma grubundaki kadınlardan Tablo 70.'de evet cevabı verenler, yani ev dışında ücretli bir işte çalışanlara “Ne iş yapıyorsunuz(-ıyordunuz)?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar incelenerek Türkiye’de ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların meslekleri, “Memur”, Muhasebeci”, “Öğretmen”, “Özel” ve “Serbest” olmak üzere 5 kategoriden birine atanmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler, Tablo 71.’de sunulmuştur.

Tablo 71. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Ev Dışında Yaptıkları İşe Göre Karşılaştırılması

| Meslek | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---------------|---------|-------|---------|-------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Memur | 60 | 31,9 | 87 | 35,8 | 147 | 34,1 |
| Muhasebeci | 5 | 2,7 | 29 | 11,9 | 34 | 7,9 |
| Öğretmen | 37 | 19,7 | 59 | 24,3 | 96 | 22,3 |
| Özel | 54 | 28,7 | 37 | 15,2 | 91 | 21,1 |
| Serbest | 32 | 17,0 | 31 | 12,8 | 63 | 14,6 |
| Toplam | 188 | 100,0 | 243 | 100,0 | 431 | 100,0 |

Ki-kare=23,498, P=0,000

Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlarda serbest meslekle uğraşanların oranı %17 iken Japonya’da %12,8’dir. Yani Türkiye’de serbest meslekle uğraşanlar, Japonya’dan daha fazladır. Özel sektörde çalışanların oranı Türkiye’de %28,7 iken Japonya’da ise %15,2’dir ve yine Türkiye’de daha fazladır. Tablodaki diğer meslekler incelendiğinde Japonya’daki oranlar daha yüksektir. Özellikle Japonya’da memurluk veya öğretmenlik gibi nispeten daha güvenceli bir işte çalışanların oranının, Türkiye’ye göre daha yüksek çıkmış olduğu söylenebilir. Bunun bir sebebi, Japonya’da araştırmanın yapıldığı bölgenin, Ankara’ya göre daha küçük ve daha kırsal, yerleşik bir yer olması olabilir. Yüksek düzeyde okuyan ve okuduktan sonra memleketine dönen kadınlara yakışır iş olarak daha çok memurluk veya öğretmenlik cazip gelmektedir. Aslında iş seçeneğinin pek fazla olmadığı söylenebilir.

Ülke ve araştırmaya katılan kadınların dışarıda çalıştıkları iş arasında bir ilişki olup olmadığını belirlenmeye de çalışılmıştır. Türkiye ve Japonya’daki kadınların dışarıda çalıştıkları işe ilişkin yapılan ki-kare analizi

sonucunda, ülke ile meslek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P<0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların dışarıda çalıştıkları işler farklıdır. Buna ilaveten Japonya’da Türkiye’den daha fazla güvenceli işlerle uğraşanlar görülmektedir, ancak Japonya’da araştırmanın yapıldığı bölgenin özelliğini yansıtmış olabilir, bunun da göz önüne alınarak değerlendirilme yapılması gerekebilir.

Araştırma grubundaki kadınlardan Tablo 70.’de hayır cevabı verenlere, yani ev dışında ücretli bir işte çalışmayanlara “Evinizde ücretli bir iş (dikiş,vb.) yapıyor musunuz (muydunuz)?” sorusu sorulmuş, “Evet”, “Hayır” ve “Henüz değil; ama fırsat varsa isterim” olmak üzere üç şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 72. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Evlerinde Yaptıkları İşlerin Karşılaştırılması

| Evde Ücretli iş yapma durumu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---|-----------|-------------|-----------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 12 | 10,8 | 6 | 24,0 | 18 | 13,2 |
| Hayır | 92 | 82,9 | 18 | 72,0 | 110 | 80,9 |
| Henüz yok ama fırsat varsa isterim | 7 | 6,3 | 1 | 4,0 | 8 | 5,9 |
| Toplam | 111 | 100,0 | 25 | 100,0 | 136 | 100,0 |

Ki-kare=3,165, P=0,205

Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlardan ev dışında ücretli bir işte çalışmayıp evde ücretli bir işte çalışanların oranı, %10,8 iken Japonya’da ise %24,0’dür. Hem ev dışında hem de evinde de ücretli bir işte çalışmayanların oranı, Türkiye’de %82,9 iken Japonya’da ise %72,0dır. Tablo 36. da hesaba katılırsa, Japonya’da araştırmaya katılan kadınlardan ücretli işlerle uğraşanlar, Türkiye’den daha fazla görülmektedir.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların evlerinde yaptıkları işe ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile evde yapılan iş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyiş ile Türkiye ve Japonya’da araştırmaya

katılan kadınların, kendi evlerinde ücretli çalışma durumlarında, iki ülke arasında fark yoktur.

Yukarıdaki tabloya ek olarak ev dışında çalışmayanlar için dışarıda ücretli bir işte çalışma isteklerinin olup olmaması araştırılmıştır. Araştırma grubundaki kadınlardan Tablo 70’de hayır cevabı verenlere, yani ev dışında ücretli bir işte çalışmayanlara “Fırsatınız olsa, dışarıda çalışıp ücret kazanmak ister misiniz?” sorusu sorulmuş, “Evet”, “Hayır” ve “Kararsız” olmak üzere üç şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 73. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Ev Dışında Çalışma İsteklerinin Karşılaştırılması

| Çalışma isteği | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|-----------|-------------|----------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 62 | 51,7 | 7 | 25,0 | 69 | 46,6 |
| Hayır | 44 | 36,7 | 19 | 67,9 | 63 | 42,6 |
| Kararsız | 14 | 11,7 | 2 | 7,1 | 16 | 10,8 |
| Toplam | 120 | 100,0 | 28 | 100,0 | 148 | 100,0 |

Ki-kare=9,081, P=0,011

Türkiye’de ev dışında ücretli bir işte çalışma isteğine evet diyenlerin oranı %51,7 iken Japonya’da bu oran %25’dir. Ancak aslında Japonya’da dışarıda çalışanların oranı, Türkiye’ye göre daha yüksek çıkmıştır. Yani dışarıda çalışmak isteyen kadınların zaten çalışmakta olmaları söz konusudur. Bu yüzden Japonya’daki evet oranı düşük çıkmış olabilir. Kararsız olanların oranı ise Türkiye’de %11,7’si iken Japonya’da %7,1’i olup pek fark olmadığı kabul edilebilir.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların dışarıda çalışma isteğine ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile çalışma isteği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.05$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da ev dışında ücretli bir işte çalışma isteği durumu farklıdır. Araştırmaya katılan kadınlardan dışarıda çalışmayan Türkler, dışarıda çalışmayan Japonlara göre daha çok ev dışında ücretli bir işte çalışmak istemektedirler. Bu bulgu, araştırmaya katılan kadınlardan istese de dışarıda ücretli bir işte çalışma fırsatını bulamayan Türkler,

Japonya'dan fazla görülmektedir demek olabilir.

Araştırma grubundaki kadınların çalışmalarına karşı aile tutumları incelenmek amacıyla “Ev dışında çalışıyorsanız veya çalışacaksanız ailenizin tutumu nedir (ne olabilir)?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Anlayışlı, destekliyor”, “Kabul etse de yardım etmiyor”, “Karşı çıksa da yardım ediyor”, “Kabul etmiyor” ve “Diğer” olmak üzere beş şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, kategorileştirilip tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 74. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Çalışmasına veya Çalışacak Olmasına İlişkin Ailelerinin Tutumlarının Karşılaştırılması

| Ailenin tutumu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-------------------------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Anlayışlı, destekliyor | 214 | 74,6 | 198 | 75,3 | 412 | 74,9 |
| Kabul etse de yardım etmiyor | 11 | 3,8 | 41 | 15,6 | 52 | 9,5 |
| Karşı çıksa da yardım ediyor | 7 | 2,4 | 2 | ,8 | 9 | 1,6 |
| Kabul etmiyor | 43 | 15,0 | 8 | 3,0 | 51 | 9,3 |
| Diğer | 12 | 4,2 | 14 | 5,3 | 26 | 4,7 |
| Toplam | 287 | 100,0 | 263 | 100,0 | 550 | 100,0 |

Ki-kare=43,917, P=0,000

Tablo 74.'deki oranlar incelendiğinde anlayışlı ve destekliyor olma oranları, Türkiye'de araştırmaya katılan kadınların %74,6'ı, Japonya'da ise %75,3'ü olup her iki ülkede de %75 düzeylerinde ve birbirine yakındır. Japonya'da kabul etse de yardım etmeyenlerin oranı %15,6 iken Türkiye'de bu oran %3,8 olup; Japonya'da daha yüksektir. Türkiye'de ise kabul etmeyen ailelerin oranı %15 iken Japonya'dan bu oran %3 olup; Türkiye'de daha yüksektir. “Kabul etse de yardım etmiyor” veya “Kabul etmiyor” diyenleri, yani olumsuz cevap verenleri birleştirerek oranlarsak, Türkiye'de %18,8 iken Japonya'da %18,6 olup birbirine yakındır.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların ev dışında çalışmasına ailelerin tutumu bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile aile tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınlarda, ev dışında çalışma konusuna karşı aile tutumları farklıdır.

Araştırmaya katılan kadınların çoğu, kendi ailesinin anlayışlı ve destekli olduğu düşünmesine karşın Türkiye’de Japonlara göre daha çok kabul etmediği, Japonya’da ise Türklere göre daha çok kabul etse de yardım etmediği düşünülmektedir.

Araştırma grubundaki kadınlara “Kendi kazandığınız para kimin tarafında idare ediliyor (-iyordu / -ecek)?” sorusu sorulmuş, “Ben”, “Eşim”. “Annem”, “Babam” ve “Diğer” olmak üzere beş şık hazırlanmış, ancak “Diğer” şikkını seçenlerde “Beraber idare eder” yazısı sık sık görülmüş, bu nedenle tablo yapılırken “Beraber” de eklenmiştir. Bu soruya verilen cevaplar, toplam altı kategoriden oluşan bir tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 75. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Kazandıkları Paranın Kim Tarafından İdare Edildiğine İlişkin Cevapların Karşılaştırılması

| Kazandığınız paranın idarecisi | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--------------------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Benim | 252 | 86,6 | 267 | 97,1 | 519 | 91,7 |
| Eşim | 24 | 8,2 | 8 | 2,9 | 32 | 5,7 |
| Annem | 5 | 1,7 | 0 | ,0 | 5 | ,9 |
| Babam | 5 | 1,7 | 0 | ,0 | 5 | ,9 |
| Beraber | 5 | 1,7 | 0 | ,0 | 5 | ,9 |
| Toplam | 291 | 100,0 | 275 | 100,0 | 566 | 100,0 |

Her iki ülkede de kazanılan para kişinin kendisi tarafından idare edilmektedir . “Benim” oranı Türkiye’de %86,8 iken Japonya’da ise %97,1 olup araştırmaya katılan kadınların çoğunluğudur. Yani bu durum, Japonya’da Türkiye’ye göre daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Diğer oranlar da incelendiğinde “Eşim” oranı, Türkiye’de %8,2 iken Japonya’da bu oran %2,9 olup; Türkiye’de daha fazladır. Japonya’da diğer bireyler idare etmemektedir. Bu durumlar, daha önce gösterilen Tablo 36. ve Tablo 38. ile karşılaştırıldığında da kişinin kazandığı paranın daha çok kendisi tarafından idare edilmekte olduğu görülür ve bu davranışın, Japonya’da daha yaygın olduğu kabul edilebilir.

Araştırma grubundaki kadınlara “Çalışmanın en önemli sebebi, sizin için hangisidir?” sorusu sorulmuş, “Ev ekonomisine katkıda bulunmak”, “Ana-babam veya eşimden ekonomik açıdan bağımsız olmak”, “Topluma katkıda bulunmak”, “Boş zamanları değerlendirmek”, “Çalışmayı sevmek”, “Kendi yeteneğini kullanmak” ve “Diğer” olmak üzere yedi şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 76. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Çalışmasının En Önemli Sebeplerinin Karşılaştırılması

| Çalışmanın en önemli sebebi | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--|------------|--------------|------------|--------------|------------|--------------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Ev ekonomisine katkıda bulunmak | 115 | 41,5 | 122 | 47,7 | 237 | 44,5 |
| Ana-babam veya eşimden ekonomik açıdan bağımsız olmak | 87 | 31,4 | 52 | 20,3 | 139 | 26,1 |
| Topluma katkıda bulunmak | 15 | 5,4 | 18 | 7,0 | 33 | 6,2 |
| Boş zamanları değerlendirmek | 10 | 3,6 | 8 | 3,1 | 18 | 3,4 |
| Çalışmayı sevmek | 20 | 7,2 | 26 | 10,2 | 46 | 8,6 |
| Kendi yeteneğimi kullanmak | 22 | 7,9 | 19 | 7,4 | 41 | 7,7 |
| Diğer | 8 | 2,9 | 11 | 4,3 | 19 | 3,6 |
| Toplam | 277 | 100,0 | 256 | 100,0 | 533 | 100,0 |

Ki-kare=10,179, P=0,117

Her iki ülkede de “Ev ekonomisine katkıda bulunmak” ilk sırada, oranlar Türkiye’de %41,5 iken Japonya’da ise %47,7 olup birbirine benzerlik göstermektedir. İkinci sırada ise “Ana-babam veya eşimden ekonomik açıdan bağımsız olmak” seçilmekte, oranlar Türkiye’de %31,4 iken Japonya’da ise %20,3’dür. Araştırmaya katılanlardan “Diğer” şıkkını seçenlerde, Japonya’da “Doğal bir şey”, “Sağlıklı olmak için” veya “Kendi ayaklarımın üzerinde durabilmek için”,vb. yazılmış, Türkiye’de ise hiç bir şey yazılmamıştır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların çalışmalarındaki en önemli sebep bakımından karşılaştırılması için yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile çalışmadaki en önemli sebep arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle

Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların çalışma sebeplerinin birbirine benzer olduğu söylenebilir.

Araştırma grubundaki kadınlara “Anneniz veya babanız, ev dışında ücretli bir işte çalışmanız ister mi (ydi)?” sorusu sorulmuş, “Evet”, “Hayır” ve “Kararsız” olmak üzere üç şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 77. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışmasına İlişkin Olarak Annelerinin Tutumunun Karşılaştırılması

| Annelerin tutunu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 240 | 78,2 | 228 | 83,5 | 468 | 80,7 |
| Hayır | 50 | 16,3 | 15 | 5,5 | 65 | 11,2 |
| Kararsız | 17 | 5,5 | 30 | 11,0 | 47 | 8,1 |
| Toplam | 307 | 100,0 | 273 | 100,0 | 580 | 100,0 |

Ki-kare=20,828, P=0,000

Türkiye’de evet diyen annelerin oranı %78,2 iken, Japonya’da bu oran %83,5’dir. Hayır diyen annelerin oranı incelendiğinde Türkiye’de %16,3 iken, Japonya’da %5,5 olduğu görülür. Kararsız diyen annelerin oranı ise Türkiye’de %5,5 iken, Japonya’da bu oran %11,0’dır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışmasına karşı annenin tutumu bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile anne tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların düşüncelerine göre, kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışma konusuna karşı onların annelerinin tutumları farklıdır. Japonya’da araştırmaya katılan kadınların anneleri, Türklere göre kendi kızlarının çalışması konusunda daha açık görüşlü oldukları kabul edilebilir.

Araştırma grubundaki kadınlara onların babaları için de Tablo 77 ile aynı şekilde sorulup incelenmiş, Tablo 78. yapılmıştır.

Tablo 78. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışmasına İlişkin Olarak Babalarının Tutumunun Karşılaştırılması

| Babaların tutumu | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 224 | 73,9 | 191 | 74,6 | 415 | 74,2 |
| Hayır | 60 | 19,8 | 15 | 5,9 | 75 | 13,4 |
| Kararsız | 19 | 6,3 | 50 | 19,5 | 69 | 12,3 |
| Toplam | 303 | 100,0 | 256 | 100,0 | 559 | 100,0 |

Ki-kare=39,882, P=0,000

Türkiye'de evet diyen babaların oranı %73,9 iken, Japonya'da bu oran %74,6'dır. Hayır diyen babaların oranı incelendiğinde Türkiye'de %19,8 iken, Japonya'da ise %5,9 olduğu görülür. Kararsız diyen babaların oranı ise Türkiye'de %6,3 iken, Japonya'da bu oran %19,5'dir.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışmasına karşı babanın tutumu bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınların düşüncelerine göre, kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışması konusuna karşı onların babaların tutumları farklıdır. Japonya'da araştırmaya katılan kadınların babaların, Türklere göre kendi kızlarının çalışması konusunda daha açık oldukları kabul edilebilir.

Bu tablodaki oranlar ile yukarıdaki Tablo 77.'de görülen oranlar karşılaştırılacak olursa, kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışma konusuna ilişkin şu sonuçlar görülebilir. Türkiye ve Japonya'daki anne ve babaların tutumları ayrı ayrı incelendiğinde her iki ülkede de anneler, babalara göre daha olumlu bakmakta oldukları biçiminde değerlendirilebilir. Buna ilaveten bu konuya karşı Japonların Türklere göre daha olumlu bakmakta oldukları kabul edilebilir.

Araştırmaya katılan kadınlara "Kız çocuğunuz varsa (olsaydı) ücretli bir işte çalışmasını ister misiniz (miydiniz)?" sorusu sorulmuştur. Bu soruda, araştırmaya katılan kadınların kendi düşünceleriyle, Tablo 43. ve 44.'de görülen ana-babalarının düşüncelerinin karşılaştırması amaçlanmıştır. Soruya verilen "Evet", "Hayır" ve "Kararsız" olmak üzere üç cevap, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 79. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Kız Çocuklarının Ücretli Bir İşte Çalışma İsteklerinin Karşılaştırılması

| Bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 286 | 91,1 | 246 | 93,5 | 532 | 92,2 |
| Hayır | 17 | 5,4 | 2 | ,8 | 19 | 3,3 |
| Kararsız | 11 | 3,5 | 15 | 5,7 | 26 | 4,5 |
| Toplam | 314 | 100,0 | 263 | 100,0 | 577 | 100,0 |

Ki-kare=11,043, P=0,004

Türkiye'de evet diyen kadınların oranı %91,1 iken, Japonya'da ise bu oran %93,5'dir. Hayır diyen kadınların oranı incelendiğinde ise Türkiye'de %5,4, Japonya'da %0,8 olduğu görülür. Kararsız diyenlerin oranı ise Türkiye'de %3,5 iken Japonya'da bu oran %5,7'dir. Japonların cevapları, Türklerinkine göre az da olsa daha olumludur.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların kız çocuklarının ücretli bir işte çalışma istekleri bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da kız çocukların ücretli bir işte çalışma konusuna bakış açısı farklıdır. Bu konuda araştırmaya katılan Japonlar, Türklere göre daha olumlu bakıyorlar şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Tablo 80. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çocuklarına, Kadınların da Ücretli Bir İşte Çalışmalı Düşüncesini Aktarmasına İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Aktarmaya bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 294 | 92,5 | 218 | 79,9 | 512 | 86,6 |
| Hayır | 15 | 4,7 | 16 | 5,9 | 31 | 5,2 |
| Kararsız | 9 | 2,8 | 39 | 14,3 | 48 | 8,1 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 273 | 100,0 | 591 | 100,0 |

Ki-kare=26,792, P=0,000

Araştırmaya katılan kadınlara “Kadınlar da ücretli bir işte çalışmalı” diye çocuğunuza aktarmak ister misiniz?” sorusu sorulmuştur. Soruya verilen “Evet”, “Hayır” ve “Kararsız” olmak üzere üç cevap, aşağıdaki tabloya

yerleştirilmiştir.

Tablo 80.'e göre Türkiye'de evet diyen kadınların oranı %92,5 iken, Japonya'da bu oran %79,9'dur. Hayır diyen kadınların oranı incelendiğinde Türkiye'de %4,7, Japonya'da %5,9 olduğu görülür. Kararsız diyenlerin oranı ise Türkiye'de %2,8'lik, Japonya'da ise %14,3'lük bir orana sahip olduğu da görülmektedir.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların çocuklarına kadınların da ücretli bir işte çalışmalı düşüncesini aktarması bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınların, "kadınlar da ücretli bir işte çalışmalı" düşüncesini kendi çocuklarına aktarma konusuna bakış açıları farklıdır. Bu konuda araştırmaya katılan Türkler, Japonlara göre daha olumlu bakıyorlar şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Bu konuda Türkler, Japonlara göre daha olumlu cevaplar vermişlerdir. Ancak soruyu çevirirken, aktarmak sözcüğü yerine Japonca'da biraz daha sert bir söyleyiş tarzı kullanılmış, bu sorma şekli de olumlu cevabın azalmasına sebep olmuş bir etken olabilir.

Araştırma grubundaki kadınlara "Kadınların çalışabilmesi için erkekler de ev işlerinde yardım etmeli" diye çocuğunuza aktarmak ister misiniz?" sorusu sorulmuştur. Soruya verilen "Evet", "Hayır" ve "Kararsız" olmak üzere üç cevap, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 81. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Çocuklarına, Kadınların Çalışabilmesi İçin Erkeklerin Ev İşlerine Yardımcı Olması Düşüncesini Aktarması Konusunda Verilen Cevapların Karşılaştırılması

| Aktarmaya bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 293 | 92,7 | 228 | 82,9 | 521 | 88,2 |
| Hayır | 15 | 4,7 | 15 | 5,5 | 30 | 5,1 |
| Kararsız | 8 | 2,5 | 32 | 11,6 | 40 | 6,8 |
| Toplam | 316 | 100,0 | 275 | 100,0 | 591 | 100,0 |

Ki-kare=19,760, P=0,000

Tablo 81.'e göre Türkiye'de evet diyen kadınların oranı %92,7 iken, Japonya'da bu oran %82,9'dur. Hayır diyen kadınların oranı incelendiğinde Türkiye'de %4,7, Japonya'da %5,5 olduğu görülür. Kararsız diyenlerinin oranı ise Türkiye'de %2,5'lik, Japonya'da %11,6'lık bir orana sahip olduğu da görülmektedir.

Türkiye ve Japonya'daki kadınların çocuklarına, kadınların çalışabilmesi için erkeklerin ev işlerine yardımcı olması düşüncesini aktarması bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınların, "kadınların çalışabilmesi için erkeklerin ev işlerine yardımcı olmalı" düşüncesini kendi çocuklarına aktarma konusuna bakış açısı farklıdır. Bu konuda araştırmaya katılan Türkler, Japonlara göre daha olumlu bakmaktadırlar şeklinde bir değerlendirme yapılabilir..

Bu konuda Türkler, Japonlara göre daha olumlu cevaplar vermişlerdir. Ancak bu soruda da aktarmak sözcüğünde sorun yaşanmış olabilir, bu yüzden Japonların Türklere göre daha olumsuz cevap vermiş olabileceğini eklenmekte fayda olabilir.

Tablo 82. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların Evli Kadınların da Çalışarak Kendi Paralarını Kazanmaları Konusundaki Düşüncelerine İlişkin Olarak Yapılan Karşılaştırma

| Düşünce | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Ev geliri ne kadar olursa olsun gerekir | 251 | 79,2 | 162 | 58,5 | 413 | 69,5 |
| Ev gelirine göre gerekir | 54 | 17,0 | 85 | 30,7 | 139 | 23,4 |
| Gerekmez | 6 | 1,9 | 4 | 1,4 | 10 | 1,7 |
| Kararsız | 6 | 1,9 | 26 | 9,4 | 32 | 5,4 |
| Toplam | 317 | 100,0 | 277 | 100,0 | 594 | 100,0 |

Ki-kare=36,465, P=0,000

Araştırma grubundaki kadınlara "Evli kadınların da çalışarak kendi ücretini kazanmaları konusunda genel olarak nasıl düşünüyorsunuz?" sorusu sorulmuş, "Ev geliri ne kadar olursa olsun gerekir", "Ev gelirine göre gerekir", "Gerekmez" ve "Kararsız" olmak üzere dört şık hazırlanmıştır. Bu soruya

verilen cevaplar, aşağıdaki tabloya yerleştirilmiştir.

Türkiye’de ev geliri ne kadar olursa olsun kadının çalışması gerekir diyen kadınların oranı %79,2 iken, Japonya’da bu oran %58,5’dir. Ev gelirin göre gerekir diyenlerin oranı, Türkiye’de %17,0 ilen Japonya’da bu oran %30,7’dir. Gerekmez diyenlerin oranı ise Türkiye’de %1,9 iken Japonya’da bu oran %1,4 olup birbirlerine yakındır. Kararsız diyenlerin oranına bakıldığında diğer sorularda görüldüğü gibi bu soruda da yine Japonlardan daha fazla kişi kararsız şıkkını işaretlemiştir. Buna ilaveten Japonya’da bu soruya karşı beş kişi tarafından *Kendi isteğine göre çalışsın” gibi yazılar eklenmiş olması, dikkat çekicidir. Bireyin fikrinin ön planda olması gerektiğini vurgulayan bir ifade olarak değerlendirilebilir.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların evli kadınların da çalışarak kendi paralarını kazanmaları konusundaki düşünceleri bakımından yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile bu düşünce arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P<0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların, evli kadınların da çalışarak kendi paralarını kazanmaları konusundaki düşünceye bakış açıları farklıdır. Bu konuda araştırmaya katılan Türkler, Japonlara göre daha kesin bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

5.4. Evlilik Durumları

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınlara evlilik durumu, “Durumunuz hangisidir?” diye sorulmuş, “Evli”, “Boşandım”, “Eşim vefat etti” ve “Hiç evlenmedim” olmak üzere 4 şık hazırlanmıştır. Soruya verilen cevaplar, frekans ile yüzde ile tabloya konmuştur.

Tablo 83. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Evlilik Durumlarının Dağılımı

| Evlilik Durumu | Türkiye | | Japonya | |
|------------------------|------------|-------------|------------|-------------|
| | F | % | F | % |
| Evli | 237 | 74,5 | 208 | 74,0 |
| Boşandım | 12 | 3,8 | 6 | 2,1 |
| Eşim vefat etti | 2 | 0,6 | 14 | 5,0 |
| Hiç evlenmedim | 67 | 21,1 | 53 | 18,9 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 281 | 100,0 |

Araştırmaya katılan kadınların evlilik durumu incelendiğinde, evli olanların oranı, Türkiye’de %74,5 iken Japonya’da ise %74,0’dır ve pek fark yoktur. Hiç evlenmemiş kadınların oranı, Türkiye’de %21,1 iken Japonya’da ise %18,9’dur ve bunun bir sebebi, araştırmaya katılan Türklerin Japonlara göre daha genç olmalarıdır. Boşanmış kadınların oranı, Türkiye’de %3,8 iken Japonya’da ise %2,1’dir. Aslında sayı olarak az olsa da Ankara’daki araştırmada boşananların fazla çıkması ve Okayama gibi küçük yerleşik bir yerde az çıkması, doğal bir şey sayılır. Okayama’nın, geleneksel değerlere daha çok bağlı olduğu yine söylenebilir.

Eşi vefat edenlerin oranı, Türkiye’de %0,6 iken Japonya’da ise %5,0’dır. Türkiye’deki araştırmada sadece 2 bireyin eşinin vefat etmiş ve onların 20-29 veya 30-39 yaş grubunda olmalarına karşın, Japonya’da eşin vefat eden 14 bireyden 9 birey 60 ve üstü yaş grubunda, 2 birey ise 50-59 yaş grubundadır. Bu sonucun, Japonya’nın uzun ömürlü bir toplum olması ve yaşlandıkça kadınların erkeklerden daha uzun ömürlü olmalarından kaynaklanmış bir durum olduğu düşünülebilir.

Tablo 84. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre İlk Evlenme Yaşı (Frekans ve Yüzde)

| İlk evlenme yaşı | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | F | % |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | | |
| 20 ve altı | T | 23 | 41,1 | 34 | 37,0 | 23 | 31,9 | 13 | 59,1 | 4 | 100 | 97 | 39,4 |
| | J | 1 | 12,5 | 1 | 2,7 | 0 | ,0 | 1 | 1,9 | 3 | 6,1 | 6 | 2,8 |
| 21-25 | T | 23 | 41,1 | 36 | 37,0 | 29 | 31,9 | 6 | 59,1 | 0 | 100 | 94 | 39,4 |
| | J | 5 | 62,5 | 19 | 51,4 | 39 | 58,2 | 26 | 48,1 | 35 | 71,4 | 124 | 57,7 |
| 26-30 | T | 10 | 17,9 | 17 | 18,5 | 14 | 19,4 | 3 | 13,6 | 0 | ,0 | 44 | 17,9 |
| | J | 2 | 25,0 | 13 | 35,1 | 21 | 31,3 | 25 | 46,3 | 10 | 20,4 | 71 | 33,0 |
| 31 ve üstü | T | 0 | 17,9 | 5 | 18,5 | 6 | 19,4 | 0 | 13,6 | 0 | ,0 | 11 | 17,9 |
| | J | 0 | ,0 | 4 | 10,8 | 7 | 10,4 | 2 | 3,7 | 1 | 2,0 | 14 | 6,5 |
| Toplam | T | 56 | 100 | 92 | 100 | 72 | 100 | 22 | 100 | 4 | 100 | 246 | 100 |
| | J | 8 | 100 | 37 | 100 | 67 | 100 | 54 | 100 | 49 | 100 | 215 | 100 |

Yaş gruplarına göre ilk evlenme yaşının incelenmesi amacıyla Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo yapılmıştır. Yaş grupları, “20 ve altı”,

“21-25”, “26-30” ve “31 ve üstü” olarak kategorileştirilmiş, bu şekilde elde edilen tablo sunulmakta, frekans ile yüzde gösterilmektedir.

Yaş gruplarına göre ilk evlenme yaşının incelenmesi için yapılan çapraz tabloya bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Türkiye’den araştırmaya katılan kadınlarda ilk evlenme yaşının en yüksek oranı, 20 yaş ve altı sütununda görülüp %39,4 iken bu oran Japonya’da sadece %2,8’dir. Her yaş grubunda da 20 yaş ve altında evlenenlerin oranı, Türkiye’de Japonya’dakinden daha yüksektir. Türkiye’de ikinci yüksek oran, %38,2 ile 21-25 yaş arası sütununda görülürken, Japonya’da en yüksek oran, %57,7 ile bu sütunda görülmektedir. Japonya’da ilk evlenme yaşı, genellikle 21-25 yaş arası olarak görülmekte ve 21-25 yaş arası sütununda her yaş grubunda en yüksek oran görülmektedir. Bunu takiben %33,0 oranı ile 26-30 yaş arası, ikinci sırada yer almaktadır.

Genel olarak Türklerin, Japonlara göre daha erken yaşta evlenmiş olmaları söz konusudur. Bu durumun Japonya’da, Türkiye’ye göre daha yüksek düzeyde okuma eğiliminin varolmasıyla bağlantı olduğu tahmin edilebilir. Ancak Türkiye’de 21-25 yaş arası sütunu ile 20 yaş ve altı sütununa ait veriler karşılaştırıldığında yaşı büyük kadınların, yani 50-59 yaş ve üstündekilerin, daha erken yaşta evlenmiş oldukları görülebilir. Buna ilave olarak, Türkiye’de, 40-49 altındaki tüm yaş gruplarında, 21-25 yaş arası sütununda en yüksek oranlar görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de eskisine göre daha geç evlenme eğiliminin görülmesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 85. Türkiye ve Japonya’da Evli Olup Geniş Aile Yapısına Sahip Olanların Sayısı ve Yaşam Tarzıyla İlgili Açıklama

| | Türkiye | Japonya |
|--|------------|------------|
| Evli olanların sayısı | 237 | 208 |
| Geniş aile yapısına sahip olanların sayısı | 33 | 76 |
| Kendi ailesiyle beraber oturanların sayısı | 12 | 21 |
| Eşinin ailesiyle beraber oturanların sayısı | 16 | 41 |
| Hem kendi ailesi hem de eşinin ailesiyle beraber oturanların sayısı | 0 | 2 |
| Geniş aile ama hane halkı belirsiz | 5 | 12 |

Tablo 85., Tablo 83.'e ilave olarak sadece evli olanların yaşam tarzını incelemek amacıyla yapılmıştır. Önce “evli olanların sayısı”ndan “geniş aile yapısına sahip olanların sayısı” belirlenmiştir. Sonra geniş aile sayısından “kendi ailesiyle beraber oturanların sayısı”, “eşinin ailesiyle beraber oturanların sayısı”, “hem kendi ailesi, hem de eşinin ailesiyle beraber oturanların sayısı” ve “geniş aile ama hane halkı belirsiz” olmak üzere 4 kategoriyle dağılımı göstermeye çalışan bir tablo yapılmıştır.

Görüldüğü gibi araştırmaya katılanlardan yalnız evli olanlardan evlendikten sonra geniş aile şeklinde oturanlar Türkiye’de 33 kişi, Japonya’da ise 76 kişidir. Yani Japonya’da Türkiye’nin iki katıdır. Japonya’da eşinin ailesiyle beraber oturanlar 41 kişi olup Türkiye’de bunun sayısı ancak 16’dır. Japonya’da eşinin ailesiyle beraber oturanların, kendi ailesiyle beraber oturanların (21 kişi) iki katı olduğu görülmektedir. Türkiye’de benzer bir durum yoktur. Ayrıca Japonya’da hem kendi ailesi, hem de eşinin ailesiyle beraber oturanlar da görülmektedir.

Tablo 85.’de sergilenen durumu açıklama amacıyla Tablo 86. yapılmıştır. Tabloda gösterildiği ailedeki birey dağılımı ile ilgili tablodan farklı olarak, araştırmaya katılan kadınlardan evlenmiş olanların (boşanmış olanlar ve eşinin vefat etmiş olanlar dahil) hane halkı incelenip tabloya yerleştirilmiştir. Tablo 86.’da görüldüğü gibi Türkiye’de eşinin anne ve babasıyla oturanlardan daha çok kendi öz anne ve babasıyla oturanlar görülmektedir. Japonya’nın durumu ise tam tersidir. Bu durum, hem Japonya’da Türkiye’ye göre geniş aile yapısının daha fazla görülmesiyle hem de toplumsal değerlerin yönlendirmesiyle, yani evlendikten sonra kadınların kendi ailesinden çok eşinin ailesine önem verilmesinin beklenmesiyle de açıklanabilir.

Tablo 86. Türkiye ve Japonya’da Araştırmaya Katılan Kadınların Hiç Evlenmeyenler Hariç Ailedeki Birey Dağılımları

| Hane Halkı | Ülke | |
|--|-------------|-------------|
| | Türkiye | Japonya |
| Eşim | 184 | 190 |
| Çocuğum | 164 | 125 |
| Annem | 64 | 49 |
| Babam | 50 | 38 |
| Kardeşim | 8 | 3 |
| Eşimin annesi | 12 | 38 |
| Eşimin babası | 6 | 23 |
| Anneanne / Babaanne | 3 | 9 |
| Dedem | 2 | 8 |
| Damat / Gelin | 4 | 2 |
| Torun | 1 | 6 |
| Yeğen | 2 | 1 |
| Yenge/Enişte | 2 | 1 |
| Soruya cevap verenlerin toplam sayısı | 246 (birey) | 228 (birey) |

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların yaşam tarzında kendi ailesi veya eşinin ailesi, hangisiyle daha çok bağlantılı olduğu karşılaştırılma amacıyla “Eğer çocuğunuz olursa, çocuğunuza gündüz en çok kim bakar(dı)?” sorusu sorulmuştur. Soruda “Ben”, “Eşim”, “Anne veya babam”, “Eşimin anne veya babası”, “Bakıcı”, “Diğer” ve “Çocuğum yok” olmak üzere 7 şık hazırlanmıştır. Ancak verilen cevaplarda özellikle Japonya’dakinde “Diğer” şikkını seçenlerin çoğu “Kreş” yazmış olduğu görülmüş, dolayısıyla “Kreş” de bir şık olarak sayılıp hesaba katılmıştır. Verilen cevaplar yaş gruplarına göre kategorileştirilip aşağıdaki çapraz tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 87. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Evlilik Sonrası Çocuğa Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde)

| Çocuğa bakan | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|--------------------------------|----------|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|-----------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Ben | T | 17 | 29,3 | 53 | 57,0 | 35 | 50,7 | 13 | 52,0 | 2 | 66,7 | 120 | 48,4 |
| | J | 0 | ,0 | 16 | 31,4 | 40 | 54,8 | 23 | 41,8 | 22 | 42,3 | 101 | 38,0 |
| Eşim | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,4 | 1 | 4,0 | 0 | ,0 | 2 | ,8 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 3,6 | 1 | 1,9 | 3 | 1,1 |
| Anne veya babam | T | 5 | 8,6 | 15 | 16,1 | 7 | 10,1 | 3 | 12,0 | 0 | ,0 | 30 | 12,1 |
| | J | 0 | ,0 | 5 | 9,8 | 3 | 4,1 | 5 | 9,1 | 8 | 15,4 | 21 | 7,9 |
| Eşimin anne veya babası | T | 3 | 5,2 | 5 | 5,4 | 4 | 5,8 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 12 | 4,8 |
| | J | 0 | ,0 | 4 | 7,8 | 10 | 13,7 | 11 | 20,0 | 10 | 19,2 | 35 | 13,2 |
| Bakıcı | T | 4 | 6,9 | 10 | 10,8 | 11 | 15,9 | 2 | 8,0 | 1 | 33,3 | 28 | 11,3 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 2,7 | 1 | 1,8 | 6 | 11,5 | 9 | 3,4 |
| Diğer | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,4 | 1 | 4,0 | 0 | ,0 | 2 | ,8 |
| | J | 1 | 2,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 3,6 | 1 | 1,9 | 4 | 1,5 |
| Akraba | T | 0 | ,0 | 1 | 1,1 | 2 | 2,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 3 | 1,2 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,8 | 0 | ,0 | 1 | ,4 |
| Kreş | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 2,9 | 1 | 4,0 | 0 | ,0 | 3 | 1,2 |
| | J | 0 | ,0 | 12 | 23,5 | 6 | 8,2 | 6 | 10,9 | 1 | 1,9 | 25 | 9,4 |
| Çocuğum yok | T | 29 | 50,0 | 9 | 9,7 | 6 | 8,7 | 4 | 16,0 | 0 | ,0 | 48 | 19,4 |
| | J | 34 | 97,1 | 14 | 27,5 | 12 | 16,4 | 4 | 7,3 | 3 | 5,8 | 67 | 25,2 |
| Toplam | T | 58 | 100 | 93 | 100 | 69 | 100 | 25 | 100 | 3 | 100 | 248 | 100 |
| | J | 35 | 100 | 51 | 100 | 73 | 100 | 55 | 100 | 52 | 100 | 266 | 100 |

Tablo 87.'da çapraz tablo incelendiğinde şu sonuçlar görülmektedir. Her iki ülkede de çocuğa "Ben bakarım" diyenlerin oranı en yüksek çıkmakta, Türkiye'de bu oranı %48,4 iken, Japonya'da ise %38'dir. Türkiye'de "Ben bakarım" diyen 20-29 yaş aralığındaki kadınların oranı %29,3 olup diğer yaş gruplarına göre oldukça düşüktür. Yaş arttıkça bu oranda artma eğilimi görülmektedir. Japonya'da ise "Ben bakarım" diyenlerin çoğunlukta olduğu yaş grubu 40-49 yaş grubudur.

Türkiye'de "Anne veya babam bakar" %12,1 oranı ile, Japonya'da ise

“Eşimin anne veya babası bakar” %13,2 oranı ile ikinci olarak cevaplanmaktadır. Bu durum, Japonya’da araştırmaya katılan kadınların bir kısmının, geniş aile şeklinde eşinin anne veya babasıyla beraber oturuyor olmasıyla bağlantılı olabilir. Ancak yaş gruplarına göre karşılaştırıldığında Türkiye’de “Eşimin anne veya babası bakar” diyenlerin oranında yaş gruplarına göre özel bir eğilim görülmemekte, buna karşın Japonya’da “Eşimin anne veya babası bakar” diyenlerin oranında, yaş grubu arttıkça artma eğilimi görülmektedir.

Üçüncü olarak Türkiye’de %11,3 oranı ile bakıcı, Japonya’da ise %9,4 oranı ile kreş seçilmektedir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde Türkiye’de “Çocuğuma bakıcı bakar” diyenlerin oranlarında 20-49 yaş aralığında artma eğilimi görülmekte, Japonya’da ise “Çocuğuma kreş bakar” diyenlerin oranlarında yaş azaldıkça artma eğilimi görülmektedir. Japonya’da eşinin anne veya babası yerine kreşe baktırma eğilimi ortaya çıkmış olabilir.

Tablo 88. Türkiyeve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Öz Anne veya Babaya Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde)

| Anne-babay a bakan | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|--------------------------------|----------|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Ben | T | 87 | 92,6 | 89 | 84,8 | 66 | 86,8 | 17 | 70,8 | 3 | 75, | 262 | 86,5 |
| | J | 19 | 73,1 | 36 | 75 | 32 | 44,4 | 31 | 53,4 | 28 | 51 | 146 | 56,4 |
| Eşim | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 |
| | J | 1 | 3,8 | 0 | ,0 | 2 | 2,8 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 3 | 1,2 |
| Kardeşim | T | 7 | 7,4 | 15 | 14,3 | 9 | 11,8 | 7 | 29,2 | 1 | 25 | 39 | 12,9 |
| | J | 6 | 23,1 | 12 | 25,0 | 38 | 52,8 | 27 | 46,6 | 26 | 47,3 | 109 | 42,1 |
| Akrabam- dan birisi | T | 0 | ,0 | 1 | 1,0 | 1 | 1,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | ,7 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,8 | 1 | ,4 |
| Toplam | T | 94 | 100 | 105 | 100 | 76 | 100 | 24 | 100 | 4 | 100 | 303 | 100 |
| | J | 26 | 100 | 48 | 100 | 72 | 100 | 58 | 100 | 55 | 100 | 259 | 100 |

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların yaşam tarzında kendi ailesi veya eşinin ailesinden hangisiyle daha çok bağlantılı olduğu karşılaştırılma amacıyla önce kendi anne veya babası, yaşlandığında kimin daha çok ilgileneceği konusu araştırılmıştır (sonra eşinin anne veya babası

için de aynı soru sorulmuştur). Bu amaç doğrultusunda “Ana-babanız, yaşlandıktan sonra onlara kim bakacak (-ıyor, -iyordu)?” diye sorulmuştur. Soruda “Ben”, “Eşim”, “Kardeşim” ve “Akrabamdan birisi” olmak üzere 4 şık hazırlanmıştır. Tablo 88.’de verilen cevaplar yaş gruplarına göre kategorileştirilip çapraz tabloya yerleştirilmiştir.

Yaş gruplarına göre anne- babaya bakma durumunun incelenmesi için Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tabloya bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Türkiye’de “Anne ve babama ben bakarım” diyenlerin oranı, %86,5 gibi oldukça yüksek bir rakam çıkmaktadır. Japonya’da ise bu oran %56,4’dür. “Anne ve babama eşim bakar” diyenlerin oranı Türkiye’de %0 iken Japonya’da %1,2’dir. “Kardeşim bakar” diyenlerin oranı Türkiye’de %12,9 iken Japonya’da %42,1’dir. Bu oranları değerlendirirken Japonya’da “Yaşlılara bakmak” demek aynı evde veya çok yakın bir yerde oturup devamlı bir şekilde bakmak demek olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla Japonya’daki bu rakamlar, aynı evde veya çok yakın bir yerde oturup devamlı bir şekilde kendi anne ve babasına bakacak kişinin kim olduğunu gösteriyor olabilir. Buna ilaveten eskiden genelde birinci erkek çocuğun en çok sorumlu davranması beklenirdi. Japonya’da araştırmanın yapıldığı bölgede bu toplumsal değerlerin hala mevcut olduğu düşünülebilir. Japonya’da “Kardeşim bakar” oranının yüksek çıkması, araştırmaya katılan kadınlarının ailelerinde, aile üyeleri arasında kardeşleri, baba ve annelerine karşı en sorumlu rolü üstlenmekte olabilir.

Yaş gruplarına bakıldığında Türkiye’de 20-29 yaş arasındaki kadınlarda “Anne ve babama ben bakarım” diyenlerin oranı %92,6 iken, bu oran 30-49 yaş aralığında %85 civarlarında, 50 ve üstündeki yaşlarda ise %70-%75 aralığında görülmektedir. Aynı şekilde Japonya’da 20 ile 39 yaş arasındaki kadınlarda aynı şıkkına cevap verenlerin oranı %70’lerin üstünde iken, bu oran 40 yaş ve üstünde %50 civarlarında görülmektedir. Her iki ülkede de genç yaş grubunda “Ben bakarım” diyenlerin oranının yüksek çıkması, yaşlıya bakma durumuyla henüz karşı karşıya gelinmediği için gerçekçi bir bakışla cevaplanamamış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Her iki ülkede de akrabaların pek ilgilenmedikleri gözlemlenmektedir.

Tablo 88. ile karşılaştırma yapmak amacıyla eşinin anne veya babasının yaşlandığında kimin daha çok ilgileneceği konusu da araştırılmıştır.

Bunun için “Eşinin ana-babası, yaşlandıktan sonra onlara kim bakacak (-ıyor, -ıyordu)?” diye sorulmuştur. Soruda “Ben”, “Eşim”, “Eşimin kardeşi” ve “Eşimin akrabasından birisi” olmak üzere 4 şık hazırlanmıştır. Verilen cevaplar yaş gruplarına göre kategorileştirilip aşağıdaki çapraz tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 89. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Eşinin Anne veya Babasına Bakma Durumu (Frekans ve Yüzde)

| Eşinin Anne-babasına bakan | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|------------------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Ben | T | 38 | 41,3 | 43 | 42,6 | 31 | 48,4 | 10 | 45,5 | 1 | 25,0 | 123 | 43,5 |
| | J | 9 | 50,0 | 12 | 29,3 | 27 | 42,2 | 23 | 41,8 | 22 | 44,9 | 93 | 41,0 |
| Eşim | T | 43 | 46,7 | 44 | 43,6 | 25 | 39,1 | 6 | 27,3 | 3 | 75,0 | 121 | 42,8 |
| | J | 1 | 5,6 | 11 | 26,8 | 19 | 29,7 | 14 | 25,5 | 4 | 8,2 | 49 | 21,6 |
| Eşimin kardeşi | T | 9 | 9,8 | 14 | 13,9 | 7 | 10,9 | 6 | 27,3 | 0 | ,0 | 36 | 12,7 |
| | J | 7 | 38,9 | 18 | 43,9 | 16 | 25,0 | 18 | 32,7 | 22 | 44,9 | 81 | 35,7 |
| Eşimin akrabasın- dan birisi | T | 2 | 2,2 | 0 | ,0 | 1 | 1,6 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 3 | 1,1 |
| | J | 1 | 5,6 | 0 | ,0 | 2 | 3,1 | 0 | ,0 | 1 | 2,0 | 4 | 1,8 |
| Toplam | T | 92 | 100 | 101 | 100 | 64 | 100 | 22 | 100 | 4 | 100 | 283 | 100 |
| | J | 18 | 100 | 41 | 100 | 64 | 100 | 55 | 100 | 49 | 100 | 227 | 100 |

Eşinin anne babasına bakma durumunun incelenmesi için yaş gruplarına göre yapılmış, Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo ele alındığında şu sonuçlar görülmektedir. Türkiye’deki araştırmaya katılan kadınların %43,5’i “Eşimin anne ve babasına ben bakarım” derken, Japonya’da bu oran %41 olup Türklere benzerlik göstermektedir. “Eşim bakar” diyenlerin oranı ise Türkiye’deki oranın %42,8 iken, Japonya’daki oranın ise %21,6 olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye’de “Eşim bakar” oranı, Japonlarınkine göre daha yüksek çıkmaktadır ve “Ben bakarım” oranına yakın bir orandır. “Eşimin kardeşi bakar” diyenlerin oranı, Türkiye’de %12,7 iken, Japonya’da %35,7 olup Türklere göre yüksektir. Japonya’da “Eşimin kardeşi bakar” diyenlerin oranı, “Eşim bakar” diyenlerin oranına göre daha yüksek çıkmaktadır. Ancak yaşlılara bakma konusunda

yine Japonların özelliklerinin hesaba katılıp değerlendirilmesi gerekebilir. Japonların oranı, yine eşler arasında anne ve babaya bakma konusunda sorumluluğu en çok kimin üstlendiğini göstermekte olabilir. “Eşim bakar” oranının düşük çıkmasının bir sebebi düşünüldüğünde, günlük yaşamda erkeklerden daha çok kadınların aileyle ilgilenmesi, bir gerekçe olarak sunulabilir.

Yaş gruplarına da bakıldığında Türkiye’de “Eşimin anne ve babasına ben bakarım” diyenlerden en yüksek oran, %48,4 ile 40-49 yaş grubunda görülmektedir. “Eşim bakar” diyenlerin oranı 20-29 yaş arası kadınlarda %46,7 iken, bu oran yaş ilerledikçe daha da düşmektedir (60 yaş ve üstü kadınların frekansı az olduğu için bu yoruma dahil edilmemiştir). “Eşimin kardeşi bakar” diyenlerin en sık rastlandığı yaş grubu, %27,3 oranı ile 50-59 yaş grubudur. Japonya’da ise “Ben bakarım” diyenlerden en yüksek oranı, %50 oranı ile 20-29 yaş grubunda görülmektedir. “Eşim bakar” diyenlerin en sık rastlandığı yaş grubu, %29,7 oran ile 40-49 yaş grubudur. “Eşimin kardeşi bakar” diyenlerden en yüksek oran, %44,9 ile 60 yaş ve üstü grubunda görülmektedir.

Tablo 89., Tablo 88.’de gösterilen durumlarla karşılaştırıldığında her iki araştırma grubunda durum farklıdır. Eşinin anne ve babasına bakma konusunda Türkiye’de hem araştırmaya katılan kadınlar, hem de onların eşleri, eşinin anne ve babasından daha çok kendilerin anne ve babalarına bakmakta oldukları ya da bakacaklarını ifade ettikleri söylenebilir, ancak Japonya’da araştırmaya katılan kadınların durumları ise Türklerinkinden farklıdır. Her iki ülkede de akrabaların pek ilgilenmedikleri gözlemlenmektedir.

Her iki araştırma grubundaki kadınlara “Evlenme kararı verirken hangi faktör en önemlidir?” sorusu sorulmuş, “Aşık olunması”, “Ortak noktanın bulunması”, “Aile veya akrabanın kabulü”, “Sosyo-ekonomik durumun iyi olması” ve “Diğer” olmak üzere 5 şık hazırlanmıştır. Verilen cevaplar, yaş gruplarına göre kategorileştirilip aşağıdaki tabloya atanmıştır.

Tablo 90. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Evlenme Kararında En Önemli Faktör (Frekans ve Yüzde)

| En önemli faktör | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-------------------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Aşk olması | T | 47 | 51,1 | 34 | 32,7 | 26 | 35,1 | 6 | 23,1 | 2 | 50,0 | 115 | 38,3 |
| | J | 17 | 50,0 | 36 | 70,6 | 51 | 68,9 | 39 | 69,6 | 33 | 63,5 | 176 | 65,9 |
| Ortak noktanın bulunması | T | 33 | 35,9 | 53 | 51,0 | 38 | 51,4 | 14 | 53,8 | 1 | 25,0 | 139 | 46,3 |
| | J | 6 | 17,6 | 5 | 9,8 | 15 | 20,3 | 8 | 14,3 | 12 | 23,1 | 46 | 17,2 |
| Aile ve akrabaların kabulü | T | 2 | 2,2 | 10 | 9,6 | 6 | 8,1 | 5 | 19,2 | 0 | ,0 | 23 | 7,7 |
| | J | 3 | 8,8 | 2 | 3,9 | 1 | 1,4 | 4 | 7,1 | 1 | 1,9 | 11 | 4,1 |
| Sosyo-Ekonomik durumun güzel olması | T | 7 | 7,6 | 4 | 3,8 | 2 | 2,7 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 13 | 4,3 |
| | J | 6 | 17,6 | 3 | 5,9 | 4 | 5,4 | 3 | 5,4 | 6 | 11,5 | 22 | 8,2 |
| Diğer | T | 3 | 3,3 | 3 | 2,9 | 2 | 2,7 | 1 | 3,8 | 1 | 25,0 | 10 | 3,3 |
| | J | 2 | 5,9 | 5 | 9,8 | 3 | 4,1 | 2 | 3,6 | 0 | ,0 | 12 | 4,5 |
| Toplam | T | 92 | 100 | 104 | 100 | 74 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 300 | 100 |
| | J | 34 | 100 | 51 | 100 | 74 | 100 | 56 | 100 | 52 | 100 | 267 | 100 |

Yukarıda verilen çapraz tablodan görüldüğü gibi Türkiye’de evlenme kararında en önemli faktör, %46,3 oranı ile “Ortak noktanın bulunması” iken, Japonya’da ise evlenme kararındaki en önemli faktör %65,9 oranla “Aşk”tır. Türkiye’de aşk sebebiyle evlenme kararı alanların oranı %38,3’tür. Japonya’da “Ortak noktanın bulunması” %17,2 oranı ile ikinci sırada yer alınmasına karşın Türklerin oranına göre oldukça düşüktür. Birinci ve ikinci sırada önemli olan iki faktörün toplam oranı ise, Türkiye’de %84,6 iken Japonya’da bu oran %82,6 olup birbirine yakındır. Diğer oranlar, Türkiye’de üçüncü sırada “Aile ve akrabaların kabulü”(7,7) iken Japonya’da ise “Sosyo-ekonomik durumun iyi olması”(8,1)’dir. “Diğer” şikkını seçenlerin çoğu, Türkiye’de “Kararsız”, Japonya’da ise “Kararsız” veya “Hepsi önemli” yazmış, buna ilaveten “ilişkide saygı olması gerektiğini” belirtmişlerdir.

Türkiye’de evlenme kararındaki en önemli faktörler yaş grupları dikkate alınarak incelendiğinde, 20-29 yaş grubunda aşk olması (%51,1), ortak noktanın bulunmasından (%35,9) daha önemlidir. Diğer yaş gruplarında ise tersi bir durum görülmektedir. Yani ortak noktanın olması daha önemli bir

hale gelmiştir. Japonya’da ise evlenme kararındaki en önemli faktörler ile yaş grupları arasındaki özellikler incelendiğinde, tüm yaş gruplarında en önemli faktörün aşk olduğu, oldukça yüksek rakamlarla görülmektedir. Ancak Japonya’da uygulanan bilgi forumunda “Aşk” sözcüğü yerine Türkçe’deki “Sevgi” sözcüğüne yakın bir kelimenin kullanılması, cevap verenleri psikolojik olarak etkilemiş olabilir. Japonya’da ikinci önemli faktör olan ortak noktanın bulunması ise 60 yaş ve üstü grubunda en yüksek oran (%23,1) görülmektedir. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınlardan “Sosyo-ekonomik durumun iyi olması”nı seçenlerin oranı, Türkiye’de %4,3 iken, Japonya’da ise %8,2 olup ikisi de çok düşüktür. Ancak her iki ülkede de 20-29 yaş grubu gibi genç kuşaklarda biraz daha yüksek oranlar görülmektedir.

Tablo 91. Türkiye ve Japonya’daki Bireyler Evlenme Kararında En Önemli Faktöre İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Faktör | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--|---------|-------------|---------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Aşık olması | 115 | 38,3 | 177 | 65,6 | 292 | 51,2 |
| Ortak noktanın bulunması | 139 | 46,3 | 46 | 17,0 | 185 | 32,5 |
| Aile veya akrabasının kabulü | 23 | 7,7 | 11 | 4,1 | 34 | 6,0 |
| Sosyo-ekonomik durumun güzel olması | 13 | 4,3 | 22 | 8,1 | 35 | 6,1 |
| Diğer | 10 | 3,3 | 14 | 5,2 | 24 | 4,2 |
| Toplam | 300 | 100,0 | 270 | 100,0 | 570 | 100,0 |

Ki-kare=65,735, P=0,000

Tablo 91.’de ülke ile evlenme kararı arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınlar evlenme kararı verirken etkili olan en önemli faktöre ilişkin yapılan ki-kare analizine göre ülke ile en önemli faktör arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların evlenme kararındaki en önemli faktörü farklıdır. Evlenme kararında Türkler, ortak noktanın bulunması derken Japonlar ise aşık olunmasının en önemli olduğu düşünürler. Ancak bu sonuç, bilgi forumu

hazırlanırken seçilen sözcükten etkilenmiş olabilir.

Tablo 92. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Kadınların “Tıbbi Yöntemlerle Çocuğu Olmayanlar Ne Yapmalı” Sorusuna Verilen Cevaplar (Frekans ve Yüzde)

| Cevaplar (Ne yapmalı) | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|--|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Evlat edinmek | T | 58 | 59,8 | 56 | 52,8 | 50 | 65,8 | 19 | 73,1 | 1 | 25 | 184 | 59,5 |
| | J | 12 | 33,3 | 4 | 7,7 | 9 | 12,0 | 8 | 13,6 | 8 | 14,8 | 41 | 14,9 |
| Yakınlarından birinin çocuğunu nüfusuna geçirmek | T | 3 | 3,1 | 11 | 10,4 | 4 | 5,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 18 | 5,8 |
| | J | 1 | 2,8 | 3 | 5,8 | 2 | 2,7 | 0 | ,0 | 1 | 1,8 | 7 | 2,5 |
| İkinci bir evlilik yapmak | T | 0 | ,0 | 1 | 0,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 0,3 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 |
| Evliliğini çocuksuz sürdürmek | T | 14 | 14,4 | 27 | 25,5 | 14 | 18,4 | 2 | 7,7 | 2 | 50 | 59 | 19,1 |
| | J | 12 | 33,3 | 23 | 44,2 | 40 | 53,3 | 30 | 50,8 | 30 | 55,6 | 135 | 48,9 |
| Kararsız | T | 17 | 17,5 | 8 | 7,5 | 6 | 7,9 | 3 | 11,5 | 1 | 25 | 35 | 11,3 |
| | J | 8 | 22,2 | 19 | 36,5 | 21 | 28,0 | 17 | 28,8 | 13 | 24,1 | 78 | 28,3 |
| Diğer | T | 5 | 5,2 | 3 | 2,8 | 2 | 2,6 | 2 | 7,7 | 0 | ,0 | 12 | 3,9 |
| | J | 3 | 8,3 | 3 | 5,8 | 3 | 4,0 | 4 | 6,8 | 2 | 3,7 | 15 | 5,4 |
| Toplam | T | 97 | 100 | 106 | 100 | 76 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 309 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 52 | 100 | 75 | 100 | 59 | 100 | 54 | 100 | 1276 | 100 |

Araştırma grubundaki kadınlara “Tıbbi yöntemle çocuğu olmayan bir çift ne yapmalı?” sorusu sorulmuş, “Evlat edinmek”, “Yakınlarından birinin çocuğunu nüfusuna geçirmek veya koruyucu aile olmak”, “İkinci evlilik yapmak”, “Evliliğini çocuksuz sürdürmek”, “Kararsız” ve “Diğer” olmak üzere 6 şık hazırlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar, yaş gruplarına göre kategorileştirilip Tablo 92.'ye atanmıştır.

Bu çapraz tablodan görüldüğü gibi “Tıbbi yöntemlerle çocuğu olmayanlar ne yapmalı” sorusuna karşı verilen cevaplarda Türkiye’de %59,5

oranı ile en çok “Evlat edinmek” seçilirken Japonya’da ise %48,9 oranı ile en çok “Evliliğini çocuksuz sürdürmek” seçilmiştir. Türkiye’de “Evliliğini çocuksuz sürdürmek” %19,1 oranı ile ikinci sırada, üçüncü sıra ise “Kararsız” olup %11,3 oranı görülmektedir. Japonya’da ikinci sırada %28,3 oranı ile “Kararsız”, üçüncü ise %14,9 oranı ile “Evlat edinmek”tir. Japonya’da “İkinci bir evlilik yapmak” cevabını, işaretleyen yoktur. “Yakınlarından birinin çocuğunu nüfusuna geçirmek veya koruyucu aile olmak” cevabı, Türkiye’de daha yüksek bir oran göstermektedir (Türkiye’de % 5,8 iken Japonya’da ise %2,5’dir). Japonya’da Türkiye’ye göre daha fazla çocuksuz aile şıkkı işaretlenmiş olduğu görülebilir.

Bu konu, yaş grupları dikkate alınarak incelendiğinde, “Evlat edinmek” cevabında, Türkiye’de 60 ve üstü yaş grubu hariç, büyüklerde (40-49 veya 50-59 yaş grubunda) daha yüksek oranlar görülmekte, Japonya’da ise genelde düşük oranlar göstermesine karşın 20-29 yaş grubu gibi genç kuşakta diğer yaş grubuna göre oldukça yüksek bir oran (% 33,3) görülebilir. Japonya’da en çok seçilen “Evliliğini çocuksuz sürdürmek” oranının, yaş grubu ilerledikçe, yani artık kendi çocuklarını doğurmuş kadınların kuşaklarında yükselme eğiliminde olması ilginçtir. “Kararsız” cevabında Türkiye’de (aslında araştırmaya katılanların sayısı çok az olduğu için) 60 ve üstü yaşı grubunu ihmal edilebilirse, 20-29 yaş grubunda en yüksek oran (%17,5) görülmekte, buna karşın Japonya’da aynı yaş grubunda en düşük oran (%22,2) gösterilmektedir.

Ülke ile kadınların “tıbbi yöntemlerle çocuğu olmayanlar ne yapmalı” sorusuna verdikleri cevaplar arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır.

Tablo 93.’e bakıldığında Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlardan “Evlat edinilmeli” diyenlerin oranı %59,5 iken bu oran Japonya’da sadece %14,7’dir. Türkiye’de ikinci sıra, %19,1 oranı ile “Evliliğini çocuksuz sürdürmek” iken Japonya’da bu oran %48,4’dür, yani araştırmaya katılan kadınların yarısı, evliliğin çocuksuz sürdürülmesini kabul etmektedir. Japonya’da ikinci sırada %28,3 oranı ile “Kararsız” seçilmiştir. Türkiye’de “Diğer” şıkkını seçenlerden bir kişi “Her çiftin çocuğu olacak diye bir şey yok”, diğer bir kişi ise “Hiç biri yapmasınlar” diye yazmıştır. Japonya’da ise “Diğer” şıkkını seçenlerden 13 kişi “Çiftlerin fikirlerine göre” diye yazmıştır.

Tablo 93. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların “Tıbbi Yöntemlerle Çocuğu Olmayanlar Ne yapmalı” Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Cevaplar (Ne yapmalı) | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--------------------------------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evlat edinmek | 184 | 59,5 | 41 | 14,7 | 225 | 38,3 |
| Koruyucu aile olmak,vb. | 18 | 5,8 | 7 | 2,5 | 25 | 4,3 |
| İkinci bir evlilik yapmak | 1 | ,3 | 0 | ,0 | 1 | ,2 |
| Evliliğini çocuksuz sürdürmek | 59 | 19,1 | 135 | 48,4 | 194 | 33,0 |
| Kararsız | 35 | 11,3 | 79 | 28,3 | 114 | 19,4 |
| Diğer | 12 | 3,9 | 17 | 6,1 | 29 | 4,9 |
| Toplam | 309 | 100,0 | 279 | 100,0 | 588 | 100,0 |

Ki-kare=143,184, P=0,000

Türkiye ve Japonya'daki kadınların tıbbi yöntemlerle çocuğu olmayanlar ne yapmalı sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda, ülke ile çocuksuz aileye bakış açıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P<0.01$). Başka bir deyişle Türkiye'de ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınların çocuksuz aileye bakış açıları farklıdır. Türkiye'de araştırmaya katılan kadınların çoğu, “Evlat edinilebilir” diye düşünürken Japonya'da ise “Evliliğini çocuksuz sürdürebilir” diye düşünüyor olabilir. Aslında Japonya'da çocuğun sayısı azalmakta ve toplumsal bir sorun haline gelmekle beraber bu bulgudan, Japonya'nın yöresel bir bölgede bile Türkiye'ye göre daha çok, “Çocuksuz aile” çiftlerin bir seçimi olarak kabul edilme eğilimi görülmekte olduğu kabul edilebilir. Buna ilaveten “Diğer” şıkkını seçenlerin yazdıkları notlardan, Japonya'da Türkiye'ye göre kadınların fikirlerinin daha ön planda tutulduğu düşünülebilir.

Her iki araştırma grubundaki kadınların aile bağlarının incelenmesi amacıyla “Aileyi bağlayan önemli faktörler hangileridir?” diye sorulmuştur. Soruda “Aynı kanı taşıması”, “Aynı evde oturması”. “Aynı gelire geçinmesi” ve “Sevgi ve saygılı olması” olmak üzere 4 şık hazırlanmış ve önem sırasına göre numaralandırılması istenmiştir. Ancak verilen cevaplarda sıra numaralarının tamamlanmaması nedeniyle sadece birinci sırada yer alan cevaplar alınmış, yaş gruplarıyla çapraz tablo elde edilmiştir.

Tablo 94. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Aileyi Bağlayan En Önemli Faktör (Frekans ve Yüzde)

| En önemli faktör | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Aynı kanı taşıması | T | 29 | 29,0 | 28 | 25,7 | 26 | 32,9 | 7 | 26,9 | 3 | 75,0 | 93 | 29,2 |
| | J | 3 | 8,3 | 1 | 1,9 | 7 | 9,5 | 8 | 13,6 | 12 | 21,8 | 31 | 11,2 |
| Aynı evde oturması | T | 9 | 9,0 | 7 | 6,4 | 3 | 3,8 | 3 | 11,5 | 0 | ,0 | 22 | 6,9 |
| | J | 2 | 5,6 | 2 | 3,8 | 5 | 6,8 | 4 | 6,8 | 6 | 10,9 | 19 | 6,9 |
| Aynı gelikle geçinmesi | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | ,3 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,7 | 1 | 1,8 | 2 | ,7 |
| Sevgi ve saygılı olması | T | 62 | 62,0 | 74 | 67,9 | 49 | 62,0 | 16 | 61,5 | 1 | 25,0 | 202 | 63,5 |
| | J | 31 | 86,1 | 49 | 94,2 | 62 | 83,8 | 46 | 78,0 | 36 | 65,5 | 224 | 81,2 |
| Toplam | T | 100 | 100 | 109 | 100 | 79 | 100 | 26 | 100 | 4 | 100 | 318 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 52 | 100 | 74 | 100 | 59 | 100 | 55 | 100 | 276 | 100 |

Tablo 94.’de görüldüğü gibi Türkiye’de ve Japonya’da aileyi bağlayan en önemli faktör “Sevgi ve saygı”dır. Türkiye’de bu oran %63,5 iken Japonya’da ise %81,2’dir. Yani Japonya’da araştırmaya katılan kadınlar, sevgi ve saygıya Türklere göre daha fazla önem vermişlerdir. Ancak sevgi ve saygıya önem verenlerin oranı, her iki ülkede de 40 yaş ve üstünde yani yaş ilerledikçe gitgide azalma eğilimindedir. İkinci önemli faktör ise her iki ülkede de “Aynı kanı taşıması”dır. Türkiye’de %29,2, Japonya’da ise %11,2 oranı ile seçilmiş, rakamlara bakıldığında Türkiye’de daha yüksek bir oran görülmektedir. Japonya’da 20-29 yaş grubu dikkate alınmazsa yaş ilerledikçe “Aynı kanı taşıması”nın oranları artma eğilimini göstermektedir.

Türkiye’de yaş grupları incelendiğinde görülmektedir ki oranlar yaş grubunun farklılaşmasıyla çok fazla değişmemektedir. Ancak cevap sayısının az olması nedeniyle 60 yaş ve üstü grubu dikkate alınmazsa, sevgi ve saygıya önem verenler %67,9 oranı ile en çok 30-39 yaş grubunda görülmektedir. İkinci olarak aynı kanı taşıması ise en yüksek oran, %32,9’dur ve 40-49 yaş grubunda görülmektedir. Japonya’da aileyi bağlayan en önemli faktör olarak sevgi ve saygı diyenlerin oranı, 30-39 yaş arasında %94,2 gibi

oldukça büyük bir değere çıkmaktadır. Aynı kanı taşıması ise %21,8 oranı ile 60 yaş ve üstü grubundakiler, yani büyükler tarafından önem verilmektedir (%29,2).

Ülke ve aileyi bağlayan önemli faktör arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare-analizi yapılmıştır.

Tablo 95. Türkiye ve Japonya'daki Bireylere Göre Aileyi Bağlayan En Önemli Faktörün Karşılaştırılması

| Faktör | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--------------------------------|---------|-------------|---------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Aynı kanı taşıması | 93 | 29,2 | 31 | 11,1 | 124 | 20,8 |
| Aynı evde oturması | 22 | 6,9 | 19 | 6,8 | 41 | 6,9 |
| Aynı gelire geçinmesi | 1 | ,3 | 2 | ,7 | 3 | ,5 |
| Sevgi ve saygılı olması | 202 | 63,5 | 227 | 81,4 | 429 | 71,9 |
| Toplam | 318 | 100,0 | 279 | 100,0 | 597 | 100,0 |

Ki-kare=30,593, P=0,000

Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınlara göre aileyi bağlayan en önemli faktöre ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile en önemli faktör arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P<0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya'da araştırmaya katılan kadınlar için aileyi bağlayan ön önemli faktör farklıdır. Bu bulgu, modernleşmiş toplumda aileyi bağlayan önemli faktörlerden birisi olarak açıklanan "Sevgi"nin, Türkiye'den daha çok Japonya'da toplumsal değer olarak ön planda olduğu görülebilir.

Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların kendi çocuklarından ne beklediklerini araştırmak amacıyla "Eğer çocuk sahibi olursanız onlardan neyi bekliyorsunuz?" sorusu sorulmuştur. "Sevgi ve keyif", "Soyun devamı veya mirasın korunması", "Ev işlerinin devamı", "Ekonomik destek veya

maddi katkı”, “Eşleri birbirlerine yakınlaştırması” ve “Yaşlandıktan sonra bakım” olmak üzere 6 şık hazırlanmış ve önemli olan sırayla numaralar konması istenmiştir. Ancak verilen cevaplarda sıra numaralarının tamamlanmaması nedeniyle sadece birinci sırada yer alan cevaplar alınmış, yaş gruplarıyla çapraz tablo elde edilmiştir.

Tablo 96. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Kadınların Kendi Çocuklarından Beklentileri (Frekans ve Yüzde)

| Çocuklardan beklenti | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-------------------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Sevgi ve keyif | T | 83 | 85,6 | 84 | 79,2 | 58 | 77,3 | 18 | 72,0 | 2 | 50,0 | 245 | 79,8 |
| | J | 28 | 84,8 | 47 | 92,2 | 61 | 84,7 | 46 | 82,1 | 40 | 81,6 | 222 | 85,1 |
| Soyun devamı veya mirasın korunması | T | 7 | 7,2 | 13 | 12,3 | 8 | 10,7 | 3 | 12,0 | 2 | 50,0 | 33 | 10,7 |
| | J | 1 | 3,0 | 0 | ,0 | 2 | 2,8 | 0 | ,0 | 1 | 2,0 | 4 | 1,5 |
| Ev işlerinin devamı | T | 0 | ,0 | 1 | ,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | ,3 |
| | J | 1 | 3,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | 2,0 | 2 | ,8 |
| Ekonomik destek veya maddi katkı | T | 1 | 1,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 1 | ,3 |
| | J | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | 3,6 | 0 | ,0 | 2 | ,8 |
| Eşleri birbirine yakınlaştırması | T | 4 | 4,1 | 5 | 4,7 | 5 | 6,7 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 14 | 4,6 |
| | J | 1 | 3,0 | 2 | 3,9 | 8 | 11,1 | 7 | 12,5 | 6 | 12,2 | 24 | 9,2 |
| Yaşlandıktan sonra bakım | T | 2 | 2,1 | 3 | 2,8 | 4 | 5,3 | 4 | 16,0 | 0 | ,0 | 13 | 4,2 |
| | J | 0 | ,0 | 1 | 2,0 | 0 | ,0 | 1 | 1,8 | 1 | 2,0 | 3 | 1,1 |
| Beklenti yok | T | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 |
| | J | 2 | 6,1 | 1 | 2,0 | 1 | 1,4 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 4 | 1,5 |
| Toplam | T | 97 | 100 | 106 | 100 | 75 | 100 | 25 | 100 | 4 | 100 | 307 | 100 |
| | J | 33 | 100 | 51 | 100 | 72 | 100 | 56 | 100 | 49 | 100 | 261 | 100 |

Çocuk sahibi olan veya olacakların kendi çocuklarından beklentilerinin incelenmesi için Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tabloya bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Hem Türkiye’de hem de Japonya’da en yüksek orana sahip beklenti; “Sevgi ve keyfini çıkarmak”tır. Türkiye’de sevgi ve keyfini çıkarmak isteyenlerin oranı %79,8 iken, Japonya’da bu

oran %85,1'dir. Türkiye'de ikinci olarak "Soyun devamı" şeklinde beklentisi olan kadınların oranı %10,7 iken Japonya'da bu oran sadece %1,5'dir. Japonya'da ikinci sırada %9,2 oranı ile "Eşleri birbirlerine yakınlaştırması" yer almakta, Türkiye'de bunun oranı %4,6'dır ve üçüncü sıradadır.

Türkiye'deki yaş grupları incelendiğinde dikkat çekici sonuçlardan birisi de yaş grupları büyüdükçe "Sevgi ve keyif" beklentisinin azalmasıdır ve bunun yerine "Soyun devamı" veya "Mirasın korunması", yaş grupları büyüdükçe artma eğilimindedir. Japonya'da da yaş grupları büyüdükçe "Sevgi ve keyif" beklentisi azalmaktadır, ancak böyle bir genelleme, 30-39 yaş grubundan sonrakiler için yapılabilir. Japonya'da ikincisi olan "Eşleri birbirine yakınlaştırması"nın oranları, Türkiye'ye göre daha yüksek çıkmaktadır ve yaş grupları büyüdükçe artış eğilimindedir.

Japonya'da uygulanan bilgi forumunda şıklara numaraları koymadan beklentinin olmadığını elle yazanların bulunması (4 kişi), oldukça dikkat çekmiştir. Bu yüzden yukarıdaki Tablo 96.da sadece Japonya'yla ait kısımlarda yeni kategori olarak "beklenti yok" eklenerek incelemeye dahil edilmiştir.

Tablo 92 ve 94'de elde edilen sonuçlar göz önünde tutulduğunda, Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlarda, çocuksuz aileye evlat edinmeyi tavsiye etmekle birlikte, aile bağı olarak aynı kan taşımasına önem vermek veya kendi çocuklarından soyun devamını beklemek gibi geleneksel tavırlar da gözlemlenebilir.

Ülke ve araştırma grubundaki kadınların kendi çocuklarından beklentileri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi de yapılması planlanmıştır. Ancak Tablo 97.'de hücrelerdeki frekanslar yeterli olmadığından dolayı bu tablo için ki-kare analizi yapılamadı. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çoğu, kendi çocuklarından sevgi ve çocuk yetiştirme keyfini çıkarmayı beklemektedir. Ancak ülke ile beklenti arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı, yani Türkiye ve Japonya'da kendi çocuklarından beklentilerinin farklı olup olmadığı belirlenememiştir.

**Tablo 97. Türkiye ve Japonya'daki Kadınların
Kendi Çocuklarından Beklentilerinin Karşılaştırılması**

| Beklenti | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Sevgi ve keyif | 245 | 79,8 | 225 | 85,2 | 470 | 82,3 |
| Soyun devamı veya mirasın korunması | 33 | 10,7 | 4 | 1,5 | 37 | 6,5 |
| Ev işlerinin devamı | 1 | ,3 | 2 | ,8 | 3 | ,5 |
| Ekonomik destek veya maddi katkı | 1 | ,3 | 2 | ,8 | 3 | ,5 |
| Eşleri birbirine yakınlaştırması | 14 | 4,6 | 24 | 9,1 | 38 | 6,7 |
| Yaşlandıktan sonra bakım | 13 | 4,2 | 3 | 1,1 | 16 | 2,8 |
| Beklenti yok | 0 | ,0 | 4 | 1,5 | 4 | ,7 |
| Toplam | 307 | 100,0 | 264 | 100,0 | 571 | 100,0 |

Kuşaklar arası farklılıkları daha çok incelemek amacıyla Tablo 98. yapılmıştır. Yukarıda gösterilen Tablo 97., yani araştırmaya katılan kadınların kendi çocuklarından beklentileriyle, araştırmaya katılan kadınların anne ve babalarının kendi çocuklarından (araştırmaya katılan kadınlardan) beklentilerini karşılaştırmak istenmiştir. Bunun için “Ana-babanızın, sizden neyi beklediğini düşünüyorsunuz?” diye sorulmuştur. Tablo 96 ve 97 ile aynı bir şekilde “Sevgi ve keyif”, “Soyun devamı veya mirasın korunması”, “Ev işlerinin devamı”, “Ekonomik destek veya maddi katkı”, “Eşleri birbirlerine yakınlaştırması” ve “Yaşlandıktan sonra bakım” olmak üzere 6 şık hazırlanmış ve önemli olan sırayla numaralar konması istenmiştir. Ancak verilen cevaplarda sıra numaralarının tamamlanmaması nedeniyle sadece birinci sırada yer alan cevaplar alınmış, yaş gruplarıyla çapraz tablo elde edilmiştir.

Tablo 98. Türkiye ve Japonya’da Yaş Gruplarına Göre Anne veya Babanın Beklentileri (Frekans ve Yüzde)

| Anne ve babanın beklenti | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-------------------------------------|---|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|--------|------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Sevgi ve saygı | T | 90 | 92,8 | 92 | 85,2 | 62 | 79,5 | 19 | 76,0 | 3 | 75,0 | 266 | 85,3 |
| | J | 27 | 79,4 | 37 | 78,7 | 49 | 70,0 | 36 | 67,9 | 32 | 65,3 | 181 | 71,5 |
| Soyun devamı veya mirasın korunması | T | 3 | 3,1 | 9 | 8,3 | 5 | 6,4 | 2 | 8,0 | 1 | 25,0 | 20 | 6,4 |
| | J | 3 | 8,8 | 5 | 10,6 | 5 | 7,1 | 3 | 5,7 | 4 | 8,2 | 20 | 7,9 |
| Ev işlerinin devamı | T | 1 | 1,0 | 1 | ,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | ,6 |
| | J | 0 | ,0 | 1 | 2,1 | 2 | 2,9 | 1 | 1,9 | 1 | 2,0 | 5 | 2,0 |
| Ekonomik destek veya maddi katkı | T | 1 | 1,0 | 2 | 1,9 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 3 | 1,0 |
| | J | 1 | 2,9 | 1 | 2,1 | 2 | 2,9 | 0 | ,0 | 5 | 10,2 | 9 | 3,6 |
| Eşleri birbirine yakınlaştırması | T | 0 | ,0 | 1 | ,9 | 1 | 1,3 | 0 | ,0 | 0 | ,0 | 2 | ,6 |
| | J | 1 | 2,9 | 1 | 2,1 | 9 | 12,9 | 10 | 18,9 | 6 | 12,2 | 27 | 10,7 |
| Yaşlandıktan sonra bakım | T | 2 | 2,1 | 3 | 2,8 | 10 | 12,8 | 4 | 16,0 | 0 | ,0 | 19 | 6,1 |
| | J | 2 | 5,9 | 2 | 4,3 | 3 | 4,3 | 3 | 5,7 | 1 | 2,0 | 11 | 4,3 |
| Toplam | T | 97 | 100 | 108 | 100 | 78 | 100 | 25 | 100 | 4 | 100 | 312 | 100 |
| | J | 34 | 100 | 47 | 100 | 70 | 100 | 53 | 100 | 49 | 100 | 253 | 100 |

Anne ve babanın beklentilerinin incelenmesi için Türkiye ve Japonya’ya ait çapraz tablo ele alındığında şu sonuçlar görülmektedir. Hem Türkiye’de hem de Japonya’da en yüksek orana sahip beklenti “Sevgi ve saygı”dır. Türkiye’de sevgi ve saygı beklentisinde olan kadınların oranı %85,3 iken, Japonya’da bu oran %71,5’dir. Türkiye’de soyun devamını sağlamak şeklinde beklentisi olan kadınların oranı %6,4 iken Japonya’da bu oran %7,9’dur. Yani Türkiye ve Japonya’da, araştırmaya katılan kadınların kendi çocuklarından beklentisi sorusunun sonucuyla (Tablo 96 ve 97), onların anne ve babalarının beklentisi sorusunun sonucu, birbirinin tam tersi çıkmıştır. En yüksek ikinci oran ise, Türkiye’de “Soyun devamı veya mirasın korunması” iken Japonya’da ise %10,7 oranı ile “Eşleri birbirine yakınlaştırması”dır ve yaşı büyük olanlarda daha yüksek oranlar görülmektedir. Türkiye’de ise bu oran sadece %6’dır. “Yaşlandıktan sonra bakım” beklentisine ilişkin kuşaklar

arası farklılıklara dikkat edildiğinde, Türkiye’de Tablo 98.’de %6,1’i iken Tablo 96.’da %4,2’dir. Japonya’da ise Tablo 98’de %4,3’ü ilken Tablo. 96’da sadece %1,1’dir. Yani eskisine göre azalma eğilimi görülmektedir. Yaşlılara bakma konusunda her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınlar, kendi çocuklarından, anne babalarının onlara olan beklentilerinden daha az beklentileri olduğu düşünülmektedir.

Türkiye ve Japonya için yaş grupları incelendiğinde dikkat çekici sonuçlardan birisi, her iki ülkede de yaş grupları büyüdükçe belirgin bir şekilde “Sevgi ve saygı” beklentisinin azalmasıdır.

Tablo 99. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Anne ve Babalarının Beklentilerinin Karşılaştırılması

| Beklenti | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|--|---------|-------------|---------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Sevgi ve saygı | 266 | 85,3 | 182 | 71,4 | 448 | 79,0 |
| Soyun devamı veya mirasın korunması | 20 | 6,4 | 20 | 7,8 | 40 | 7,1 |
| Ev işlerinin devamı | 2 | ,6 | 5 | 2,0 | 7 | 1,2 |
| Ekonomik destek veya maddi katkı | 3 | 1,0 | 9 | 3,5 | 12 | 2,1 |
| Eşlerin birbirine yakınlaşması | 2 | ,6 | 28 | 11,0 | 30 | 5,3 |
| Yaşlandıktan sonra bakım | 19 | 6,1 | 11 | 4,3 | 30 | 5,3 |
| Toplam | 312 | 100,0 | 255 | 100,0 | 567 | 100,0 |

Ki-kare=39,370, P=0,000

Ülke ve araştırma grubundaki kadınların anne ve babalarının beklentileri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır.

Türkiye ve Japonya’da kadınların anne ve babalarının beklentilerine ilişkin yapılan ki-kare analizi sonucunda, ülke ile beklenti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların anne ve babalarının beklentileri farklıdır. Her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çoğu, kendi anne ve babalarının kendi çocuklarından, yani araştırmaya katılan kadınlardan sevgi ve saygılı olmalarını beklediklerini

düşünüyor olabilir.

Bu sonuca Tablo. 69-73. sonucunu da hesaba katılacak olursa araştırmaya katılan Türkler, kendi anne ve babalarına göre kendi çocuklarından daha az sevgi beklemekte, bunun tam tersine Japonlar ise, kendi anne ve babalarına göre kendi çocuklarından daha fazla sevgi beklemekte oldukları söylenebilir. Türkiye'deki bu durumun gerekçesi, görel olarak diğer beklentinin artması veya mutlak bir eğilim olarak sevginin azalması olabilir. Japonya'daki bu durumun gerekçesi de, görel olarak diğer beklentinin azalması veya mutlak bir eğilim olarak sevginin artması olabilir. Buna ilaveten Tablo 62.'de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan Japonların evlenme kararında en önemli faktörünün aşk olması hatırlatabilir. Japonya'da sevgi veya aşkın toplumsal bir değer olarak ön planda olduğu düşünülebilir. Yukarıdaki tabloda gözlemlenen bu durum, Türkiye ve Japonya'da toplumsal değerlerin dönüşmesi veya farklı yönde ilerleme ihtimali olarak değerlendirilebilir.

Tablo 100. Türkiye ve Japonya'da Yaş Gruplarına Göre Yaşlanınca Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteği (Frekans ve Yüzde)

| istek | | Yaş grubu | | | | | | | | | | Toplam | |
|-----------------|----------|-----------|------|-------|------|-------|------|-------|------|------------|------|------------|-------------|
| | | 20-29 | | 30-39 | | 40-49 | | 50-59 | | 60 ve üstü | | | |
| | | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Evet | T | 28 | 28,3 | 22 | 20,2 | 15 | 19,5 | 11 | 44,0 | 1 | 25,0 | 77 | 24,5 |
| | J | 14 | 38,9 | 14 | 26,9 | 12 | 16,0 | 17 | 29,8 | 21 | 39,6 | 78 | 28,6 |
| Hayır | T | 48 | 48,5 | 70 | 64,2 | 51 | 66,2 | 12 | 48,0 | 0 | ,0 | 181 | 57,6 |
| | J | 6 | 16,7 | 18 | 34,6 | 18 | 24,0 | 17 | 29,8 | 20 | 37,7 | 79 | 28,9 |
| Kararsız | T | 23 | 23,2 | 17 | 15,6 | 11 | 14,3 | 2 | 8,0 | 3 | 75,0 | 56 | 17,8 |
| | J | 16 | 44,4 | 20 | 38,5 | 45 | 60,0 | 23 | 40,4 | 12 | 22,6 | 116 | 42,5 |
| Toplam | T | 99 | 100 | 109 | 100 | 77 | 100 | 25 | 100 | 4 | 100 | 314 | 100 |
| | J | 36 | 100 | 52 | 100 | 75 | 100 | 57 | 100 | 53 | 100 | 273 | 100 |

Araştırma grubundaki kadınlara yaşlandıktan sonra bakma konusuyla ilgili bir soru olarak "Yaşlandığınızda çocuğunuzla aynı evde oturmak ister misiniz?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, "Evet", "Hayır" ve "Kararsız" olmak üzere 3 kategoriye ayrılıp yaş gruplarına göre Tablo 100. yapılmıştır.

Yaşlanınca çocuklarla aynı evde oturma isteğinin incelenmesi için Türkiye ve Japonya'ya ait çapraz tabloya bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar, yaşlanınca çocuklarla aynı evde oturma isteğine %57,6 oranında "Hayır" cevabı verilmişken, Japonya'daki kadınlar ise çoğunlukla "Kararsız" kalmışlardır (%42,5). Türkiye'de kararsız olanların oranı sadece %17,8'dir. "Evet" cevabı, Türkiye'de %24,5 oranı iken Japonya'da ise %28,6'dır.

Yaş gruplarına göre Türkiye'deki dağılım incelendiğinde tüm yaş gruplarında (60 yaş ve üstü hariç) yaşlanınca çocuklarla aynı evde oturma isteğinin hayır şeklinde olduğu görülmektedir. Japonya'da ise kararsızlık durumu söz konusu olmuş, ancak 60 yaş ve üstünde çocuklarla oturma isteğine kararsız cevabı azalmıştır (%22,6) ve evet cevabı daha fazla görülmektedir (%39,6). Japonya'daki bu durumun, araştırmanın yapıldığı bölgede geleneksel yaşam tarzının hala mevcut olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Her iki ülkede de 40-49 yaş grubu, en az evet cevabı vermiştir (Türkiye'deki oran %19,5, Japonya'daki ise %16,0'dır). Bu yaş grubu, Türkiye'de hayır cevabında en yüksek oranı (%66,2), Japonya'da ise kararsız cevabında en yüksek oranı (%60,0) göstermektedir.

Araştırma grubundaki Japonların, Türklere göre daha fazla kendi çocuklarıyla aynı evde oturma isteğinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum, Japonya'da araştırmanın yapılmış bölgenin daha çok yerleşik bir yer olmasıyla bağlantı olabilir. Buna ilaveten bu bölgede daha çok bahçeli evler görülmekte, bu ortam daha çok geniş aile halinde oturmaya imkan sağlayabilir.

Tablo 101. Türkiye ve Japonya'da Yaşlanınca Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteğinin Karşılaştırılması

| Bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Evet | 77 | 24,5 | 79 | 28,6 | 156 | 26,4 |
| Hayır | 181 | 57,6 | 80 | 29,0 | 261 | 44,2 |
| Kararsız | 56 | 17,8 | 117 | 42,4 | 173 | 29,3 |
| Toplam | 314 | 100,0 | 276 | 100,0 | 590 | 100,0 |

Ki-kare=58,413, P=0,000

Tablo 101.'de ülke ve araştırma grubundaki kadınların yaşlanınca

çocuklarla aynı evde oturma isteği arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır.

Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlardan yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma isteğine “Evet” cevabını verenlerin oranı %24,5 iken, Japonya’da ise bu oran %28,6 olup Türklere biraz fazladır. Türkiye’de “Hayır” cevabını verenlerin oranı %57,6 olup oldukça fazlayken Japonya’da ise bu oran %29,0’dur. Yani Japonlarda iki oran birbirlerine yakındır. Ancak kararsız oranı ise Türkiye’de %17,8 iken Japonya’da %42,4 olup oldukça fazladır.

Tablo 101.’de uygulanan ki-kare analizine göre “yaşlandığında çocuğuyla aynı evde oturma isteği” ile ülke arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir ($P<0.05$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların, yaşlanınca kendi çocuğuyla aynı evde oturma isteğine bakış açısı, farklıdır. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların, yaşlanınca kendi çocuğuyla aynı evde oturma isteğine bakış açısının Japonlara göre daha olumsuz olduğu anlaşılabilir. Japonya’da araştırmaya katılan kadınların, Türklere göre biraz fazla olumlu bakmalarının veya oldukça kararsız olmalarının sebebi, Japonya’da görülen konut ile ilgili sorunlar, yani büyük şehirlerde ayrı bir ev tutmasının oldukça pahalı olması (konut vergilerinin yüksek olması, vb.) veya özellikle geleneksel toplumsal değerlerin etkisinin hala süregelmesi, yani başta en büyük erkek çocuğu olmak üzere kendi anne ve babalarına bakma konusunda sorumluluk duygusuna sahip olması, vb. olabilir.

Tablo 102. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların “Gelişmiş Ülkelerde Yaşlıların Bakımı Daha Çok Kamusal Sistemlerle Desteklenmektedir” Konusuna Nasıl Baktıklarına İlişkin Yapılan Karşılaştırılma

| Bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Olumlu | 204 | 64,8 | 225 | 80,6 | 429 | 72,2 |
| Olumsuz | 63 | 20,0 | 6 | 2,2 | 69 | 11,6 |
| Kararsız | 48 | 15,2 | 48 | 17,2 | 96 | 16,2 |
| Toplam | 315 | 100,0 | 279 | 100,0 | 594 | 100,0 |

Ki-kare=46,102, P=0,000

Araştırma grubundaki kadınlara “Gelişmiş Batılı ülkelerde yaşlıların

bakımı konusu, daha çok kamusal sistemle desteklenmektedir. Bu duruma nasıl bakıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Olumlu”, “Olumsuz” ve “Kararsız” olmak üzere 3 kategoriye yerleştirilip Tablo 102. yapılmıştır.

Türkiye’de olumlu bakma oranı %64,8 iken, Japonya’da ise bu oran %80,6’dır. Türkiye’de olumsuz bakma oranı %20 iken Japonya’da ise bu oran sadece %2,2’dir. Kararsız oranı ise Türkiye’de %15,2 iken Japonya’da bu oran %17,2 olup birbirlerine yakındır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların “gelişmiş ülkelerde yaşlıların bakımı daha çok kamusal sistemlerle desteklenmektedir” konusuna bakış açılarına ilişkin ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda, ülke ile bakış açıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların, yaşlıların bakımı konusundaki kamusal sisteme bakış açısı, farklıdır. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların kamusal sisteme bakış açısının Japonlara göre daha olumsuz olduğu anlaşılabilir. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınların, Japonlara göre daha çok olumsuz cevabı seçmelerinin sebebi, kamusal sistem sözünün huzur evi gibi olumsuz bir izlenimi uyandırması olabilir. Türkiye’de kamusal sistem sözünün, bir terim olarak henüz yeterince sindirilmemiş olduğu tahmin edilebilir.

Tablo 103. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Tek Kişilik Yaşamın Gittikçe Artmasına Nasıl Baktıklarına İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Bakış açısı | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|-----------------|------------|-------------|------------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Olumlu | 72 | 22,9 | 102 | 36,8 | 174 | 29,4 |
| Olumsuz | 194 | 61,6 | 79 | 28,5 | 273 | 46,1 |
| Kararsız | 49 | 15,6 | 96 | 34,7 | 145 | 24,5 |
| Toplam | 315 | 100,0 | 277 | 100,0 | 592 | 100,0 |

Ki-kare=66,686,

P=0,000

Araştırma grubundaki kadınlara, “Uzun ömürlü bir toplumu gerçekleştiren ülkelerde yalnız kalan yaşlıların artması, geç evlenme veya zorla evlenme yerine bekarlığın tercih edilmesi,vb nedeniyle ‘Tek kişilik yaşam’ gittikçe artmaktadır. Bu eğilime nasıl bakıyorsunuz?” sorusu

sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, “Olumlu”, “Olumsuz” ve “Kararsız” olmak üzere 3 kategoriye yerleştirilip Tablo 103. oluşturulmuştur.

Türkiye’de olumsuz bakma oranı %61,6 gibi yüksek bir orana sahip iken, Japonya’da bu oran %28,5’dir. Japonya’da olumlu bakma oranı %36,8 ile ilk sırada, Türkiye’de bu oran %22,9’dur. Japonların olumlu cevabı, Türkiye’den fazladır. Ancak Japonya’da yine kararsız oranı %34,7 olup ikinci sırada yer almaktadır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların tek kişilik yaşam biçimi gittikçe artmaktadır konusuna ilişkin olarak karşılaştırılması bakımından ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda, ülke ile bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P<0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşam gittikçe artma eğilimine bakış açısı, farklıdır. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlar, tek kişilik yaşam biçiminin gittikçe artma eğilimine karşı Japonlara göre daha olumsuz bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Bu bulgu, araştırmaya katılan kadınların hane halkı sayısı dağılımıyla bağlantı olabilir. Japonya’da araştırmaya katılan kadınlardan aslında tek kişilik yaşamı sürdürenlerin sayısı, Türklere göre daha fazladır.

Araştırma grubundaki kadınlara, “‘Tek kişilik yaşam’ sözünü duyunca aklınıza ne gelebilir?” sorusu sorulmuş, “Yalnızlık”. “Benlik ve ailesine önem vermemek”, “Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak”, “Kendi ayakları üzerinde durmak” ve “Diğer” olmak üzere 5 şık hazırlanmıştır. Ancak Japonya’da cevap verenlerden “Hepsi”ni işaretleyenler görülmüş, bu da göz önüne alınarak, bu soruya verilen cevaplar, Tablo104.’e yerleştirilmiştir.

Tablo 104. Türkiye ve Japonya’daki Kadınların Tek Kişilik Yaşam Denilince

Aklına Gelenlere İlişkin Yapılan Karşılaştırma

| Akla gelen | Türkiye | | Japonya | | Toplam | |
|---|------------|-------------|-----------|-------------|--------|-------|
| | F | % | F | % | F | % |
| Yalnızlık | 142 | 45,7 | 98 | 35,3 | 240 | 40,7 |
| Benlik veya aileye önem vermemek | 31 | 10,0 | 1 | ,4 | 32 | 5,4 |
| Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak | 69 | 22,2 | 98 | 35,3 | 167 | 28,4 |
| Kendi ayakları üzerinde Durmak | 65 | 20,9 | 73 | 26,3 | 138 | 23,4 |
| Diğer | 4 | 1,3% | 5 | 1,8 | 9 | 1,5 |
| Hepsi | 0 | ,0% | 3 | 1,1 | 3 | ,5 |
| Toplam | 311 | 100,0 | 278 | 100,0 | 589 | 100,0 |

Ki-kare=43,089,

P=0,000

Türkiye’de “Yalnızlık” ve “Benlik veya aileye önem vermemek” maddelerine verilen cevapların oranı Japonya’ya göre daha yüksek çıkmıştır. Türkiye’de “Yalnızlık” oranı %45,7 iken, “Benlik veya aileye önem vermemek” oranı ise %10,0’dur. Japonya’da “Benlik veya aileye önem vermemek” oranı sadece %0,4’dür ve “Yalnızlık” oranı %35,3 olup “Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak” oranı ile aynıdır. “Kendi ayakları üzerinde durmak” oranı, hem Türkiye hem de Japonya’da üçüncü sırada yer almakla beraber bu oran Japonya’da %26,3’dür ve Türkiye’den daha yüksek bir orana sahiptir. Bunlara ilaveten Türkiye’de “Diğeri” şikkını seçenler tarafından “Aile yapısının elimizden alınması gibi geliyor bana”, “Bencillik ve sorumluluklarından kaçmak” ve “Mutluluk” diye yazılmıştır. Japonya’da ise “Alıştıkça yalnız hissedebilir”, “Yaşına göre farklı olabilir” ve “Kişiliğine göre farklıdır” diye yazılmıştır.

Türkiye ve Japonya’daki kadınların tek kişilik yaşam denilince aklına gelenlere ilişkin olarak karşılaştırılması bakımından ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda, ülke ile akla gelenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %99 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.01$). Başka bir deyişle Türkiye ve Japonya’da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşam sözüne karşı aklına gelenler farklıdır. Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlar,

Japona göre daha çok “Yalnızlık” veya “Benlik veya aileye önem vermemek” gibi olumsuz düşüncelerine sahip oldukları kabul edilebilir. Buna karşın Japonya’daki kadınlar ise Türklere göre daha çok “Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak” veya “Kendi ayakları üzerinde durmak” gibi olumlu düşüncelerine sahip oldukları söylenebilir. Bu bulgu, Japonya’da toplumsal sorun olarak tartışılan çocuğun sayısının azalması ve yaşlıların artması konusyla paralel olarak düşünülmesi gerekebilir.

5.5. Tek Kişilik Yaşam

Hem Türkiye’de hem de Japonya’da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açılarını daha detaylı incelenmek amacıyla, onların verdikleri diğer sorunun cevaplardan bazılarıyla çapraz tablolar yapılmış ve istatistik olarak gerçekleştirilen tablolar, Türkiye ve Japonya için ayrı ayrı ki-kare analizi uygulanmıştır.

Türkiye’de araştırma grubundaki kadınların tek kişilik yaşama bakış açıları, ev dışında ücretli bir işte çalışan ile çalışmayan kadınlar arasında farklılık gösterip göstermediği incelenmek üzere çapraz tablo yapılmıştır.

Tablo 105. Türkiye İçin Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışma Durumu ile Tek Kişilik Yaşam Karşılaştırılması

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam |
|--|-------|---|-------------------|---------|----------|--------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | |
| Ev dışında ücretli bir işte çalışıyor musunuz? | Evet | F | 48 | 117 | 30 | 195 |
| | | % | 66,7 | 60,3 | 61,2 | 61,9 |
| | Hayır | F | 24 | 77 | 19 | 120 |
| | | % | 33,3 | 39,7 | 38,8 | 38,1 |
| Toplam | | F | 72 | 194 | 49 | 315 |
| | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=0,911, P=0,634

Tablo 105.’e göre Türkiye’de araştırmaya katılan kadınlardan ev dışında ücretli bir işte çalışanlarda tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı %66,7 iken olumsuz bakanların oranı ise %60,3’dür. Çalışmayanlarda ise tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı %33,3 iken olumsuz bakanların

oranı %39,7'dir. Çalışanlarda tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı, olumsuz bakanların oranından daha yüksektir. Çalışmayanlarda ise olumsuz bakanların oranı olumlu bakanların oranından daha yüksektir.

Türkiye'deki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile ev dışında ücretli bir işte çalışma durumu arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile ev dışında ücretli bir işte çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle, Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar için, ev dışında ücretli bir işte çalışıp çalışmaması nedeniyle tek kişilik yaşama bakış açısının olumlu veya olumsuz olarak etkilendiği söylenemez.

Japonya'da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açıları, ev dışında ücretli bir işte çalışan ile çalışmayan kadınlar arasında farklı olup olmadığını incelemek amacıyla aynı şekilde çapraz tablo yapılmıştır.

Tablo 106. Japonya İçin Ev Dışında Ücretli Bir İşte Çalışma Durumu ile Tek Kişilik Yaşam Karşılaştırılması

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam |
|---|-------|---|-------------------|---------|----------|--------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | |
| Ev dışında ücretli bir işte çalışıyor musunuz? | Evet | F | 91 | 66 | 91 | 248 |
| | | % | 90,1 | 83,5 | 94,8 | 89,9 |
| | Hayır | F | 10 | 13 | 5 | 28 |
| | | % | 9,9 | 16,5 | 5,2 | 10,1 |
| Toplam | | F | 101 | 79 | 96 | 276 |
| | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=6,024, P=0,049

Japonya'da araştırmaya katılan kadınlardan ev dışında ücretli bir işte çalışanlarda tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı %90,1 iken olumsuz bakanların oranı ise %83,5'dir. Çalışmayanlarda ise tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı sadece %9,9 iken olumsuz bakanların oranı %16,5'dir.

Japonya'da araştırmaya katılan kadınlardan tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı, ev dışında ücretli bir işte çalışanlarda %90,1 iken

çalışmayanlarda ise sadece %9,9'dur. Tek kişilik yaşama olumsuz bakanların oranı, ev dışında ücretli bir işte çalışanlarda %83,5 iken çalışmayanlarda ise %16,5'dir. Çalışanlarda tek kişilik yaşama olumlu bakanların oranı, olumsuz bakanların oranından daha yüksektir, çalışmayanlarda ise olumsuz bakanların oranı olumlu bakanların oranından daha yüksektir.

Japonya'daki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile ev dışında ücretli bir işte çalışma durumu arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Japonya'daki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile ev dışında ücretli bir işte çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.05$). Başka bir deyişle, Japonya'da ev dışında ücretli bir işte çalışanlar ve çalışmayanların tek kişilik yaşama bakış açısı farklılaşmaktadır. Japonya'da ev dışında ücretli bir işte çalışanlar, çalışmayanlara göre daha çok tek kişilik yaşama olumlu bakmakta, çalışmayanlar ise çalışanlara göre daha çok olumsuz baktıkları söylenebilir. Bu bulgu, Japonya'da araştırmaya katılan kadınlar için ev dışında ücretli bir işte çalışıp çalışmamasının, tek kişilik yaşama olumlu veya olumsuz bakış açısıyla birbirlerine etkileşmiş olduğunun bir göstergesi olabilir.

Hem Türkiye hem de Japonya'da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açılarıyla onların meslekleri arasında bir ilişki olup olmadığını incelenmek için çapraz tablo yapılmış ve ki-kare analizi uygulanmıştır (Tablo 107 ve 108).

Tablo 107. Türkiye İçin Meslek ile Tek Kişilik Yaşama Bakış Durumunun

Karşılaştırılması

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam | |
|--------|------------|----|-------------------|---------|----------|--------|-------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | | |
| Meslek | Memur | Fr | 15 | 37 | 7 | 59 | |
| | | % | 33,3 | 32,7 | 25,0 | 31,7 | |
| | Muhasebeci | F | 0 | 4 | 1 | 5 | |
| | | % | ,0 | 3,5 | 3,6 | 2,7 | |
| | Öğretmen | F | 9 | 21 | 7 | 37 | |
| | | % | 20,0 | 18,6 | 25,0 | 19,9 | |
| | Özel | F | 9 | 36 | 8 | 53 | |
| | | % | 20,0 | 31,9 | 28,6 | 28,5 | |
| | Serbest | F | 12 | 15 | 5 | 32 | |
| | | % | 26,7 | 13,3 | 17,9 | 17,2 | |
| | Toplam | | F | 45 | 113 | 28 | 186 |
| | | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=7,485, P=0,485

Tablo 108. Japonya İçin Meslek ile Tek Kişilik Yaşama Bakış Durumunun Karşılaştırılması

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam | |
|--------|------------|---|-------------------|---------|----------|--------|-------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | | |
| Meslek | Memur | F | 32 | 20 | 34 | 86 | |
| | | % | 37,2 | 30,8 | 38,6 | 36,0 | |
| | Muhasebeci | F | 9 | 10 | 10 | 29 | |
| | | % | 10,5 | 15,4 | 11,4 | 12,1 | |
| | Öğretmen | F | 18 | 17 | 23 | 58 | |
| | | % | 20,9 | 26,2 | 26,1 | 24,3 | |
| | Özel | F | 12 | 12 | 11 | 35 | |
| | | % | 14,0 | 18,5 | 12,5 | 14,6 | |
| | Serbest | F | 15 | 6 | 10 | 31 | |
| | | % | 17,4 | 9,2 | 11,4 | 13,0 | |
| | Toplam | | F | 86 | 65 | 88 | 239 |
| | | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=5,275, P=0,728

Tablo 107.'de Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Türkiye'deki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile meslek durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlarda mesleklerine göre tek kişilik yaşama bakış açısı farklılaşmadığı söylenebilir.

Tablo 108.'de Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Japonya'daki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile meslek durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Japonya'da da araştırmaya katılan kadınlarda mesleklerine göre tek kişilik yaşama bakış açısının farklılaşmadığı söylenebilir.

Tablo 109. Türkiye İçin Kendi Kazandığı Para İdareci Konusu ile Tek Kişilik Yaşam

| | | | Tek kişilik yaşama bakış açısı | | | Toplam | |
|----------------|---------|---|--------------------------------|---------|----------|--------|-------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | | |
| Para idarecisi | Benim | F | 57 | 155 | 39 | 251 | |
| | | % | 22,7 | 61,8 | 15,5 | 100,0 | |
| | Eşim | F | 7 | 16 | 0 | 23 | |
| | | % | 30,4 | 69,6 | ,0 | 100,0 | |
| | Annem | F | 2 | 1 | 2 | 5 | |
| | | % | 40,0 | 20,0 | 40,0 | 100,0 | |
| | Babam | F | 1 | 2 | 2 | 5 | |
| | | % | 20,0 | 40,0 | 40,0 | 100,0 | |
| | Beraber | F | 1 | 4 | 0 | 5 | |
| | | % | 20,0 | 80,0 | ,0 | 100,0 | |
| | Toplam | | Fr | 68 | 178 | 43 | 289 |
| | | | % | 23,5 | 61,6 | 14,9 | 100,0 |

Ki-kare=11,944, P=0,154

Tablo 109.'da Türkiye'de araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açılarıyla, kendi kazandığı parayı kendi kendine idare edebilmesi konusu arasında bir ilişki olup olmadığını incelenmek için çapraz tablo yapılmış ve ki-kare analizi uygulanmıştır.

Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Türkiye'deki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile para idarecisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar için kendi kazandığı parayı kim idare ederse de onların tek kişilik yaşama bakış açılarının farklılaşmadığı söylenebilir.

Japonya'da da aynı bir şekilde araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açılarıyla, kendi kazandığı parayı kendi kendine idare edebilmesi konusu arasında bir ilişki olup olmadığını incelenmek için aynı bir şekilde çapraz tablo yapılmış ve ki-kare analizi uygulanmıştır.

Tablo 110. Japonya İçin Kendi Kazandığı Para Idarecisi Konusu ile Tek Kişilik Yaşam

| | | | Tek kişilik yaşama bakış açısı | | | Toplam |
|----------------|-------|---|--------------------------------|---------|----------|--------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | |
| Para idarecisi | Benim | F | 91 | 79 | 91 | 261 |
| | | % | 34,9 | 30,3 | 34,9 | 100,0 |
| | Eşim | F | 4 | 0 | 4 | 8 |
| | | % | 50,0 | ,0 | 50,0 | 100,0 |
| Toplam | | F | 95 | 79 | 95 | 269 |
| | | % | 35,3 | 29,4 | 35,3 | 100,0 |

Ki-kare=3,428, P=0,180

Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Japonya'daki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile para idarecisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Japonya'da da araştırmaya katılan kadınlar için kendi kazandığı parayı kim idare ederse etsin tek kişilik yaşama bakış açılarının farklılaşmadığı söylenebilir.

Hem Türkiye hem de Japonya'da araştırmaya katılan kadınların tek kişilik yaşama bakış açılarıyla, yaşlandığında kendi çocuklarıyla aynı evde oturma isteği arasında bir ilişki olup olmadığını incelenmek için çapraz tablo

yapılmış ve ki-kare analizi uygulanmıştır (Tablo 111 ve 112).

Tablo 111. Türklerin Yaşlandığında Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteği

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam |
|-------------------------|----------|---|-------------------|---------|----------|--------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | |
| Aynı evde oturma isteği | Evet | F | 15 | 51 | 11 | 77 |
| | | % | 21,4 | 26,3 | 22,9 | 24,7 |
| | Hayır | F | 44 | 111 | 24 | 179 |
| | | % | 62,9 | 57,2 | 50,0 | 57,4 |
| | Kararsız | F | 11 | 32 | 13 | 56 |
| | | % | 15,7 | 16,5 | 27,1 | 17,9 |
| Toplam | | F | 70 | 194 | 48 | 312 |
| | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=4,041, P=0,400

Tablo 112. Japonların Yaşlandığında Kendi Çocuğuyla Aynı Evde Oturma İsteği

| | | | Tek kişilik yaşam | | | Toplam |
|-------------------------|----------|---|-------------------|---------|----------|--------|
| | | | Olumlu | Olumsuz | Kararsız | |
| Aynı evde oturma isteği | Evet | F | 20 | 37 | 21 | 78 |
| | | % | 19,8 | 47,4 | 22,6 | 28,7 |
| | Hayır | F | 34 | 18 | 27 | 79 |
| | | % | 33,7 | 23,1 | 29,0 | 29,0 |
| | Kararsız | F | 47 | 23 | 45 | 115 |
| | | % | 46,5 | 29,5 | 48,4 | 42,3 |
| Toplam | | F | 101 | 78 | 93 | 272 |
| | | % | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

Ki-kare=19,521, P=0,001

Tablo 111.'de, Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Türkiye'deki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P>0.05$). Başka bir deyişle Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar için, yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine bakış açısı ne olursa olsun, yani aynı evde oturmak

istese de istemese de, tek kişilik yaşama bakış açılarının farklı olmadığı söylenebilir.

Tablo 112.'de ise, Ki-kare ve P değerinden görüldüğü gibi Japonya'daki kadınlar için tek kişilik yaşama bakış açısı ile yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu %95 güven düzeyinde söylenebilir ($P < 0.05$). Başka bir deyişle Japonya'da araştırmaya katılan kadınlar için yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine "Evet" diyenler ile "Hayır" diyenlerin, tek kişilik yaşama bakış açılarının farklı olduğu söylenebilir.

Japonya'da araştırmaya katılan kadınlar içinde, yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine evet diyenlerin %19,8'i, tek kişilik yaşama olumlu bakarken 47,4'ü ise olumsuz bakmakta, hayır diyenlerin %33,7'i tek kişilik yaşama olumlu bakarken %23,1'i ise olumsuz bakmaktadırlar. Söz konusu Japonya'da araştırmaya katılan kadınlardan yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturmak isteyenlerin, istemeyenlere göre tek kişilik yaşama daha olumsuz bakarken; yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturmak istemeyenlerin ise isteyenlere göre tek kişilik yaşama daha olumlu baktıkları söylenebilir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuç

6.1.1. Literatür Taramasından Elde Edilen Sonuçlar

Her iki ülkede de ayrı ayrı yapılan literatür taramasından elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Modernleşme sürecinde ailelerin nasıl bir niteliğe sahip olduğu sorusuna cevap olarak, Türk aile yapısının milli aile niteliğinde olduğu ve bu özelliği ile batılı ülkelerde görülen ailelerden farklı olup batılı aile modelinin bir kopyası olmadığı vurgulanmıştır. Aynı zamanda, kadınlar evrensel bir varlık olarak nitelenerek, toplumu kurtarıcı rolünün kadınlara yüklenmiş ve kadınların modernleşmenin bir simgesi olarak yerleştirilmiştir. Bu doğrultuda kadınların erkeklerle eşit olmalarını ve birey olarak topluma katılmalarını hedefleyen kamusal politikalar hayata geçirilmiştir. Ancak bu politikalardan yalnızca bazı tabakalardaki kadınlar faydalanabilmiştir. Japonya'da ise paralel zaman diliminde, Meiji Dönemi'nin reform sürecinde, eskiden halk arasında uygulanan ayırım kaldırılıp halk eşitliği sağlanmıştır. Yine de kadınların Hane sistemiyle hem ailede hem de toplumda ikinci planda kalmaları yönünde bir politika yürütülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'nın önderliğiyle demokratikleşme politikası hızlı bir şekilde yürütülmüş, ekonomisi gelişmiştir. Neticesinde halkın çoğu, kendini orta tabaka sanmış, ancak kadınlar yüksek seviyede okuyabilmelerine karşın, iş kariyerisinde yükselmekten daha çok ev kadını olmalarını tercih etmişlerdir.

2. Aile biçimi, modernleşme sürecinde tarım toplumunda yaygın olan geniş aileden çekirdek aileye geçmiştir. Her iki toplumda da şu an halkın çoğunluğunda çekirdek aile yaygındır. Aile biçimi, hatta yapısının dönüşümü, sanayi yapısının değişiminden doğrudan etkilenmiştir. Çekirdek ailede kadınların ev kadını olmaları durumu çocukları yetiştirme, beslenme veya aile üyelerine bakma, vb. gibi aileye dair önemli görevleri yerine getirmek için faydalı olduğu düşünülmüştür. Ancak çağdaş toplum, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmekte olduğuna göre, yeni aile biçimi ortaya çıkabilir ve çekirdek aile içindeki görev paylaşımı da değişebilir. Birleşmiş Milletler'in duyurusuyla, tek kişilik yaşam dahilinde, şu an azınlık olan yeni bir yaşam biçimi de hoşgörüle karşılaşılabileceği eğilimindedir.

3. İnsanların topraktan uzaklaştıkça kentselleşmesiyle birlikte yeni üretim tarzıyla yeni yaşam tarzını izlemek zorunda kalmaktadırlar. Ailedeki baba otoriteliği veya erkek egemenliği de insan tarihinin bir zaman diliminde egemen olan sanayi yapısı doğrultusunda toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerçekleştirilen bir sistem olarak açıklanmaktadır. Bu doğrultuda çekirdek aile biçimi de, bölünmez ve en temel bir hal olmakla birlikte, tarihi boyunca görülen evrensel bir biçim olmadığı, modernleşme sürecinde ideal bir aile modeli haline geldiği ve sanayi yapısının değişimiyle birlikte erkek egemenliği ve aile biçiminin, dönüşüme uğrayabileceğine işaret edilmektedir.

4. Modern aile içerisindeki sorunlar, sadece Türk veya Japon toplumu olmaksızın, başka toplumlarda da mevcuttur. Özellikle piyasa ekonomisinin yaygınlaşmış toplumlar, ortak özelliklere sahiptir. Böyle toplumlarda, küreselleşen ekonomiyle birlikte ortaya çıkan aileyle ilgili sorunlar görülmekte, kadın ile erkeklerin birlikte iş yaşamına katılarak ücret kazanmaları durumu yaygındır. Bu durumda hem toplum hem de aile çevresinin anlayış ve destekleriyle, kadının çalışma ortamının düzenlenmesi beklenmektedir.

5. Kadın-erkek eşitliğinin mücadelesinde Amerika'da, radikal olup, kadınların ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durabilmeleri amaçlanmış, kişilerin yeteneklerine veya bireyselliğine odaklanılarak yasal açıdan tamamen fırsat eşitliğinin sağlanması istenmiştir. Buna karşın Türkiye veya Japonya'da anneliğin korunması vurgulanmıştır. Japonya'daki hareketler, Amerika'dakine göre daha esnek ve yumuşak olmuştur. Neticesinde Japonya'da kadınların maaşlı işe katılmaları ve aile içinde görev paylaşımı konusu, batılı ülkeler gibi yürümemiştir. Türkiye'deki ise bazı tabakadaki kadınlarla sınırlı kalmıştır. Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi konusunda, eğitimsiz kesimdeki kadınların, aile ortamında kadın rollerini kızlara aktarmasında önemli bir rol oynamakta, dolayısıyla gelenek ve alışkanlıkların süregelmesine katkıda bulunmaktadır.

6. Ekonomi açısından gelişmiş ve artık post-modern toplumsal yapının olgunlaşmasına bağlı olarak, çocuk sayısının azalması ve insanların uzun ömürlü olması durumuyla karşı karşıya kalınacaktır. Bu durum, bir toplumda hedeflenen toplumsal menfaat elde edildiğinde, onun bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal bir sorun olduğu açıklanabilir.

6.1.2. Anket Uygulanmasından Elde Edilen Sonuçlar

Türkiye'nin Ankara'da, Japonya'nın ise Okayama ilinde bulunan araştırma grubunda yapılan alan araştırması sonucunda toplanan bulgular, yeniden ele alınıp değerlendirilmiş genel sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Türkiye'de çekirdek aile, Japonya'ya göre daha fazla görülmektedir. Bu durum, araştırmaya katılan tüm yaş gruplarında söz konusudur. Çalışmaya katılanlar ile onların anne ve babalarının aile yapıları karşılaştırıldığında her iki ülkede de geniş aile sayısı gittikçe azalmaktadır.

2. Her iki ülkede de, araştırmaya katılanlar ile onların anne ve babalarının aileleri karşılaştırıldığında, hane halkı sayısında azalma görülmektedir. Bu duruma, aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesi ve çocuk sayısının azalması sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca yalnız yaşayan insan sayısının Japonya'da Türkiye'ye göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Japonya'da tek kişilik yaşamın sebebi olarak bekarların ailesinden uzak bir yerde okuyor veya çalışıyor olmalarıyla birlikte yaşlıların eşinin vefat etmesi gösterilebilir.

3. Evlendikten sonra Türk kadınlarının daha çok kendi ailesine bağlı, Japon kadınlarının ise eşinin ailesine bağlı oldukları söylenebilir. Geniş ailede yaşayan kadınlara bakıldığında, Japonya'da Türkiye'ye göre daha çok eşinin ailesiyle beraber oturmakta olduğu görülmektedir. Yaşlı anne-baba bakımı konusunda elde edilen veriler incelendiğinde Türkler daha çok kendi ailesinin, Japonlar ise eşinin ailesinin bakımıyla ilgilenmektedir. Yaşlı bakımı konusunda Türkiye'de araştırmaya katılan kadınlar ve eşlerinin, Japonlarla karşılaştırıldığında her birinin daha çok kendi anne ve babalarıyla ilgilenmekte oldukları gözlemlenebilir.

4. Kadınların ilk evlenme ve ilk çocuk doğurma yaşlarına bakıldığında Türklerin, Japonlara göre daha genç yaşta evlenip çocuk sahibi oldukları söylenebilir. Araştırmaya katılan Türklerin bir kısmı, okumaya devam edememe sebebi olarak da erken yaşta evlenmeyi ya da çocuk bakımı nedeniyle zaman kalmamasını göstermektedir.

5. Çocuksuz aile konusunda araştırmaya katılanlardan Türkler, evlat edinmeyi, Japonlar ise evliliğini çocuksuz sürdürmeyi kabul etmektedirler.

Türkiye’de çocuk, Japonya’ya göre daha çok ailenin önemli bir parçası olduğu düşünülebilir. Neslin ve soyadın devamı için, aynı zamanda ebeveynlerin gelecek (yaşlılık) ile ilgili korkuları da çocuk evlat edinmede rol oynuyor olabilir. Japonya’da ise şu an çocuklara bakış açısının, açıkçası çocuklara verilen öneminin eskisine göre oldukça değişmiş olduğu söylenebilir,.

6. Araştırmaya katılan Türkler, evlenme kararı verirken en önemli faktör olarak, ortak noktanın bulunması, Japonlar ise aşk olmaları seçmektedir. Bunu takiben aileyi bağlayan en önemli faktör olarak her iki ülkede de sevgi ve saygı unsuru seçilmiştir; fakat Japonya’da Türkiye’ye göre seçme oranı daha yüksektir. Ayrıca her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların, çocuklarını yetiştirirken çocuklar tarafından sevmeyi ve çocuk yetiştirme tadını çıkarmayı umdukları saptanmıştır. Japonya’da bu sorularda da yine daha yüksek oranlar görülmektedir

7. Araştırmaya katılan kadınların öğrenim durumlarının, kendi anne ve babalarınınkinden daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan her iki ülkede de üniversite mezunlarının oranı en yüksek olmakla beraber Japonya’da (60 ve üstü haricinde) her yaş grubunda Türkiye’ye göre daha yüksek oranlar görülmektedir. Daha yüksek düzeyde okuma isteği incelendiğinde, Türk kadınlarının eğitimdeki eksikliklerinden dolayı eğitimlerine devam etmekte Japonlara göre daha istekli olduğu sonucu çıkartılabilir.

8. Araştırmaya katılanların anne ve babalarının öğrenim durumlarının, Türkiye’de en çok ilkokul mezunu, Japonya’da ise lise veya lise dengi bir okul mezunu olduğu görülmektedir. Buna göre Türkiye’de eğitimin, hızlı bir şekilde ilerlemiş olduğu söylenebilir.

9. Ev dışında ücretli bir işte çalışma konusunda, araştırmaya katılan Japonlar, Türklere göre daha fazla dışarıda çalışmakta ve memurluk (öğretmen vb) gibi güvenceli işlerle uğraşmaktadırlar. Çalışmaya katılan Türklerin ise birinci olarak memurluğu, ikinci olarak özel sektörü seçtikleri görülmektedir. Bunu takiben çalışmanın sebebi olarak heriki ülkede de en çok ev ekonomisine katkıda bulunmak olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca dışarıda çalışma konusunda Türklerin, Japonlara göre daha istekli olduğunu gözlenmektedir. Bu durum, mevki olarak yükselme isteğinin şu an Türklere, Japonlara oranla daha fazla olduğunu düşündürebilir.

10. Çalışıp kazanılan paranın, her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çoğu, kendisi tarafından idare edildiğini yazmış, ancak Türkiye’de eşi, anne veya babası tarafından idare edildiğini yazanların oranı, Japonlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu konuda Japonya’da Türkiye’ye göre daha çok bireyin ön planda olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum, ev ekonomisinin idaresinde gözlemlenen özelliğe dikkat çeker. Japonya’da erkeklerin ev ekonomisine karışmama durumu, toplumsal bir alışkanlık olarak nitelendirilebilir.

11. Çalışma konusunda aile ortamıyla ilgili sorularda her iki ülkede de araştırmaya katılan kadınların çoğu, ev dışında çalışmaları konusunda kendi ailelerinin anlayışlı ve destekçi bir tutum içerisinde olduğunu söylemektedir. Kendi kız çocuklarının ücretli bir işte çalışmaları da araştırmaya katılanların çoğu tarafından hoş karşılanmaktadır. Onların anne ve babalarının çoğu da kendi kızının dışarıda çalışmasına karşı çıkmamıştır. Ancak kadınlar da ücretli bir işte çalışmalı veya erkekler de ev işlerine yardım etmeli düşüncesine, Türkler Japonlara göre daha olumlu bakmakta ve Japonya’da kararsız cevabının artışı görülmektedir. Evli kadınların da çalışarak kendi paralarını kazanmaları konusunda Türklerin, Japonlara göre daha olumlu bir yapıya sahip oldukları gözlemlenmektedir.

12. Sosyo-ekonomik durum göstergesi olarak ele aldıkları cep telefonu ve bilgisayar bulunduran kişi sayısı her iki ülkede de aşağı yukarı aynıdır, ancak araba sahibi olanların sayısı Japonya’da Türkiye’ye göre daha fazladır.

13. Yaşlıların yaşam koşullarına ilişkin, Türkler, kendi çocuklarıyla beraber oturmayı tercih etmemelerine karşın kamusal sisteme de pek sıcak bakmamakta, Japonlar ise kendi çocuklarıyla beraber oturma konusunda kararsız olup kamusal sisteme Türklere göre daha sıcak bakmaktadırlar.

14. Tek kişilik yaşamın artması konusunda, araştırmaya katılan Türkler, Japonlara göre daha olumsuz bakmakta, Japonların ise daha olumlu bakmakla beraber kararsız da oldukları gözlemlenebilir. Tek kişilik yaşamın verdiği izlenim incelendiğinde Türkiye’de en çok “yalnızlık” seçilmiştir. Japonya’da ise en çok “yalnızlık” ile beraber “özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak” seçilmiş, “benlik ve aileye önem vermemek” nadiren seçilmiştir. Bu konuda Japonların Türklere göre daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Bu durum, Japonya’da yalnız yaşayanların

sayısının, Türkiye'ye göre daha fazla olmasıyla bağlantılı olabilir'

15. Tek kişilik yaşama bakış açısıyla ev dışında ücretli bir işte çalışma arasında bağlantı olup olmadığı incelendiğinde, Türkiye'de anlamlı bir ilişki olmadığı, Japonya'daysa anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre Türkiye'de tek kişilik yaşam anlayışı, dışarıda çalışan kadınlarda, çalışmayanlara göre daha olumludur. Buna karşın çalışanların oranındaki düşüklük nedeniyle anlamlı bir ilişki kurulamamış olabilir. Her iki ülkede de dışarıda çalışanların, meslekleriyle, tek kişilik yaşama bakış açısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

16. Tek kişilik yaşama bakış açısıyla, yaşlandığında kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine bakış açısı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde, Türkiye'de anlamlı bir ilişki olmadığı, Japonya'da ise anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Japonya'da kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine sıcak bakanların, tek kişilik yaşama olumsuz baktıkları, kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine sıcak bakmayanlarınsa tek kişilik yaşama olumlu baktıkları sonucuna varılmıştır. Ancak Türkiye'de kendi çocuğuyla aynı evde oturma fikrine sıcak bakmayanların oranının, bakanlarınkine göre daha yüksek olmasına karşın her iki grubun da tek kişilik yaşama olumsuz baktıkları görülmektedir.

17. İstatistiksel verilere göre kadınlar, erkeklere göre daha uzun yaşamaktadır. Ortalama yaşamın uzun olduğu, insanların evlenmemeyi veya evlense dahi hayatını çocuksuz sürdürmeyi tercih ettiği Japonya'da, kadınların tek kişilik hayat sürdürmesi Türkiye'ye göre daha ciddi bir sorun olabilir. Bu nedenle araştırmaya katılan Japonlar, tek kişilik yaşam konusunda Türklere göre daha olumlu bir bakış açısına sahip olmaya çalıştıkları, ancak tek kişilik yaşama olumsuz bakan Japon kadınların kendi çocuğuyla aynı evde oturma konusunda gerçekçi bir cevap vermiş oldukları düşünülebilir.

6.2. Öneriler: 21'inci Yüzyıl'a Doğru Ailelerin Geleceği

6.2.1. Türkiye için

Türkiye'nin coğrafya ile jeopolitik konumunun Avrupa'ya çok yakın olduğu için her zaman batılı ülkelerin olumsuz etkilerinden kaçınmaya çalıştığı, bu yüzden tepkisel bir tutumla karşıladığı düşünülmelidir. Bir toplumsal değişime karşı insanların tepki göstererek kendi değerlerini korumaya çalışmaları, doğal bir tutumdur. Ancak batılı aile yapısının kargaşa içinde çok karışık görülmesi, yeni aile modelinin aranmasında ortaya çıkan mücadele olarak da hesaba katılmalıdır. Bu doğrultuda şimdilik Türk toplumunda toplumsal değerlere göre halkın çoğunluğu tarafından kabul edilen aile modelinin, halkın dinamik hareketleriyle tekrar dönüşüme uğrayabileceği göz önünde tutulmalıdır.

Şimdilik bazı toplumlarda aile ilişkilerinin soğuk görünse de, kendi ailesine önem vermeyen insanlardan oluşan bir topluma pek rastlanmaz, sadece öncelik veya davranışlarda göreceli olarak farklılıklar görülebilir. Başta toplumsal değerler olmak üzere geleneksel alışkanlıklar, kültürel özellikler, vb. çeşitli etkenlerle etkilenmiş farklı görünüşler ortaya çıkabilir. Bu doğrultuda Türkiye'de de ileride birey, aileye karşı fazla sıcak davranmasa da, aileyi yaşamlarının merkezine koymaktan kaçınsa da, ailenin önemi değişmez ve kaybolmaz.

Aile konusu dahil, toplumsal değerlerin sağlam ve sağlıklı olması, bu değerlere inanılması veya iyimser bakış açısıyla algılanmasının genellikle toplumdaki insanların ruhsal huzuru için faydalı olduğu düşünülebilir. Ancak bu durumda kişiler, bazen var olan değerlere karşı kuşku veya şüphe duysalar da karşı çıkmak veya itiraz etmekte zorlanabilirler; bazen de o değerlere uymayan, aykırı düşünceye sahip olanlar, toplumsal baskıya maruz kalabilir, dışlanabilir veya yargılanabilirler. Bu durumda toplumdaki insanlar, toplumsal değerlere mümkün olduğu kadar itaatli olmaya veya toplumsal beklentileri yerine getirmeye çalışıyor olabilirler. Olumlu veya iyimser bakış açısı, insanları olumlu tarafa yönlendirebilir, yine de olumlu bakış açısının gölgesinde kalan sorunların da olabileceği unutulmamalıdır. Buna ilave olarak iki farklı toplum karşılaştırılırken, bunlardan birinin yalnızca olumlu, diğerinin ise yalnızca olumsuz yanlarına bakmak, olumlu yanları ön plana çıkartılan toplumdaki sorunların görmezden gelinmesine yol açabilir.

Türkiye'de, son zamanlarda, aile yapısı resmi araştırmaların, aile

yerine haneye odaklanarak yapılmış olduğu görülebilir. Türk ailesi de gittikçe eski kategoride kavranamayabilir veya nitelikte daha ayrıntılı bir şekilde yapılacak araştırmalara ihtiyaç vardır. Hane sözcüğünün, birer vergi matrahı teşkil eden birim olduğuna göre, hanehalkı sözcüğünde, vergi toplama konusu dahilinde, bireyin ön planda olduğu düşünülebilir. Bütün bunlar gözden geçirdiğinde, ailenin çıkış noktasının, evlilik ilişkisi veya kan bağı ilişkisiyle bireyin nasıl bir haneyi kurabildiği bakış açısıyla algılanması tavsiye edilebilir.

Türkiye’de de piyasa ekonomisi gittikçe önem kazanmaktadır. Piyasa ekonomisi yaygınlaştıkça ev harcamaları da artar. Ev ekonomisinde geçim sıkıntısı olduğu takdirde işsiz veya geliri az olan erkeklerin, görevini yerine getirememesi, yani ailesini geçindirememesi durumunda, erkek egemenliği değeri nedeniyle psikolojik açıdan sıkıntı yaratabilir. Bu durum, bazen aile içi şiddete neden olabilir. Başka bir deyişle erkekler, şiddet yoluyla aileyi susturmaya çalışabilir. Aile içi sorunlar, yalnızca sosyo-ekonomik açıdan söz konusu olmasa da sosyo-ekonomik politikalar, örneğin istihdam yaratılması gibi politikalar üretme noktasında hükümetin hızla harekete geçmesi gerekmektedir. Böyle bir açıklama ile, erkek egemenliğini savunanlara bu sistemin zayıf bir noktası gösterilmiş olabilir. Ayrıca piyasa ekonomisi sisteminin, aile denilen bir kurum halinden daha çok bireyi hedef aldığı göz önünde tutulması gerekebilir

Türkiye’de de evlilik ile kan bağı ilişkisi söz konusudur ve çekirdek aile, temel ve ideal bir aile modelidir. Türklerin, kendilerini bu aile modeline uydurmaya çalıştıkları ve ailede çocuk olması gerektiği düşündükleri gözlemlenebilir. Bunu takiben Türkiye’de kadınların ev kadını olmasının yaygın olduğu ve bu durumun toplum tarafından olumlu değerlendirildiği gözlemlenebilir. Bu durumlar, bir toplumsal değer yargısı doğrultusunda gerçekleştirildiğine göre saygılı karşılanması gerekir. Yine de kadınların iş yaşamına katılmalarının bu değer yargısıyla sınırlanmamalıdır. Ayrıca bu durumun olumsuz yanı olarak, evde kapalı bazı kadınların okur-yazarlık durumunun hala sorunlu olması, yani kadınların okuma yazma gereksinimini yeterince karşılayamaması durumu görülebilir.

Türkiye’de eğitim ile ilgili sorunlar, özellikle daha çok kadınlarda görülen fırsat eşitsizliği, bütün çabalara rağmen kısmen çözülmemiştir. Kızların okumayı küçük yaşta bırakmaları, küçük yaşta evlenmelerine yol

açabilir. Bu durum, kadınların okuma bırakma sebebinde görülebilir. Bilgi toplumuna geçilmesi ve meydana gelecek toplumsal dönüşüm ile bireyin ön planda olmaya başlaması durumunda, eğitimsiz kadınlar yeni bilgileri takip etmekte veya kendi ayakları üzerinde durabilme fırsatı sağlanmasında güçlük çekebilirler. Bu sonuç, hem eğitimsiz kadınları güç bir duruma bırakabilir, hem de uzun vadede toplumsal menfaat açısından kayba yol açabilir.

Türkiye’de gözlemlenen diğer bir sosyo-ekonomik eşitsizlik sorunu olarak bölgeler arasındaki farklılık gösterilebilir. Toplumsal cinsiyet rollerine dair sorunlarla birlikte bölgeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan aile sorunları da ciddiye alınması gerekebilir. Sosyo-ekonomik sistemden toplumsal değerler veya kültürel özelliklere kadar uzanan olumsuzlukları kaldırması beklenir. Özellikle aile yapısı konusunda bölgesel gelenek ve alışkanlıkların saygıyla karşılanması gerekiyor olsa da, bunlardan bazılarının artık çağdaş toplumun gelişimi doğrultusuna uygun olmadığı görülebilir. Buna ilaveten kadınlara karşı işlenen töre ve namus cinayetlerinin toplum tarafından çözülmemesi, bir gerçek olarak ortadadır. İnsanların toplumsal dönüşüme kendilerini uydurup eski sistem veya alışkanlıklardan sıyrılmasıdır.

Türkiye’de aile sorunlarında bölgeler, mekan veya toplumsal tabakaya göre bu tür farklılıklar sıkça görüldüğü için çözüm araştırmasının bütün Türkiye çapında genel veya ortalama olarak yapılması kolay olmayabilir. Yine de bu durum yüzünden farklı mekandaki farklı aile sorunlarının birbiriyle örtüşme ihtimaline de dikkat edilmelidir. Türkiye’de şu anda yaygın olan aile yapısının sadece olumlu yönü vurgulanarak, geleneksel değerleri korumak adına içinde var olan sorunların sürmesine yol açılmamalıdır. Bunu gerçekleştirmenin bir yolu olarak, yoksul bölgelerde modern eğitimin öneminin sabırlı ve devamlı bir şekilde tekrar tekrar vurgulanmalıdır. Modern eğitimle demokratikleşmiş bir toplum adına toplumdaki refahın bireyin yetenek veya gayretlerine göre paylaşılması beklenir.

Türkiye’de nüfus piramidi, doğurgan ile kısa ömürlü bir toplumdaki az doğum ile uzun ömürlü topluma dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Şimdilik Türklerin geç evlenme veya hiç evlenmemeleri durumunun yaygın olmamasına karşın, çocuk sayısının azalma eğilimiyle birlikte yaşlı nüfus oranının artması görülebilir. Ortalama hanehalkı sayısının azalma eğilimi de görülebilir. Bölgeler arasındaki farklılık hesaba katıldığında büyük kentlerde

veya kırsal kesimlerde hanehalkı sayısı daha az olabilir. Bu eğilimin, bir hanedeki birey sayısının azalmasıyla birlikte, tek kişilik hanenin artmasının, özellikle yaşlıların tek kişilik yaşamı ile bağlantılı olduğu gözden kaçmamalıdır. Toplumsal sorunların çözümünde, bir toplumda nüfusun çoğunluğunun yaşadığı sorun veya ortaya yeni çıkan sorunların ön planda olması gerektiği düşünülebilir. Bu doğrultuda modern veya post-modern toplumların karşılaştıkları ve karşılaşacakları sorunların da gözden geçirilmesi faydalı olabilir.

Türkiye de ekonomik gelişmeyi gerçekleştirdiği takdirde orta yaşlı veya yaşlı nüfusun genç nüfusa göre daha fazla olan bir topluma geçecek, bunu göz önünde tutması gerekir. İşte o zaman geniş yelpazede kadınların işgücüne ihtiyaç duyulabilir. Olgunlaşmış, yaşlı insan nüfusunun hakim olduğu bir toplum, canlı olmasa da onun yerine farklı bir güzellik kazanmış olacağı umuduyla, bu durumdan kaçınmaktansa bunu bilip kabul etmelidir. Manevi veya özellikle maddi açıdan, örneğin sosyal sigortalara hazır olmalıdır. Bunun bir kaynağı olarak kadınların çalışma imkanı sağlanmalıdır. Bu doğrultuda Türk ailesi'nde zamanla modern aile niteliklerinin benimsenmiş gibi, sorunlarla karşı karşıya gelerek kendine özgü yeni aile modelinin aranması beklenir.

6.2.2. Japonya için

Japon ailesinde ev işleri ve çocuğa bakma konusu, hala yalnız kadınların görevi olarak algılanmaktadır. Bu nedenle günümüz Japon kadınları, yasal veya toplumsal alandaki kadın-erkek eşitliğine karşın, aile içinde ev işleriyle çocuk bakımı konusunda kadınlara yüklenen ağır yük nedeniyle çelişki içerisinde. Bu durumun son zamanlarda çalışma hayatını bırakmak istemeyen Japon kadınlarında evlenmekte tereddüt etmelerine, evlenseler de hem iş yerindeki hem de aile içindeki yoğun iş temposu arasında mekik dokumalarına yol açtığı tekrar hatırlatılmalıdır. Japonya'da gözlemlenen bu duruma dair, Amerika'da 1970'li yıllarda benzer sorunların yaşanmış olduğu belirlenmekte fayda vardır ve Japonya, durumun düzeltilmesine çalışılmalıdır.

Günümüz Japonyası'nda aile kavramı, artık eskisine göre daha esnek bir yapıdadır. Azınlık olsa da, çocuk yapmayı düşünmeyenler veya

soyadlarını değiştirmek istemediği için nüfus kaydına kaydettirmeden kendi kararıyla evlilik hayatını sürdürenler de görölmektedir. Bu durumlar, eski toplumsal değerlere göre bencillik gibi görölse de, Japonların, genel olarak evlenme konusunda eskisine göre daha özgür düşünmektedirler. Aslında “koruma” veya “himaye” sözlerinin aynı zamanda “itaatli” olma beklentisini de kapsar. Eskiden güçlü ve koruyucu olan aile reisinin idaresi altında, aile üyelerinin itaatli ve sabırlı olup uyumlu içinde yaşadıkları takdirde o aile, ideal bir yapıya sahip idi. Japon kadınlarının, koruma altında ikinci planda kalmalarını inkar ettiklerine göre, artık kendi ayakları üzerinde durmaları durumuyla karşı karşıya kalmak zorunda olduğu anlaşılmalıdır.

Japonya, olağanüstü düzeyde uzun ömürlü bir topluma doğru gitmektedir. Yaşlılar için yeni sosyal sigorta sistemi yaratılmış ve bakım sistemi kurulmuş olsa da, genel olarak kalite açısından henüz yetersiz kalmaktadır. Bakım hizmetinin daha kaliteli ve kullanışlı olması beklenmektedir. Maddi açıdan sıkıntı yaşanmaması için sigortanın kaynak konusunun, daha düzgün bir sisteme oturtulup idare edilmesi gerekir. Aynı zamanda piyasa ekonomisi ne kadar gelişse de onun yaşlılara yönelik bakım hizmetleri ve bu hizmetleri yürüten personel, manevi açıdan, ailenin yerini tutamamaktadır. Yaşlılar da kendilerine iyi bakarak topluma veya aileye yük olmaksızın topluma ve çevresine katkıda bulunmalıdırlar. Bu doğrultuda yaşlıların gençlerle bir arada yaşayabildikleri bir toplum gerçekleştirilebilir.

Çocuk sayısının azalmasını durdurup nüfus dağılımını sağlıklı bir şekilde kavuşturmak için gayret gösterilmelidir. Çocuğun, her zaman gelecek için umut kaynağı olduğu tekrar düşünölmelidir. Bir çiftin, rahat ve güven içinde çocuk sahibi olabilmesi için, toplum tarafından maddi ve manevi açıdan desteklenmelidir. Evlenme konusunda ekonomik durumun önemli bir etken olduğu göröldüğüne göre, doğum yapan aileyi ödüllendirmek,vb. gibi geçici bir şekilde aile ekonomisine katkı sağlamaktansa gençlerin istihdam konusunun garantili bir hale getirilip düzeltilmesi gerekmektedir. Kadınların çalışması konusunda aile veya çevrelerinin, özellikle eşlerinin anlayış ve desteklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Japonlarda aileye önem verenlerin oranının, oldukça yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ne kadar bireyselleşme tavrırları görölse de insanlar aileye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultuda Japon toplumu, yeni aile modeli arayışı yolundadır. Japonya’da artık kalıplaşmış aile

ile evlilik düşüncesine aykırı olan, yeni evlilik tarzı veya kategoriye sokmakta zorlanılacak yeni aile modelinin kabul edilmesi beklenmektedir. Bunun, gerekli yasaların çıkarılması, sistemin düzenlenmesi ve ilgili kurumların oluşturulması,vb. gibi çabalarla çözüme kavuşturulabileceği göz önünde tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, Hamit, Ceylan, Ali, Saka, Günay ve Ertem, Melikşah. (2005).
Diyarbakır'da Erken Yaş Evlilikleri. Aile ve Toplum, Ocak-Mart 2005, Yıl:7, Cilt:2, Sayı:8. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.115-120.
- Alpat, Sebahattin. (1991). **Türkiye'de Genel Nüfus Sayımlarından Elde Olunan Demografik Veriler.** Aile Yazıları 6, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.113-133. (Asıl makalenin yayım tarihi, 1968).
- Amano Ikuo. (1992). **Gakureki no shakai-shi: Kyouiku to Nihon no kindai (ğrenim Durumunun Sosyal Tarihi: Eğitim ile Japonya'nın Modern ağı).** Tokyo: Shinchou-sha.
- Aoki Tamotsu. (1999). **"Nihon Bunka-ron" no henyou: Sengo Nihon no bunka to identity (Japon Kültürü Mantığı'nın Değişimi: II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Kültürü ve Kimliği).** Tokyo: Chuoukouron-sha.
- Arai Masami. (2001). **Toruko kingendai-shi: İslam-kokka kara kokumin-kokka e (Türkiye'nin Modern ve ağdaş Tarihi: İslami Bir lkeden Milli Bir lkeye).** Tokyo: Misuzu-shobou.
- Arat, Yeşim. (1990). **Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri.** Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, İstanbul: İletifim Yayınları, s.89-101.
- Aries, Philippe. (1980). **L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien regime.** (ev. Sugiyama Mitsunobu ve Sugiyama Emiko), Tokyo: Misuzu-shobou. (Eserin orijinali 1960'da yayımlandı).
- Asena, Duygu. (1987). **Kadının Adı Yok.** İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Aşa, Emel. (1992). **1869-1923 yılları Arasında Yayınlanan Türk Kadın ve Aile Dergileri.** Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.966-978.
- Bağlı, Mazhar ve Sever, Aysan.(2005).**Tabulaştırılan / Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat.** Aile ve Toplum, Ocak-Mart 2005 Yıl7, Cilt:2, Sayı:8., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.9-21.
- Banguoğlu, Tahsin. (1991). **Türklerde Aile.** Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.359-363. (Asıl makalenin yayım yılı, 1985).

- Baykurt, Fakir.(1961). **Onuncu Köy**.İstanbul:Adam Yayıncılık ve Matbaacılık.
- Benedict, Ruth Fulton, (2005). **Kiku to katana: Nihon-bunka no kata (Krizantem ve Kılıç: Japon Kültürü Kalıbı**. (Çev. Hasegawa Matsuji), Tokyo: Koudan-sha. (Eserin orijinali 1946'da, Japonya'da ise ilk defa 1948'de yayımlandı).
- Berkes, Niyazi.(1975). **Türk Düşününde Batı Sorunu**.Ankara:Bilgi Yayınevi.
- Berksan, Samira. (1991). **Türkiye'de Evliliğin Yapısı ve Bu Yapının Doğurganlık Üzerindeki Etkileri**. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.193-212.
- Bulut, Işıl. (1991). **Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma**. Aile Yazıları 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.197-228. (Asıl makalenin yayım yılı, 1983).
- Çağatay, Tahir. (1991). **Nüfus Sosyolojisi Meseleleri**. Aile Yazıları 6, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.1-46. (Asıl makalenin yayım yılı, 1962).
- Çakır, Serpil. (1992). **Meşrutiyet Devri Kadınların Aile Arayışı**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.238-251.
- Çakır, Serpil. (1992). **XX Yüzyılın Başında Kadın ve Aile Dernekleri ve Nizam- nameleri**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.988-1012.
- Demirel, Ömer, Gürbüz, Adnan ve Tuş, Muhiddin. (1992). **Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.97-161.
- Dentsuu-Souken & Japan Research Center. (2004). **Sekai 60-kakoku kachi-kan data-book (Dünyada 60 ülkelerde Topumsal Değerler Veri Kitabı**. Tokyo: Doyou-kan.
- Doğan, İsmail. (2000). **Akıllı Küçük**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İsmail. (2003). **Bizde Kadın: Ahmet Cevat'ın Aynı Adı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Doğan, İsmail. (1997). **Değişen Türkiye'de Bilim ve Kültür**. Ankara: İmaj

Yayınevi.

- Doğan, İsmail. (2009). **Dünden Bugüne Türk Ailesi**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınevi.
- Doğan, İsmail. (2004). **Hülya Avşar ve Bütün Kadınlar**. Eylül ve Bursa: Kent Sosyolojisi Denemeleri, İstanbul: Gendaş A.Ş.,s.202-209.
- Doğan, İsmail. (1998). **İletişim ve Yabancılaşma: Yazılı Kültürümüzde İlkler**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İsmail. (2001). **Osmanlı Ailesi: Sosyolojik Bir Yaklaşım**, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Doğan, İsmail. (2008). **Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, İsmail. (1991). **Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi**. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Doğan, İsmail. (1992). **Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.176-198.
- Doi Takeo. (1951). **“Amae” no kouzou (“Amae” A natomisi)**. Tokyo: Koubun-do.
- Durkheim, Emile. (2004). **Ahlak Eğitimi 1902-1903** (Çev. Adanır, Oğuz), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları. (Eserin orijinali, Türkiye’de ilk defa 1938’de yayımlandı).
- Erdentuğ, Nermin. (1991). **Yeryüzünde İnsan Topluluklarında “Başlık”**. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.307-317. (Asıl makalenin yayım yılı, 1974).
- Eröz, Mehmet. (1991). **Türk Ailesi**. Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.225-247. (Asıl makalenin yayım yılı, 1977).
- Faraç, Mehmet. (2004). **Töre Kısıncısında Kadın**. İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. (1991). **Türkiye’de Aile İktimaiyatı**. Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.1-26. (Asıl makalenin yayım yılı, 1936).
- Fromm, Erich. (1951). **Özgürlükten Kaçış**. (Çev. Hidaka Rokuro). Tokyo: Sougen-sha, (Eserin orijinali 1941’de yayımlandı).
- Fukae Masako. (1991). **Kazoku-tte nandarou? (Aile Nedir?)**, Tokyo: Akashi-shoten.
- Gök, Fatma. (1990). **Türkiye’de Eğitim ve Kadınlar**. 1980’ler Türkiye’sinde

- Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları, s.165-181.
- Ziya Gökalp. (1992). **Aile Ahlakı (Türk Ailesinin Değişmesi ve Etkilenme Alanları)**. Sosyo-Kültürel Değişime Sürecinde Türk Ailesi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.1080-1098 (Asıl makalenin yayım yılı, 1917).
- Gökçe, Birsen. (1991). **Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme**. Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.205-224. (Asıl makalenin yayım yılı, 1976).
- Göyünç, Nejat. (1991). **"Hane" Deyimi Hakkında**. Ankara: Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.121-132. (Asıl makalenin yayım yılı, 1970)
- İkeoka Yoshitaka. (2003). **Sengo kazoku shakai-gaku no seiritsu to kazoku-chousa (Savaş Sonrası Aile Sosyolojisi'nin Oluşumu ile Aile Araştırması)**. Yıllık Sosyal Bilgiler Temel Araştırmaları, Sayı: 2., s.61-77. Tokyo: Harvest-sha.
- Imamoto Shuuji. (1998). **Kiku to katana no benshou-hou: Hihan-riron no houhou ni yoru Nihonjin-ron no kokoromi (Krizantem ve Kılıç ile Eytişim: Eleştirel Bakış Yöntemiyle Yapılan Japon Mantığı Üzerinde Bir Deneme)**. Tokyo: Hokki-shuppan.
- İwakami Mami. (2003). **Kazoku: Life-course to gender de yomu (Aile: Hayat Akışı ve Toplumsal Cinsiyet ile Kavranmak)**.Tokyo: Yuuhikaku.
- Japonya Başbakanlığı. (1996 / 2006). **Kokumin seikatsu hakusho (Ulusal Halk Yaşam Raporu)**. Tokyo: Jijikakuhou-sha.
- Japonya Sağlık ve Çalışma Bakanlığı. (2005). **Josei roudou-hakusho: Hataraku josei no jitsujou (Kadınların Çalışma Raporu: Çalışan Kadınların Gerçek Durumları)**. Tokyo: 21-seiki shokugyou-zaidan.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (2000). **Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem ve Kansu, Aykut. (1991). **Cinsiyet Rollerinin Sosyalleşmesi ve Aile Dinamiği: Kuşaklararası Bir Karşılaştırma**. Aile Yazıları 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.79-93. (Asıl makalenin yayım yılı, 1977).
- Kandiyoti, Deniz. (1997). **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**. İstanbul: Metis Yayınları.

- Kandiyoti, Deniz ve Saktanber, Ayşe. (2003). **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, Ramazan. (1997). **Türk Romanında Köy**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kariya Takehiko. (1995). **Taishuu kyouiku shakai no yukue (Halk Çoğunluğunun Eğitilmiş Toplumun Gideceği)**. Tokyo: Chuoukouron-sha.
- Kawai Hayao. (1980). **Kazoku-kankei o kangaeru (Aile İlişisini Düşünmek)**. Tokyo:Koudan-sha.
- Kawashima Takeyoshi. (2000). **Nihon-shakai no kazoku-teki kousei (Japon Toplumunun Ailesel Yapıları)**. Tokyo: İwanami-shoten. (Eserin orijinali 1950’de yayımlandı).
- Kemal, Namık. (1992). “**Aile**”, İbret, nu. 56, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.1017-1019 (Asıl makalenin yayım yılı, 20 Kasım 1872).
- Kitazawa Kazutoshi. (2000). “**Kenkou**” no Nihon-shi (Sağlık Üzerine Japon Tarihi). Tokyo: Heibon-sha.
- Kouno Shigemi. (2007). **Jinkou-gaku eno shoutai (Demografi’ye Davet)**. Tokyo: Chuoukouron-sha.
- Koyama Takashi. (1960). **Gendai-kazoku no kenkyuu: Jittai to chousei (Çağdaş Aile Araştırması: Gerçek ve Kontrol)**. Tokyo: Koubun-do.
- Kuki Shuuzo. (1979). “**İki**” no kouzou (“İki” Yapısı). Tokyo: İwanami-shoten (Eserin orijinali 1930’da yayımlandı).
- Kurt, Abdurahman. (1992). **Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri**, Sosyo-Kültürel Sürecinde Türk Ailesi 2, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.548-567.
- Kusunoki Potosu. (2004). **Undewa ikenai! (Doğurmamalı!)**. Tokyo: Shinchou-sha.
- Mardin, Şerif. (1983). **Din ve İdeoloji**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meguro Yoriko. (1987). **Kojin-ka suru kazoku (Bireyselleşen Aile)**. Tokyo: Keisou-shobou.
- Meriç Yazan, Umid. (1991). **İleri Endüstri Toplumlarda Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma**. Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.457-475. (Asıl makalenin yayım yılı, 1989)
- Minoura Yasuko. (1990). **Bunka no naka no kodomo (Kültür İçindeki Çocuk)**. Tokyo: Tokyo Üniversitesi shuppan-kai.
- Minoura Yasuko. (1999). **Field work no gihou to jissai: Micro ethnography nyuumon (Alan Araştırmasında Teknik ile Pratik:**

- Mikro Esnografiye Giriş.** Tokyo: Minerva-shobou.
- Mita Munesuke. (2006). **Shakai-gaku nyumon: Ningen to shakai no mirai (Sosyolojiye Giriş: İnsan ve Toplumun Gelecekleri).** Tokyo: İwanami-shoten.
- Mito Yuuko. (2005). **Teikoku-hassha: Nihon no tetsudou wa naze sekai de mottomo seikaku nanoka? (Tam Zamanında Kalkış: Japon Demiryolu, Neden Dünyada En İyisi?),** Tokyo: Shinchou-sha.
- Miura Atsushi. (2005). **Karyuu-shakai: Aratana kaisou-shuudan no shutsugen (Alt Tabaka Toplumunu: Yeni Tabakalaşmış Grubun Ortaya Çıkması).** Tokyo: Koubun-sha.
- Miyamoto Michiko.(2002). **Wakamono ga “Shakai-teki jakusha” ni tenrakusuru (Gençler “Toplumda Zayıf Konum” a Düşecekler).** Tokyo: Yousen-sha.
- Mori Tadahiko.(2005). **“Kiku to katana” sai-hakken (“Krizantem ve Kılıç”ı Yeniden Keşfetme.** Tokyo: Tokyo Tosho shuppan-kai.
- Murakami Haruki. (1992). **Murakami Asahi-Dou “Hi hoo!”.** Tokyo: Shinchou-sha.
- Murakami İkuo. (2003). **Çocuk Kültüründe Boş Zaman Olugusunu Belirleyen Toplumsal Değerler: Türk Kültürü ve Japon Kültürü Arasında Bir Karşılaştırma.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Naitou Masanori. (1996). **Allah no Europe: İmin to İslam-fukkou (Allah’ın Avrupası: Göçmenler ve İslam’ın Yeniden Canlanması).** Tokyo: Tokyo Üniversitesi shuppan-kai.
- Nakane Chie. (1967). **Tate-shakai no ningen-kankei: Tanitsu-shakai no riron (Dikey Toplumdaki İnsan İlişkisi: Homojen Bir Toplumun Kuramı).** Tokyo: Koudan-sha.
- Nakayama Noriko.(1999). **İslam no sei to zoku: Toruko nouson josei no minzoku-shi (İslam’da Cinsiyet ve Dünya: Türkiye’de Çiftçi Kadınlarının Etnolojisi).** Tokyo: Akademia shuppan-kai.
- NHK housou bunka kenkyuu-sho (NHK Yayım Kültürü Araştırma Merkezi). (2000). **Gendai Nihonjin no ishiki kouzou (Çağdaş Japonların Bilinçaltı Yapısı).** Tokyo: NHK.
- NHK housou bunka kenkyuu-sho (NHK Yayım Kültürü Araştırma Merkezi). (2003). **Chuugaku-sei, koukou-sei no seikatsu to ishiki chousa:**

- Tanoshii ima to fu-tashikana mirai (Ortaokul, Lise Öğrencilerinin Gündüz Yaşamı ve Bilincini Araştırmak: Eğlenceli Günler ve Belirsiz Gelecekler).** Tokyo: NHK.
- Nitto Hiroyuki ve Shiozaki Junichi. (2001). **Kawariyuku Nihon-jin (Değişmekte Olan Japonlar).** Tokyo: Nomura sougou kenkyuu-sho (Nomura Birleşik Enstitüsü).
- Ochiai Emiko. (1989). **Kindai kazoku to Feminizm (Modern Aile ve Feminizm).** Tokyo: Keisou-shobou.
- Ochiai Emiko. (1995, Haziran). **Kindai kazoku no magari-kado (1) (Modern Ailenin Dönüş Noktası(1)). Kokusai Nihon-bunka kenkyuu center kiyou (Uluslararası Japon Kültürü Araştırma Merkezi Bülteni)** Cilt:12., s.89-100.
- Ochiai Emiko.(1994). **21-seiki kazoku e: Kazoku no sengo-taisei no mi-kata koe-kata (21'inci Yüzyıl Ailesi'ne: Ailenin Savaştan Sonraki Sistemine Bakış Açısı ve Geçiş Yolu).** Tokyo: Yuuhikaku.
- Ooe Kenzaburo. (1995). **Aimaina Nihon no watashi (Belirsiz Japonya İle Ben.** Tokyo: Iwanami-shoten.
- Okamoto Shinya. (2002). **-Shin-Nihonjin- kakumei: İma Nihon de okitsutsuaru Renaissance (-Yeni Japon- Devrimi: Şuanki Japonya'da Ortaya Çıkan Rönesans).** Tokyo: Koudan-sha.
- Ortaylı, İlber. (1992). **Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şeriat ve Örf, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.456-467.**
- Ortaylı, İlber. (2000). **Osmanlı Toplumunda Aile.** İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Ökten, Şevket. (2006). **GAP Bölgesi'nin Sosyo-Kültürel ve Yapısal Özelliklerinin Aile Yapısına Etkileri.** Aile ve Toplum, Ocak-Şubat-Mart 2006, Yıl:8, Cilt:3, Sayı 9., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.23-34.
- Özen, Sevinç. (1991). **Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar.** Aile Yazıları 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.399-410. (Asıl makalenin yayım yılı, 1987).
- Özsoy, Ali Erman, Koç, İsmet ve Toros, Aykut. (1993). **Türkiye'de Cinsiyet Oranlarının Belirlenmesi.** Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt:15.,s.89-109.
- Parsons, Talcott ve F. Bales, Robert. (1981). **Aile: Çekirdek aile ile**

- Çocukların Toplumsallaşması.** (Çev. Sadao Hashizume ve diğerleri) Tokyo: Reimei-shobou.(Eserin orijinali 1956'da yayımlandı).
- Reischauer, Edwin O., **The Japanese.** (2001) (Çev. Kunihiro Masao) Tokyo: Kodan-sha. (Eserin orijinali 1977'de, Japonya'da ise ilk defa 1979'da yayımlandı).
- Saitou Minako. (2003). **Modern girl-ron (Modern Kız Teorisi).** Tokyo: Bungeishunjuu-sha.
- Sakaoğlu, Necdet. (1992). **Medeniyet Değişmeleri Çerçevesinde Türklerde Ailede Eğitim.** Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.355-374.
- Saktanber, Ayşe. (1990). **Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne.** Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları, s.195-215.
- Seager, Joni. (2005). **The Atlas of Women: An Economic, Social and Political Survey.** (Çev. Hara Tamiko ve Kimura Kuniko) Tokyo: Akashi-shoten.
- Segawa Kiyoko. (1957). **Kekkon oboe-gaki (Evliliğin Muhtırası).** Tokyo: Koudan-sha.
- Sekiguchi Hiroko, Fukuto Sanae, Nagashima Atsuko, Hayakawa Noriyo ve Asano Fumie. (2000). **Kazoku to kekkon no rekishi (Aile ve Evlilik Tarihi).** Tokyo: Shinwa-sha.
- Shiba Ryoutarou ve Keene, Donald Lawrence. (2003). **Nihonjin to Nihon-bunka (Japon ile Japon Kültürü).** Tokyo: Chuoukouron-sha.
- Suzuki Atsuko. (1997). **Sei-yakuwari: Hikaku-bunka no shiten kara (Cinsiyete Göre Görev Paylaşımı: Karşılaştırmalı Bakış Açısından).** Tokyo: Kakiuchi-shuppan.
- Suzuki Rieko. (2000). **Chou-syoushi-ka: Kiki ni tatsu Nihon-shakai (Olağanüstü Düzeyde Çocuk Sayısının Azalması: Buhran Durumundaki Japon Toplumunu).** Tokyo: Shûuei-sha.
- Takahashi Touru. (2003). **Nihon-jin no kachi-kan sekai ranking (Japonların Değerleri Dünyada Sıralanması).** Tokyo: Chuoukouron-sha.
- Takane Masaaki. (1979). **Souzou no houhou-gaku (Yaratıcılık Yöntemi).** Tokyo: Koudan-sha.
- Takeuchi You. (1995). **Nihon no meritocracy: Kouzou to shinsei**

- (**Japonya’da Meritokrasi: Yapısı ve Zihniyeti**). Tokyo: Tokyo Üniversitesi Yayınları.
- Takeuchi You. (1997). **Risshin-shusse shugi: Kindai-Nihon no roman to yokubou (Kendi Çabasıyla Yükselişi: Modern Çağ Japonların Romanı ve Hırsı)**. Tokyo: NHK.
- Takeyama Michio.(1976). **Burma no tategoto (Birmanya’nın Çengi)**. Tokyo: Kaisei-sha. (Eserin orijinali 1948’de yayımlandı).
- Takumi Masane. (1997). **Kaku-kazoku kara tan-kazoku e (Çekirdek Aile’den Tek Kişilik Aile’ye)**. Tokyo: Maruzen-shoten.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). **Ülke Raporları: Yerinde Bilgi edinme Projesi**. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1997). **21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)**. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2006). **TBMM Araştırma Komisyonu Raporu**. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. (2004). **İstatistiklerle Kadının Durumu 2004**. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü / Türkiye İstatistik Kurumu. (2006). **Aile Yapısı Araştırması 2006**. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. **İstatistik Göstergeler 1923-2007**. Ankara.
- Tekeli, Şirin ve diğerleri. (1990). **Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Terada Ayano. (2003). **20-dai zenhan mikon josei no life-course to kekkon-kan ni kansuru chousa (20’ yaşlarda Bekar Kızların Hayat Akışı ile Evliliğe Bakış Açısı)**. Yayımlanmamış Lisans Tezi, Mie Üniversitesi İnsan Gelişimi Bilimleri.
- Timur, Serim. (1972). **Türkiye’de Aile Yapısı**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Topçuoğlu, Hamide. (1991). **Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri**. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.329-345. (Asıl makalenin yayım yılı, 1977).
- Toprak, Zafer. (1992). **II. Meşrutiyet Döneminde Devlet, Aile ve Feminizm**. Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.228-237.

- Tsuboi Sakae. (2006). **24 no hitomi (Yirmi Dört Tane Gözbebek)**. Tokyo: Shinchou-sha. (Eserin orijinali 1952'de yayımlandı).
- Tsuneyoshi Ryouko ve Boocock, Sarane Spence. (1997). **Ikuji no kokusai-hikaku: Kodomo to shakai to oya-tachi (Çocuk Yetiştirme ve Uluslararası Karşılaştırma: Çocuk, Toplum ve Anne-Babalar)**. Tokyo: NHK.
- Tufan, İsmail.(2005).**Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu 2007**.Antalya:Geo Yay.
- Turhan, Mümtaz. (2002). **Kültür Değişimleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik**. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Turan, Refik. (1992). **Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.82-91.
- Türk Dil Kurumu. (2005). **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uchida Tatsuru. (2002). **Nenagara manaberu kouzou-shugi (Uzanarak Öğrenilebilen Yapısal Kuram)**. Tokyo: Bungeishunjuu-sha.
- Ueno Chizuko.(1990). **Kafuchou-sei to shihon-sei (Aile Reisi Otoriterliği ile Kapitalizm)**. Tokyo: İwanami-shoten.
- Ueno Chizuko. (1986). **Onna to iu kairaku (Kadın Olmanın Sevinci)**. Tokyo: Keisou-shobou.
- Ueno Chizuko. (1988). **Kadınlık Oynaması**. Tokyo: Gakuyu-shobou.
- Ueno Chizuko. (1994). **Kindai kazoku no seiritsu to shuuen (Modern Ailenin Oluşumu ve Sona Erişi)**. Tokyo: İwanami-shoten.
- Ueno Chizuko. (2005). **Oiru junbi: Kaigo suru koto sareru koto (Yaşlanmaya Hazırlık: Yaşlılara Bakma ve Bakılma)**. Tokyo: Gakuyu- shobou.
- Ueno Ryou.(1978). **Warera no jidai no Peter-Pan(Çağımızdaki Peter-Pan)**. Tokyo: Shoubun-sha.
- Ulusoy, Mehir. (1986). **Sahip Olunan Çocuğun Cinsiyetinin Doğurganlığa Etkisi**. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt: 8., s.37-44.
- Ulusoy, Mehir ve Tunçbilek, Ergül. (1991). **Türkiye'de Akraba Evlilikleri ve Çocuk Ölümüne Etkisi**. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.509-529. (Asıl makalenin yayım yılı, 1987).
- Ünalın, Turgay. **Türkiye'de Cinsiyet Tercihler**. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfusbilimi Dergisi Cilt:15.,s.23-32.

- Van Wolferen, Karel. (1994). **The Enigma of Japanese Power**. (Çev. Shinohara Masaru) Tokyo: Hayakawa-shobou. (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Vogel, Ezra F. (2004). **Japan As Number One**. (Çev.Hironaka Wakako ve Kimoto Akiko) Tokyo:Hankyuu Communications. (Eserin orijinali 1979'da yayımlandı).
- Yamada Masahiro ve diğerleri. (2001). **Kazoku-bon 40 (Aile Kitabı 40)**. Tokyo: Heibon-sha.
- Yamada Masahiro. (2007). **Az Çocuklu Bir Toplum, Japonya: Öbür Farklılığın Gideceği**. Tokyo: İwanami-shoten.
- Yamada Masahiro ve Shirakawa Touko. (2008). **"Konkatsu" jidai (Evlilik Aranma Hareketlerinin Dönemi)**. Tokyo: Discover-sha.
- Yamada Masahiro. (1994). **Kindai-kazoku no yukue (Modern Ailenin Geleceği)**. Tokyo: Shinyou-sha.
- Yamada Masahiro. (1999). **Parasite Single-jidai (Parasite Single Dönemi)**. Tokyo: Chikuma-shobou.
- Yamagishi Toshio. (1999). **Anshin-shakai kara shinrai-shakai e (Güvenli bir Toplumdan Güvenilir bir Topluma)**. Tokyo: İwanami-shoten.
- Yamazaki Mitsuo. (2007). **Kenkou no tensai-tachi (Sağlık Konusunda Dahiler)**. Tokyo: Shinchou-sha.
- Yanagida Kunio. (2006). **Meiji Taishou-shi: Sesou-hen (Meiji-Taisho Tarihi: Yaşam Tarzı Bölümü)**. Tokyo: Koudan-sha (Eserin orijinali 1931'de yayımlandı).
- Yasa, İbrahim. (1991). **Gecekondu Ailesi: Geçiş Halinde bir Aile Tipolojisi**. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.133-139. (Asıl makalenin yayım yılı, 1970).
- Yıldırım Celkan, Hikmet.(1992). **Türk Ailesinin Yeni Dönemlerde Ele Alınışı-Gökalp ve Baltacıoğlu Örneği-**. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1,T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.252-261.
- Yirmibeşoğlu, Vildan. (2007). **Töre ve Namus Gereğiyle İşlenen Cinayetler: Toprağa Düşen Sevdalar**. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Yokoi Toshihide. (1985). **A Note on the Universalist Ideas in the Thought of Ziya Gökalp**. The Journal of Sophia Asian Studies NO.13.,

p.131-156.

Yoneyama Toshinao. (1994). **Dou-jidai jo jinrui-gaku: 21-seiki eno tenbou (Aynı Çağın Antropolojisi: 21'inci Yüzyıla Bakış)**. Tokyo: NHK.

Yuzawa Yasuhiko. (2006). **Meiji no kekkon Meiji no rikon (Meiji Dönemi'nde Evlenmek ve Boşanmak)**. Tokyo : Kadokawa-shoten.

**“Değişim Kültürü ve Aile:
Türk ve Japon Aile Yapıları Üzerinde Bir Karşılaştırma”
Bilgi Formu**

Açıklama: Bu bilgi formu, Türk ve Japon aile yapıları hakkında karşılaştırmalı bir araştırmada veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz kişisel yanıtlar, araştırmanın sağlıklı sonuçlara ulaşmasını sağlayacaktır. Bu bakımdan soruları içtenlikle ve eksiksiz bir biçimde cevaplamanız istenmektedir. Toplanan bilgiler, sadece bu araştırma için kullanılacak, kesinlikle başka amaçla ve başka kişiler tarafından kullanılmayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

İkuko MURAKAMI

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

E.P.Ö Bilim Dalı (ESST)

Doktora Öğrencisi

I. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Doğum Tarihi (Yaşınızyaşında)

2. Doğum Yeri

3. Öğrenim Durumu

İlkokul

Ortaokul

Lise / Lise dengi

Üniversite

Lisans üstü

4. Daha yüksek düzeyde okumak ister miydiniz

Evet

Hayır

5. Yukarıdaki soruya cevabınız **EVET** ise öğreniminize devam edememenizin nedeni aşağıdakilerin hangisidir?

6. Yukarıdaki soruya cevabınız **EVET** ise, ne iş yapıyor(du)?

(Mesleği nedir?).....

Cevabınız **HAYIR** ise, anneniz evinizde ücretli bir iş (dikiş,vb) yapıyor mu(ydu)?

Evet Hayır

7. Babanız ne iş yapıyor(du)?

(Mesleği nedir?).....

8. Çocukken aileniz, aşağıdaki aile yapılarından hangisine benzemektedir?

Çekirdek aile (Anne ve / veya baba ve çocuklar)

Geniş aile (Anne, baba ve çocuklar ve büyük anne / büyük baba, vb)

9. Çocukken kardeşinizin sayısı (kendiniz dahil)kişi

III. SOSYO-EKONOMİK DORUM

1. Cep telefonunuz var mı?

Var Yok Varsa, evinizde kaç tane var?tane

2. Evinizde araba var mı?

Var Yok

3. Evinizde bilgisayar var mı?

Var Yok

4. Boş zamanlarınızı değerlendirmek için ücretli kurs gibi yerlere gidiyor musunuz?

Evet Hayır

5. Evinizde ev ekonomisi (günlük harcamalar), genelde kimin tarafından idare ediliyor?

Benim

Eşim

Annem

Babam

Diğer

NOT: Aşağıdaki sorularda, fikriniz sorulmaktadır. En uygun cevabın karşısına işaret koyunuz. "Diğer"i seçtiyseniz boşluğu doldurunuz. Ayrıca () yerine uygun sayılar koyabilirsiniz.

IV. ÇALIŞMA DURUMU

1. Ev dışında ücretli (para getiren) bir işte çalışıyor musunuz veya daha önce çalıştınız mı?

Evet

Hayır

2. Yukarıdaki soruya cevabınız **EVET** ise, ne iş yapıyorsunuz(-iyordunuz)?

.....

Cevabınız **HAYIR** ise, evinizde ücretli bir iş (dikiş, vb) yapıyor musunuz (muydunuz)?

Evet

Hayır

Henüz ama fırsat varsa isterim

3. Fırsatınız varsa dışarıda çalışıp ücret kazanmak ister misiniz?

Evet

Hayır

Kararsız

4. Ev dışında çalışıyorsanız veya çalışacaksanız ailenizin tutumu nedir (ne olabilir) ?

Anlayışlı, destekliyor

Kabul etse de yardım etmiyor

Karşı çıkarsa da yardım ediyor

Kabul etmiyor

Diğer.....

5. Kendi kazandığınız para kimin tarafından idare ediliyor (-iyordu / -ecek)?

- Benim
- Eşim
- Annem
- Babam
- Diğer.....

6. İşinizi (çalışmayı) bıraktıysanız onun sebebi nedir?

- Emekli olması
- Yaşlı olması
- Evlenmek
- Çocuğa bakmak
- Yaşlılara bakmak
- Ailemin karşı çıkması
- Çalışmayı sevmemek
- İşimin sorunlu olması
- Diğer.....

7. Çalışmanın en önemli sebebi, sizin için hangisidir?

- Ev ekonomine katkıda bulunmak
- Ana-babam veya eşimden ekonomik açıdan bağımsız olmak
- Topluma katkıda bulunmak
- Boş zamanları değerlendirmek
- Çalışmayı sevmek
- Kendi yeteneğimi kullanmak
- Diğer.....

V. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ TUTUM VE FİKİR

1. Anneniz veya babanız, ev dışında ücretli bir işte çalışmanız ister mi (ydi)?

Annemiz

- Evet
 Hayır
 Kararsız

Babanız

- Evet
 Hayır
 Kararsız

2. Kız çocuğunuz varsa (olsaydı) ücretli bir işte çalışmasını ister misiniz (miydiniz)?

- Evet Hayır Kararsız

3. “Kadınlar da ücretli bir işte çalışmalı” diye çocuğunuza aktarmak ister misiniz?

- Evet Hayır Kararsız

4. “Kadınların çalışabilmesi için erkekler de ev işlerinde yardım etmeli” diye çocuğunuza aktarmak ister misiniz?

- Evet Hayır Kararsız

5. Evli kadınların da çalışarak kendi ücretini kazanmaları konusunda genel olarak nasıl düşünüyorsunuz?

- Ev geliri ne kadar olursa olsun gerekir
 Ev gelirine göre gerekir
 Gerekmez
 Kararsız

VI. EVLİLİK DURUMU

1. Durumunuz hangisidir?

- Evliyim
 Boşandım
 Eşim vefat etti
 Hiç evlenmedim

2. Kaç yaşında evlendiniz?.....yaşında

O zaman eşiniz kaç yaşındaydı?.....yaşında

Eğer eskiden evli olup şu an bekarsanız, kaç yaşındayken ayrıldınız?

..... yaşındaydım

3. Eğer çocuğunuz olursa, çocuğunuza gündüz en çok kim bakar(dı) ?

Ben

Eşim

Anne veya babam

Eşimin anne veya babası

Bakıcı

Diğer

Çocuğum yok

4. Eğer şu an bekarsanız, (tekrar) evlenmek ister misiniz?

Evet

Hayır

5. Şu an bekarsanız, bekar kalabilmeniz en önemli nedeni nedir?

Ekonomik güce sahip olmam

Ailem ile birlikte yaşamam

Sevdiğim işte çalışmam

Hobilere zaman ayırmam

Diğer

VII. EVLİLİK VE AİLE İLE İLGİLİ TUTUM VE FİKİR

1. Evlenme kararı verirken hangi faktör en önemlidir?

Aşk olması

Ortak noktanın bulunması

Aile veya akrabanın kabulü

Sosyo-ekonomik durumun güzel olması

Diğer.....

2. Tbbi yöntemle çocuğu olmayan bir çift ne yapmalı?

- Evlat edinmek
- Yakınlarından birinin çocuğunu nüfusuna geçirmek veya koruyucu aile olmak
- İkinci bir evlilik yapmak
- Evliliğini çocuksuz sürdürmek
- Kararsız
- Diğer.....

3. Aileyi bağlayan önemli faktörler hangilerdir? (**Sırayla numara koyunuz**)

- Aynı kanı taşıması
- Aynı evde oturması
- Aynı gelire geçinmesi
- Sevgi ve saygılı olması

4. Eğer çocuk sahibi olursanız onlardan neyi bekliyorsunuz?

(**Sırayla numara koyunuz**)

- Sevgi ve keyif
- Soyun devamı veya mirasın korunması
- Ev işlerinin devamı
- Ekonomik destek veya maddi katkı
- Eşleri birbirlerine yakınlaştırması
- Yaşlandıktan sonra bakım

5. Ana-babanızın, sizden neyi beklediğini düşünöyorsunuz?

(**Sırayla numara koyunuz**)

- Sevgi ve saygı
- Soyun devamı veya mirasın korunması
- Ev işlerinin devamı
- Ekonomik destek veya maddi katkı
- Eşleri birbirlerine yakınlaştırması
- Yaşlandıktan sonra bakım

6. Ana-babanız, yaşlandıktan sonra onlara kim bakacak (-iyor□-ıyordu)?

(**Sırayla numara koyunuz**)

- Ben
- Eşim
- Kardeşim
- Akrabamdan birisi

7. Eşinizin ana-babası, yaşlandıktan sonra onlara kim bakacak (-iyor□-ıyordu)?

(**Sırayla numara koyunuz**)

- Ben
- Eşim
- Eşimin kardeşi
- Eşimin akrabasından birisi

8. Yaşlandıkça önemli olan, sizin için hangisidir? (**Sırayla numara koyunuz**)

- () Ekonomik güce sahip olmak () Ailemin yanında oturmak
 () Sevdiğim iş ile uğraşmak () Hobilere zaman ayırmak
 () Çevre ilişkisine önem vermek () Toplum tarafından desteklenmek

9. Yaşlandığınızda çocuğunuzla aynı evde oturmak ister misiniz?

- Evet Hayır Kararsız

10. Gelişmiş Batılı ülkelerde yaşlıların bakımı konusu, daha çok kamusal sistemle desteklenmektedir. Bu duruma nasıl bakıyorsunuz?

- Olumlu Olumsuz Kararsız

11. Uzun ömürlü bir toplumu gerçekleştiren ülkelerde yalnız kalan yaşlıların artması, geç evlenme veya zorla evlenme yerine bekarlığın tercih edilmesi,vb nedeniyle “Tek kişilik yaşam” gittikçe artmaktadır.

Bu eğilime nasıl bakıyorsunuz?

- Olumlu Olumsuz Kararsız

12. “Tek kişilik yaşam” sözünü duyunca aklınıza ne gelebilir?

- Yalnızlık
 Benlik ve ailesine önem vermemek
 Özgürlük ve yalnız kendinden sorumlu olmak
 Kendi ayakları üzerinde durmak
 Diğer

**“変化を許容する文化性と家族：
トルコと日本の家族構成に関する比較”**

調査用紙

調査依頼： この用紙はトルコと日本の家族構成について、比較研究の資料収集を目的として作成されたものです。研究で客観的な結論を導き出すためには、ご記入下さる個人個人のご意見がとても大切です。どうぞ質問に対し出来る限り率直に、もれなくご記入下さい。収集された情報はこの調査のためだけに用いられ、他のいかなる目的の為に用いられることはありませんのでご安心下さい。ご協力をご感謝いたします。

アンカラ大学大学院教育学研究科
教育社会学専攻 博士課程学生
村上育子

I. 個人情報

1. 出生年…………… 現在の年齢 () 歳
2. 出生地……………
3. 最終学歴
 - 小学校
 - 中学校
 - 高等学校ないしはそれに準ずるもの
 - 大学
 - 大学院
4. さらに高い教育機関で学び続けたかったですか？
 - はい いいえ
5. 上記の質問に「はい」と回答されたのなら、学び続けることが出来なかった理由は何ですか？

6. 上記の質問のご回答が「はい」ならば、どんな仕事をされています（した）か？
（職業は何ですか？）

ご回答が「いいえ」ならば、お母様は家で何か収入が得られる仕事（内職など）を
されています（した）か？

はい いいえ

7. お父様はどんな仕事をされています（した）か？（職業は何ですか？）

8. 子供時代のご家族の形態は以下のどちらに近いですか？

核家族（母親と（または）父親と子供から構成される家族）

大家族（母親、父親、子供、祖父母、など）

9. 子供時代のご家族での兄弟姉妹の数（ご自身も含めて）（ ）人

III. 社会、経済的な事情

1. 携帯電話をお持ちですか？

はい いいえ / ご家庭には何機ありますか？（ ）機

2. ご家庭で車をお持ちですか？

はい いいえ

3. ご家庭でコンピューターをお持ちですか？

はい いいえ

4. 余暇時間の活用に、有料の講座や教室などに通われていますか？

はい いいえ

5. ご家庭の家計（日常的な支出）は平素どなたが管理されていますか？

- 私（本人）
- 夫
- 実母
- 実父
- その他

備考：以下の質問からは、ご意見なども尋ねています。最も相応しいものを一つ選んでお答え下さい。「その他」を選ばれた場合は空欄にもご記入下さい。また（ ）には該当すると思われるものの順に数字をご記入下さい。

IV. 仕事について

1. 家の外で収入を得られる仕事をされていますか？ またはかつてされていたか？

- はい
- いいえ

2. 上記の質問で「はい」とお答えならば、どんな仕事をされています（した）か？

「いいえ」とお答えなら、ご家庭で収入を得られる仕事（内職など）をされています（した）か？

- はい
- いいえ
- 今はまだしていないが望んでいる

3. 機会があれば家の外で働き収入を得たいとお考えですか？

- はい
- いいえ
- わからない

4. 家の外で働かれているなら（または働かれるなら）ご家族の対応はどれが近いですか？

- 理解があり支援してくれる
- 承認してくれるが手助けはしてくれない
- 反対するが手助けはしてくれる
- 承認してくれない
- その他.....

5. あなたご自身が働いて得られた収入は、どなたが管理し（てい）ます（した）か？

- 私（本人）
- 夫
- 実母
- 実父
- その他.....

6. （以前働いていた）仕事を辞められた経験があれば、辞めた理由をお答え下さい。

- 退職
- 高齢
- 結婚のため
- 育児
- 介護
- 家族の反対
- 働くことが好きではない
- 仕事（職場など）に問題があった
- その他.....

7. あなたにとって、働くことの最も大切な理由は何ですか？

- 家計の足しにするため
- 両親または配偶者から経済的に自立するため
- 社会に貢献するため
- 余暇時間の活用のため
- 働くことが好きだから
- 自分の才能の活用のため
- その他.....

V. 仕事に関する行動や考え方

1. ご両親は、あなたが家の外で働いて収入を得ることを望まれています（した）か？

母親

- はい
 いいえ
 わからない

父親

- はい
 いいえ
 わからない

2. 娘さんがいらっしゃれば（いたとしたら）収入を得られる仕事に就いてほしい（かった）ですか？

- はい いいえ わからない

3. 「女性も収入が得られる仕事に就かねば」と子供さんに言い含めたいですか？

- はい いいえ わからない

4. 「女性も働くことが出来るよう、男性も家事を手伝わなければ」と“子供さんに言い含めたいですか？

- はい いいえ わからない

5. 結婚している女性も働いて自分の収入得る、ということについて一般的にどのように考えますか？

- 家計の収入がいくらであっても必要である。
 家計の収入により必要である。
 必要ない
 わからない

VI. 結婚生活の状況

1 あなたはどれに該当しますか？

- 結婚している
 離婚している
 配偶者は離婚している
 まだ結婚したことがない

2. 何歳で結婚されましたか？ () 歳

その時ご主人は何歳でしたか？ () 歳

かつて結婚されていて現在独身の方は、何歳の時に別れたのですか？

() 歳

3. もし子供がいるとすれば、日中は誰が一番よくお子さんの面倒を見ますか？

私 (本人)

夫

実家の両親

配偶者の両親

子守りの人たち

その他 子供はいない

4. もし現在のところ独身ならば、(また)結婚してみたいですか？

はい

いいえ

わからない

5. 現在のところ独身ならば、独身でいるのに最も大切なのは何ですか？

経済力があること

家族と一緒に暮らすこと

やり甲斐のある仕事で働くこと

趣味に精を出すこと

その他

VII. 結婚と家族に関する行動と考え方

2. 結婚を決意するにあたり、最も大切なのはどれですか？

愛情

2人に共通点があること

家族や親族の承認

社会的・経済的な事情がよいこと

その他.....

2. 医療の助けを借りても子供を授からない夫婦はどうしたらいいですか？

- 養子縁組をする
- 近親者の子供を咳に入れる、または後見人になる
- (他の人と)再婚する
- 子供のいない夫婦として過ごす
- わからない
- その他.....

3. 家族の絆(きずな)として大切なものはどれですか？

(大切な順に番号をご記入下さい)

- | | |
|--------------------------------------|-------------------------------------|
| <input type="checkbox"/> 同じ血が流れていること | <input type="checkbox"/> 同じ家で暮らすこと |
| <input type="checkbox"/> 同じ家計を共有すること | <input type="checkbox"/> 愛情を敬意があること |

4. 子供がいるとすれば、子供に何を期待しますか？

(大切な順に番号をご記入下さい)

- | | |
|----------------------------------|--|
| <input type="checkbox"/> 愛情と喜び | <input type="checkbox"/> 家系の維持や遺産の保持 |
| <input type="checkbox"/> 家業の継続 | <input type="checkbox"/> 経済的な支援や物質的な寄与 |
| <input type="checkbox"/> 夫婦のかすがい | <input type="checkbox"/> 老後の世話 |

5. ご両親はあなたに何を期待している(た)と思いますか？

(大切な順に番号をご記入下さい)

- | | |
|----------------------------------|--|
| <input type="checkbox"/> 愛情と敬意 | <input type="checkbox"/> 家系の維持や遺産の保持 |
| <input type="checkbox"/> 家業の継続 | <input type="checkbox"/> 経済的な支援や物質的な寄与 |
| <input type="checkbox"/> 夫婦のかすがい | <input type="checkbox"/> 老後の世話 |

6. ご両親の老後は誰が見ます(一ている/一ていました)か？

(順に番号をご記入下さい)

- 私(本人) 夫 兄弟姉妹 親戚(のうちの誰か)

7. ご主人のご両親の老後は誰が見ます（一ている／一ていました）か？

（順に番号をご記入下さい）

（ ）私（本人）（ ）夫（ ）夫の兄弟姉妹（ ）夫の親戚（のうちの誰か）

8. 年老いるにつれ、あなたにとって大切なものはどれですか？（大切な順に番号をご記入下さい）

（ ）経済力があること（ ）家族と一緒に暮らすこと

（ ）やり甲斐のある仕事で働くこと（ ）趣味に精を出すこと

（ ）周囲の人間関係（ ）社会的な支援

9. 年老いたら（自分の）子供と一緒に暮らしたいですか？

はい

いいえ

わからない

10. 経済発展を遂げた西欧諸国では、老人の介護問題で、より多くを社会的なシステムの支援に委ねています。この状況をどうみますか？

肯定的にみている

否定的にみている

わからない

11. 長寿社会を実現した国々では、一人暮らしの老人の増加、晩婚化、無理に結婚しないで独身を選ぶ、などの理由で、「一人暮らし(の生活)」が徐々に増えています。この傾向をどうみますか？

肯定的にみている

否定的にみている

わからない

12. 「一人暮らし(の生活)」という言葉을聞けば、頭に何が浮かびますか？

孤独

自己中心的で家族を大切にしない

自由と（自己）責任

自立している

その他

